

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXIV Nr. 1 — 2
IANUARIE - FEBRUARIE
1975

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN

**Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul
Bisericii Ortodoxe Române**

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
**Episcop vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor**

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar metropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. Petre F. ALEXANDRU
Consilier cultural metropolitan

REDACȚIA, <i>De Anul nou la Pașatul Patriarhal</i>	5
--	---

ANIVERSĂRI

REDACȚIA, <i>A 74-a aniversare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian</i>	9
--	---

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. Prof. ANATOLIE ZAREA, <i>La Duminica dinaintea Botezului Domnului</i>	12
Pr. IOAN V. COVERCĂ, <i>La Sfântul Ioan Botezătorul</i>	14
Pr. ION CEAUȘU, <i>La Duminica după Botezul Domnului</i>	18
Pr. DAVID POPESCU, <i>La Duminica a XXIX-a după Rusalii</i>	21
Pr. Conf. ȘTEFAN ALEXE, <i>La Duminica a XXXI-a după Rusalii</i>	24
Arhim. JUSTINIAN DALEA, <i>La întâmpinarea Domnului (2 februarie)</i>	27
Pr. CONTANTIN N. GALERIU, <i>La Duminica a XVII-a după Rusalii</i>	32
Pr. NARTEA VASILE, <i>Meditație de Anul nou</i>	35
Pr. Prof. Dr. SIMION RADU, <i>Ce ne dă nouă Biserica?</i>	38
Pr. VASILE POP, <i>Sfintele Taine; temeuri scripturistice</i>	41

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (ianuarie-februarie)</i>	48
Diac. Prof. OREST BUCEVSCHI, C. STĂNULEȚ, G. B., <i>Știri ecumenice</i>	52
Diac. GH. BOGDAPROSTE, <i>Conferința teologică interconfesională de la București</i>	54

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. MIRCEA NIȘCOVEANU, <i>Probleme de doctrină în operele Sfântului Maxim Mărturisitorul</i>	61
Doctorand RADU MIHAI, <i>Evhologhionul lui Serapion ca document pentru istoria cultului creștin (sec. IV)</i>	69
Pr. ENACHE N. MIHAI, <i>Problema infailibilității papale după Conciliul II Vatican și poziția Bisericii Ortodoxe în această privință</i>	86
Doctorand BĂRBULESCU LAURENȚIU, <i>Situația clerului romano-catolic după al II-lea Conciliu de la Vatican</i>	99
Pr. IOAN PĂCURARIU, <i>Personalitatea teologică a Părintelui Gala Galaction</i>	104

DOCUMENTARE

ȘTEFAN ANDREESCU, <i>Un nou punct de vedere în discuția asupra versiunii slave a «Povestirii despre Dracula Voievod»</i>	121
STELIAN MARINESCU, <i>Dispoziții canoico-juridice în «Capete de Poruncă» din anul 1714</i>	131

Lector univ. MIHAI RĂDULESCU, <i>Benjamin Franklin tradus în «Vestitorul Bisericesc» în 1839</i>	138
OCTAVIAN MĂRCULESCU, <i>Icoane inedite</i>	143
ALEXANDRU A. BOTEZ, <i>Pe căi bizantine</i>	146
Prof. PAMFIL GEORGIAN, <i>Două schituri dispărute, din fostul județ al Săcuenilor</i>	155
Pr. ALEXANDRU-ARMAND MUNTEANU, <i>Ghid bibliografic, pe teme și probleme din publicațiile revistei mitropolitane «Glasul Bisericii» (continuare)</i>	157

COMEMORĂRI

STĂNULEȚ C. CONSTANTIN, <i>Albert Schweitzer: cu prilejul centenarului nașterii sale (1875—1975)</i>	170
--	-----

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

† CEZAR VASILIU, <i>Sărbătorirea zilei onomastice a P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal</i>	175
Pr. DAVID POPESCU, <i>Adunarea Generală a Casei de Ajutor Reciproc a Clerului și a Salariaților Bisericești din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor</i>	176
ASISTENT, <i>De «Ziua hramului» la Seminarul teologic din București</i>	177
ASISTENT, <i>Sărbătorirea «Sfinților Trei Ierarhi» la Institutul teologic din București</i>	179
Pr. CORNEL SAVA, <i>Adunarea Generală anuală a coralei preoților din Capitală</i>	183
ASISTENT, † <i>Preotul Eusebie Schidu</i>	185
ASISTENT, † <i>Preotul Constantin Hașcău</i>	185
ASISTENT, † <i>Preotul Gheorghe Iliescu</i>	186
Pr. GH. CHIRIAC, † <i>Preotul iconom stavrofor, Ioan Hagiu</i>	187
ASISTENT, † <i>Preotul Nicolae Chircă</i>	188

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. NICOLAE I. BIVOLARU, <i>Știri din Eparhie</i>	189
---	-----

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Din activitatea Centrului Eparhial Galați</i>	198
--	-----

RECENZII

Ernst Chr. Suttner, <i>Paisie Velicikovski în lumina testamentului duhovnicesc al ucenicului său Gheorghe de la Cernica, Würzburg, 1973, de Diac. Prof. OREST BUCEVSCHI</i>	205
<i>Der Auferstandene Christus und das Heil der Welt</i> , Luther Verlag, Vitten p. 278, de B. O.	206
Ernst Chr. Suttner, <i>Sărbătoarea morții și învierii lui Hristos după ritul bizantin, Würzburg, 1973, de Diac. Prof. OREST BUCEVSCHI</i>	208
Vladimir Loski, <i>Purcederea Duhului Sfânt în învățătura ortodoxă despre Sfânta Treime, în «Revista Patriarhiei din Moscova», nr. 9/1973, p. 62—71, de ION V. GEORGESCU</i>	209
Gheorghe Mușu, <i>Din istoria formelor de cultură arhaică, Editura Științifică București, 1973, p. 260, de Pr. Prof. Dr. SEBASTIAN CHILEA</i>	214

ANEXĂ

Prof. NICOLAE LUNGU, <i>Cântări liturgice</i>	I—XI
---	------

DE ANUL NOU LA PALATUL PATRIARHAL

Printre bucuriile pe care le împărtășește preoțimea Capitalei la început de An nou se înscrie tradiționala recepție oferită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în prima zi a Anului nou celor care urcă Dealul Patriarhiei să ureze Înaltului Ierarh, care de aproape trei decenii cirmuiește corabia Bisericii Ortodoxe Române, sănătate și viață îndelungată.

De aceea, spre seară, când fulgi de zăpadă se strecurau printre nori, grupuri, grupuri de preoți și salariați bisericești, intrau în Palatul Patriarhal, cu sufletele pline de bucurie, să prezinte omagiul de respect și de adâncă recunoștință Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Au fost de față: I.P.S. Arhiepiscop Teofil Ionescu, Conducătorul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, P. S. Episcop Lucian Făgărășanul, Vicar al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală, delegați ai Onor. Departament al Cultelor, P.C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicar mitropolitan, P.C. Pr. Ioan Gagi, Directorul Administrației Patriarhale, P.C. Pr. Traian Ghica, Directorul Casei de Pensii și Ajutoare a Bisericii Ortodoxe Române, PP. CC. Preoți consilieri patriarhali și mitropolitani, corpurile profesionale de la Școlile de Învățămînt teologic — Seminarul teologic și Institutul teologic de grad universitar din București — salariați ai Administrației Patriarhale și unităților anexe, ai Centrului Eparhial, protoiereii Capitalei, preoți etc.

După intrarea Prea Fericitului Părinte Patriarh în Sala Sinodală, Corala Preoților din Capitală, sub conducerea P.C. Pr. Ioan Popescu Runcu și P.C. Pr. Iulian Cirstoiu a prezentat un concert de colinde și cîntece de Crăciun, după care a luat cuvîntul Pr. Toma Constantin de la parohia Sfintului Nicolae-Sîrbji din București, care a adus în numele tuturor celor prezenți cuvîntul de urare și felicitare, cu prilejul Anului nou 1975, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian încredințîndu-L de adîncul respect, dragoste și devotament, cu care clerul, colaboratorii, salariații Instituțiilor bisericești și Școlile de Învățămînt teologic înconjoară pe Înaltul lor Ierarh.

Răspunzînd, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a spus printre altele: «Am încheiat, cu vrerea lui Dumnezeu, încă un an și am adăogat pe răbojul vieții noastre noi împliniri. Ne aflăm la începutul Anului nou 1975 și privim plini de speranțe, anul care a început astăzi. Vă întîmpin cu aceeași dragoste părintească de totdeauna, și, la rîndul meu vă fac urarea ca Anul nou să aducă sfințiilor voastre și păstoriților prea cucerniciilor voastre bun spor duhovnicesc în lucrarea de mîntuire».

Aruncînd o privire retrospectivă asupra anului 1974, Prea Fericirea Sa prezintă cîteva evenimente petrecute în Biserica Ortodoxă Română pe plan intern cit și pe plan extern al relațiilor interortodoxe și intercreștine.

Astfel amintește de sesiunile ordinare ale celor 12 eparhii din cuprinsul Patriarhiei Române și ale Organelor centrale ale Bisericii Ortodoxe Române — Consiliul Național Bisericesc, Adunarea Națională Bisericească și Sfintul Sinod.

După aceea salută prezența I.P.S. Arhiepiscop Teofil Ionescu de la Paris — Conducătorul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală și a noului Episcop-vicar, — Prea Sfințitul Lucian Făgărășanul.

De asemenea, Prea Fericirea Sa subliniază marele eveniment național de la 28 martie 1974 — Alegerea celui mai vrednic fiu al poporului nostru — Domnul Nicolae Ceaușescu — în funcția de Președinte al Republicii Socialiste România, cu care prilej Ierarhii Bisericii, în frunte cu Întîistătătorul ei, în mesajul de felicitare trimis, și-au exprimat totala adeviune la activitatea nobilă și multilaterală a Primului Președinte al Republicii Socialiste România pentru fericirea poporului și ridicarea necontenită a prestigiului Patriei noastre.

Referindu-se la scopurile înalte pe care le urmărește Frontul Unității Socialiste din R.S. România, Prea Fericirea Sa amintește ședința din 25 aprilie 1974 a Sfintului Sinod la care s-a arătat că țelurile acestui organism cu caracter larg reprezentativ are menirea să polarizeze în jurul său toate capacitățile creatoare ale națiunii noastre. De aceea Biserica Ortodoxă Română a hotărît să participe la activitatea Frontului Unității Socialiste cu angajamentul și îndatorirea de a antrena clerul și pe credincioși în acțiunile patriotice și de interes obștesc inițiate de acest organism.

În continuare, Prea Fericirea Sa amintește de aniversarea a 30 de ani de la istoricul eveniment de la 23 August 1944, sărbătorit în mod strălucit de întreg poporul, cu care prilej Sfintul Sinod, într-o ședință extraordinară, a trecut în revistă marile realizări și transformări din patria noastră din ultimele trei decenii, precum și realizările din Biserica Ortodoxă Română, prin opera de integrare a ei în realitățile sociale,

în sprijinirea acțiunilor obștești și de înnoire a vieții poporului, prin înfăptuirea unei atmosfere de colaborare ecumenistă între cultele din țară și la cooperarea lor, pe teren obștesc în toate realizările patriotice.

Dînd îndrumări prețioase și alese sfaturi părintești tuturor, Prea Fericirea Sa recomandă preoțimii să fie permanent în mijlocul credincioșilor ei pentru a-i învăța dreapta credință și a-i feri de influențele străine de ortodoxia tradițională. De asemenea anunță editarea în anul 1975 a unui tipic bisericesc necesar uniformizării cultului și o nouă, ediție a Bibliei în 100.000 de exemplare și face o expunere a situației parohiilor ortodoxe române din diaspora — care au o organizare și o funcționare definită — cărora Patriarhia Română le-a trimis personal bisericesc, — preoți și diaconi — cărți și obiecte de cult, catapetesme, veșminte etc., la aceasta primind un sprijin deosebit din partea autorităților de Stat. Toate aceste unități bisericești au legătură cu Biserica-Mamă din țară, arătînd un respect pentru limba, datinile și sentimentul iubirii de patria străbună.

Adresîndu-se I. P. S. Arhiepiscop Teofil Ionescu și vicarului său P. S. Episcop Lucian Făgărășanul, Prea Fericirea Sa îi asigură că prețuiește toate strădaniile depuse pentru organizarea Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Parisului și a Asociației Culturale de acolo, ai căror glas este «Vestitorul», fiind alături de Prea Sfințiiile lor în toate strădaniile depuse. Mulțumind tuturor Prea Fericirea Sa încheie astfel :

«Vă urez din nou un an plin de cele mai bogate realizări atît pentru Biserica noastră străbună cît și pentru binele și propășirea patriei noastre. Doresc să fiți în toate cele bune pildă și îndemn pentru a păstra pe fiii Bisericii noastre uniți în credința moșilor și strămoșilor noștrii, pentru a ne strădui cu toții să sporim unitatea noastră sufletească și românească, pentru a sprijini, prin eforturile noastre, năzuințele poporului nostru : de pace, de progres și de bună cooperare și înțelegere cu toate popoarele lumii».

Luînd cuvîntul I. P. S. Arhiepiscop Teofil, Conducătorul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din Europa Centrală și Occidentală, prezintă Prea Fericirii Sale o aleasă mărturisire de credință pentru Biserica strămoșească și pentru Patria noastră, aducînd omagiul tuturor credincioșilor din Europa pe care îi păstorește Bisericii și Întîiului stă-tător al ei.

Înalt Prea Sfinția Sa a spus :

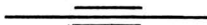
«Vorbînd de persoana nevredniciei mele și departe de Țara-Mamă vreme de 34 de ani și cînd am auzit corul cîntînd așa de frumos și cînd văd figurile de preoți cu înfățișare aleasă de adevărați preoți ai Domnului am fost foarte mișcat sufletește pentru că sînt unul care am iubit muzică, unul care am iubit Biserica și mi-a fost drag poporul, țara aceasta sfîntă care este plină de o așa mare și frumoasă istorie».

Referindu-se la realizările Bisericii noastre I. P. S. Sa spune : «Cînd mă uit la ceea ce a făcut Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, — să mă ierte dacă îl numesc Patriarhul Providențial — pe care Dumnezeu l-a ținut în sănătate și în putere să facă ceea ce nu a făcut niciunul din toți patriarhii, spre mîndria Bisericii noastre mame».

În încheiere, I. P. S. Sa adăoga : «Doresc din suflet Prea Fericitului nostru Patriarh Justinian, să se bucure de multă sănătate și să aibă bucuria împlinirii dorințelor frumoase. Să dea Dumnezeu ca și frații de peste hotare să vă trimită și să vă aducă aceeași urare pe care v-au adus-o astăzi preoții și de care se leagă și sufletul meu. La mulți și mulți ani să trăiască toată preoțimea noastră și să fie în slujba Celui de sus pînă la sfîrșitul cel mai de pe urmă.

Astfel tradiționala primire de la Palatul Patriarhal din ziua Anului nou 1975 a constituit pentru preoțimea Capitalei și pentru toți cei prezenți un moment de aleasă bucurie și de caldă înfrățire, în care sfaturile și binecuvîntările Înaltului Ierarh au mîngîiat încă odată inimile fiilor duhovnicești ale Bunului Părinte Patriarh.

REDACTIA

ANIVERSĂRI

A 74-A ANIVERSARE A PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN

— 22 februarie 1975 —

Ziua de 22 februarie a fiecărui an este pentru Biserica noastră prilej de a înălța lui Dumnezeu rugăciune pioasă, la aniversarea zilei de naștere a Prea Fericirii Sale Părintelui Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Și în acest an, o parte din membrii Sfintului Sinod, colaboratori apropiați ai Prea Fericirii Sale: consilieri patriarhali și mitropolitanii, delegați ai corpului didactic de la Școlile de învățămînt teologic, salariați de la Administrația Patriarhală cu Instituțiile anexe și Centrul Eparhial au venit la Palatul Patriarhal pentru a-și împleti florile cu rugăciunile lor, în străvechiul Paraclis, aducînd lui Dumnezeu prinos de mulțumire și Înaltului sărbătorit calde urări, de îndelungate zile și deplină sănătate.

Au fost de față: II. PP. SS. Teoctist, mitropolitul Olteniei, Nicolaie, mitropolitul Banatului; PP. SS. Antim episcopul Buzăului, Vasile, episcopul Oradiei, Visarion, episcopul Aradului și PP. SS. Episcopi-vicari: Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, Roman Ialomițeanul și Gherasim Constanțeanul, toți membrii ai Sfintului Sinod. Au fost prezenți, de asemenea clerici români de la comunitățile ortodoxe române din străinătate, printre care: P. C. Arhim. Vartolomeu Anania din America și P. C. Pr. Vasile Ștefan de la Baden-Baden. Din partea instituțiilor bisericești au fost de față: P. C. Preot Alexandru Ionescu, vicar mitropolitan, P. C. Preot Ioan Gagiu, directorul Administrației Patriarhale, Rectorul Institutului teologic din București, P. C. Prof. Mircea Chialda și P. C. Pr. Prof. Vasile Bria, directorul Seminarului teologic, salariați superiori, protoierei ai Capitalei, preoți etc.

După săvîrșirea Te-Deumului de mulțumire s-a trecut în Cabinetul Patriarhal, unde a luat cuvîntul I. P. S. Nicolaie, mitropolitul Banatului, care a spus, printre altele:

«Ne-am adunat astăzi, reprezentanți ai Sfintului Sinod, ai organelor noastre bisericești, clerici și credincioși pentru a împlini un act

de ritual legat de sărbătoarea sinaxarului și a simțirii noastre ortodoxe românești, pentru cinstirea ce o datorăm Întâistătorului Bisericii noastre. Am venit aici, toți, cu sufletele înălțate, aducând fiecare cele mai frumoase gânduri și simțiri. Toți gândim din bună vreme, fie a Vă prezenta cele mai calde și duioase urări, sau a Vă prezenta un prinos al inimilor noastre — cite o mică atenție — pentru care mulți s-au ostenit din dragoste către Prea Fericirea Voastră, sau florile sufletului lor.

Am venit aici ca să împlinim, ca un fel de act de ritual nu la cineva pe care îl sărbătorim la diferite ocazii, ci la unul care Vă bucurați de o cinstire cu totul aparte, de o cinstire de care se învrednicesc doar cei bine plăcuți lui Dumnezeu, pentru că Prea Fericirea Voastră ocupați un loc cu totul aparte în conștiința noastră, deoarece personalitatea Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române ocupă un loc din cele mai înalte, asemănător celor ce noi le-am rezervat totdeauna celor prezenți în calendar.

Cu aceste gânduri și aceste simțiri am venit aici pentru ca să Vă arătăm, Prea Fericirea Voastră, cât de mult sînteți apropiat sufletului nostru, pentru ca să vedeți mîngierea pe care o are sufletul Vostru și oricine se ostenește pentru mai binele bisericii și care simte trebuința la unele momente ale vieții sale să-și vadă confirmată activitatea și strădania pe care o depune. Prea Fericirea Voastră nu aveți nevoie de confirmări de asemenea natură, dar ele pot, totuși, să contribuie la împlinirea, cu mai multă însuflețire, și mai ales cu mai multă putere, a unor grele sarcini, ale unor grele datorii față de întreaga obște a Bisericii precum și a națiunii noastre.

Am venit să vă asigurăm de respectul nostru nețarmurit și în același timp și de duioasele gânduri cu care Vă înconjurăm totdeauna și puteți fi încredințat că ceea ce simțim noi și cei ca noi și mulți alții de pe diferite meridiane și de pe diferite paralele. Implorăm mila lui Dumnezeu și ajutorul Său pentru ceea ce legăm în conștiința noastră de persoana Prea Fericirii Voastre și de marea misiune pe care o aveți de îndeplinit pe mai departe, pentru Biserică, pentru Țara și poporul nostru, pentru Ortodoxia de pretutindeni, pentru creștinătatea noastră de astăzi. Să ne trăiți întru mulți ani, fericiți !».

Răspunzînd Înalțului Ierarh, Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian, a mulțumit tuturor celor de față, spunînd, printre altele: «Vă mulțumesc, din toată inima, că astăzi v-ați luat osteneala de a participa alături de mine, la slujba religioasă oficiată cu prilejul împlinirii a 74 de ani ai viețuirii mele. Este adevărat că momentele acestea așa cum se petrec în viața noastră bisericească aduc mulțumire celui sărbătorit, mai cu seamă cînd este înaintat în vîrstă. Peste cîteva zile împlinesc 27 ani de patriarhat. Vă spun acestea ca să vă arăt cât de copleșit este sufletul meu, amintindu-mi de acestea și cât de mult a fost ajutorul lui Dumnezeu, dar, mai cu seamă, privind la ceea ce este astăzi Biserica Ortodoxă Română față de celelalte biserici ortodoxe de pretutindeni și de cât prestigiu se bucură Biserica Ortodoxă

Română față de celelalte Biserici creștine. Am trăit momente foarte emoționante când am aflat de la I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei și de la P. S. Episcop Vicar Lucian Florea, după venirea lor din invitația sa participe la înscăunarea Primatului Angliei, că participanții noștri, ca delegați, s-au simțit copleșiți de dragostea și interesul cu care au fost primiți și atenția deosebită alături de celelalte delegații. Toți își exprimau dorința de a Ne face cîte o vizită. Iar în drumul către Paris, răspunzînd invitației Cardinalului Franței, delegația noastră a fost primită cu toată dragostea și cinstirea cuvenită. Toate delegațiile, toți mitropoliții și reprezentanții Bisericilor creștine i-au onorat și întîmpinat cu toată dragostea».

În continuare, Prea Fericirea Sa vorbește despre ecoul avut în Siria de vizita Patriarhului Elie al IV-lea în țara și Biserica noastră și de elogiile pe care Prea Fericirea Sa le-a adus Bisericii Ortodoxe Române cu prilejul unei comisii avută în Siria. Toate acestea sînt mîngîieri pentru căpetenia Bisericii care este destul de înaintată în vîrstă și care socotește că a muncit mult la ridicarea prestigiului Bisericii noastre în fața lumii creștine de pretutindeni.

În încheiere, Prea Fericirea Sa declară: «De aceea, în pragul celui de al 75-lea an în care pășesc astăzi, cer ca preoțimea noastră să fie ascultătoare și disciplinată în activitatea pe care o desfășoară și să se gîndească nu numai că trebuie să-și facă o datorie întru slujirea pe care și-a luat-o de bună voie și prin legămîntul pe care l-a luat prin citirea în Biserică unde a primit taina hirotoniei, și să se gîndească, că prin pilda vieții lor și prin sfaturile pe care le vor da ei pot să promoveze legile creștine și învățătura Domnului nostru Iisus Hristos.

Și eu vă urez, din toată inima, dorindu-vă sănătate deplină cu ani mulți dar mai cu seamă cu satisfacții sufletești de slujire și împlinirea îndatoririlor ce le aveți».

Astfel, sărbătorirea celei de a 74-a aniversări a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian a constituit o zi de bucurie și de înălțare sufletească, de omagiere a muncii și jertfelniciei marelui nostru Chiariarh pe altarul Bisericii și în slujba scumpei noastre Patrii și a poporului drept credincios.

REDACȚIA

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA DINAINTEA BOTEZULUI DOMNULUI

Trăim astăzi, dimpreună cu locuitorii de altă dată ai Ierusalimului și ai întregii Iudei, o zi de bucurie. Astăzi, spune Sfânta Evanghelie, «s-a arătat Ioan în pustie, botezînd și propovăduind botezul pocăinței spre iertarea păcatelor. Și ieșeau la dînsul oameni din toată țara Iudeei și cei din Ierusalim se botezau toți de el în rîul Iordanului, mărturisindu-și păcatele» (Marcu I, 4—5).

Cine era Ioan, cînd și de ce apare el în Țara Sfîntă ?

1. Sfînta Evanghelie și întreaga istorie a Bisericii mărturisește că Sfîntul Ioan este un mare profet și ascet care s-a ostenit cu rugăciunea și pocăința. Așa l-au cunoscut oamenii din vremea lui. N-a făcut minuni, dar s-a distins prin sfințenia vieții, prin curăția cuvintelor și faptelor sale. Asprimea pocăinței, sinceritatea lui perfectă, desăvîrșita dreptate a caracterului său și, în totul, dezinteresarea lui deplină au mișcat puternic sufletele celor care l-au cunoscut. Aceștia sînt impresionăți de felul cum se roagă Sfîntul Ioan și cer să se roage și pentru ei. Sfîntul Ioan îi învață a se ruga, a cugeta și a medita. Toți cei din jurul lui se bucură văzînd înălțimea lui sufletească, adevărul vederilor sale, puterea lui de a întinde liniștea în suflete. Glasul lui răsună puternic în mijlocul frămîntărilor și neliniștilor vremii. Oamenii dornici de pace lăuntrică se adună lîngă el : «și ieșeau la el oameni din toată țara», scrie Sfînta Evanghelie. De patru veacuri nu se ivise nici un profet în mijlocul poporului iudeu. Vestea că un mare profet predică în apropiere, la Iordan, a atras îndată mulțimile. Va veni aici, din Galileea, însuși Mîntuitorul Hristos și se va amesteca în mulțimea celor care vin să se boteze.

Credincioșii vin aici minăți și de vechea nădejde a lui Israel, a venirii lui Mesia. După cuvintele proorocilor de demult acum era vremea ca Mesia să se arate și cine știe dacă nu cumva marele profet de la Iordan nu era însuși Mesia.

Vin mulțimile la Ioan pentru că viața lui le apărea măreață și neobișnuită. Ei cunoșteau câte ceva despre nașterea lui minunată, despre tinerețea sa petrecută în asprimea pustiului și a postului despre purtarea și felul lui de vorbire de o evidentă sfințenie.

2. Când apare Sfântul Ioan, lumea era la răscrucea a două vremuri : *una*, care nu știa cum să-și ridice case mai frumoase și mai împodobite, cum să se mai îmbrace și să mănince mai rafinat și *alta* care nu știa cu ce să se mai îndeletnicească și cum să-și găsească pacea.

Pe atunci erau vremuri de mari neliniști. Cum se întâmplă uneori și cu noi, oamenilor de atunci le era greu să spună și ce anume le lipsește, de ce se frământă și sînt neliniștiți, ce nu le ajunge. Știau doar atât, că au greșit drumul, că nu mai pot găsi calea cea sănătoasă și nu știu ce le-ar trebui mai întii. La cine puteau să alerge oamenii, cine are de toate din belșug și poate să pună înainte tot ce lipsește ? Cine putea să ajute pe oameni în marile lor nevoi și frământări, dacă nu Dumnezeu, prin trimiterea pe pămînt a Fiului Său însuși și, mai înainte, a proorocilor ? Sfântul Ioan Botezătorul este dintre aceștia și anume cel din urmă profet al Vechiului Testament. Despre el s-a scris în proorocii ; «Iată, Eu trimit îngerul Meu înaintea feței Tale, care va găti calea Ta înaintea Ta» — și «glasul celui ce strigă în pustie : gătiți calea Domnului, netede faceți cărările Lui» (Marcu I, 2—3).

Știind al cui glas este, Sfântul Ioan «propovăduia și zicea : «Vine după mine Cel mai tare decît mine, căruia nu sînt vrednic să mă plec să-I dezleg cureaua încălțămîntelor Lui ; Eu v-am botezat cu apă, iar Acela vă va boteza cu Duh Sfînt» (Marcu I, 7—8).

Într-adevăr, Mîntuitorul va boteza cu Duh Sfînt și cu foc. Cu focul lui dumnezeiesc El va curăța și va lumina, va împlini toate visurile de mai bine ale lumii și va topi toată zgura păcatelor omenesti.

Ce urmează de aici pentru noi ? Viața Sfîntului Ioan Botezătorul ne învață că toate sînt cu un rost. Dacă ne întrebăm de ce sînt ape, întinsuri și nori, de ce cresc copaci, ierburi și flori, de ce luminează soarele de pe cer, luna și toate stelele pe care le vedem sau nu le vedem ; de ce există oameni, de ce călcăm țărîna acestui pămînt, de ce ne mișcăm, respirăm și mîncăm, vom găsi răspunsul că toate sînt așa cum sînt pentru ca noi să fim mulțumiți. Toate cele ce sînt și toate cîte se petrec cu noi au rostul de a împlini așteptările și a potoli neliniștile noastre. Și totuși, nu sîntem cu totul mulțumiți și multe neliniști rămîn în noi mai departe. O pace deosebită am afla dacă am învăța din viața Sfîntului Ioan Botezătorul că Dumnezeu așteaptă să lăsăm deschisă ființa noastră către El. Atunci harul Său va nimici răul din noi și va scoate la iveală din adîncurile noastre toată omenia pe care fiecare o avem. Ne vom purta cu cuviință și vom merge pe drumul care nu duce la pieire, ci la viața veșnică. Așadar, Evanghelia de astăzi, ca toate evangheliile, de altfel, ne îndeamnă să începem iar o viață nouă cu Domnul Hristos.

Astăzi, în duminica dinaintea Botezului Domnului, să ne amintim că sîntem botezați toți cu apă sfințită și Sfînt Duh și că am luat hotă-

rîrea să fim ai lui Hristos. Ne pregătim să sărbătorim peste puține zile Botezul Domnului. Să nu uităm că toate sărbătorile ne cheamă să sorbim din lumina lumii și a lui Dumnezeu ca să ne putem mîntui. Astăzi cuvintele Sfîntului Ioan Botezătorul sună ca o poruncă pentru fiecare din noi «Gătiți calea Domnului, netede faceți cărările Lui!» Să ascultăm Sfînta Evanghelie cu luare aminte și să facem tot ce ne stă în putință pentru ca să pătrundă cît mai adînc în sufletul nostru cuvîntul credinței celei curate.

Pr. Prof. ANATOLIE ZAREA

LA SFÎNTUL IOAN BOTEZĂTORUL (7 ianuarie)

Prăznuim astăzi cu cîntări de laudă și cu rugăciuni pe Sfîntul Ioan Botezătorul, «Înainte Mergătorul Domnului nostru Iisus Hristos».

Pentru credincioșii și enoriașii acestei parohii sărbătoarea de astăzi are o importanță și mai mare, pentru că Sfîntul pe care-l prăznuim este patronul și ocrotitorul bisericii noastre.

În decursul unui an, Biserica noastră serbează de mai multe ori pe Sf. Ioan și anume: la 24 iunie nașterea sa, la 29 august tăierea capului, iar la 24 februarie aflarea capului său. În afară de aceasta din urmă, toate celelalte sărbători așezate în cinstea sa sînt sărbători cu țînerie și sînt înscrise în calendarul bisericesc cu cruce roșie.

Iată dar, cîtă atenție îi acordă Biserica și cîtă venerație îi aduc credincioșii pentru importanța și rolul pe care l-a avut în actul mîntuirii noastre ca cel care «a pregătit calea Domnului».

Nu este o bucurie mai mare ca aceasta pentru mine, ca să vorbesc despre acest Sfînt, despre acest ascet al pustiului Iordanului. Bucuria aceasta crește și mai mult cînd îmi aduc aminte că pe locurile unde s-a născut, pe unde a trăit, pe unde a predicat și botezat, pe la închiisoarea de la Sebastia unde i s-a tăiat capul, am trecut și eu și m-am închinat smerit, cînd am fost la locurile sfinte.

Sfîntul Evanghelist Luca descrie foarte amănunțit nașterea minunată a Sfîntului Ioan Botezătorul în Evanghelia sa (I, 5—80).

Din cea mai fragedă copilărie, Sfîntul Ioan se retrage în pustiul dintre Iordan și Marea Moartă, renunță la orice plăceri și duce o viață neînchipuit de aspră și de sărăcăcioasă. Luptă din greu cu toate capriciile naturii în acest pustiu, poate cel mai straniu din cîte pot fi pe toată suprafața pămîntului. Sfînta Scriptură ne spune lămurit că îmbrăcămîntea lui era din păr de cămilă, încins cu o curea peste mijloc. Se hrănea cu lăcuste, buruieni și miere sălbatică.

Își începe activitatea sa predicatorială cînd devine matur și cînd îi poruncește Cel ce l-a chemat ca profet așa cum ne mărturisește

Sfântul Evanghelist Luca : «În anul al cincisprezecelea al domniei Cezarului Tiberiu, pe cînd Ponțiu Pilat era procurorul Iudeei, Irod, tetrarh al Galileei... în zilele arhieriei Ana și Caiafa, a fost cuvîntul lui Dumnezeu către Ioan, fiul lui Zaharia, în pustie (Luca III, 1—2).

El este în primul rînd un mare profet, temeiul profețiilor și cel mai mare om născut din femeie după însăși mărturia Domnului Iisus Hristos (Matei XI, 7—11).

Ca și a celorlalți prooroci ai Vechiului Testament, proorocirea și predica Sfântului Ioan este foarte simplă : «Pocăiți-vă că s-a apropiat împărăția cerurilor», sînt primele lui cuvinte. Despre el grăise cu multă vreme înainte proorocul Isaia care zicea : «Glasul celui ce strigă în pustie : pregătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Lui» (Matei III, 3).

Această pocăință pe care o cere Sfîntul Ioan, constă într-o schimbare completă a minții și a vieții de mai înainte, o totală refacere sufletească. Calea Domnului și cărările lui sînt sufletele peste care avea să treacă cuvîntul Evangheliei, pe care le îndeamnă să se pregătească, adică să se curețe prin pocăință, smulgînd buruienile păcatelor și patimilor, să limpezească și să netezească sufletele pentru primirea sa. Se înțelege de la sine că această pregătire proorocul ne-o arată figurat comparînd-o cu pregătirile ce se făceau în Orient pentru primirea unor mari personalități.

Nu numai viața lui îngerească chema la pocăință, ci chiar și îmbrăcămîntea lui care era îmbrăcămînt de doliu, îmbrăcămînt care în niciun caz nu mai putea naște vreun îndemn spre păcat sau patimă trupească.

Mirați și chiar entuziasmați de noutatea predicii sale, de reputația vieții lui de ascet, ca fiu al unui mare preot și sosit de curînd din pustie aducînd cu sine multe virtuți și o evlavie demnă de urmat, toți locuitorii Ierusalimului, ai Iudeei și toată laturea dimprejurul Iordanului alergau la Ioan mărturisindu-și păcatele lor și fiind botezați în apa Iordanului.

Cum este și firesc, la început alergau cu toții din curiozitate, dar mai tîrziu, zguduți, mișcați și cutremurați de cuvintele lui și de înțelesul lor ușor de pătruns, încep să se întrebe : ce să facem ? Așa se întîmplă că alegă la malurile Iordanului toate categoriile de oameni și cu cele mai diverse îndeletniciri și preocupări. Răspunzînd tuturor, Sf. Ioan, în puține cuvinte rostește un întreg tratat de conduită morală. Ce frumos sună cuvintele lui ! și cît folos sufletesc ne-ar aduce și nouă celor de azi dacă le-am asculta și dacă le-am aplica în viața noastră : «Cel ce are două haine să dea celui ce nu are și cel ce are bucate să facă asemenea». Nu cereți nimic mai mult decît vă este rînduit... Să nu asupriți pe nimeni, nici să învinuiți pe nedrept» (Luca III, 11—14).

Auzindu-l ascultătorii lui, au rămas și mai nedumeriți. Se așteptau cu toții să le spună să renunțe la orice fel de bunuri materiale, la orice plăceri trupești, la preocupările, la funcțiile și la familiile lor și

să alege, ca și el, cu toții în pustie. Dar nimic de felul acesta auzindu-l, încep să-și pună probleme. Încep a se întreba cu toții: «Nu cumva este el Hristosul?».

Chiar și acea categorie de oameni ce se socotea mai presus de restul lumii; formată din cărturari, farisei și saducei — și care pînă acum stătuse departe și pasivă față de tot ce se discuta despre Ioan —, acum se hotărâsc să meargă și ei la Iordan mînați de curiozitate, invidie și minie împotriva acestui pustnic ce atrage la sine mulțime de oameni. Ei gîndeau poate că prin cuvinte meșteșugite vor face de ocară pe acest prooroc neînvățat.

Pe aceștia văzîndu-i Sfîntul Ioan și cunoscîndu-i atît prin inspirație, cit și după insignele și îmbrăcămîntea lor și fiind întărit de sus le spune: «Pui de vipere, cine v-a arătat că veți scăpa de minia ce va să fie? Faceți dar roade vrednice de pocăință, și să nu credeți că puteți zice în voi înșivă: părinte avem pe Avraam, căci vă spun că Dumnezeu poate și din pietrele acestea să ridice fii lui Avraam. Acum stă securea la rădăcina pomilor și tot pomul care nu face roadă bună se taie și se aruncă în foc».

Îi numește «pui de năpîrcă», sau de vipere, căci așa (Matei III, 7—10), după cum puii de vipere își omoară propriile lor mame mîncîndu-le pîntecele la naștere, tot așa și ei omorau pe părinții lor duhovnicești — pe prooroci.

Aceștia uimiți și înfuriați de cele auzite intră în dialog cu Sf. Ioan și întrebă și ei sfioși dar frămîntați; oare nu cumva acesta este Hristosul? ! Sf. Ioan, plin de smerenie însă, răspunde, tuturor: «Eu unul vă botez cu apă, dar vine Cel ce este mai tare decît mine, Căruia nu sînt vrednic să-I desleg cureaua încălțămintelor. El vă va boteza cu Duh Sfînt și cu foc» (Luca III, 16).

Cunoscîndu-și bine rolul și misiunea sa, nu se substitue Celui pe care-L anunța, pe care-L predica și căruia-I rămînea rob smerit, ci declară public: «Voi înșivă îmi sînteți martori că am zis: «Nu sînt eu Hristosul, ci sînt trimis înaintea Lui. Cel ce are mireasă este mire, iar prietenul mirelui, care stă și ascultă pe mire, se bucură cu bucurie de glasul lui» (Ioan III, 28, 29).

El, propovăduitorul pustiului, este puntea de legătură între cele două lumi: a lumii care se stingea și a lumii de viață, a lumii de lumină, a lumii de iubire, a lumii creștine prin venirea Celui pe care-L anunța.

Viața grea din pustie cu lăcuste și miere sălbatică, corpul asprit de vremuri, sub haina aspră de păr de cămilă, strînsă cu o simplă curea în jurul corpului său uscat, torturat apoi în închisoarea din Macheronta, i-au adus mari avantaje și negrăite bucurii sufletești. Căci cine altul s-a învrednicit să boteze pe Cel ce cuprinde toată lumea, pe Cel ce s-a răstignit pe cruce pentru mîntuirea noastră? Și la care alt om i-a fost dat să vadă dumnezeirea în trei fețe; Tatăl glăsuind, Fiul botezîndu-se, iar Sf. Duh în chip de porumbel pogorîndu-se peste Fiul în apa Iordanului? Nimeni altul decît Sfîntul Ioan.

Cu toate acestea, pentru intransigența sa, neînduplecabil în propovăduirea învățaturii celei adevărate, nu poate scăpa urii celor răi și invidioși, dar mai cu seamă lui Irod Tetrarhul fiul lui Irod cel mare, care trăia în desfrinare cu cumnata sa, — soția fratelui său Filip — motiv pentru care îl muștra Sfântul Ioan Botezătorul.

Încă de mult voia Irod să-l omoare, dar se temea de popor, pentru că Sfântul Ioan era socotit drept și sfânt. L-a pus însă în închisoarea de la Sebastia numită Macheronta.

S-a întâmplat chiar în timpul acela să se serbeze ziua nașterii lui Irod. Acesta poftind mulți oaspeți la masă au asistat la dansul pe care fiica Irodiadei Salomeea, cumnata sa, atât de bine l-a jucat, încât a plăcut tuturor, iar pentru aceasta Irod a făgăduit cu jurământ că-i va da orice va cere. Și povățuită fiind de mama sa, cere — profitând de momentul prielnic — capul Sfântului Ioan pe tipsie. La început s-a întristat Irod pentru că trebuia să ia viața unui sfânt. Pe deoparte s-a temut să aibă martori pentru sperjur, iar pe de altă parte nu s-a temut să aibă atîția spectatori la un omor fărădelege. Da, nu trebuia să jure, dar mai bine era să-și calce jurământul făcut fără chibzuință.

A trimis să-lucidă în ascuns ca nu cumva și ucis fiind, să se facă lumii cunoscută legătura lui adulteră.

«O, ospăț pîngărit și sălbatic! cum n-au amețit de spaimă cei ce luau parte, ca tovarăși la ospăț, văzînd un cap de om picurînd sînge cald, adus pe masa lor ca un desert? O răsplată odioasă pentru o faptă nerușinată! O crimă așa de mare arată decăderea și josnicia celor ce au provocat-o și săvîrșit-o. Un cap de om cald încă, plimbat pe tipsie și dus de fiică mamei ca pe un trofeu personal, dobîndit prin dans e caz unic în istorie». Așa a încetat să mai răsune glasul celui ce striga în pustie aureolat cu nimb de martir.

De acum înainte urmează Cel pe care L-a anunțat. Cel căruia nu era vrednic să-i dezlege încălțămîntea. Urmează Hristos. Urmează Acela «care trebuie să crească, iar eu să mă micșorez» — după mărturia Sf. Ioan.

Și noi, iubiți credincioși, astăzi cînd toate sufletele creștinești tresaltă de bucurie și se încălzesc privind la viața și faptele Sf. Ioan Botezătorul, să ne străduim din tot sufletul și să reținem cuvintele sale, dar mai ales să le aplicăm în viața noastră. Dacă vrem cu adevărat să iubim pe Dumnezeu, mai întîi să iubim pe aproapele nostru și mai ales «Să nu asuprim pe nimeni, nici să învinuim pe nedrept». Să ne rugăm așa: Sfinte Ioane Botezătorule al Domnului sîrguiește degrab spre noi cei învăluiți cu tot felul de primejdii, ajută-ne și ne scoate din necazurile noastre. Primește cererea și rugăciunile noastre și le du către stăpînul tău și Dumnezeul nostru mijlocînd către Dînsul pentru ajutor întru acest ceas de acum, pentru așezarea păcii în lume, pentru bunăstarea Sfințelor Biserici și a întregii lumi, și pentru mîntuirea tuturor, Amin.

Pr. COVERCĂ V. IOAN

LA DUMINICA DUPĂ BOTEZUL DOMNULUI

Ne aflăm la puține zile după marele Praznic al Nașterii, al Tăierii Împrejur și al Botezului Domnului nostru Iisus Hristos. În sufletele noastre, ca un ecou plăcut, mai vibrează încă vestea cea minunată de la Betleem, unde, cîntecele pămîntenilor își unesc acordurile cu cetele îngerilor săltînd de bucuria Întrupării Fiului lui Dumnezeu. Acum Soarele dreptății, Răsărit al răsăriturilor a unit strîns cerul cu pămîntul, cuvîntul cu trupul, duhul cu țărîna, pe Dumnezeu cu omul. Apoi, după opt zile — cînd se sărbătorește începutul unui Nou an și Sfîntul Vasile —, îl vedem pe Pruncul Iisus la Templu primindu-Și numele și tăiat împrejur, ca apoi să-L întîmpinăm cu Sfîntul Ioan Botezătorul, la riul Iordan unde se botează și ne minunăm că Dumnezeu-Omul se lasă atins de cel ce spunea: «că nu este vrednic să-l dezlege cureaua încălțăminteii» și ne cutremurăm, la glasul ca un tunet, ce s-a auzit din cer și a zis: «Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru care bine am voit» (Matei III, 17).

Și iată-ne adunați din nou — în sunete de toacă și în dangăt de clopot —, în prima Duminică după Botezul Domnului, care duminică este ca o piatră de hotar, între două lumi, ce desparte predica Vechiului și Noului Legămînt încheiat de Dumnezeu cu oamenii.

Ultimul dintre prooroci și cel mai mare în același timp, care fusese trimis să netezească calea venirii Domnului — Sfîntul Ioan Botezătorul, — se spune în Sfînta Evanghelie de azi —, este întemnițat de Irod Antipa și auzind Iisus de aceasta, a plecat din Nazaret în Galileea, la Capernaum, lîngă mare, în hotarele lui Zabulon și Neftalim și a început să propovăduiască și să spună: «Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor» (Matei IV, 12—17).

Cunoscînd ce mare importanță are pocăința noastră în vederea mîntuirii, nu numai din cuvîntul Mîntuitorului citit astăzi, pocăiți-vă, dar și din acesta, m-am gîndit că este bine și folositor sufletelor să vă vorbesc, în cele ce urmează, despre pocăință.

Fraților, eu cred și mărturisesc că Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu a venit în lume ca să cheme pe cei păcătoși la pocăință și văd într-adevăr, că celor care s-a pocăit, li s-a deschis raiul și li s-a dat mîntuirea.

Într-adevăr, mare este puterea pocăinței! Nici greutatea sau mulțimea păcatelor și nici petrecerea îndelungată în păcate nu înfrîng puterea pocăinței. Toate acestea sînt adevărate, pentru că sînt întemeiate pe cuvintele proorocilor, pe propovăduirea apostolilor, pe pildele celor care sau pocăit și pe hotărîrea lui Dumnezeu, care a trimis pe Fiul Său, nu ca să cheme pe cei drepecți, ci pe cei păcătoși la pocăință». «Căci n-am venit, zice Iisus, să chem pe cei drepecți, ci pe cei păcătoși la pocăință» (Matei IX, 13). Pentru aceasta, noi, cei care credem în Hristos, nu avem nici o îndoială. Îndoială avem numai, dacă pocăința noastră nu este pocăință adevărată. Cînd citim în Sfin-

tele scripturi despre faptele celor care s-au pocăit și privim apoi la faptele pocăinței noastre, ne temem că noi, în loc să ne pocăim, ne jucăm și ne înșelăm pe noi înșine, socotind pocăința adevărată, actul mărturisirii păcatelor, care nu are nici măcar chip de pocăință.

Ca și moneda care are două fețe tot la fel și pocăința are două fețe, actul pocăinței și faptele pocăinței. Pocăința adevărată este recunoașterea păcatului, mărturisirea lui cu umilință și hotărîrea îndreptării de la el. Cel care într-acest chip se pocăiește, acela ia iertarea păcatelor sale. Iar faptele pocăinței sînt: întoarcerea și îndreptarea de la păcatele mărturisite, postul și rugăciunea, lacrimile și înfrînarea trupului și săvîrșirea de fapte bune, care ne îndepărtează de la păcat și ne duce pe calea cea bună. Deși una este actul pocăinței și altele sînt faptele pocăinței, totuși atît de mult sînt legate, încît, cînd vor lipsi faptele pocăinței atunci pocăința nu este adevărată și nici foloșitoare, ci mincinoasă și fără de rost. Pentru aceasta Sfîntul Ioan Botezătorul, propovăduia celor care se pocăiau, zicînd: «Faceți, dar, roade vrednice de pocăință!» (Matei VI, 8).

Nu orice pocăință este mîntuitoare. Pocăința lipsită de faptele cele vrednice de pocăință, aduce vătămare, nu folos. Așa s-a întîmplat cu Iuda cînd a vîndut pe Hristos, a mărturisit înaintea arhierilor și bătrînilor zicînd: «Am greșit, de am vîndut sînge nevinovat» (Matei XXVII, 4). Așa s-a întîmplat și cu pocăința lui Faraon, care s-a mărturisit de două ori înaintea lui Moise și a lui Aaron zicînd: «Am greșit înaintea Domnului Dumnezeului vostru și vouă. Iertați-mi acum încă o dată greșala mea!» (Ieșire X, 16—17). Dar pocăința lor a fost lipsită de faptele cele bune și astfel Irod s-a spînzurat, iar Faraon s-a înecat în Marea Roșie împreună cu carele, cu călăreții și toată oastea lui.

Cîtă deosebire între pocăința lui Faraon și între pocăința femeii păcătoase din casa lui Simon fariseul, care intrînd și șezînd la spatele lui Iisus și ascultînd cuvintele Lui, așa de mișcată a fost, încît a început a-I spăla picioarele cu lacrimi și a le șterge cu părul capului ei.

Cîtă deosebire între pocăința lui Iuda și lepădarea lui Petru, amîndoi ucenici ai Domnului: «și auzind cîntatul cocoșului, Petru și-a amintit de profeția lui Iisus și ieșind afară, a plîns cu amar» (Matei XXVI, 75).

2 Pavel care prigonea pe creștini poartă lanțul pentru Hristos; Matei vameșul ajunge apostol al lui Hristos; Zahau, mai marele vameșilor, primește pe Mîntuitorul în casa sa «și se face mîntuirea casei acesteia». Și multe alte exemple de pocăință găsim în Sfînta Scriptură. Dar cea mai elocventă, cea mai tipică, mai curată și clară învățătură despre pocăință pentru noi toți este parabola cu Fiul risipitor.

După învățătura bisericii noastre știm că toți oamenii sîntem fii ai lui Dumnezeu, dar ca pămînteni, iarăși știm «că nimeni nu este fără de păcat, decît numai Tu, singur Doamne» (Rugăciune pentru morți) lucru principal însă, este, ceea ce urmează după starea noastră de

păcătoşenie şi anume: trezirea conştiinţei, că sîntem păcătoşi; apoi actul pocăinţei, hotărîrea de a ne îndrepta şi treapta următoare este îndreptarea însăşi, trăirea şi petrecerea în Hristos şi pentru Hristos, după cum zice Sfîntul Apostol Pavel: «Nu eu trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine» (Galateni II, 20) sau cum zice: Fiul răcăitor «Mă voi scula şi mă voi duce la tatăl meu şi voi zice: Tată, am greşit, nu mai sînt vrednic să mă numesc fiul tău. Primeşte-mă ca pe unul din argaţii tăi» (Luca XV, 18—19). După ce am descris drumul cu treptele ce duce la pocăinţa omului, să vedem şi bumătatea lui Dumnezeu. Tatăl, văzîndu-l de departe, pe fiul său n-a avut răbdare să aştepte, ci a mers spre întîmpinarea lui, l-a îmbrăţişat cu ochii plini de lacrimi, l-a sărutat, adică i-a dat iertare deplină. Dar bunătatea lui Dumnezeu nu s-a oprit aici — zice Sfînta Evanghelie — ci l-a îmbrăcat cu haină nouă, adică harul în care renaşte cel ce s-a întors; îi dă încălţăminte în picioare, adică îl apără de noroiul păcatelor; îi dă inel în deget, simbolul harului spiritual în care a fost repus şi face ospăţ mare, simbolizînd împărtăşirea cu Trupul şi Sîngele Domnului Hristos.

Prin întruparea Sa, Mîntuitorul aduce întregii omeniri şi nouă, bunătatea, mila şi iertarea Sa dumnezeiască, aduce mîntuirea. Toată predica şi faptele Sale sînt pline de iubire, milă şi bunătate. În învăţătură, în fapte, minuni, vindecări, în patima pe cruce, El aduce plinătatea harului lui Dumnezeu, pe care nici un proroc dinaintea Lui nu l-a putut da.

Acum, cînd cunoaştem toate acestea despre pocăinţă cu exemplificările date din Sfînta Scriptură, o întrebare legitimă se pune nouă, celor de azi, de aici şi anume:

Am ascultat astăzi chemarea Domnului la pocăinţă prin Sfînta Evanghelie care zice: «Pocăiţi-vă»? Am dat noi urmare acestui îndemn de pocăinţă? Am făcut noi acte vrednice de pocăinţă ca Sfîntul Petru, ca Sfîntul Pavel, sau ca femeia cea păcătoasă? Cînd am auzit toaca bătînd şi clopotul sunînd la sărbătoare, ne-am îndreptat noi paşii către sfînta Biserică? Am mers noi la duhovnic în cele patru posturi ale anului sau de două ori sau odată ca să spunem păcatele noastre? Dacă am făcut, plîns-am vreodată cu amar aceste păcate ca aceia de care ne-a spus nouă Sfînta Scriptură, sau pocăinţa noastră este ca a lui Iuda şi ca a lui Faraon!...

La toate acestea se cîvine să gîndim acum «cît mai este încă lumină», cînd bătrîneţele şi păcatele nu ne-au epuizat încă şi vă îndemn cu cuvintele Sfîntului Apostol Pavel care zice: «Fraţilor, plecaţi-vă învăţătorilor voştri şi vă cuceriţi lor, căci ei veghează pentru sufletele voastre» (Evrei XIII, 17) şi cu Mîntuitorul Hristos care zice: «cel ce ascultă de voi de Mine ascultă, iar cei ce se leapadă de voi de Mine se leapadă», (Luca X, 16) vă îndemn deci să faceţi roade vrednice de pocăinţă, să umblaţi ca fii ai luminii, luminînd şi pe alţii. Menţineţi flacăra credinţei în Hristos, aşa cum au ţinut-o părinţii,

moșii și strămoșii noștri. Sufletele noastre să fie mereu receptive și active la cuvintele Domnului, să înlocuim răul cu binele, să punem în locul certurilor și neînțelegerilor pacea și dreptatea, pentru slava lui Dumnezeu și mîntuirea sufletelor noastre. Amin! ●

Pr. ION CEAUȘU

LA DUMINICA A XXIX-A DUPĂ RUSALII

«Au nu zece s-au căurășit? Dar cei nouă unde sint?» (Luca XVII, 17).

Pentru că se apropia Praznicul Paștelui, Mîntuitorul se îndrepta spre Ierusalim. Luînd drumul ce duce spre cetatea sfîntă, peste hotarul dintre Samaria și Galileea, a intrat într-un sat...

Cu fiecare pas, cu fiecare clipă din activitatea Mîntuitorului se înșiră faptele Sale mărețe, înaltele pilde evanghelice, minunile Sale dumnezeiești care au răscolit și vor răscoli totdeauna sufletul omenesc. Evanghelia ce cuprinde cuvîntul lui Dumnezeu trăiește vie și frămîntă permanent inimile celor care caută mîntuirea. Ea vorbește fiecăruia dintre noi și rezonanța ei care se măsoară cu veșnicia cere răspuns marilor întrebări ale sufletului omenesc.

La hotarul dintre Galileea neamurilor — patria lui Iisus — și Samaria și la intrarea într-un sat, «L-au întîmpinat pe Domnul zece bărbați leproși, care stăteau departe» (Luca XVII, 12).

Locul acesta unde L-au întîmpinat cei zece nefericiți pe Marele Doctor se numea — după cum spun cercetătorii *Ghinea*, străvechiul *Ain-Ganin* pomenit de Josua (XXIX, 21, XXI, 19), o cetate de leviți din seminția lui Izahar, la granița de sus a Galileei, și care ținea de Samaria, azi se numește *Djenin*. Pe acest loc se ridica în partea de răsărit cîndva, la intrarea în localitate o biserică frumoasă ce se mai vedea la jumătatea veacului al XV-lea. Astăzi — localitate arabă, cu peste 3.000 de locuitori, stă liniștită la poalele munților Samariei la 30 km de Nazaret și 10 km de muntele Măslinilor. Izvoare bogate alimentează numeroasele fîntini ale orașului și lacul din mijlocul lui, care udă grădinile și cîmpul, revărsîndu-se în valea Chișonului. Flori de cactus și palmieri împodobesc orașul...

Cît de minunate sînt locurile peste care a trecut Mîntuitorul lumii! Cu pelerinii veacurilor și cu dorurile noastre de mîntuire, mergem pe urma pașilor lui Hristos, căutînd să găsim semne și urme sfinte pe care le-a dăltuit vremea și evlavia creștină. Și în acest cadru evanghelic am ascultat azi din lectura Sfintei Evanghelii glasul acelor oameni nefericiți, atinși de aripa unei boli nemiloase — lepra —, care ziceau: «Iisuse, Învățătorule, fie-Ți milă de noi» (v. 13).

Atunci Cel ce a dat legea lui Moisi pe muntele Sinai și Cel ce a inspirat pe marele cronicar al Scripturii — Moisi — să scrie în

Levitic (XIII, 2; XIV, 2—5, 10), sau pe cel ce a scris în Cartea Regilor, (V, 10) îndatoririle ce aveau cei ce se vindecau de lepră, «să se arate preoților», le poruncește cu aceeași energie și dragoste: «mergeți și vă arătați preoților. Dar, pe când ei se duceau, s-au curățit de lepră» (v. 14).

Mila și bunătatea lui Dumnezeu nu se pot măsura. Să ne inchipuim cu cită credință și nădejde s-au rugat aceștia de Marele Învățător. Erau zece oameni nenorociți, scoși afară, prin lege, din circuitul social al vieții, din circuitul civil al familiei și ai societății. Izgoniți de familie, de soți și de copii, de templu și de întreaga societate, renegați de toți, gădesc fericirea de a înlini în calea vieții lor pe Hristos Fiul lui Dumnezeu. Și, din milioanele de leproși ai vieții și ai istoriei, care s-au stins la umbra marilor dureri și deznădejdi, numai acești zece oameni gădesc o astfel de vindecare, gădesc curățirea și sănătatea. Văzîndu-se vindecați, aleargă cu toții, plini de fericire, la cei dragi ai lor, la casele și familiile lor, care poate nu-i mai așteptau niciodată.

Dacă paginile Sfintei Evanghelii ne storc uneori lacrimi de bucurie și fericire, în clipe de participare la mărturiile iubirii dumnezeiești, ele cuprind și clipe de mîhnire și de tristețe. Ce fac acești oameni? Plini de fericire ei uită. Socotesc că binele primit era un drept al lor și nu un rod al dragostei divine. Cît de bine întruchipează acest lucru chipul în care vechiul popor ales, fiii lui Israel, au înțeles să răsplătească harul și binefacerile lui Dumnezeu... care nu l-au adus nici o mulțumire și care primeau totul ca și cum ar fi avut un drept la aceea...

Și totuși, iubirea nu rămîne nerăsplătită.

Unul dintre cei zece oameni vindecați de Iisus, plin de fericire, cu glas mare, slăvind pe Dumnezeu, se întoarce și, căzînd la picioarele Lui, vine și-I mulțumește (v. 16).

Nerecunoștința este dușmanul cel mai mare al sufletului. Ea este împotriva iubirii. Pustiește milostenia, pietrifică duiosia și ucide voința. Este vîntul care aleargă și usucă izvorul îndurărilor, care seacă leacul milostivirilor lui Dumnezeu și roua darurilor Sale.

Dar, iată-l pe acest om — care era samariten — pe acest parțial închinător al Vechiului Așezămint și al templului din Ierusalim, transformat în procurator al omenirii față de înalta virtute a recunoștinței ce salvează pînă la un punct numele de om.

La gestul lui de mulțumire, samaritanul recunoscător, mai primește în schimb ceva. Primește un al doilea dar, care era mult mai de preț ca primul, decît vindecarea, primește mîntuirea, căci aude din gura Mîntuitorului: «scoală-te și dute; credința ta te-a mîntuit» (v. 19).

Iată, dar, primul tablou al minunii, al curățirii de lepră, pe care Sfînta Biserică ni-l înfățișează astăzi, lepra, această boală nefastă, urîță și desfigurantă, care este socotită și asemănată cu păcatul pentru sufletul celui credincios.

Numai prezența lui Hristos, care este permanent în Biserică, în harurile și sfințele și dumnezeieștile Sale Taine, ne oferă posibilitatea de a ne curăți de lepra sufletului, de a ne purifica prin baia lacrimilor de pocăință și de a ne întoarce la Hristosul euharistic din Sfânta Cuminecătură.

Dacă, după credința noastră, păcatul înseamnă *moarte*, pocăința înseamnă *înviere*. De aceea, sfinții părinți au legat acestea de minunatele fapte și învățături ale Sfântului apostol Pavel trimise prin epistola sa colosenilor, fragment din care am citit și am ascultat cu toții astăzi. Învierea noastră este legată organic de biruința și învierea Mântuitorului Iisus Hristos. De aceea marele Apostol privește părințele la fiii săi duhovnicești din cetatea Colose, și prin ei privește la toți fiii Bisericii creștine din veac și pînă în veac, privește la slăbiciunile firii omenești la marile căderi și marile ridicări morale, la oscilațiile vieții sufletești, la balanța vieții și la marile ispite. Cu experiența pe care i-o acorda înțelepciunea, suferințele vieții și sfințenia; cu darul pe care i-l acorda harul divin al apostoliei și, ținînd seama de toate acestea, ne strigă din urmă cu aproape 19 veacuri: «cugetați la cele de sus, căci Hristos este viața voastră» în care ne-am botezat și în care ne-am îmbrăcat, și atunci cînd El se va arăta atunci și «voi vă veți arăta întru mărire». Pune Sfîntul apostol Pavel mereu în fața ochilor noastre icoana parusiei, a biruinții și a mîntuirii. Căci spune: «nu vă lăsați stăpîniți de patimi și de lanțurile păcatului; omoriți mădularele voastre — ale omului pămîntesc: desfrînarea, necurătenia, patima, pofta rea, și lăcomia, care formează apanajul omului vechi — lepădînd minia, iușimea, răutatea, hula și cuvîntul de rușine și apostolul ridică, monumental, chipul omului nou, dezbrăcat de faptele omului vechi, — chip nou ce poartă icoana lui Dumnezeu, Cel ce l-a zidit».

Astfel în încheierea lecturii «Apostolului» de astăzi Sfîntul Pavel ne arată într-o figură plină de imagini, aspectul social și economic al vremii sale. Ne arată configurația istorică și politică a popoarelor din diaspora, unde predica Evanghelia, pe care le privește prin prisma credinței în Hristos. Dă marele Apōstol al neamurilor, într-o viziune ce cuprinde universalismul creștin, icoana Marelui Păstor și a Bisericii Sale, deoarece în ea dispăre orice diferență socială, religioasă, politică, filozofică sau economică. Căci acolo «nu mai este nici elin, nici iudeu, tăiere împrejur sau netăiere împrejur, barbar sau scit, rob sau liber, ci toate întru Hristos Iisus» (v. 11). Și rămînînd cu icoana unui sfînt și duios cămin duhovnicesc în Hristos, comunitatea Bisericii în care radiază iubirea lui Dumnezeu pentru credincioși și a acestora pentru Dumnezeu, își schimbă fața întunecată a omului celui vechi și se îmbracă în haina milostivelor îndurări, cu bunătatea, cu smerenia, cu blîndețea și îndelunga răbdare, îngăduindu-se unul cu altul și iertînd unul altuia, după cum și Hristos a iertat tuturor. Peste acest cămin va coborî pacea lui Hristos, întru care am fost chemați» (v. 15).

La acest cămin al dragostei lui Hristos s-a întors să mulțumească că samariteanul tămăduit și el a câștigat harul păcii și al mîntuirii celei veșnice.

«Oare nu zece s-au mîntuit? Ceilalți nouă unde sînt?» a întreat Mîntuitorul, întristat. Și, într-adevăr, dacă privim cu atenție în taina sufletului nostru vedem cît de răspîdită este nerecunoștința în viața noastră de fiecare zi. Căci, de cîte ori nu am avut prilejul să facem bine cuiva, să consumăm timp sau bani de cîte ori, poate, nu am pus la mijloc numele sau onoarea noastră pentru o problemă sau pentru un frate în necaz?... Și ce am primit în schimb? De cele mai multe ori răceală, indiferență, uitare. Binefacerea noastră a rămas îngropată în mormîntul neaducerilor aminte. Aceasta se numește nerecunoștință. Sau, de cîte ori nu am fost noi ajutați de mai marii și apropiații noștri în clipe grele din viață și... am uitat. Putem răspunde fiecare: Dragostea se coboară, dar greu se ridică. Și imaginea zugrăvită pe pereți de biserici, pe icoane, sau pe pereți de inimi, cu întoarcerea samariteanului vindecăt ce poartă sub ea cuvintele: «dar cei nouă unde sînt?», s-ar putea numi *statuia recunoștinței*, deoarece este atît de rară. De aceea și noi să punem la inimă cele auzite azi și să o cultivăm în viața noastră.

Pr. DAVID POPESCU

LA DUMINICA A XXXI-A DUPĂ RUSALII

(Puterea rugăciunii stăruitoare)

Sfînta Evanghelie de astăzi ne-a înfățișat minunea săvirșită de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos vindecînd un orb, în apropiere de cetatea Ierihon (Luca XVIII, 35—43). Mărînd pe Dumnezeu pentru puterea Sa dumnezeiască arătată cu acest prilej și pentru milostivirea Sa, am rămas adînc mișcați de stăruința cu care omul fără vedere s-a rugat Domnului nostru Iisus Hristos ca să se îndure de el și să-l izbăvească de suferința sa, precum și de purtarea lui după minunata sa vindecare. Aflînd că trece Mîntuitorul, orbul a strigat: «Iisus, Fiul lui David, fie-Ți milă de mine», iar cînd cei din preajmă îl certau, îndemnîndu-l să tacă «el cu mult mai mult striga», avînd credința că va fi ajutat și că își va recăpăta vederea. În sfîrșit, după tămăduire, spune Sfînta Evanghelie, că el mergea după Mîntuitorul, slăvind pe Dumnezeu.

Orbul de care este vorba în Sfînta Evanghelie de astăzi a stăruit cu credință în rugăciunea sa și glasul lui a fost ascultat de Domnul nostru Iisus Hristos. Acest lucru ne arată că rugăciunea neîncetată, făcută cu credință, are mare tărie și este împlinită de Tatăl nostru cel ceresc, de aceea este bine să medităm împreună asupra acestei

laturi a rugăciunii și anume, asupra puterii pe care o are rugăciunea făcută cu stăruință.

Din viața noastră de toate zilele, cunoaștem că atunci cînd copiii roagă frumos pe părinții lor să le împlinească o dorință, aceștia se lasă copleșiți de rugăminți și dau fiilor lor cele dorite. De asemenea, în viața noastră zilnică, avînd trebuință unii de alții, rugăm pe semenii noștri să ne împlinească anumite cereri, pentru ca viața aceasta pămîntească să ne fie mai ușoară, pentru ca să ne simțim bine, pentru ca să ne desfășurăm mai bine munca, pentru ca să fim mai mulțumiți sufletește. Dacă în această viață se petrece așa, cu atît mai mult, atunci cînd este vorba de mîntuirea sufletului nostru și de fericirea cea veșnică, toți creștinii avem datoria să rugăm pe Dumnezeu, Părintele cel creșc, ca să ne dăruiască din darurile Sale cele bogate și să ne împlinească cererile cele către mîntuire.

Sfînta Scriptură a Vechiului și a Noului Testament este plină de pilde, sfaturi și învățături în legătură cu stăruința credincioșilor în rugăciune. Astfel, David mărturisește: «Valurile morții mă împresuraseră și eram potopit de șuvoaiele răutății! Lanțurile iadului mă încătușaseră și eram prins în lanțurile morții. Dar în necazul meu am chemat pe Domnul, strigăt am înălțat către Dumnezeuul meu. Și El mi-a auzit glasul din locașul Său și strigătul meu a ajuns la urechile Lui» (II Regi XXII, 5—7). Sfîntul Prooroc Ilie s-a rugat lui Dumnezeu ca să dea ploaie peste poporul cel ales și rugăciunea i-a fost ascultată (III Regi XVIII, 42—45), iar dreptul Iov ne încredințează așa: «Dar tu, dacă vii la Dumnezeu, dacă te rogi de Cel Atotputernic, dacă ești nevinovat și fără pată, atunci de bună seamă că va veghea asupra ta și va clădi la loc casa dreptății tale. Și starea ta cea veche va fi nimic, atît de mult vei fi deasupra în starea ta cea nouă» (Cartea lui Iov VIII, 5—6). Ce vom spune despre Psalmii Proorocului David, care sînt o pildă grăitoare de rugăciune stăruitoare către Cel Atotputernic pentru ajutor în nevoi, căci Dumnezeu «rugăciunea celor fără de ajutor va asculta și cererea lor nu o va trece cu vederea» (Ps. CI, 18). Izvor de înțelepciune și balsam pentru sufletul întristat este Psalmul de umilință pe care bunii creștini îl rostesc cu inimă cucernică la vreme de post, spunînd: «Miluiește-mă Dumnezeule, după mare mila Ta și după mulțimea îndurărilor Tale, șterge fărădelegea mea!» (Ps. L, 1). Sau în altă parte, ne dă imbold și exemplu de rugăciune, astfel: «Doamne, ascultă cererea mea, pleacă urechea Ta la rugăciunea mea și nu trece cu vederea lacrimile mele» (Ps. XXXIII, 16). «Auzi, Dumnezeule, rugăciunea mea și nu trece cu vederea cererea mea» (Ps. LIV, 1). «Auzi Dumnezeule cererea mea! Ia aminte la rugăciunea mea» (Ps. LX). «Auzi, Dumnezeule, glasul meu cînd mă rog Ție și apără viața mea de vrăjmașul de care mă tem» (Ps. LXIII, 1).

Domnul nostru Iisus Hristos a îndemnat la rugăciune continuă. El ne-a lăsat rugăciunea «Tatăl nostru» pe care o rostim zilnic și ne-a îndemnat zicînd: «Cereți și vi se va da vouă; căutați și veți afla; bateți și se va deschide vouă. Căci oricine cere, primește, cel care

caută află și celui care bate i se va deschide» (Matei VII, 7—8). Dar nu numai atât. Mîntuitorul însuși s-a rugat neîncetat Părintelui ceresc pentru toată lumea și pentru ca să se îplinească voia dumnezeiască, îndemnînd pe ucenicii Săi la rugăciune și zicînd: «Privegheați și vă rugați, ca să nu intrați în ispită. Căci duhul este osîrduitor, dar trupul neputincios» (Idem, XXVI, 41). Și, mai mult, a dat cel mai înălțător model de încordare sufletească și trupească în vremea rugăciunii. Sfîntul Evanghelist Luca ne spune că Mîntuitorul în grădina Ghetsimani, înainte de a fi vîndut de către Iuda, «Fiind în mare zbucium, cu cea mai mare stăruință Se ruga. Iar sudoarea Lui s-a făcut ca picături mari de sînge care picurau pe pămînt» (Luca XXII, 44).

Următori credincioși ai învățăturii Mîntuitorului, primii creștini, după mărturia cărții Faptele Apostolilor, stăruiau în rugăciuni, într-un cuget (Fapte I, 14; II, 42; IV, 31). Sfîntul Apostol Pavel îndemna pe creștinii din Efes, astfel: «Faceți în toată vremea, întru Duhul, tot felul de rugăciuni și de cereri și întru aceasta privegheați, cu toată stăruința, rugîndu-vă pentru toți sfinții» (Efes. VI, 18); iar colosenilor le da sfatul: «Stăruiiți în rugăciune» (Colos. IV, 2), în timp ce îndemna pe tesaloniceni: «Rugați-vă neîncetat!» (I Tes. V, 17). De asemenea, Sfîntul Iacob, îndemnînd la rugăciune, spune: «Este vreunul din voi în suferință? Să se roage... Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el... Și rugăciunea credinței va mîntui pe cel bolnav... Și vă rugați unul pentru altul, ca să vă vindecați, că mult poate rugăciunea dreptului în lucrarea ei» (Iacov IV, 13—16).

Rugăciunea stăruitoare trebuie făcută cu cugetul curat, cu smerenie, cu încordare, cu toată ființa. «Stai cu încordare, spune Sfîntul Evagrie Monahul, și te roagă cu osîrdie și ocolește grijile și gîndurile, căci ele te tulbură și te neliniștesc ca să te scoată din tăria rugăciunii» (*Cuvînt despre rugăciune*, în «Filocalia» vol. I, p. 76). Auzim, uneori, pe unii dintre creștini că spun: «M-am rugat, dar fără nici un folos». Unora ca aceștia le răspunde tot Sfîntul Grigorie Monahul, zicînd: «Nu te îndurera dacă nu capeți îndată de la Dumnezeu ceea ce ceri... Căci vrea să-ți facă și mai mult bine, lăsîndu-te să stăruie către El în rugăciune... și fie că te rogi cu frații, fie singur, străduiește-te să te rogi nu din obișnuință, ci cu simțirea. Căci simțirea rugăciunii este adunarea cugetului, împreună cu evlavie, cu străpungerea inimii, cu durerea sufletului, cu mărturisirea greșalelor, cu suspine nevăzute» (*Idem*, p. 79).

Prin rugăciunea stăruitoare se mărturisește și credința. Și invers, credința puternică ne introduce în starea de rugăciune și ne aduce împlinirea cererilor, așa cum i-a adus orbului din Sfînta Evangheligie de astăzi, lumina ochilor, căci Mîntuitorul Iisus Hristos i-a zis: «Vezi, credința ta te-a mîntuit!»

Îndată ce a văzut cel vindecat, spune Sfînta Evangheligie, a mers după Mîntuitorul, slăvind pe Dumnezeu. Aceasta arată că rugăciunea

de cerere, s-a prelungit cu rugăciunea de mulțumire și de laudă. Așa trebuie să facem și noi ca buni creștini și drept măritori. Să ne rugăm neîncetat, rostind cuvintele vameșului din Evanghelie: «Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului» (Luca XVIII, 13). Se cuvine însă ca să ne însoțim rugăciunea cu facerea de bine, trăind în pace cu toți semenii noștri, pentru că numai atunci Tatăl nostru cel ceresc ne va ierta păcatele și ne va așeza în dragostea sa părintească, dacă și noi iertăm celor ce au greșit față de noi, și am refăcut legătura de aur a dragostei și a păcii dintre sufletele noastre. În felul acesta, ne apropiem de Dumnezeu cu inima curată, ridicându-ne mintea și voia noastră către El, prin rugăciune, păstrându-ne sufletul neîntinat.

Luând aminte și la cuvîntul Fericitului Augustin care spune că «cel ce se așterne la rugăciune pune capăt păcatului, iar cel ce pune capăt rugăciunii, începe a păcătuî» (Cuvîntarea LXXX, 7), să stăruim în rugăciune cu mintea neîmprăștiată, cu pregătirea cuviincioasă, cu smerenie și cu dragoste, fiind împăcați cu noi și cu semenii noștri. Căci cine se roagă cu nepăsare, ori cu gîndurile în altă parte, nu are nici un folos de rugăciune. În această privință e bine să ne amintim de cuvintele Sfîntului Ciprian, care, tilcuind rugăciunea «Tatăl nostru», spunea: «Cum puteși pretinde ca Dumnezeu să ia aminte la rugăciunea voastră, dacă voi înșivă nu luați aminte la rugăciune?» (*Despre rugăciunea Domnească*, 31).

Să ne rugăm neîncetat, cu smerenie și dragoste, așa cum ne învață Sfînta noastră Biserică Ortodoxă, așa cum s-au rugat părinții și strămoșii noștri și cum ne-au învățat și pe noi să ne rugăm, ca prin rugăciune să ne unim sufletește și să păstrăm neștirbită unitatea noastră de credință.

Să stăruim așadar, cu încordare și căldură în rugăciune, urmînd învățătura Domnului nostru Iisus Hristos, Care ne îndeamnă zicînd: «Iar cînd stați de vă rugați, iertați orice aveți împotriva cuiva, ca și Tatăl vostru din ceruri să vă ierte vouă greșalele voastre» (Marcu XI, 25). «Și toate cite veți cere în rugăciunea voastră, cu credință, veți primi» (Matei XXI, 22). Amin!

Pr. Conf. ȘTEFAN C. ALEXE

LA ÎNTÎMPINAREA DOMNULUI

(2 februarie)

Sărbătoarea de astăzi, numită Întîmpinarea Domnului, dezvăluie marea taină a întrupării Mintuitorului nostru Iisus Hristos în lume și modul în care noi oamenii putem pătrunde taina mare a creștinătății.

Zămislit tainic în sînul preacurat și fecioresc al Sfintei Fecioare Maria, născut în peșteră săracă și neștiut de nimeni afară de niște

păstori din marginea Betleemului, înfășat în scutece ca orice prunc și adus la templul din Ierusalim la 40 de zile după naștere, ca și oricare întinăscut din Israel, Pruncul Dumnezeiesc, Dumnezeu întrupat era acoperit de smerita înfățișare a chipului omenesc de aceea, afară de Sfinta Lui Mamă și de bătrînul protector Sfîntul Iosif, nimeni nu bănuia ce comoară dumnezeiască se purta ascunsă în trupul Pruncului Iisus.

Taina, este lucru mare. Ea nu poate fi pătrunsă decît de un om vrednic de măreția ei.

Taina poate fi pătrunsă de toți cei credincioși prin credință adîncă și inimă curată care devin astfel adoratori ai ei și împlinitori ai legilor divine.

De aceea, dezvăluirea Tainei lui Dumnezeu cel întrupat, care s-a descoperit cu ocazia întîmpinării Domnului la Templu, nu a fost dat să o cunoască fariseul și cărturarul ambițios al templului, ci Dreptul Simeon și Proorocița Ana.

Bătrînul cu mintea purificată de orice mîndrie și prejudecată și văduva care pînă la vîrsta de optzecișipatru de ani a trăit în post și rugăciune, zi și noapte slujind la ușa casei lui Dumnezeu.

Taina creștinătății este dumnezeirea întrupată în creatură și descoperirea ei este răsplata unei vieți de om pusă în slujba lui Dumnezeu și a oamenilor : acesta este înțelesul adînc al praznicului Întîmpinarea Domnului, pe care îl săvîrșim astăzi.

Se împliniseră 40 de zile de la nașterea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos sau 33 de zile de la tăierea împrejur cînd lui Dumnezeu Cel întrupat I s-a pus un nume, care este mai presus decît tot numele și Căruia I se închină toate, cele de sus și cele de jos, numele Iisus, așa cum s-a vestit de către Înger, mai înainte de zămislirea Lui.

La 33 de zile de la acest eveniment și la 40 de zile de la nașterea Sa, Mîntuitorul Hristos — ca Cel care n-a venit să desființeze Legea, ci ca să o plinească, a fost adus la Ierusalim în templu și, din brațele Sfintei Sale Maici a fost oferit ca Dar lui Dumnezeu, potrivit Legii lui Moisi care zice : «tot cel întîi născut de parte bărbătească, ce deschide pîntecele să fie închinat Domnului».

În Ierusalim trăia atunci, un om cu numele Simeon, drept și temător de Dumnezeu, așteptînd mîngîierea lui Israel și Duhul Sfînt — spune Sfînta Scriptură — era peste dînsul și i s-a făgăduit să nu vadă moartea, pînă ce nu va vedea pe Hristos Domnul. Acel Duh Sfînt l-a povățuit pe el, să se îndrepte spre Templu la vremea cînd Sfînta Fecioară și Sfîntul Iosif au adus Pruncul Dumnezeiesc ca să facă pentru El cele cerute de datina Legii.

Curat la inimă și la minte, ochii Sfîntului Simeon au văzut pe Dumnezeu ascuns în Pruncul Fecioarei, și a cunoscut pe Acela ce mai tîrziu va ferici pe cei curați la inimă, că aceea vor vedea pe Dumnezeu.

Nespus de fericit că ceea ce i s-a făgăduit de la Duhul Sfînt s-a împlinit acum și că deci, calea pribegiei lui a luat sfîrșit, Sfîntul

Simeon luînd în brațe Pruncul Dumnezeiesc a rostit cea mai duiosă rugăciune care de douăzeci de veacuri mîngîie inimile creștinilor în apusul de soare al Vecerniei: «Acum slobozește Stăpîne pe robul Tău după cuvîntul Tău cu pace, că văzură ochii mei mîntuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor; Lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău Israel».

Bătrînul Simeon a văzut atunci ceea ce mărturisesc cele 20 de veacuri ce-și deapănă istoria de atunci și pînă azi. A văzut mîntuirea pe care Dumnezeu a adus-o tuturor popoarelor. A văzut Lumina lui Hristos, care s-a descoperit pentru luminarea tuturor neamurilor și a văzut slava celor care vor îmbrățișa și se vor împărtași de această Lumină.

Sfîntul Simeon a văzut că Pruncul care la 33 de zile de la primirea numelui Iisus, a fost adus la templu, cînd va împlini 33 de ani va fi adus pe Golgota ca jertfă de rîscumpărare pentru toți oamenii pămîntului. A văzut Sfîntul Simeon, icoana Liturghiei pe care acest Dumnezeiesc Prunc avea să o întemeieze pe pămînt și a cunoscut în El pe cea dintîi și dumnezeiescă prescură blîndul și Dumnezeiescul Miel ce avea să fie jertfit pe masa Crucii pentru rîscumpărarea și mîntuirea lumii.

Și ceva mai mult a văzut Sfîntul Simeon — el a întrezărit în cumpăna vremii căderea și scularea multora în privința tainei mîntuirii.

De aceea a zis către Sfînta Fecioară: «Iată acest Prunc este pus spre cădere și spre scularea multora din Israel și spre semn de împotrîvire, ca să se descopere cugetele ale multor inimi și prin însăși sufletul tău va trece sabie».

Și ceea ce a văzut Sfîntul Simeon s-a împlinit întocmai. Dumnezeiescul Prunc încetul cu încetul s-a descoperit oamenilor, L-au întîmpinat cei umiliți și săraci, cei bolnavi și suferinzi, al căror Samarinean milostiv a fost. L-au cunoscut și iubit cei cu inima curată și cu mintea lumînată. Aceștia cunoscîndu-L s-au luminat și mai mult, s-au spălat și s-au curățit, s-au mîntuit și s-au înălțat.

Nu L-au cunoscut însă cei mîndri și bogați, cei lacomi și interesați, cei zgîrciți și robiți de patimi. Aceștia L-au prigonit și L-au osîndit, L-au alungat și L-au tăgăduit și de aceea pentru că au refuzat lumina și au fugit de ea, s-au întunecat și au căzut.

Da, cuvintele Dreptului Simeon s-au împlinit întocmai și de aceea peste veacuri se proiectează într-un singur și mare tablou în istoria mîntuirii, icoana bătrînului Simeon care ține în brațe pe Pruncul Iisus. Pare că vedem bătrînul univers ținînd în brațe taina înnoirii lui, Pruncul renașterii Sale.

Pare că vedem a avea vechile culturi ale Caldeii și Babilonului, Egiptului, Indiei, Chinei, Greciei și a imperiului Roman, ținînd în brațe cultura nouă a creștinismului dătător de viață.

Ca și bătrînul Simeon, bătrînele civilizații ale antichității și-au cerut demisia firească: «acum slobozește Stăpîne pe robul tău în pace»

și în lume s-a instaurat creștinismul pentru întemeierea împărăției lui Dumnezeu pe pământ. Lumina lui Hristos de atunci luminează pe toți oamenii fără deosebire de neam, de stare socială, de concepții politice sau filozofice, pentru a zidi făptura cea nouă pe piatra cea din capul unghiului Iisus Hristos.

În toate religiile lumii creatura stă deoparte și contemplă un Dumnezeu sau mai mulți dumnezei în afară și departe de ea. În religia creștină Dumnezeu este Domnul și ni s-a arătat nouă. Infinitul ia contact cu duritatea realității aspre a pământului, a lumii finite. Dumnezeu este prezent în opera Sa, în creatura Sa și este prezent în istoria creaturii și a omului în general și a fiecărui om în special.

Pruncul acesta ținut în brațe de Simeon și văzut de El ca Mântuitor al omenirii va spune odată pentru totdeauna: «Cine Mă vede pe Mine vede pe Tatăl Meu, căci Eu și Tatăl una sintem». «Și precum Tatăl este întru Mine și Eu întru Tatăl și voi toți să fiți una întru Mine, căci fără de Mine nu puteți face nimic».

Aceasta este realitatea creștină, aceasta este tăria creștinătății, Dumnezeu în natură, în creatură, în fiecare om.

E greu de înțeles această taină. Numită împărăția lui Dumnezeu, mulți o cred desprinsă de realitatea vieții în toate zilele și deosebind una de alta ajung la dedublarea conștiinței. Nu, Împărăția cerurilor nu se cere realizată în ceruri, acolo ea este în ființă prin însăși Dumnezeu care a întemeiat-o. Împărăția cerurilor se cere realizată pe pământ. Pentru aceasta s-a întrupat Fiul lui Dumnezeu în lume, pentru aceasta ne-a învățat El să ne rugăm: «Vie Împărăția Ta, facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ».

Acest lucru este foarte anevoios, pentru că pământul este o școală în care, de la grădinița de copii din Mesopotamia și pînă la Institutul de pe Golgota este tot atîta drum, de la copilășul care se hrănește cu lapte și pînă la bărbatul desăvîrșit care, nu numai că poate să se hrănească cu orice, dar poate și să se înfrîneze de la multe.

Lumea în general, și fiecare om în mod special face școală și din treaptă în treaptă se suie și din putere în putere se desăvîrșește pînă ce ajunge să fie vrednic de a sta de vorbă cu Dumnezeu. Și, după cum în școală sînt multe deosebiri și nu toți cuprind învățătura la fel, ci unii rămîn pe drum și mulți cad, iar alții se ridică, tot așa se întîmplă și aici mulți cad și mulți se ridică. La aceștia se referă cuvintele Dreptului Simeon care a zis: «Acest Prunc este pus spre căderea și spre scularea multora».

Pentru a putea trece cu succes examenul vieții în școala lumii, praznicul de astăzi ne oferă exemplul pe care ni-l dă Dreptul Simeon și evlavioasa văduvă proorocița Ana.

Viața însăși este o taină și taina este însăși voia lui Dumnezeu pe care noi trebuie să o desprindem din lumea care ne înconjoară. Descoperirea este răsplata unei vieți pusă în slujba lui Dumnezeu bineie și adevărul absolut și, în slujba oamenilor moștenitorii de drept ai acestor bunuri Dumnezeiești.

Așa au făcut și fac dreptii și sfinții în lumea credinței. Ei găsesc, descoperă adevărul și realizează un pas înainte spre fericirea semenilor lor.

Bătrînul Simeon, mereu treaz și veghetor, gîrbovit de ani și de bătrînețe, dar neobosit cercetător al Bisericii, el caută neîncetat pe Dumnezeuiescul Mîntuitor. Iată-l răsplătit cu vrednicia de a vedea și a purta în brațele sale mîntuirea care a venit oamenilor de la Dumnezeu.

Sfînta Ana îmbătrînită de ani, dar mereu prezentă în școala rugăciunii și a înfrînării, este adoratoare și jertfitoare pe altarul credinței. Ea vede Lumina cea adevărată călăuzită fiind de Darul lui Dumnezeu.

Aceasta nu înseamnă că pentru a afla pe Domnul și a descoperi voia Lui noi trebuie să ne facem savanți sau să fim bătrîni sau să avem o calitate deosebită sau o vrednicie specială.

De cînd Dumnezeu s-a întrupat în lume și s-a văzut de oameni, El este pretutindenea și întotdeauna cu noi în preajma noastră, în fiecare din noi : Dumnezeu este Domnul și s-a arătat nouă.

În marea Scriptură a naturii citim slava și voia Lui, în conștiința noastră îi auzim glasul Lui, în Sfînta Scriptură Cuvîntul Lui, în Sfînta Împărtășanie însăși Trupul și Sîngele Lui. Este jertfa cea vie jertfită de Mielul lui Dumnezeu cel ce ridică păcatul lumii, este Dumnezeu care se lasă pipăit de oameni, este Hristos cel ce s-a dat nouă să-L mîncăm ca să trăim și să nu mai murim. Este Trupul și Sîngele Lui luat din trupul Preacurat și nevinovat al Sfintei Fecioare Maria.

El este veșnic între noi. În taina din Altar și în taina din lume. În semenii care ne înconjoară, în cel sărac și gol și flămînd, în cel smerit și subjugat și asuprit. În tot fratele care așteaptă o mîină de ajutor și o inimă plină de iubire și milă.

Peste tot ne este oferită ocazia să-L vedem și să-L întîmpinăm pe Hristos adevăratul nostru Dumnezeu.

El este veșnic între noi cu duhul și cu trupul unde sînt doi sau trei adunați în numele Lui, acolo este și El în mijlocul lor. În Sfînta Liturghie vine chemat și nechemat, vine în dar, vine cu dor, vine ca un cerșetor al inimii noastre, bate cu stăruință. Acest călător veșnic și de noi nebagat în seamă, Acest prieten plin de iubire dar de noi adesea prigonit.

Și... acestea sînt numai cîteva din nenumăratele împrejurări în care noi avem posibilitatea să-L întîmpinăm pe Hristos.

Singura grijă trebuie să ne fie dorința de a-L căuta și a-L vedea, așa cum zice psalmistul «Căuta-voi pe Domnul în viața mea față Ta Doamne o voi căuta în toate zilele vieții mele».

Să-l căutăm pe Hristos adevăratul nostru Dumnezeu Cel care ni s-a arătat nouă. Să ne străduim să-i descoperim noi să-L căutăm și să-L aflăm așa cum L-a căutat vameșul Zahau din Sfînta Evanghelie de astăzi, care n-a pregetat să se suie în copac pentru a-L putea vedea căci era mic de statură și nu-L putea lesne vedea.

Să-L căutăm în toate împrejurările vieții noastre și mai ales astăzi în praznicul întîmpinării Sale și să ne hotărîm a-L întîmpina cu dorul

nestăvilit al iubirii de Dumnezeu și de aproapele. Să-I slujim cu frică și să ne bucurăm de El cu cutremur. Să-I slujim cu fapta și cu rugăciunea pentru ca la acel «acum slobozește» de la sfârșitul vieții noastre să ne întâmpine și El pe noi, și așa împreună cu El să fim în vecii vecilor. Amin!

Arhim. JUSTINIAN DALEA

GB 1975 XXXIV, 1-2

LA DUMINICA A XVII-A DUPĂ RUSALII

Noi citim în Sfânta Evanghelie : «Mergînd Iisus prin părțile Tirului și ale Sidonului o femeie cananeancă îi iese în cale și-L roagă : «Ai milă de mine Doamne, Fiul lui David, fiica mea rău este chinuită de demoni». Domnul nu-i răspunde. Îl roagă și ucenici : «Slobozește-o că strigă în urma noastră». El le spune : «Nu sînt trimis decît la oile pierdute ale lui Israel». Aproape deznădăjduită femeia îi cade înainte și strigă : «Doamne ajută-mi». Iisus nu cedează : «Nu este bine să ieși pîinea fiilor și să o arunci cîinilor». Nici ea nu renunță. «Da, Doamne, dar și cîinii mănîncă din fărîmăturile care cad de la masa stăpînilor». Abia acum Domnul îi răspunde : «femeie mare este credința ta, fie ție precum voiești» (Matei XV, 21—28). Și rămînem oarecum nedumeriți ! Cum Mîntuitorul pe această femeie atît de greu încercată, cu o copilă bolnavă, demonizată, o pune încă la o altă încercare ? Nu-i răspunde, nu-i vindecă îndată fiica. Dar cît de multe avem de învățat de aici.

Dacă i-ar fi vindecat copila de la prima cerere, cum și-ar fi revelat cananeanca atîta putere și statornicie în credință ? Sau, am fi avut noi acest admirabil dialog între Iisus și ea ? N-am fi fost noi lipșiți de o neasemuită pildă dată de o simplă femeie ?

Stăruim mai întii asupra tainei, înțelesului credinței. Cît e de ineputabilă, ori cît de des i-am folosi numele ! Ca Dumnezeu însuși. Nu e darul lui ? «Prin har sînteți mîntuiți, prin credință, zice Apostolul. Și aceasta nu e de la voi, e darul lui Dumnezeu» (Efes. II, 8).

Credința, această divină virtute care împreună cu nădejdea și dragostea, cu rațiunea și voința formează cununa noastră de aur. Credința, această punte între lumi, cum au numit-o Părinții, punte între noi și Dumnezeu, punte între fiecare dintre noi și semenii.

Între noi și Dumnezeu ! Zice iarăși Apostolul : «Credința vine din auz, iar auzul din Cuvîntul lui Dumnezeu» (Rom. X, 17). Credința e răspunsul la Cuvîntul lui Dumnezeu, la revelație, la chemarea Lui, situația mea în fața Lui. Prima mișcare a duhului, primul semn haric al nădejzii de mîntuire, de mai mult decît ce sînt și am, de mai sus. Zice același Apostol : «Căci credința este încredințarea față de cele nădăjduite, dovedirea celor nevăzute» (Evr. XI, 1). E deci, încredințarea față de cele ce le trăiesc acum numai în nădejde — o vreme, pînă la plinirea lor — fiind încă «nevăzute», pentru care însă am o «adeverire»,

o dovadă în «Cuvîntul» în revelația lui Dumnezeu, în Hristos. De altfel, Dumnezeu fiind radical altul și nesfîrșit în iubire și adevăr, mereu va rămîne ceva «nevăzut» încă și deci ceva de dorit, de așteptat, de nădăjduit, prin care eu sporesc mereu și căruia credința îi dă temeiul, începutul.

Credința însă e punte și cale de unire și între mine și semenul meu. Aici își are mai ales numele de încredere. Zice proorocul Ieremia : «Blestemat este cel ce se încrede, cel ce-și pune nădejdea în om». Grav cuvînt ! Noi știm ce decepție și rană avea el în inimă de la unii din semenii lui încît a putut rosti un asemenea cuvînt. Și totuși noi trebuie să ajungem să credem și în om. Acesta e un fapt esențial pentru viața noastră de creștini. Așa cum după sfînta Scriptură, iubirea de Dumnezeu și de om e unică : «Cine iubește pe Dumnezeu iubește și pe fratele său» zice Sfîntul Ioan Evanghelistul (I Ioan VI, 21), și credința e unică, pe amîndouă planurile existenței.

Credința în Dumnezeu pentru noi trebuie să însemne deodată și credința, încrederea în om : încredere între mine și soția mea, între mine și cel cu care îmi cîștig împreună pîinea, muncim pentru aceleași bunuri, pentru același țel ; între fiii aceleiași Biserici, între fiii Patriei mele, între toți fiii familiei umane. Trebuie să credem unii în alții. Cînd noi odată cu iubirea ne vom și încrede deplin unii în alții atunci vom face pasul decisiv în lumea păcii.

Dar se ivește aici o problemă în fața conștiinței ? Oare e așa de simplu ; eu cred în tine și tu crezi în mine și iată noi sîntem una ? !... De cîte ori experiența ne arată că eu, poate și tu, dar fiecare să vorbescă în numele lui, eu n-am fost totdeauna vrednic de încrederea ta ! Spunea un episcop unui preot proaspăt hirotonit : «Să nu fii sminteala nimănui !» Cît de dureros e să înșeli încrederea cuiva, ce prăbușire ! În același timp te și întreb ? Pot fi eu cu o voință slăbită de păcat, de un credit așa de total, de un rezim absolut ? Cine e absolut ? «A voi este în mine. Dar a face binele nu, mărturisește Sfîntul Pavel. Căci nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc» (Rom. VII, 18—19). Și totuși conștiința noastră cere această încredere totală. Cea mai mică fisură de îndoială din partea unuia ne aruncă în nesiguranță și neliniște, în teamă și deznădejde. Atunci ? Din Sf. Evanghelie desprindem acest răspuns : Eu cred în tine și tu crezi în mine, cînd și eu și tu, amîndoi credem cu o putere nestrămutată, harică în același adevăr, în aceeași iubire, în același sens și ideal de viață, în aceeași cinste, puritate și dreptate, în aceeași conștiință și jertfire unii pentru alții, în sfîrșit în spiritul creștin al credinței — în același Dumnezeu, Părintele luminilor și al iubirii. De aceea a zis Iisus : «Unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor» (Matei XVIII, 20). El e garantul, temeiul absolut al unității.

Reluînd firul Evangheliei de astăzi, dacă femeia cananeeancă n-ar fi avut încredere totală în Iisus, ar fi dobîndit darul vindecării pentru copila bolnavă ? Ea crede, crede în acest om pe care îl numește «Fiul lui David». Crede și I se roagă : Ai milă de suferința mea de mamă,

fiica mea e demonizată. Dar, ciudat! Cum citeam la început, Iisus «nu i-a răspuns ei cuvînt». Iisus a tăcut; desigur numai prin cuvînt.

Numai o singură dată a mai tăcut Iisus la o chemare: în fața lui Irod. În timpul judecății «aflînd Pilat că este galileean l-a trimis la Irod. Și s-a bucurat Irod, zice Sfînta Evanghelie, văzînd pe Iisus... dorea să-L cunoască... să vadă vreo minune de la El. L-a întreat... multe, iar El nimic nu i-a răspuns» (Luca XXIII, 7—9). În fața lui Irod, care trăia în păcat cu soția fratelui său, în fața aceluia care ucisese un profet pentru pofta și păcatul lui — pe Ioan Botezătorul — Iisus tace. În fața păcatului nepocăit Dumnezeu tace, nu răspunde, cerul se închide.

Și mai e o tăcere a lui Dumnezeu în Evanghelie. Cînd în grădina Ghetsimani Iisus se ruga... «Tată, de este cu puțință, trecă paharul acesta de la Mine... dar nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voiești» (Matei XXVI, 39), iar pe Cruce: «Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu pentru ce M-ai părăsit» (Matei XXVII, 46) — Dumnezeu-Tatăl a tăcut. Dar cu alt înțeles. De această dată credința Fiului Său care luase chip și destin uman, era pusă la încercare, pe Cruce. Și această încercare supremă a dus la înviere.

În acest înțeles a tăcut și Iisus acum, în fața cananeencei. Punerea ei la încercare îi descoperea tot mai mult credința. «Încercările nu-l fac pe om slab, ci numai îl arată cît este de slab», sau de tare.

Intervin atunci — cum s-a spus — ucenicii. În roagă zicîndu-I: «Slobozește-o, căci strigă în urma noastră». Slobozește-o, dezleag-o. Păcatul, răul, demonul leagă; Dumnezeu dezleagă. Nu spusese Iisus despre o femeie gîrbovă de 18 ani că «satana o legase» și rostea asupra ei: «femeie ești slobozită de neputința ta» (Luca XIII, 10—12). Starea noastră autentică, divină e aceea de libertate. «Domnul este Duhul. Unde este Duhul Domnului, acolo e libertate» (II Cor. III, 17).

La intervenția ucenicilor Iisus a răspuns:

«Nu sînt trimis decît la oile cele pierdute ale casei lui Israel». Oare nu venise Iisus pentru toți? Altfel de ce pășise chiar acum peste hotarele lui Israel. Dacă din coapsele lui Adam ne tragem toți, dacă în Avraam «se binecuvîntează toate semințiile pămîntului» (Facere XXII, 18), cu cît mai mult cel de al «doilea Adam» — Hristos — ne cuprinde pe toți! Răspunsul Domnului are alt tîlc. Încercarea crește în tensiune. Femeia însăși simte aceasta, I se închină, îi cade în față și strigă: «Doamne ajută-mi!» Nu-L mai numește Fiul lui David, ci: Doamne! Și înțelegerea ei crește.

Domnul tot nu se înduplecă; mai e un prag de trecut. Îi răspunde: «Nu este bine să iei pîinea fiilor și să o arunci cîinilor». — Neamul ales primise «înfierea, slava, legămintele, darea legii, slujirea dumnezeiască, făgăduințele, din El după trup se născuse însuși Hristos... (Rom. IX, 4, 5). Ei se socoteau fii. Ceilalți?...

Chiar la această grea înfruntare a Domnului femeia nu descurajează. Dimpotrivă, un uimitor răspuns: «Așa e Doamne! Dar și cîinii mîncă din sfărîmăturile care cad de la masa stăpînilor lor». Inspirat răspuns! Și întreg dialogul cu Mîntuitorul e de o frumusețe și bogăție fără seamăn. Mă întreb de multe ori cînd citesc, dacă aș fi fost eu în

stare de un asemenea răspuns? Se revelează însă și aci o dezlegare: femeia se afla în fața lui Iisus. Răspunsurile ei se inspirau din El, din prezența Lui, din dialogul cu El, din Duhul și puterea Lui. Se inspirau de asemenea din durerea ei de mamă și din umilința ei. O divină umilință dă loc inspirației. Așa cum Fiul lui Dumnezeu se golise de Sine (Filip. II, 7), de slava dumnezeirii, prin umilință pentru a se umple de omenescul nostru, această femeie-umilă pînă la ultima expresie — se umple de grai dumnezeiesc.

Cuvîntul umilință, cum observă cineva, vine de la cuvîntul latinesc «humilitas» care la rîndul lui provine din humus: humă, pămînt. Cei vechi, părinții noștri, intuiau această legătură adîncă între humă-pămînt și umilință. Pămîntul e călcat de toți în picioare, dar îi ține pe toți. Se aruncă pe el și în el semințe dar și toate gunoaietele, rămășițele, necurățiile. El le primește pe toate acestea și le transformă; rodește din ele holde, pîine, flori, bună mireasmă. Umilința cananeeencei, împreună cu credința ei, rodea acest atît de plin de miez și înmiresmat răspuns: «Da Doamne! Știu, sînt socotită printre cîini», dă-mi atunci măcar din firimiturile darului tău... Primesc și atît».

Pedagogia divină își plinise scopul. Urmează darul. Dar «darul va curge atît cît de mare e vasul credinței pus sub șipot», cum spune Sfîntul Ioan Gură de Aur. Credința ei atingea mărimea darului. Iisus îi răspunde: «Femeie, mare este credința ta! fie ție precum voiești și s-a tîmăduit fiica ei în ceasul acela».

*

Cananeeanca stă înaintea noastră ca o icoană vie. Drumul ei e drumul multora dintre noi. Zice Înțeleptul la cartea Pildelor: «Pusu-i-a la încercare și i-a găsit vrednici de El» (Înțelepciunea lui Solomon III, 11).

Viața însăși, întreagă, e o mare încercare. Nu numai a credinței noastre, ci și a nădejzii, a îndelungei răbdări, a dragostei, a darurilor cu care sîntem înzestrați, a puterilor noastre de a le lucra și zidi de a îmbogăți această viață... Facă Domnul ca încercarea înțeleasă astfel să devină o încununare. Să auzim și noi ca femeia cananeeancă la capătul oricărei încercări: — Fie ție după credința și osteneala Ta cea bună și sfîntă! Amin!

Pr. CONSTANTIN N. GALERIU

MEDITAȚIE DE ANUL NOU

Ziua de 1 ianuarie este ziua care ne amintește că s-a scurs încă un an din viața noastră.

Privit sub aspectul său astronomic, un an însemnează exact 365 de zile, 5 ore, 48 de minute și 56 de secunde, adică atît cît îi trebuie pămîntului să parcurgă, odată, distanța în jurul soarelui.

Privit, însă, din punct de vedere subiectiv, un an însemnează un lanț de realități, de izbînzi, de frămîntări, de bucurii sau necazuri.

Cine dintre noi nu știe, că orice obiect sau, în fine, orice vietate etc., pentru a i se determina mărimea, se măsoară, folosindu-se cele trei dimensiuni: lungimea, lățimea și înălțimea — dimensiuni ce diferă de la caz la caz.

Faptele noastre, însă, evenimentele care brăzdează istoria, acțiunile de tot felul, se măsoară cu ceea ce oamenii de știință au numit, a patra dimensiune, și anume cu măsura timpului, în raport cu veșnicia.

Încadrat în timp și raportat la veșnicie, un an însemnează doar o clipă, o străfulgerare, așa cum foarte înțelept constatase psalmistul, «O mie de ani, ca ziua de ieri care a trecut, înaintea Ta, Doamne».

Ori care ar fi aspectul sub care privim Anul nou, prima zi a anului trebuie să fie, pentru orice om conștient, o zi solemnă, o zi de meditație.

Strămoșii noștri au creat în vechea lor mitologie, din fructuoasa lor imaginație, o zeităte, denumită Ianus care veghea asupra porților și ușilor, asupra arcurilor boltite care străjuiau răscrucile și căile mai importante, și care era reprezentată cu două fețe, după numele acestei zeițăți denumind și prima lună a anului, voind să arate, prin această denumire, că omul, în prima zi a acestei luni, trebuie să privească și înapoi, peste anul trecut și în viitor, peste anul care începe, în scopul de a cerceta trecutul și a-i renega toate părțile negative, conexînd această renegare cu hotărîrea de a nu mai repeta, în anul viitor, greșelile trecutului.

Se obișnuiește ca, în artă (pictură, pirogravură, sculptură etc.) desfășurarea unui an să se reprezinte, sub forma unui copil, care crește, pe zi ce trece, ajunge la vârsta bărbatului matur, dar care, pînă la urmă, rămîne doar un bărbat girbov și albit de vreme.

Sfîntul apostol Pavel compara pe creștin, cu un alergător într-o arenă care are o țintă fixă. Arena este viața noastră cu frămîntările și bucuriile ei în care să căutăm, să alergăm la ținta care, în ogorul lucrării celor duhovnicești, însemnează *Hristos*.

Dacă pentru oamenii de știință, bunăoară, un an însemnează un ciclu de timp, de măsura mișcării de rotație a pămîntului, în jurul soarelui, ciclu în care viața și-a scris o parte din cursul ei, cu frămîntările și realizările ei, în toate compartimentele (știință, artă, literatură, politică, industrie etc.), pentru creștin care trăiește, spre deosebire de toți ceilalți oameni, o viață în plus — viața de comuniune în Har și credință, cu toți oamenii pămîntului, în și prin Hristos, un an însemnează un șir de realizări duhovnicești, într-un timp determinat.

Pragul Anului nou trebuie trecut de către creștin cu realizări spirituale, realizări în domeniul bunurilor duhovnicești, iubirea de Dumnezeu și aproapele, iubirea de Patrie. Un An nou însemnează, pentru creștin, o redută cucerită, o înălțime escaladată spre bolțile cerului, înălțime de pe care, creștinul trebuie să împrăștie lumina lină a sfintei slave, pe cărările vieții duhovnicești ale altor oameni, după comanda-mentul divin: «Așa să lumineze lumina vieții voastre înaintea oamenilor, încît aceștia, privind la faptele voastre cele bune, să preamărească pe Dumnezeu din ceruri».

An nou, pentru noi, creștinii, însemnează un om nou, un suflet nou. Sufletul i-a fost dat, omului, la creație, într-un mod cu totul deosebit.

După ce l-a creat pe om, prin sfatul Sfintei Treimi, a suflat, în el, suflare de viață și i-a dat ceva din veșnicia Logosului întrupat: puterea de a ajunge la măsura bărbatului desăvîrșit; i-a dat suflet viu.

Așa după cum știm cu toții, sufletul, fiind de esență spirituală, nu moare niciodată și nici nu se sfărîmă în bucăți, cum pot face planetele, în urma unor

cataclisme, ci trăiește în veșnicie, iar la judecata cea din urmă, va fi cercetat cum a lucrat pe pământ și, în ce relații s-a găsit cu voința lui Dumnezeu. De aceea, la început de An nou, e bine să stăm de vorbă cu noi înșine, cu sufletul, cu cugetul nostru, și să ne întrebăm: «Dacă Hristos S-a jertfit pentru mine, ce am făcut eu pentru Hristos», iar femeia să se întrebe: «Dacă Hristos m-a scos din suferință, când a zis, prin pana marelui apostol al neamurilor: «Taina aceasta mare este, iar eu zic, în Hristos și în biserică», ce am făcut eu pentru Hristos?»; și, dacă răspunsul va fi negativ, să nu cădem în păcatul deznădejdiei, ci ținând seamă de indemnul lui Hristos: «Îndrăzniți, Eu am biruit lumea», să pornim pe drumul redresării morale.

Fără a neglija trăirile laice, prin care continuăm opera de creație a lui Dumnezeu, în univers, să punem accent pe trăirea în Har și pe mîntuirea sufletului, pentru că superioritatea acestei trăiri, este condiționată de raportul între finit și infinit, între vremelnicie și veșnicie. Să nu umblăm pe calea vrajbei, a clevetirii, a ipocriziei, ci să alegem calea binelui, a frumosului moral, a adevărului, a conviețuirii pașnice cu ceilalți oameni, calea dragostei față de marea familie umană.

«Cele din trecut le uit» spunea Sfîntul Apostol Pavel, cînd L-a cunoscut pe Hristos. Să căutăm, deci, și noi, imitînd pe apostolul neamurilor, să uităm viața noastră trecută și cu lacrimile pocăinței, să căutăm să ne renaștem sufletește, așa cum se renaște natura, primăvara.

Timpul se scurge în oceanul cel fără de sfîrșit al veșniciei, fără a se opri din mersul său, oricît am dori acest lucru. El trece, pe lîngă noi, nepăsător, neținînd seamă de faptele și durerile noastre, ci numai măsurînd, cu privirea lui glacială, cum se deapănă viața noastră.

«Ca toți să fie una», se ruga Mîntuitorul, în grădina Ghetsimani, în sensul ca oamenii să se ajute întreolaltă, să simtă durere cînd altul suferă și să se bucure cînd altul se bucură. Cînd Sfîntul Apostol Paul spunea: «purtați sarcinile unul altuia», O spunea în sensul ca oamenii să fie pătrunși de spiritul de solidaritate, care să-i unească pe unul de altul.

Cîți dintre noi au gîndit astfel, în noaptea anului nou? Cîți dintre noi s-au gîndit că ei nu sînt niște ramuri fără de tulpină și rădăcină, ci niște ramuri ce cresc și își trag seva din trunchiul omenirii întregi?

Cînd Mîntuitorul Hristos i-a spus lui Nicodim, «de nu se va naște cineva din apă și din Duh», a vorbit despre o renaștere spirituală, a omului, în iubire, în îndreptare, în sfințenie, în fapte de îndurare.

Fiecare dintre noi își dă seama, dacă adîncește rosturile existenței noastre, pe pământ, că viața nu se mărginește numai la aceea ce este pămîntesc, ci că ea începe, doar, aci, dar se termină, undeva, în veșnicie, că, deci, ea se desfășoară pe două planuri diferite: pe plan lumesc, unde sîntem datori să muncim nu numai pentru noi, ci și pentru binele colectivității, în mijlocul căreia trăim, și pe plan spiritual, unde sîntem datori să lucrăm, nu numai pentru mîntuirea noastră, ci și pentru mîntuirea aproapelui nostru, în vederea ațungerii la țintă, care este Hristos.

Pe planul acesta dublu, și prin oglinda zilei de 1 Ianuarie, se cuvine să privim la viața noastră trecută, așa cum face alpinistul care, după ce, cu multă greutate, a escaladat un munte prăpăstios și a ajuns în vîrf, se oprește o clipă și privește înapoi, la drumul parcurs. Cîte lucruri nu s-au petrecut în cursul vieții noastre trecute, pînă ce am ajuns în pragul acestui nou an? Au înflorit pomii de atîtea ori și tot de atîtea ori și-au scuturat frunzele ofilite. Au trecut, peste noi, primăveri,

care te imbie la vieață și dragoste, dar tot de atitea ori, au sosit și toamne reci și grele ca plumbul. Au trecut, prin inima noastră, bucurii și dureri, lumini și umbre, satisfacții și dezamăgiri. Ne-au părăsit unii din cei dragi, dar alții s-au născut și le-au luat locul. De multe ori ne-am poticnit și am căzut în păcat, dar ne-am ridicat și am mers înainte, avind ca ideal pe Hristos, al cărui glas se aude sunind în cugetul fiecărui creștin: «Veniți la Mine toți cei obidiți...».

Unul din cele mai vechi tablouri din iconografia noastră bisericească, ni-L prezintă pe Mîntuitorul Hristos cu toiagul în mînă, bătînd la ușa unei case. Dedesupt scrie: «Iată, Eu stau la ușă și bat. De va deschide cineva, Eu voi intra și voi cuina cu el și el cu Mine».

Casa este fiecare din noi. Ușa este inima noastră. Hristos bate mereu la ușa sufletului nostru. S-o deschidem și să-L primim. Vom simți atunci, cum o lumină puternică inundă toată ființa noastră. Vom simți cum singele cald, care țîșnește din coapsa lui Iisus, transformat în energie spirituală, în har divin, aruncă vîlul de întuneric de pe aripile conștiinței morale, pe care o reactivează, ajutînd voința și libertatea să conviețuiască și să colaboreze, într-o atmosferă de sinceră și rodnică simbioză. Și începutul acestei colaborări să-l facem, dacă nu l-am făcut, acum, la început de an nou.

Pr. NARTEA VASILE

CE NE DĂ NOUĂ BISERICA?

«Acesta este Casa lui Dumnezeu și poarta cerului...» (Facere XXVII, 17).

În fiecare duminică și sărbătoare, creștinul vine la biserică, la acest loc de rugăciune, unde se întîlnește cu Dumnezeu, cu Îngerii și Sfinții Săi, cu Maica Domnului și aleșii Săi, cu părinții, frații, moșii și strămoșii săi.

Ce este Biserica și ce ne dă ea nouă? Iată două întrebări la care doresc să răspund azi, cu ajutorul lui Dumnezeu.

Iubiți creștini, Biserica este *comunitatea* de viață fericită a oamenilor care cred și s-au botezat în numele Sfintei Treimi. Ea este casa lui Dumnezeu și poarta cerului și a fost întemeiată de Mîntuitorul Hristos pentru binele și fericirea noastră în viața aceasta și cea viitoare.

Biserica este *trupul tainic* al Domnului; deci în ea și prin ea ne *întîlnim* cu Hristos-Dumnezeu, ca și slăbănogul din Sfînta Evanghelie și primim de la El *iertare de păcate și vindecare de bolile sufletești și trupești*.

Biserica ne dă pe Domnul care este *Calea, Adevărul și Viața* (Ioan XIV, 6), Calea care nu greșește ci ne duce la lumină, Adevărul care nu se schimbă și nu înșală, Viața supranaturală și veșnică pe care o căutăm toți de la leagăn pînă la mormînt. Iisus Hristos, zice Pascal, este *centrul* spre care tinde tot. În afară de El nu este decît suferință și durere, întuneric și rătăcire, îngheț și moarte.

Prin ce mijloace face Biserica acest lucru? Prin lucrarea harului Sfîntului Duh care ni se dă nouă tuturor prin cele șapte taine — Botezul, Mirul, Spovedania, Sfînta Cuminecătură, Căsătoria, Preoția și Maslul — șapte rugăciuni spirituale care

ard păcatele și fărădelegile noastre și șapte fluvii cerești care spală tot răul și revarsă peste sufletele și viața noastră darurile binefăcătoare ale lui Dumnezeu. Prin har, Hristos-Domnul este prezent în mijlocul Bisericii și în noi pînă la sfîrșitul veacurilor. De aceea, cel ce se desparte de Biserică rupe legătura cu harul celor șapte Taine; acela rămîne în păcatele sale și se depărtează de Dumnezeu; pierde mîntuirea și fericirea sufletului său *Extra ecclesiam nulla salus!*..., zice Sfîntul Ciprian.

Harul divin este puterea necreată și infinită a lui Dumnezeu prin care ne sfințim și ne mîntuim. El ne luminează și întărește voința, este piinea, lumina și căldura sufletului; este ploaia cerească care face să crească în noi gîndul, vorba și fapta cea bună. Harul sfințește toate, sufletul și trupul, familia, casa, gospodăria și bucatele, ocrotește munca și cimpul de toți dușmanii etc.

Biserica ne dă harul divin care începe să lucreze în sufletul nostru de la Botez. El șterge păcatul strămoșesc și ne naște în Hristos, începem viața cea nouă. În clipa aceasta devenim creștini, fiii lui Dumnezeu, intrăm în Biserica creștină, devenim membri ai familiei cerești, alături de Maica Domnului, de Îngeri, de Sfinți și de toți plăcuții lui Dumnezeu. Calitatea de creștin este cel mai prețios dar pe care ni-l face Biserica, deoarece cu el participăm la viața harică a celor șapte taine și ne facem vrednici să ne bucurăm de toate darurile Sfîntului Duh, de toate roadele vieții spirituale supranaturale aduse de Mîntuitorul Hristos (Gal. V, 22—24). Apoi, cu acest nume participăm la viața socială și la valorile ei morale, la toate bunurile materiale și spirituale ale umanității, la cultura și civilizația ei. În sfîrșit, în clipa cînd plecăm din această lume — goi, după cum am și venit — tot numai acest nume, ne însoțește. El merge cu noi în fața lui Dumnezeu, în ziua judecății, cînd vom lua cele bune sau cele rele, după cum am lucrat în viața aceasta.

Ca o mamă bună și ca un dascăl înțelept, Sfînta Biserică ne dă idealul îndumnezeirii — izvorul mîntuirii noastre după care alergăm neobosiți. Ea ne spune că mîntuirea de păcat n-o găsim decît în Dumnezeu și lingă Dumnezeu, în locașul Său, în casa Sa care este poarta cerului și locul izbăvirii noastre. Această fericire o aflăm în armonie cu Dumnezeu, cu aproapele și cu noi înșine, care ne dă pacea inimii și liniștea sufletului. Ea este rodul educației spirituale pe care o primim de la Biserică și care are ca temelie înalte principii de viață religioasă-morală și socială.

În centrul acesteia stă concepția optimistă despre lume și viață care are ca scop sfințirea sufletului, asemănarea și unirea noastră cu Dumnezeu, contopirea cu El, îndumnezeirea noastră după pilda Fiului Său, Mîntuitorul Iisus Hristos, Dumnezeu adevărat și Om adevărat.

Prin Sfînta Biserică, în taina Sfintei Cuminecături intrăm în comunitate de viață fericită cu Mîntuitorul Hristos; El devine Domnul și Stăpînul ființei noastre. În clipa cînd petrecem la Sfînta Liturghie simțim că cerul se coboară pe pămînt și o lumină cerească ne pătrunde sufletul. În jurul nostru se sălășluiește o pace adîncă și liniște neșărmurită. Se pare că sîntem pe muntele Taborului cu Domnul și cu Apostolii Săi. Fața sufletului se schimbă și toate tresaltă de bucurie. Simțim că unda veșniciei adie în ființa noastră și la fel cu Apostolii (Matei XVII,5), am dori să nu mai părăsim acest loc, ca să nu pierdem această stare de bucurie și mulțumire supremă.

Biserica ne ajută ca la Sfînta Liturghie să înțelegem că Hristos Domnul este prietenul, fratele, Răscumpărătorul și Mîntuitorul nostru, al tuturor — care se jertfește zilnic din dragoste pe Sfîntul Altar pentru iertarea păcatelor noastre, pentru

binele și fericirea tuturor. Biserica ne dă certitudinea mântuirii, ne dă convingerea că prin Patima, Moartea și Învierea Domnului ne-am împăcat real, total și etern cu Dumnezeu, că prin jertfa prea sfintului Său Singe am primit harul Său, am devenit fiii Săi, ne-am făcut una cu El. În Hristos simțim că Dumnezeu viețuiește în noi, că voia Sa este fericirea noastră și aproapele nostru este fratele nostru, simțim că în El am dobândit pacea inimii și odihna sufletului, am regăsit paradisul pierdut și am trecut din moarte la viață și de la pământ la cer.

Dar Biserica ne dă nu numai idealul îndumnezeirii ca să devenim sfinți, după cum Dumnezeu este sfânt (I Petru) ci ne arată și metoda și ne dă mijloacele necesare pentru realizarea lui. Metoda este viața model a Mântuitorului Hristos, viața de slujire altruistă, de jertfă totală și dezinteresată. Mijloacele sînt rugăciunea, postul și virtutea, adică faptele cele bune, izvorite din credință și dragoste de Dumnezeu și de aproapele. Rugăciunea este scara sufletului către cer, prin care se coboară harul divin care ne unește cu Dumnezeu. Acestora se adaugă participarea la viața Sfintelor Taine: Spovedania și Sfînta Cuminecătură, apoi meditația și contemplarea, dreptatea și milostenia, pacea și buna înțelegere, armonia și prietenia cu toți oamenii. Prin aceste mijloace Biserica ne curăță de păcate; noi devenim ființe libere și ducem cu succes lupta împotriva ispitelor din lăuntru și din afară de noi; și astfel ajungem stăpîni pe noi înșine, stăpîni peste pofta trupului, pofta ochilor și trufia vieții (I Ioan IV, 8).

Biserica ne dă învățătura prețioasă că păcatul este o mare durere în viața noastră și cel mai mare rău pentru omenire, căci a făcut și face neconținut ra-vagii în lume. El ne otrăvește sufletul și trupul, ne tulbură ființa și ne aruncă în iad, în suferință și durere, în lacrimi și nevoi, în mizerie și moarte. Cauza păcatului este în voia noastră liberă care ascultă și face voia diavolului și prin aceasta ne robește, ne prinde în pinzele sale, întocmai ca o muscă de către paianjen. De aceea, trebuie să fugim de diavol, să nu ascultăm de el și să cerem în rugăciune ajutorul Mântuitorului-Hristos care-l poate alunga de la noi.

Biserica ne scapă de robia diavolului și a păcatului prin taina Sfintei Spovedanii. Aceasta ne redă sănătatea sufletului, dar trebuie să ne smerim și să ne căim în fața lui Dumnezeu, să ne recunoaștem păcatele și fărădelegile și să ne rugăm de iertare cu lacrimi amare făgăduind îndreptare.

Pe lângă harul ceresc, Biserica ne dă ca pildă exemplul celor care au devenit sfinți.

Biserica ne dă dragoste de viață. Ea ne învață că viața noastră este cel mai scump dar primit de la Părintele ceresc, Viața este un talant care trebuie valorificat prin muncă încordată, căci ni se va cere socoteală de el. Viața este proprietatea absolută a lui Dumnezeu; deci nu trebuie risipită în fărădelegi, cheltuită în păcate, ascunsă în lene etc., căci răspundem de ea în fața Lui. Ea trebuie folosită în ascultarea și împlinirea vocii lui Dumnezeu, în toate împrejurările. Bună sau rea, viața este o datorie care trebuie împlinită, o obligație care trebuie plătită. Trebuie să fim înțelepți și prin ea să ne adunăm comori de fapte bune, nu mulțime de păcate. Viața nu este o zi de temniță, dar nici o zi de sărbătoare, ci o zi de lucru, în care se alternează bucuria cu durerea, binele cu răul, lumina cu întunericul și biruințele cu căderile etc. Cînd sîntem la bine să ne aducem aminte de rău și invers. Panta rei. Totul curge. Cînd sîntem la necaz să nu descurajăm nici să blestemăm, ci să ne stăpînim și să rămînem optimiști; să ne facem un examen sincer

de conștiință, să vedem pentru ce suferim și, aflindu-ne vinovați, să ne corectăm, să ne ridicăm și să mergem cinstit și drept înainte. Cu încredere, cu ajutorul lui Dumnezeu să muncim stăruitor cu dragoste și zel pentru binele tuturor și să așteptăm în tăcere că dreptatea noastră va ieși la lumină, vom birui. O clipă să nu uităm că rugăciunea și munca biruiesc toate piedicile; că binele este mai tare decît răul, lumina decît întunericul și Dumnezeu decît diavolul.

În relațiile cu semenii noștri, Biserica ne însuflă principiile de viață morală creștină. Ea ne inspiră dragoste de adevăr, de bine și de frumos, râvnă de muncă și de creații superioare: cultul valorilor absolute în frunte cu prețuirea omului și iubirea de Patrie.

Biserica ne învață că toți oamenii, fără nici o deosebire artificială, sînt fiii lui Dumnezeu și frații noștri și au drepturi egale în fața vieții, a libertății și a fericii. Toți sînt membri aceleiași familii divine, sînt fiii umanității și au același destin ceresc, aceeași menire — să fie fericiți, deci trebuie să fim solidari unii cu alții la rău ca și la bine; să nu ne asuprim, exploatăm și să nu ne nedreptățim, sub nici un motiv, ci mai degrabă să ne respectăm și să ne asistăm reciproc. Șovinismul și rasismul, ura și vrajba, luptele și războaiele trebuie să înceteze din lume pentru că aduc tuturor, totdeauna, numai suferințe, lacrimi, singe și moarte.

Biserica ne ia în grijă sa la naștere și botez, ne însoțește pe drumul vieții în zile senine și nouroase, și ne ocrotește cu rugăciuni și ajutor de la Dumnezeu, cu îndemnuri și sfaturi și ne duce pînă la mormint și dincolo de el. În clipa morții ea ne dă Sfînta Cuminecătură, merinda pentru viața veșnică și ne mîngie cu nădejdea unei vieți bune, mai departe și mai fericite dincolo, în cer. Ea ne spune că sufletul nu moare; ci merge la Dumnezeu care l-a creat. Trupul așteaptă în mormint învierea de obște, ca unit cu sufletul să ia răsplata bine meritată, după vrednicia luptei din această viață.

O cruce străjînd mormintul arată credința în învierea Domnului și a noastră. Crucea ne leagă de Dumnezeu, de toți Sfinții Săi, de părinții, moșii și strămoșii noștri. Cu toți aceștia ne vom întîlni, ne vom vedea și vom fi împreună etern, în ceriu, și ne vom bucura dacă vom fi vrednici. Biserica voiește în etern să ne facă această bucurie.

De aceea să iubim și să cinstim Biserica, casa lui Dumnezeu, poarta cerului și locul unde ne întîlnim cu toți cei dragi ai noștri care au trecut la cele eterne. Să cercetăm și să ascultăm de glasul ei pentru că ea este izvorul binelui tuturor, pe pămînt și în cer, acum și în veci, Amin.

Pr. Prof. Dr. SIMION RADU

SFINTELE TAINE: TEMEIURI SCRIPTURISTICE

Dumnezeu își varsă harul Său peste fiii Bisericii creștine prin cele șapte Taine, ca prin șapte izvoare văzute. Așa a hotărît Domnul nostru Iisus Hristos ca să ne împărtășească harul Sfîntului Duh prin aceste șapte Sfinte Taine.

La fel și în viața sufletească avem șapte trebuințe și anume: 1) Să ne naștem la viața harului prin botez; 2) Să creștem cu Duhul Sfînt prin harul Său, prin Taina Ungerii cu Sfîntul Mir; 3) Să ne nutrim prin Taina Sfîntei Împărtășanii; 4) Atunci

cînd sufletul a fost rănit, prin păcate, viața duhovnicească trebuie să se vindece prin Taina Sfintei Pocăințe; 5) Cînd sîntem slăbiți, să ne întărim prin Taina Sfîntului Maslu; 6) Să avem conducători duhovnicești, în Biserică, prin Taina Sfintei Preoții; 7) În rînduiala statornicită de către Dumnezeu și în curățenie, să ne înmulțim prin darul lui Dumnezeu în Taina Sfintei Cununii.

Harul lui Dumnezeu se revarsă din Sfînta Cruce, ca dintr-un izvor din care pornesc șapte piraie, prin care primim roadele Sfîntelor Patimi, ale morții și ale Învierii Domnului nostru Iisus Hristos. Aceste roade se revarsă prin Sfînta Biserică, de pe altarele ei, prin preoți, în sufletele creștinilor, fii ai Bisericii Ortodoxe, în temeiul puterii pe care acești preoți o au de a împărtăși darul Sfîntului Duh primit de la Mîntuitorul.

Cele șapte Sfînte Taine ale Legii Noi sînt lucrări sfînte, văzute, rînduite de către Domnul nostru Iisus Hristos și săvîrșite de o persoană care are Sfîntul dar al arhieriei sau al preoției. Prin ele se revarsă în mod nevăzut, pînă la sfîrșitul veacurilor, harul sfinților dumnezeiesc, peste credincioșii creștini.

Aceste șapte Sfînte Taine sînt :

1. BOTEZUL. — Botezul este prima Taină a Legii celei Noi, pe care trebuie s-o primească cel ce dorește să devină creștin, instituită de Domnul nostru Iisus Hristos. Prin această Sfîntă Taină, cel ce se botează în apă sfințită și în numele Sfintei Treimi se curăță de păcatul strămoșesc și de alte păcate ce le-a avut pînă în momentul primirii botezului, se renaște spre o viață duhovnicească nouă și devine membru al Bisericii creștine. De aceea se mai spune că botezul este ușa, poarta prin care omul intră în Biserica Domnului nostru Iisus Hristos, devine membru al său, al Trupului lui Hristos: «Pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toți, ca să fim un singur Trup... și toți la un Duh ne-am botezat» (I Cor. XII, 13).

Materia Tainei Botezului este apa naturală sfințită prin rugăciunile preoților: «De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu» (Ioan III, 5). De aci se vede că botezul este strict necesar pentru mîntuirea noastră.

Formularea care se rostește la Sfîntul botez în Biserica noastră Ortodoxă este: «Botează-se robul lui Dumnezeu (numele) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh». Se cere ca să se pronunțe separat persoanele Sfintei Treimi, după porunca Domnului nostru Iisus Hristos dată Sfinților Apostoli: «Învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh» (Matei XXVIII, 19).

Săvîrșitorul botezului este episcopul sau preotul, care oficiază botezul în mod public și sărbătorec, împreună cu tot ceremonialul rînduit de către Biserică. În Biserica Ortodoxă, botezul se săvîrșește deci cu întreită cufundare, pronunțîndu-se așa precum am spus formula mai sus amintită.

La mare nevoie, cînd o familie constată că pruncul este în primejdie să moară nebotezat și nu are preot la îndemînă, botezul poate să fie săvîrșit de orice om, bărbat sau femeie, care este îndatorat să folosească materia cuvenită — apa — și să rostească formula: «Se botează robul lui Dumnezeu (numele) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh». Aceasta spre a-i feri pe prunci de primejdia de a muri nebotezați, sub osînda păcatului strămoșesc.

Sfînta Scriptură amintește că și pe vremea Apostolilor copiii erau botezați: Fapte II, 41; XVI, 33; I Cor. I, 16 etc.

Subiectul botezului este orice om, bărbat sau femeie, care nu a fost niciodată botezat, indiferent dacă este matur și poate să mărturisească credința creștină, sau este copil și atunci nașul mărturisește în locul său această credință și devine garant că pruncul botezat, finul său, va fi crescut în credința Bisericii.

Păcatul strămoșesc se moștenește de către toți oamenii: toți se nasc cu acest păcat: Psalm L, 6; Rom. V, 12, 18, 19.

Aceasta este rațiunea că botezul trebuie primit cât mai curând după naștere, știind că prin botez ne facem posibilă mântuirea și că fără el nu ne putem mântui: Matei XXVIII, 19; Ioan III, 5—6; Rom. VI, 3—4; Col. II, 12.

Botezul creștin a înlocuit tăierea împrejur a Vechiului Testament: Fapte XV, 5—11; Col. II, 11.

Botezul creștin este cu totul altceva față de tăierea împrejur, iudaică, precum el nu se poate asemăna nici cu «botezul lui Ioan», sau «botezul pocăinței». Acesta avea alt scop: «Eu vă botez cu apă spre pocăință, dar Cel ce vine după mine... vă va boteza cu Duhul Sfânt și cu foc» (Matei III, 11). Însuși Mântuitorul Hristos spune: «Ioan a botezat cu apă, iar voi veți fi botezați cu Duhul Sfânt» (Fapte I, 5).

2. UNGEREA CU SFÎNTUL MIR (MIRUNGAREA). — Ungerea cu Sfântul Mir sau Mirungerea este una din cele șapte Sfinte Taine instituită de Domnul nostru Iisus Hristos prin care cel botezat, fiind uns cu Sfântul și Marele Mir, sfințit de către soborul episcopilor, primește pecetea Duhului Sfânt, harul sfințitor, prin care el capătă puterea să trăiască și să mărturisească credința creștină. Cel botezat este uns imediat după botez cu Sfântul și Marele Mir la frunte, la ochi, nări, gură, urechi, piept, spate, miini, picioare, pentru ca astfel să i se întărească toate simțurile.

Această Sfântă Taină, care se mai numește «Ungere», «Întărire», «Pecetea Duhului», «Pecetie» etc. a fost instituită de către Domnul nostru Iisus Hristos atunci când a făgăduit Sfinților Apostoli că le va trimite pe Duhul Sfânt: Ioan VII, 38—39. În mai multe rânduri Mântuitorul a făgăduit ucenicilor Săi că le va trimite pe Duhul Sfânt, făgăduință împlinită în ziua Cincizecimii. De asemenea, Sfântul Apostol Ioan vorbește despre Ungere: «Iar voi, ungere aveți de la Cel Sfânt și știți toate» (I Ioan II, 20).

Materia Mirungerii este untuldelemn amestecat cu alte arome și sfințit de toți arhieriei Bisericilor autocefale în Joia din Săptămîna Patimilor.

Forma Mirungerii este ungerea cu Sfântul Mir a părților mai sus amintite, în formă de cruce, cu rostirea cuvintelor: «Pecetia darului Sfântului Duh».

Săvârșitorul, ministrul acestei Sfinte Taine, este episcopul sau preotul.

Subiectul este orice om, bărbat sau femeie, botezat.

Această Sfântă Taină s-a numit de la început ungere — pecetluire: Efes. IV, 30; II Cor. I, 21—22; I Ioan II, 20, 27; Fapte VIII, 18; XIX, 1—6. Încă de la început punerea miinilor prin care Sfinții Apostoli dau puterea Duhului Sfânt celor botezați, a fost înlocuită cu ungerea cu Sfântul Mir, iar săvârșitorii Tainei au fost episcopii și preoții, ei fiind urmașii Sfinților Apostoli.

3. SFÎNTA ÎMPĂRTĂȘANIE (CUMINECĂTURA). — Sfînta Împărtășanie, sau Sfînta Euharistie, ori Cuminecătura, este Taina instituită de Domnul nostru Iisus Hristos, prin care sub înfățișarea plinii și vinului, transformate în timpul Sfîntei Liturghii, la Epicleză, în însuși Trupul și Singele Domnului Iisus Hristos, ne împărtășim cu adevăratul Trup și adevăratul Singe al Mântuitorului Hristos. În această Sfîntă Taină, plinea și vinul păstrează numai forma lor, dar se prefac în însuși

Trupul și Singele Domnului, cele două elemente materiale păstrându-și forma și după prefacere.

Această Sfință Taină a fost instituită de Însuși Mîntuitorul Hristos în Joia cea Mare, la ultima Cină pe care a luat-o cu ucenicii Săi înainte de Patimile și Moartea Sa: Matei XXVI, 26—28; Luca XXII, 19—21; I Cor. X, 16—17.

Sfînta Împărtășanie este nu un simbol, ci este însuși Trupul și Singele Domnului sub chipul pîinii și vinului: Matei XXVI, 26—28; Ioan IV, 13—15; VI, 27—59; I Cor. XI, 23—25; I Cor. X, 15—17;

Cine se împărtășește, se cuminecă, cu vrednicie primește iertarea păcatelor: Matei XXVI, 28; Ioan VI, 27—58.

Poruncă a fost dată Sfinților Apostoli ca să săvîrșească Sfînta Taină a Împărtășaniei, a Euharistiei, iar după ei, pînă la sfîrșitul veacurilor urmașilor lor, episcopilor și preoților: Luca XXII, 19; I Cor. IV, 1; Fapte II, 46.

4. MĂRTURISIREA (POCĂINȚA). — Sfînta Taină a Mărturisirii sau a Pocăinții a fost instituită tot de către Domnul nostru Iisus Hristos. Prin ea, prin rugăciunile și dezlegarea preotului duhovnic i se iartă credinciosului păcatele făcute după botez, dacă le mărturisește cu părere de rău că le-a săvîrșit, dacă făgăduiește că nu le va mai săvîrși pe viitor și dacă îplinește canonul (epitimia) dată de duhovnic.

Domnul nostru Iisus Hristos a dat Sfinților Apostoli și urmașilor lor puterea perpetuă de a ierta păcatele: Matei XVIII, 18; XVI, 19.

Această Sfință Taină a fost instituită de Mîntuitorul atunci cînd a spus Apostolilor: «Luați Duh Sfînt; cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține vor fi ținute» (Ioan XX, 22—23). Prin aceste cuvinte clare Domnul Iisus Hristos a dat Apostolilor și urmașilor lor legitimi, episcopi și preoți, puterea de a ierta păcatele, ori a le ținea, ci nu numai de a le declara iertate prin credință.

Materia acestei Sfînte Taine este mărturisirea păcatelor de către penitent.

Forma Tainei Sfîntei Mărturisiri este pronunțarea rugăciunii de dezlegare pe care o face duhovnicul după ce ascultă mărturisirea păcatelor de către credinciosul ce se spovedește.

Nici un om nu este fără de păcat: Facere VIII, 21; Iacob III, 2; I Ioan I, 8—9. De aceea toți credincioșii creștini trebuie să se spovedească, spre a primi iertarea păcatelor săvîrșite.

Chiar și în Legea Veche, deși aceasta nu era Taină, nu ierta păcatele, se făcea mărturisirea păcatelor în biserică, în fața preotului, atunci cînd credincioșii acestei Legi aduceau jertfă: Psalm XXXI, 5—6; Deuteronom XXVI, 3; Iezechil XVIII, 21—28; I Regi VII, 6.

Toți credincioșii creștini ortodocși, pentru iertarea păcatelor săvîrșite, sînt datori să se spovedească, să-și mărturisească păcatele cel puțin în cele patru posturi mai mari de peste an și, cînd simt nevoia, în orice timp al anului, cînd pot să meargă la duhovnic și mărturisindu-și păcatele, primesc iertare de la Dumnezeu. Toate păcatele pot fi iertate, așa precum au fost iertate cele ale Fiului rățacit din Evanghelie, Zaheu, Maria Magdalena, Apostolul Toma și alții.

5. PREOȚIA. — Sfînta Taină a Preoției este o Taină a Legii celei Noi, instituită de Domnul nostru Iisus Hristos, prin care, bărbatului creștin, chemat de Dumnezeu și pregătit pentru preoție, prin rugăciuni și prin punerea mîinilor pe capul său de către Episcop i se împărtășește harul apostoliei, cu care poate săvîrși Sfîntele Taine și împlini celelalte funcțiuni ale Preoției.

Punerea mîinilor, hirotonia, au practicat-o Sfinții Apostoli, prin ea conferind darul special al Preoției, bărbaților pregătiți pentru aceasta: I Tim. V, 22; II Tim. I, 6.

Materia Sfintei Taine a Preoției este punerea mîinilor Episcopului asupra capului celui ce se hirotonește.

Formula acestei Sfinte Taine este rugăciunea pe care o rostește Episcopul cînd pune mîinile pe capul celui ce se hirotonește: «Dumnezeiescul har, care pe cele neputincioase le vindecă și pe cele cu lipsă le împlinește, hirotonește pe cucernicul diacon în preot (sau ipodiamon în diacon). Să ne rugăm dar pentru el, ca să vină asupra sa harul Prea Sfintului Duh».

Săvîrșitorul acestei Sfinte Taine este numai Episcopul, pentru că potrivit Sfintei Scripturi numai Apostolii au hirotonit diaconi: Fapte VI, 6, preoți: Fapte XIV, 23. Numai urmașii Apostolilor, adică Episcopii au primit puterea de a hirotoni episcopi, preoți și diaconi: Tit I, 5.

Preoți nu pot să fie hirotoniți decît numai bărbați: I Cor. XIV, 34—35.

Cel ce este chemat la preoție trebuie să fie bine pregătit, pentru ca să aibă cunoștințele necesare, spre a vesti fără greșală învățătura Bisericii: «Căci buzele preotului vor păzi știința și din gura lui se va cere învățătura, căci el este solul Domului Savaot» (Maleahi II, 7); «Pentru că tu ai trecut cu vederea cunoașterea Domnului, eu te voi da la o parte din preoția mea» (Osea IV, 6).

Numai cei chemați de Dumnezeu și care au primit această Sffintă Taină pot ca să fie preoți: Ioan XV, 16; XX, 21; Marcu III, 13—15; Luca VI, 13; Efes. IV, 11—12.

Dacă creștinii sint numiți cîteodată preoți, aceasta este în sens larg, figurat și nu în înțeles special, ca făcînd parte din ierarhia bisericească: I Petru II, 9; Apocalipsă I, 6; V, 10. Așa și în Legea Veche au fost numiți toți evreii preoți (Ieșire XIX, 6; Isaia LXI, 6), fără ca ei să aibă preoția în înțelesul propriu-zis al cuvîntului, pentru că se știe că numai urmașii lui Aaron și seminția lui Levi erau preoții Legii Vechi (Deuter. X, 8—10; Numerii I, 50; I Regi II, 27—28).

Dumnezeu a rînduit sfințirea în preoți a celor din seminția lui Levi: Ieșirea XXIX; Levitic VIII; Deut. XXI, 5.

Ascultarea de preot era obligatorie, la fel și supunerea față de el: Deut. XVII, 9—12; Aghiu II, 11. Numai preotul putea aduce jertfe pentru popor: Levitic I, 5.

În ceea ce privește Legea Nouă, se știe că Mîntuitorul și-a ales pe cei 12 Ucenici pe care i-a învățat timp de mai bine de trei ani tot ceea ce ei trebuiau să știe și să propovăduiască, prin urmașii lor, pînă la sffrșitul veacurilor, învățătura mîntuitoare: Ioan XV, 15. Pe acești 12 Ucenici Mîntuitorul i-a numit Apostoli: Luca VI, 13. Numele celor 12 Apostoli: Matei X, 1—5; Marcu III, 14—20; Luca V, 13—17.

Mîntuitorul a dat celor 12 Apostoli slava Sa: Ioan XVII, 22—24; Matei X, 40; Luca X, 16. Le-a dat puterea de a propovădui, de a învăța: Marcu III, 14—18; I-a făcut să cunoască tainele Împărăției lui Dumnezeu: Marcu IV, 11; Le-a dat puterea de a tămădui și de a scoate duhurile necurate: Marcu III, 15; Matei X, 1; Luca IX, 1—2.

După înălțarea la cer a Mîntuitorului, Apostolii și ucenicii acestora, ca și toți cei chemați la apostolie au făcut minuni: Fapte III, 6; V, 10, 15—16; XVI, 18; XIII, 11; XIV, 8—10.

Nesocotirea, respingerea Apostolilor este un păcat tot atît de mare ca și nesocotirea, respingerea a Însuși Mîntuitorului: Matei X, 14, 40; Marcu VI, 11; Luca X, 16; I Tes. IV, 8; II Tes. III, 14. Apostolii se considerau iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu: I Cor. IV, 1. Numai Apostolilor și urmașilor acestora le-a dat Mîn-

tuitorul puterea de a ierta păcatele prin Sfinta Taină a Spovedaniei, pe care aceștia au transmis-o prin hirotonie episcopilor și preoților: Matei XVI, 19; XVIII, 18; Ioan XX, 22—23; Fapte XIX, 18. Urmașii Apostolilor, episcopii și preoții, au îndatorirea de a conduce pe credincioși spre desăvîșire duhovnicească: Fapte XIV, 23; XX, 28; I Cor. III, 10; Efeseni IV, 11—13. Numai Apostolilor a dat Mîntuitorul puterea și porunca de a aduce jertfa Legii celei Noi, Sfinta Euharistie: Luca XXII, 19; Fapte II, 46; XX, 7—11; I Cor. X, 16; XI, 24. Lor le-a dat puterea de a boteza, iar Apostolii au transmis, prin hirotonie, această putere episcopilor și preoților: Matei XXVIII, 19—20.

Sfinții Apostoli, pentru a asigura continuitatea propovăduirii Învățăturii Mîntuitorului, a săvîrșirii Sfințelor Taine și a întregii misiuni pe care au primit-o de la Mîntuitorul, au transmis această putere prin hirotonii, episcopilor și preoților. Tit a fost hirotonit episcop în Creta: Tit I, 4—5; Timotei a fost hirotonit episcop în Efes, unde a fost împreună slujitor cu Sfintul Apostol Pavel: Filip I, 1; I Cor. IV, 17; XVI, 10.

Sfintul Apostol Pavel cere ca episcopul să îndeplinească anumite condiții: I Tim. III, 1—6; Tit I, 6—9; I Petru V, 1—4; I Tim. IV, 14; V, 17—23.

Preoților li se cuvine doită cinstă: I Tim. V, 17—19; Evrei XIII, 17.

Preoții trăiesc din Altar, din prinoasele Bisericii, din Evanghelie: Matei X, 10; Marcu IX, 41; Luca X, 7—8; Gal. VI, 6; I Tim. V, 17—18; I Cor. IX, 7—9, 13—14.

Sfinții Apostoli au ales și au hirotonit diaconi: Fapte VI, 6. Diaconilor se cere să împlinescă anumite condiții: I Tim. III, 8—13.

Ierarhia bisericească are deci trei trepte:

— Episcopii, sau Arhieriei care sînt urmașii Sfinților Apostoli și au puterea de a conduce Biserica: Fapte XX, 28; I Tim. IV, 13—15; V, 22; Tit I, 5.

— Preoția. Preoții sau presbiterii primesc darul preoției prin hirotonie de la Episcopi: Fapte XIV, 23. Preoții au datoria de a învăța: I Tim. V, 17; I Petru V, 1—4. Ei au datoria de a săvîrși Sfințele Taine: Iacob V, 14 și de a conduce spre mîntuire pe credincioșii lor: I Petru V, 1—2.

— Diaconia: Fapte VI, 6; I Tim. III, 8—12.

Pentru că prin botez preoții nasc în naștere duhovnicească din apă și din duh pe credincioșii botezați de ei, apoi li învață, conducîndu-i spre mîntuire, ca și părinții pe fiii lor, aceștia (preoții) se numesc «părinți»: Judecători XVII, 10—13; sau «învățători», iar credincioșii se numesc «fiii» lor: I Ioan II, 18; Gal. IV, 19; I Cor. IV, 15; I Tim. I, 2; I Tit I, 4; I Ioan III, 7; Filimon I, 10; I Tes. II, 11.

6. CĂSĂTORIA (NUNTA). — Căsătoria sau Nunta este acea Sfință Taină prin care un bărbat și o femeie, — hotărîndu-se în chip liber să-și unească viața cu scopul de a conviețui spre a se sprijini în mîntuirea sufletelor, de a da naștere la copii spre urmarea neamului omenesc și spre a se sprijini reciproc la neputințe și bătrînețe pînă la sfîrșitul vieții lor — venind la biserică, cer și primesc de la Dumnezeu harul Său pentru atingerea acestor scopuri.

Instituirea ei datează chiar de la începutul creării primilor oameni: Facere II, 18—24; Matei XIX, 5—7; I Cor. VII, 2; VI, 16; Efes. V, 31.

Pentru aceste înalte și sfinte scopuri, legătura dintre soț și soție a fost ridicată de către Mîntuitorul la cinstea de Sfință Taină: Efes. V, 25—33.

Formula acestei Sfinte Taine o constituie cuvintele preotului: «Se cunună robul lui Dumnezeu (numele) cu roaba lui Dumnezeu (numele) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfințului Duh».

Materia Tainei este declarația solemnă a celor doi, care în Biserică, în fața Sfintului Altar și a preotului fac legământ că se căsătoresc de bună voie și-și vor împlini toate îndatoririle ce decurg din Taina Nunții.

Prin căsătorie cei doi soți devin o familie, un trup: Facere II, 18—24; Matei XIX, 4—10; Marcu X, 6—13; Luca XVI, 18; I Cor. VII; Efes. V, 31—33; Colos. III, 18—21; Evrei XIII, 4.

Căsătoria nu trebuie să fie desfăcută prin divorț: Matei XIX, 5—6; I Cor. VI, 16; Marcu X, 9; I Cor. VII, 10—11; Luca XVI, 18; I Petru III, 1—6. Numai moartea și desfrinarea pot rupe legătura de unitate din căsătorie: Matei XIX, 9, 18; Marcu X, 11; I Cor. VII, 39; Rom. VII, 2; I Tim. V, 11—14.

Căsătoria a doua a văduvilor și văduvelor prin moarte sau prin desfrinarea celui/alt soț este admisă: I Tim. V, 11—14; I Cor. VII, 8—9, 39.

Legătura dintre un bărbat și o femeie în afară de motivarea de mai sus și făcută fără binecuvîntarea Bisericii este socotită adulter, desfrinare: I Cor. VII, 11; VI, 16; Matei XIX, 9.

Căsătoria între rudenii este oprită: Marcu VI, 18; Levitic XVIII, 6; XX, 10—22.

7. MASLUL. — Maslul sau Ungerea este o Taină a Legii Noi, prin care credinciosul, prin ungerea cu untdelemn sfințit și prin rugăciunile preoților, dobîndește harul lui Dumnezeu pentru mîntuirea sufletului și pentru recăpătarea sănătății trupului, dacă aceasta este spre binele lui și spre mîntuirea sufletului.

Maslul a fost instituit de Mîntuitorul cînd a trimis pe Sfinții Săi Apostoli, dîndu-le putere să vindece orice boală și orice neputință, aceștia întrebînd ca mijloc de vindecare și ungerea cu untdelemn: Marcu VI, 12—13; Iacob V, 14—15.

Forma Tainei Sfintului Maslu este rugăciunea rostită de șapte ori de către preoți: «Părinte Sfinte, Doctorul sufletelor și al trupurilor...».

Materia acestei Sfinte Taine este untdelemn sfințit de către preoții slujitori. Cu el, preoții ung pe bolnavi pe frunte, pe nări, la urechi, pe bărbie, pe piept, pe palme, pe picioare, la tălpi, pentru ca să se vindece neputința trupeiască.

Săvîrșitorul Maslului este numai episcopul sau preotul, pentru că în Sfînta Scriptură se spune clar și hotărît: «Să cheme preoții Bisericii» (Iacob V, 14).

Primitorul Maslului este orice credincios ortodox, bolnav, bătrîn, slăbit, sau care are nevoie de primirea harului lui Dumnezeu prin această Sfîntă Taină. Prin Maslu credinciosul primește iertarea păcatelor, harul sfinților pentru întărirea voinței spre bine, dobîndirea tăriei necesară pentru a putea suporta suferința și învinge ispitele și în urmă și pentru însănătoșirea trupeiască.

Este greșită credința onora dintre creștini, că dacă se face cuiva Maslu, ar muri în grabă.

Deci nu este vorba numai despre o simplă ungere, ci Maslul este o Taină, pentru că: Este săvîrșită de către preoți, de obicei șapte preoți sau cel puțin trei; Se face cu un anumit ritual și în numele Sfîntei Treimi; Aduce iertarea păcatelor; Aduce alinarea suferințelor fizice.

Ar fi de dorit ca fiecare credincios al Bisericii Ortodoxe, care se simte în neputințe sufletești și trupeiști, să cheme preoții Bisericii ca să facă Sfîntul Maslu, prin care dobîndește harul sfinților al lui Dumnezeu necesar mîntuirii sufletului și sănătății trupului său.

Pr. VASILE POP

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(ianuarie—februarie)

— *În spiritul păcii și prieteniei.* Miercuri 8 ianuarie 1975 a sosit în țara noastră, într-o vizită oficială de prietenie, Dl. Horst Sindermann, Președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Democrate Germane, la invitația Prim-Ministrului Guvernului Republicii Socialiste România, Dl. Manea Mănescu.

În convorbirile oficiale purtate între reprezentanții celor două țări, s-a reliefat, în mod deosebit, rolul extinderii, adâncirii și colaborării frățești dintre oameni și popoare, în vederea realizării unei păci trainice și folositoare tuturor. Referindu-se la prietenia și colaborarea frățească dintre poporul român și poporul R. D. Germane, atât Dl. Manea Mănescu, cât și Dl. Horst Sindermann, au evidențiat strînsele relații de prietenie între cele două țări, bazate pe stimă și respect reciproc, care vor dezvolta în continuare relații pe multiple planuri, pentru edificarea societății socialiste dezvoltate, în promovarea unei politici externe de pace și colaborare, pe baza principiilor deplinei egalități în drepturi, a respectării independenței și suveranității naționale, a respectării dreptului sacru al fiecărei națiuni de a-și decide de sine stătător calea spre progres și bunăstare. Cu privire la problema securității în Europa, cei doi șefi de guverne s-au pronunțat de asemeni pentru instaurarea pe continent a unui sistem de relații noi, bazate pe angajamente ferme și măsuri concrete, care să favorizeze cooperarea neîngrădită între toate statele europene, dezvoltarea liberă a fiecărui popor, la adăpost de orice agresiune sau amestec din afară. În acest sens ei s-au pronunțat pentru convocarea într-un termen cât mai scurt, la nivel înalt, a ultimei faze a Conferinței general-europene.

— *Colaborare culturală și științifică:* joi 9 ianuarie a avut loc la Ministerul Afacerilor Externe semnarea planului pentru aplicarea acordului de colaborare culturală și științifică între guvernul R. S. România și guvernul R. P. Ungare pe perioada 1 ianuarie 1975—31 decembrie 1977.

Potrivit acordului, cele două țări, vor avea o colaborare directă între diferite instituții culturale și științifice, prin schimburi de specialiști, expoziții, turnee teatrale, manifestări muzicale etc., precum și schimburi în domeniul sănătății, turismului, presei și radioteleviziunii, pe bază de respect și avantaje reciproce.

— *Pentru securitate și cooperare în Europa.* În luna ianuarie timp de mai multe zile, a avut loc la Geneva, Conferința pentru securitate și cooperare în Europa. În cadrul discuțiilor Conferinței, eforturile tuturor delegațiilor s-au concentrat

În această perioadă asupra mai multor probleme. S-a dat o atenție deosebită finalizării negocierilor asupra documentului privind aspectele militare ale securității. La acesta, luînd cuvîntul, reprezentantul român Romulus Neagu, după ce a relevat aspectele pozitive și de perspectivă ale dezarmării în Europa, a insistat asupra adoptării la această conferință a unor măsuri pentru întărirea încrederii și creșterea stabilității și păcii pe continent, prin notificarea manevrelor militare de anvergură, menită să elimine unii factori de neîncredere și suspiciune între state și popoare. În această privință s-au pronunțat și delegații U.R.S.S., Franței, Belgiei, Angliei, Italiei etc.

S-a propus, de asemeni, organizarea, cît mai curînd posibilă, a celei de a treia etape a Conferinței pentru cooperare și securitate în Europa, arătîndu-se necesitatea opririi cursei înarmărilor, prin crearea unor zone denuclearizate în norul Europei, apreciindu-se că acestea ar contribui la întărirea păcii nu numai în Europa ci și în alte regiuni ale globului. Documentele finale ale Conferinței s-au concentrat asupra cooperării economice și tehnico-științifice pe plan european, cooperare de o deosebită importanță pentru țările care se află într-un stadiu economic mai puțin avansat. Și aici intervenția delegației române a subliniat importanța elaborării unui text cît mai cuprinzător și mai precis, care să dezvolte și să concretizeze indicațiile generale formulate în legătură cu acest concept în recomandările finale de la Helsinki, care să ducă la cimentarea relațiilor frățești și a dreptății sociale pe continentul european. Tot în cadrul acestor probleme, în ziua de 31 ianuarie 1975, s-au deschis lucrările celei de a doua Conferințe Interparlamentare, la care au participat delegații parlamentari din 25 de țări europene, S.U.A. și Canada, observatori ai O.I.U., U.N.E.S.C.O., O.M.S, și Consiliului vest-european, precum și reprezentanți ai unor parlamente din țări neeuropene. Delegația română a fost formată din deputați ai Marii Adunări Naționale condusă de Dl. Corneliu Mănescu, președintele grupului român al Uniunii Interparlamentare și membru în Comitetul Executiv al Uniunii. Ordinea de zi a Conferinței a fost: promovarea cooperării, securității și destinderii în Europa, contribuția la pacea și prosperitatea universală.

— *Schimburii fructuoase în interesul păcii prieteniei și progresului.* Între 27 ianuarie și 1 februarie 1975, la invitația președintelui Consiliului de Miniștri din Republica Arabă Siriană, Mahmond Al Ayoubi, Dl. Manea Mănescu, primul ministru al Guvernului Republicii Socialiste România, însoțit de alte personalități de stat, a făcut o vizită oficială în Siria. În cadrul convorbirilor oficiale româno-siriene purtate în spiritul relațiilor de strînsă prietenie și înțelegere reciprocă, cei doi prim-miniștri au făcut o analiză detaliată a stadiului înfăptuirii obiectivelor de cooperare convenite de președinții Nicolae Ceaușescu și Hafez El-Assad în cursul vizitelor întreprinse în Siria și respectiv în România, în vederea progresului social și cultural al celor două țări, pentru pacea și bunăstarea lor. Constatînd că obiectivele propuse la întîlnirea președinților celor două țări au progresat rapid și cu folos reciproc, cei doi prim-miniștri au remarcat tradiția bogată a relațiilor dintre cele două popoare, în toate domeniile, pentru prietenie, pace și o fructuoasă colaborare. Relevînd cu satisfacția intensificarea acestor relații, bazate fiind pe principiul independenței și respectului reciproc, Dl. Manea Mănescu și-a exprimat îngrijorarea față de perpetuarea conflictului în Orientul Apropiat, care nu face decît să agraveze asigurarea unei păci trainice și să amenințe integritatea teritorială și suveranitatea fiecărui stat din zona respectivă, împiedicînd astfel o colaborare paș-

nică între state. Domnia sa s-a pronunțat cu fermitate pentru reluarea Conferinței de la Geneva asupra Orientul Apropiat, cu participarea tuturor statelor interesate, inclusiv a reprezentanților Organizației pentru Eliberarea Palestinei, cit și a altor state, îndeosebi din Europa și din regiunea Mării Mediteraniene, care pot contribui la soluționarea cât mai grabnică, pe cale pașnică, a conflictelor. Presa siriană a acordat o deosebită atenție acestei vizite remarcând aportul deosebit pe care R. S. România îl aduce în viața internațională, prin promovarea instaurării unor relații politice și economice între state pe o bază nouă care să se întemeieze pe respectarea independenței și suveranității naționale, egalitatea în drepturi, avantajul reciproc, nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu folosirea forței.

La centrul cultural arab din Damasc a fost organizată o seară culturală românească, în cadrul căreia a avut loc vernisajul expoziției de fotografii «Imagini ale vieții culturale și artistice din România» și a fost prezentat filmul de scurt metraj „România țara mea».

Respect și prețuire față de activitatea științifică românească. Institutul Ecuadorian de Științe Naturale a acordat Doamnei academician doctor inginer Elena Ceaușescu titlul de membru de onoare, pentru merite deosebite și activitatea sa științifică. Este și aceasta, — așa cum sublinia Doamna Elena Ceaușescu, «o prețuire a activității mele științifice... și o expresie a sentimentelor de prietenie și stimă ce împletesc relațiile dintre statele noastre, din dorința sinceră de a contribui la întărirea și dezvoltarea continuă a colaborării dintre poporul român și ecuadorian, între oamenii de știință din cele două țări».

Vizite de pace și prietenie. Joi 13 februarie Dl. Nicolae Ceaușescu, Președintele R. S. România a primit delegația Partidului Social-Democrat din Finlanda condusă de Margit Eskman, vicepreședintele Partidului finlandez. În timpul întrevederilor au fost abordate problemele de actualitate internațională, îndeosebi cele privind evoluția situației politice pe continentul european. În acest cadru, s-a subliniat necesitatea încheierii grabnice și cu rezultate fructuoase a Conferinței general europene, care să ducă la adoptarea unor documente ce trebuie să servească tuturor popoarelor Europei, să stabilească relațiile dintre state pe baze noi, să asigure garanția unei depline securități, astfel ca fiecare națiune să fie la adăpost de orice agresiune, progresînd pe cale pașnică, atît din punct de vedere economic cît și social.

Aceleași probleme au fost discutate și cu ocazia vizitei între 24—26 februarie a.c. în țara noastră a D-lui Wallace E. Rowling, primul ministru al Noii Zeelande.

O nouă expresie a prestigiului României socialiste în lume. În luna februarie a apărut la Beirut un volum intitulat: «Lumea arabă de la Mațhrek la Maghreb văzută de președintele Nicolae Ceaușescu», în care sînt editate, pentru prima dată, în limba arabă, texte alese din lucrările D-lui Nicolae Ceaușescu, Președintele R. S. România. Autorul lucrării, Dikran Tosbath, director al cotidienei libaneze «Le Soir» și «Ayk», relevă în prefața cărții activitatea intensă, multilaterală, plină de pasiune pe care Dl. Nicolae Ceaușescu o desfășoară pentru progresul țării noastre și pentru cauza generală a păcii și colaborării internaționale.

Un loc important din cadrul lucrării a fost rezervat reflectării relațiilor multilaterale dintre România și țările arabe, ca rezultat al întîlnirilor și convorbirilor pe care Dl. Nicolae Ceaușescu, Președintele R. S. România, le-a avut cu conducătorii acestor țări, în vederea instaurării unei noi ordini economice și politice mondiale, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte.

Volumul apărut la Beirut reprezintă o contribuție importantă la cunoașterea în lumea arabă a coordonatelor și principiilor de bază ale politicii externe românești, așa cum sînt ele definite de Președintele țării noastre, Dl. Nicolae Ceaușescu, un aport valoros la întărirea prieteniei dintre poporul român și popoarele arabe.

Cooperarea între state, izvor de înțelegere și respect reciproc. În subcomisia pentru cultură a Conferinței de la Geneva pentru securitate și cooperare în Europa, pe baza unor propuneri prezentate de Canada, România și Cehoslovacia s-a ajuns la un acord asupra unui text care se recomandă statelor participante să încurajeze organizarea de întîlniri internaționale dintre oamenii de creație, care să favorizeze cunoașterea reciprocă, schimbul de idei și de preocupări literare și artistice.

În discuțiile purtate reprezentantul român a evidențiat importanța cooperării dintre state pe linia de tineret, în vederea educării tinerei generații în spiritul păcii și înțelegerii reciproce. Poziția delegației române a fost larg sprijinită de celelalte delegații.

Relații tradiționale de prietenie și colaborare. Ministrul de externe al R. S. România, Dl. George Macovescu, a făcut o vizită în Grecia la sfîrșitul lunii februarie la invitația omologului său grec, Dl. Dimitrios Bitsios.

Convorbirile avute de cei doi oameni de stat au subliniat satisfacția pentru evoluția ascendentă a relațiilor sincere de prietenie între cele două țări, precum și dorința lor comună de a extinde aceste relații în toate domeniile, în interesul păcii și colaborării internaționale.

Totodată au fost abordate și unele probleme internaționale de interes reciproc, îndeosebi evoluția și perspectivele Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, dezvoltarea relațiilor dintre țările balcanice, situația din Orientul Apropiat, precum și aspecte ale situației economice internaționale și necesitatea unor eforturi în vederea instituirii unei noi ordine economice și sociale în lume. Dl. George Macovescu a fost primit și de Președintele Greciei, Dl. Michail Stassinopoulos.

REDACTIA

ȘTIRI ECUMENICE

— Patriarhia ecumenică din Constantinopol zidește o biserică ortodoxă la Ellwangen (R. F. Germania). Astfel localitatea aceasta devine centrul religios al creștinilor ortodocși din Europa apuseană. Orașul Ellwangen a fost ales în acest scop pentru relațiile sale istorice cu Ortodoxia. Aici a fost închis apostolul slavilor Metodie, fiindcă încerca să introducă limba slavă la serviciile divine. Și de un deceniu se întilnesc anual aici ortodocșii pentru a-l comemora pe Metodie.

— Dogmatistul romano-catolic de la Regensburg, Prof. Dr. Ioseph Ratzinger, a fost distins cu «Crucea de aur a Sf. Munte Atos». Distincția înființată la prăznuirea unui mileniu al Sf. Munte, i-a fost înmănată de Mitropolitul Damaskinos Papandreou, conducătorul centrului ecumenic de la Chambesy (Geneva), dependent de Patriarhia ecumenică de la Constantinopol. Distincția i s-a acordat Prof. Ratzinger pentru «contribuția sa la pregătirea teologică a studenților ortodocși, care studiază la Regensburg».

— «Izvoarele conștiinței morale creștine» a fost tema comisiei internaționale a teologilor, întrunită la Vatican. S-a subliniat că morala creștină nu poate fi desprinsă de religie și de revelația divină.

— A apărut «Enciclopedia metodistă» (4 vol.) care cuprinde istoricul și activitatea «Bisericii Metodiste» de la înființarea ei de John Wesley în veacul XVIII și pînă în prezent.

— La dezgropări arheologice, pe locul fostului templu al lui Solomon, s-a aflat un inel, avînd o încrustare, ce reprezintă mormîntul Mîntuitorului. Inelul, avînd o vechime de 1400 ani, se află acum în «Muzeul Rockefeller» din Ierusalim.

— «Catedra» Sf. Petru a fost reasezată în biserica Sf. Petru din Roma. «Catedra», un scaun de lemn împodobit cu fildeș, datează din sec. IX, fiind donat de împăratul Carol cel Pleșuv (857—877) Papei de atunci, Ioan VIII. Papa Alexandru VIII (1655—1667) a dispus așezarea «Catedrei» în «relicvarul» construit special pentru ea, — de un timp se află însă la Vatican.

— «Biblioteca academică bisericească» din Paderborn (R. F. Germania) înființată în 1887 cuprinde 200.000 volume dintre anii 800 pînă azi, plus 1500 manuscrise, 800 incunabile și 3300 documente originale pe pergament din sec. XII—XVIII.

— «Altarul de aur al Sfîntului Ambrozie» din Catedrala din Milano, datînd din veacul IX, va fi restaurat. În filigran și reliefuri de aur și argint sint rediate multe evenimente din viața lui Iisus și a Sfîntului Ambrozie (*Diac. Prof. O. Bucevski*).

Instalarea noului arhiepiscop de Canterbury desfășurată sub semnul ecumenismului. — Cel de-al 101 arhiepiscop de Canterbury, Mgr Donald Coggan, a dorit ca

instalarea sa să se desfășoare sub semnul ecumenismului. Este pentru prima dată după separarea, intervenită în secolul al XVI-lea, dintre Roma și Biserica Anglicană, când Vaticanul este reprezentat oficial la ceremonia instalării arhiepiscopului de Canterbury. Astfel din partea Bisericii catolice au participat cardinalul Willebrands, președintele Secretariatului pentru unitate, cardinalul Marty, arhiepiscop de Paris și cardinalul Suenens, arhiepiscop de Malines — Bruxelles. De asemenea, primatul catolic al Angliei, cardinalul Heenan, a fost reprezentat prin arhiepiscopul Cowderay de Southwark. La aceste festivități desfășurate, după cum am mai amintit, sub semnul ecumenismului, Biserica Ortodoxă a Greciei a fost reprezentată de arhiepiscopul Athenagoras de Thytira. Din partea Bisericii noastre a participat înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Olteniei.

Un grup de teologi a anunțat publicarea a zece volume sub titlul *Compendia Rerum Iudicarum Ad Novum Testamentum*. Aceste zece volume vor cuprinde o analiză detaliată a relațiilor dintre creștini și evrei în primele secole ale erei creștine.

Primul volum din serie a și fost publicat în Olanda.

Publicarea în limba srbă a colecției *Viețile Sfinților*. Au apărut de curind primele volume din colecția *Viețile Sfinților* editată de Mănăstirea Celiје.

Până acum au apărut cinci volume, cuprinzând viețile sfinților pe luni, după data serbării lor și anume: luna ianuarie — 901 pagini; luna februarie — 486 pagini; luna martie — 586 pagini; luna aprilie — 486 pagini; luna mai — 657 pagini.

Colecția care poartă titlul *Zitija Svetih (Viețile Sfinților)* bogat ilustrată, va fi complet publicată în următorii cinci ani.

La 8 februarie, Sinodul provincial din Creta, a ales trei noi mitropoliți pentru scaunele vacante: Kydonia — Apokoronos; Lambi — Sfakia și Kissamos — Selinos. Primul ales, arhimandritul Irineu Athanassiadis și-a făcut studiile teologice la Halki, funcționând apoi ca secretar al mitropoliei din Kissamos și rector al Seminarului teologic din Creta. Cel de-al doilea mitropolit ales, cel de Lambi și Sfakia, arhimandritul Teodor Tzedakis, absolvent al Facultății de teologie din Atena, mai întâi călugăr la Muntele Atos, apoi secretarul Sfințului Sinod din Creta și redactor principal la revista oficială a Bisericii din Creta «Apostolul Tit», s-a distins prin scrierile sale de istorie bisericească. În sfârșit, noul mitropolit de Kissamos — Selinos, arhimandritul Kiril Kyriotakis, după ce s-a specializat în problemele legate de «monahismul după Sfântul Vasile cel Mare» la Facultatea teologică din Halki, din anul 1961, până la alegere, a funcționat ca secretar al Arhiepiscopiei din Creta. Amintim cu această ocazie că Biserica din Creta are în componența sa o arhiepiscopie și șapte mitropolii.

Ea este semiautonomă, depinzând canonic de Patriarhia Ecumenică. Organul de conducere — Sinodul provincial este compus din arhiepiscop și cei șapte mitropoliți. (C. Stănuleț).

— Continuând o veche tradiție bisericească, sărbătoarea Sfinților Trei Ierarhi a fost celebrată și anul acesta, cu mult fast, la sediul Patriarhiei ecumenice. Omilia zilei a fost rostită, în fața Patriarhului Ecumenic Dimitrios și a Sfințului Sinod, de Mitropolitul de Pringiponnisia.

După Sfânta Liturghie a avut loc o recepție la care Patriarhul Dimitrios a luat cuvântul vorbind despre importanța și semnificația sărbătorii Sfinții Trei Ierarhi în Biserica Ortodoxă. În încheiere, Patriarhul Ecumenic a binecuvântat pe toți profesorii și elevii tuturor Bisericilor Ortodoxe.

— În cursul ultimilor doi ani numărul de călugări de la Sfântul Munte Athos a ajuns la 1200, ne informează Prof. Gheorghe Montzarides de la Facultatea de Teologie din Tesalonic în studiul său intitulat: «Noile statistici asupra călugărilor de la Muntele Athos».

— «Un «serviciu divin ecumenic» a fost săvârșit de Cardinalul Iulius Döphner și Episcopul evanghelic Herman Dietzfelbinger din R. F. Germania. Cuvintările celor doi ierarhi au remarcat importanța unității Bisericilor în contextul actual al lumii precum și unele probleme mai dificile din cadrul mișcării ecumenice.

La acest serviciu religios a participat și Mitropolitul Irineu aparținând Patriarhiei din Constantinopol.

— «Instituțiile administrative fundamentale ale Bisericii autocefale din Cipru» este titlul unei noi cărți al cărei autor este Mitropolitul Barnabas de Vitros, președintele Comisiei sinodale permanente pentru relațiile externe ale Bisericii Ortodoxe din Grecia.

— Între 3 și 6 martie, Dl. Dr. Lukas Vischer, directorul Comisiei «Credință și Constituție» din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor și Dl. Dr. Constantin Patelos, secretarul studiilor ortodoxe al acestei Comisii vor vizita Patriarhatul ecumenic. Vizita va avea loc în cadrul general de întâlniri și consultații în vederea pregătirii celei de a V-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

— Institutul ecumenic de la Bossey (Elveția) își va ține cel de al XXI-lea Seminar între 21 aprilie și 4 mai 1975. De remarcat că, de data aceasta, seminarul respectiv va fi dedicat problemelor de teologie ortodoxă și slujbelor din săptămâna Patimilor Mântuitorului Hristos. În cadrul său va fi consacrată o săptămână de studii și o săptămână liturgică la care vor participa teologi ortodocși de renume (G. B.).

CONFERINȚA TEOLOGICĂ INTERCONFESIONALĂ DE LA BUCUREȘTI

Continuând tradiția unor aspecte ale ecumenismului local care caracterizează cultele creștine din țara noastră, în ziua de 25 februarie, a avut loc în sala de festivități a Institutului Teologic din București, prima Conferință interteologică din acest an și cea de-a XXI-a în ordinea lor numerică.

La Conferință au participat, pe lângă reprezentanții oficiali ai cultelor din țara noastră și invitați din partea așezămintelor teologice și anume: de la Institutul Teologic din București și Sibiu; Institutul Teologic Protestant Unic din Cluj și cel cu secția din Sibiu; Institutul Teologic din Alba Iulia, precum și din partea tuturor Seminarilor Teologice.

Cuvîntul de deschidere a lucrărilor Conferinței a aparținut P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, Rectorul Institutului Teologic din București. Exprimîndu-și bucuria și cinstea deosebită pe care o are Institutul Teologic găzduind aceste importante lucrări, vorbitorul a remarcat contribuția adusă de conferințele interteologice la promovarea colaborării dintre cultele creștine din țara noastră în domeniul ecumenismului practic

la toate nivelurile. Rolul teologilor în efortul lor de slujire în comun a poporului nostru — a spus P. C. Sa — a fost bine marcat de următoarele cuvinte ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian: «Teologii noștri au înțeles bine drumul pe care au mers conducătorii de culte și n-au precupețit nici un efort să ne ajute a avea un climat de pace și armonie între credincioși, de înțelegere și sprijin în efortul pe care-l depune poporul nostru pentru o viață bună, pentru o viață fericită». Și toate acestea pentru că «printr-o conlucrare armonioasă și rodnică participații la aceste conferințe și-au adus aportul lor la elucidarea în comun a tezelor care se pun în cadrul dialogurilor interbisericești și intercreștine, la soluționarea problemelor cu care sînt confruntate astăzi Bisericele din întreaga lume.

În continuare P. C. Prof. Mircea Chialda, a salutat prezența la lucrările Conferinței a reprezentanților tuturor cultelor din țara noastră, în frunte cu P. S. Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, precum și a reprezentanților Departamentului Cultelor în frunte cu Dl. Vicepreședinte Gheorghe Nenciu.

, Cuvîntarea de deschidere s-a încheiat cu propunerea și alegerea prezidiului, care să conducă lucrările Conferinței. Au fost propuși și aprobați să facă parte din prezidiu următorii :

P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian; Excelența Sa Domnul Episcop Albert Klein, Conducătorul Bisericii Evanghelice Luterane C. A. de la Sibiu; Pr. Prof. Isidor Todoran, Rectorul Institutului Teologic Ortodox de la Sibiu; Pr. Prof. Jozsef Nemecek, Rectorul Institutului Teologic Romano-Catolic din Alba Iulia; Dl. Prof. Rapp Karoly, Rectorul Institutului Teologic Protestant Unic din Cluj; Pr. Prof. Mircea Chialda, Rectorul Institutului Teologic din București; Dl. Prof. Herman Binder, Prorectorul Institutului Teologic Protestant, Secția din Sibiu; Pr. Prof. Dumitru Popescu, Prorectorul Institutului Teologic din București.

Pentru Secretariatul Conferinței au fost propuși și aleși: Pr. Lector Dumitru Radu, Pr. Lector Gabriel Popescu și Pr. Lector Constantin Galeriu, de la Institutul Teologic din București.

A urmat apoi anunțarea și prezentarea celor trei referate ale Conferinței, conduse de Dl. Prof. Rapp Karoly, Rectorul Institutului Teologic Protestant Unic din Cluj, după cum urmează:

1. — Referatul principal: «Comuniune și intercomuniune», susținut de Dl. Prof. Gereb Pal de la Institutul Teologic Protestant din Cluj.

2. — Referat secundar I: «Comuniune și intercomuniune», susținut de Pr. Conf. Ioan Ică, de la Institutul Teologic Ortodox de la Sibiu.

3. — Referat secundar II: «Însușirile și limitele Bisericii» susținut de Pr. Conf. Ștefan Alexe de la Institutul Teologic din București.

Referatul principal susținut de Dl. Prof. Gereb Pal, a prezentat problema «comuniune și intercomuniune» după concepția dogmatică reformată, analizînd în detaliu ce înțeleg reformații prin termenii *comuniune* și *intercomuniune* și precizînd asemănările și deosebirile față de concepția ortodoxă, romano-catolică și a protestanților confesionali.

În ultima parte a referatului, autorul vede rezolvarea problemei pe calea studierii comune a lucrărilor și străduințelor ecumenice ale Bisericilor din cadrul Con-

siliului Mondial al Bisericilor din cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor. În acest sens Dl. Prof. Gereb Pal amintește lucrările Comisiei «Credință și Constituție» la conferința mondială de la Edinburgh, 1937, Lund, 1952, Montreal, 1963, la Consfătuirea de la Bristol 1967, la Conferința de la Upsala 1968, etc., a căror rezultate obținute au fost rezumate la Consfătuirea de la Geneva din 1969 și din care concluzionează :

1. — «Se recomandă să nu folosim expresia *«Intercomuniune»* fără justificare, fiindcă ea poate produce dezorientare. Trebuie să găsim noțiunile și expresiile adecvate, care corespund atât rezultatelor obținute cât și a scopului euharistic ;

2. — Prima și cea mai importantă noțiune de acest fel este *«comuniunea»* (comunio), care exprimă scopul propus al mișcării ecumenice. Celelalte noțiuni indică numai soluții provizorii care pot fi aplicate în anomalia separării ;

3. — *«Lăsarea la Cina Domnului»* (Zulassung), se referă la cazurile, în care Biserica acceptă la masa Domnului și pe membrii altor Biserici. Acceptarea poate fi generală, reciprocă sau limitată. Această soluție poate fi numită comuniune deschisă și este practică deosebi de Bisericile protestante ;

4. — *«Celebrarea comună»*, adică oficierea comună a serviciului divin de comuniune de către slujitorii diferitelor Biserici cu ocazia unor conferințe mondiale ecumenice, ca aceasta să exprime în mod solemn sinceritatea străduinței spre unitate ;

5. — *«Intercelebrarea»*, înseamnă situația în care două sau mai multe Biserici separate îngăduie slujitorilor altor Biserici oficierea la ei a serviciului divin de comuniune».

«Recapitulăm noțiunile comune — a încheiat vorbitorul — cu convingerea că acestea aparțin cauzei comunității euharistice, deoarece ele arată un *modus vivendi provizoriu*, arată mai departe spre soluția definitivă pentru care trebuie să ne rugăm».

Referatul secundar I «Comuniune și intercomuniune» susținut de Pr. Conf. Ioan Ică, a prezentat problema din punct de vedere ortodox, precizând contribuția adusă de teologia ortodoxă română în diferitele întruniri ecumenice, ceea ce dă posibilitatea schițării unei interesante teologii ortodoxe a comuniunii în dezvoltarea ecumenică actuală.

Plecând de la constatarea că ideea de comuniune reprezintă o coordonată fundamentală a doctrinei, moralei, cultului și spiritualității ortodoxe, vorbitorul a făcut mai întâi o prezentare a sensurilor termenului *Koinonie* — comuniune, folosit în Noul Testament de 19 ori, ale cărui virtualități și valențe multiple au fost puse în lumină de teologia ortodoxă și ecumenică mai nouă. Folosit în Noul Testament cu sensul de împărtășire, participare, cuminecare, comuniune ființială — personală — comunitară și deci de comunitate eclezială văzută a celor ce se împărtășesc în comun, *koinonia* «apare deci ca o comunitate sau comuniune de credință și iubire a tuturor credincioșilor cu Dumnezeu Unul întreit în Iisus Hristos și unii cu alții întreolaltă, prin Duhul Sfânt. Biserica — Koinonie are astfel un principiu trinitar, hristologic, pneumatologic și antropologic» (I Cor. I, 9; Ioan XVII, 21—23; I Ioan I, 3; Efes. I, 23; II, 18; Col. I, 18 etc.).

Astfel prin înțelegerea întregii vieți creștine în perspectiva Koinoniei, «Ortodoxia nu cunoaște dualismul și antagonismul care mai persistă și azi în cadrul creștinătății, între Biserica — instituție canonică și Biserica — eveniment sau experiență

pneumatică; între Biserica locală și Biserica universală, Biserica — Koinonie fiind opusă atât centralismului monarhic, cât și individualismului anarhic sectar. Fiindcă Koinonia exprimă unitatea organică între credincioși și structurile comunității eclesiale între Bisericile locale și Biserica sobornicească.

Înțelesă în adevăratele ei sensuri Koinonia relevă deci: comuniunea credincioșilor (Efes. I, 13; IV, 5), comuniunea intertrinitară (I Ioan I, 3), comuniunea hristocentrică (Efes. I, 23; Col. I, 18), comuniunea bisericească cu o structură ierarhic sinodală, având în centrul episcopul și ierarhia bisericească și liturgic-sacramentală euharistică, comuniunea morală de iubire și slujire.

Din punct de vedere ortodox — a spus vorbitorul — Koinonia reprezintă o plenitudine mereu nepeuzată, un proces dinamic de creștere neconținută în viața în Hristos care nu se termină niciodată. De aceea Biserica Ortodoxă are potențial condițiile comuniunii spirituale desăvârșite cu Dumnezeu și cu toți întreolaltă, pe care a realizat-o și pe care o adâncește mereu, prin însuflețirea cu care credincioșii ei actualizează toate virtualitățile ei de comuniune în slujirea poporului român și a omenirii, în întărirea neconținută a unității Ortodoxiei românești și a ecumenismului local de la noi, precum și a unității ecumenice a Ortodoxiei și a ecumenismului contemporan.

Cu privire la termenul «intercomuniune» — termen pus în circulație de unii teologi din Apus și indicind calea sau mijlocul prin care Bisericile ar putea ajunge la comuniunea euharistică deplină prin împărtășire reciprocă — Pr. Conf. Ioan Ică a demonstrat că este necunoscut teologiei ortodoxe și a fost respins de ea ca fiind contradictoriu în sine și plin de echivoc în teologia apuseană însăși. «El exprimă o situație anormală și inacceptabilă însemnând o comuniune între două Biserici despărțite care și după cuminecarea în comun, rămân despărțite spiritual, doctrinar și confesional, că în și prin Euharistie se exprimă și pecetluiește unitatea și comuniunea plenară a Bisericii, adică unitatea doctrinară, sacramentală, liturgică și canonică desăvârșită între credincioși și Biserici, care formează astfel un singur trup eclesial văzut». Pentru Biserica Ortodoxă comuniunea euharistică este posibilă numai în Biserica una. Problema intercomuniunii trebuie plasată în contextul întregii învățături de credință, pentru că ea aduce în discuție capitole întregi ale doctrinei creștine, care separă confesiunile și constituie în prezent impedimente de netrecut, dintre care, cele mai importante, vorbitorul remarcă: doctrina despre Sfintele Taine, Sfânta Euharistie și preoția sacramentală, primatul, infailibilitatea, etc. De aceea, în loc de a discuta despre intercomuniune, ar trebui să se discute problema Koinoniei eclesiale și problema ajungerii la un consens dogmatic, în problemele controversate dintre Biserici, fiindcă mărturisirea credinței ortodoxe a fost totdeauna o condiție fundamentală a comuniunii euharistice. Pentru ortodocși principala condiție și obstacol de netrecut al comuniunii euharistice rămâne recunoașterea validității preoției sacramentale. Biserica Ortodoxă a condiționat intercomuniunea de identitatea completă a credinței ortodoxe în problemele discutate, în această privință, pînă acum, la toate întilnirile ecumenice, ceea ce e greu de realizat, atîta vreme cît mai sînt teologi care susțin că «trebuie să încetăm de a mai insista asupra consensului dogmatic ca premiză a comuniunii», că «consensul dogmatic e imposibil de realizat în lumea aceasta», că «trebuie să ne dăm mîna pentru comuniunea deplină a tuturor creștinilor care cred în Iisus Hristos ca Mîntuitor al lor».

În încheiere, subliniind faptul că nu se poate admite practicarea unei intercomuniuni superficiale și sentimentale prin desconsiderarea tuturor elementelor fundamentale ale comuniunii euharistice eclesiale care ar duce la căderea în relativism și sincretism dogmatic, P. C. Conf. Ioan Ică și-a exprimat încrederea și speranța că prin dialogul ecumenic al slujirii se vor găsi modalitățile înaintării în continuare spre unitatea în credință și adîncirea comuniunii spirituale, prin conlucrarea ecumenistă la toate nivelurile între conducătorii, teologii și credincioșii tuturor cultelor.

Referatul Pr. Conf. Ică a expus excepțional punctul de vedere ortodox, cu privire la comuniunea euharistică între Biserici, prin care Hristos desăvîrșește și susține în același timp comuniunea fiecărui credincios cu Dumnezeu ca și comuniunea trupului Său întreg, realizînd o unitate spirituală desăvîrșită în gîndire și slujire în toate mădularele Sale după chipul comuniunii treimice.

«Însușirile și limitele Bisericii» a fost tema celui de al doilea referat secundar pe care l-a susținut Pr. Conf. Ștefan Alexe de la Institutul Teologic din București.

În prima parte a referatului, P. C. Sa a expus învățătura Bisericii Ortodoxe despre însușirile Bisericii, pe care a argumentat-o cu texte din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție.

1. — Astfel, vorbind despre *unitatea Bisericii* a arătat că ea se datorește unui «unic întemeietor Domnul nostru Iisus Hristos, al cărui trup ea este, și Hristos este capul ei (Efes. I, 9—10; Colos. I, 16). Iisus Hristos ține Biserica întocmai ca un trup unitar și stabil, bine încheșat și strîns legat (Efes. IV, 16), ca rezultat al întrupării și al jertfei Sale răscumpărătoare prin care credincioșii sînt una cu El (Galat. III, 28). Astfel prin Hristos și Biserica Sa credincioșii alcătuiesc un trup în Hristos, dar fiecare în parte sîntem mădulare unii altora» (Romani XII, 5). În același sens au vorbit despre unitatea Bisericii Părinți, ca: Sfîntul Ciprian, — care scria că viața și unitatea Bisericii sînt revărsarea vieții și unității Sfintei Treimi în cei care au primit și primesc să facă parte din Biserică —, Sfîntul Atanasie cel Mare, Sfîntul Irineu, Sfîntul Grigorie Palama și alții.

Prin unitatea Bisericii se exprimă deci și unitatea de credință, cult, precum și unitatea comunității ecleziastice și de conducere.

2. — Cu privire la «*sfințenia Bisericii*» vorbitorul a dezvoltat pe larg caracterul ei de instituție sfințită conferit de Domnul Hristos, izvorul sfințeniei (Romani I, 7; XII, 13; Efes. I, 1) și Sfîntul Duh, așa cum zice Sfîntul Apostol Pavel: «Hristos a iubit Biserica și s-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o sfințească, curățînd-o cu baia apei prin cuvînt și ca s-o înfățișeze Sîși, Biserică slăvită, neavînd pată sau altceva de acest fel, ci ca să fie sfințită și fără prihană (Efes. V, 25—27).

3. — Explicînd *sobornicitatea Bisericii*, Pr. Conf. Ștefan Alexe s-a oprit, îndeosebi, asupra sensului acestui termen și asupra strînsei legături care există între sobornicitatea și unitatea Bisericii. Și aici, afirmațiile învățaturii ortodoxe s-au sprijinit pe argumente din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție din care a reieșit clar că: «Biserica se numește sobornicească pentru că se întinde în toată lumea, de la o margine a pămîntului la cealaltă și pentru că învață în mod sobornicesc și desăvîrșit toate

invățăturile, care trebuie să ajungă la cunoștința oamenilor» (Sf. Chiril al Ierusalimului, Cateheza XVII, 25).

4. — Biserica se numește și apostolică pentru că ea este întemeiată de Mântuitorul Hristos, «Marele Apostol» (Col. IV, 4; Evrei III, 1) «pe temelia Apostolilor și a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuși Hristos» (Efes. II, 20).

Cu alte cuvinte apostolicitatea se dovedește, pe de o parte, în mărturisirea aceleiași credințe pe care a mărturisit-o și Biserica primară și în identitatea conducerii, iar pe de altă parte, în succesiunea numită apostolică, prin episcopii urmași ai Apostolilor, cînd sînt instituiți canonic.

Arătînd că succesiunea apostolică constituie indiciul că o Biserică este adevărată și în armonie cu Biserica primară, în doctrină și conducere, vorbitorul a remarcat dimensiunea apostolicității Bisericii, păstrarea și garantarea ei de către sinoadele ecumenice și scrierile patristice, înțelegînd prin aceasta «plenitudinea adevărului de credință, a săvîrșirii Tainelor și a trăirii în comuniunea de dragoste a Bisericii.

În lumina acestor învățături, partea a doua a referatului, a analizat limitele Bisericii sub un dublu aspect: «dacă celelalte Biserici, confesiuni și grupuri creștine fac parte sau nu din Biserica — Una și dacă cei care se află în afară de Biserică se mîntuiesc. Probleme destul de delicate pentru care Biserica Ortodoxă, următoare credincioasă a învățăturii Mîntuitorului Iisus Hristos, socotește că trebuiesc conjugate și dinamizate forțele spirituale și morale ale tuturor creștinilor pentru refacerea unității Bisericii, aspirație a tuturor celor ce se roagă cu cuvintele Mîntuitorului Hristos «ca toți să fie una» (Ioan XVII, 21).

*
* * *

După susținerea celor trei referate a urmat o pauză de jumătate de oră, în care Secretariatul Conferinței a înscris pe cei care au dorit să ia parte la discuții cu privire la temele tratate. Conducerea discuțiilor a fost încredințată Pr. Prof. Isidor Todoran, Rectorul Institutului Teologic Ortodox din Sibiu.

Au luat cuvîntul următorii: P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Pr. Prof. Isidor Todoran, Prof. Herman Binder, Prorectorul Institutului Protestant Unic, Secția Luterană din Sibiu, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Arhimandrit Timotei Seviciu, Vicarul Arhiepiscopiei Timișoarei, Prof. Istvan Juhasz, Pr. Prof. Ioan Zăgorean, Prof. Hermann Pitters, Prof. Nicolae Chițescu, Pr. Prof. Dumitru Popescu, Pr. Lector Dumitru Radu și alții.

Majoritatea vorbitorilor, făcînd aprecieri asupra referatelor, care au fost expuse într-un spirit ecumenic, accentuîndu-se îndeosebi asupra părților comune ale confesiunilor creștine, au adus unele completări edificatoare și au remarcat eforturile și succesele obținute pînă acum pe linia adîncirii cercetării teologice, în vederea apropierii, din ce în ce mai mult, a punctelor de vedere comune. Toți au fost de acord că, deși există puncte diferite în ce privește comuniunea euharistică, în ce privește comuniunea slujirii, ea se realizează progresiv spre bucuria tuturor, pe linia dezvoltării ecumenismului practic, prin comuniunea în slujirea lui Dumnezeu, în slujirea lumii, în slujirea oamenilor, în slujirea societății noastre de astăzi.

Concluziile lucrărilor Conferinței au fost făcute de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal. Apreciînd seriozitatea cu care au fost pregătite referatele și făcînd unele observații pe marginea termenilor de «comuniune și intercomu-

niune», P. S. Sa și-a exprimat convingerea că s-a realizat comuniunea orizontală, chiar dacă cea verticală mai rămâne încă separată, nerealizată.

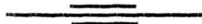
În încheierea concluziilor P. S. Episcop Antonie a transmis tuturor participanților la Conferință binecuvântările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cu urarea de succes deplin în lucrarea teologică. A mulțumit apoi tuturor participanților, oaspeților și Institutului Teologic din București care, în calitate de gazdă, a oferit bune condiții desfășurării lucrărilor Conferinței interteologice.

În continuare, Pr. Prof. Mircea Chialda a citit textele telegramelor adresate Conducerii Bisericilor creștine și Departamentului Cultelor.

Cuvîntul de încheiere a lucrărilor Conferinței a fost rostit de către P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, Prorectorul Institutului teologic din București, care a mulțumit, mai întâi, tuturor conferențiarilor și participanților la discuții și în special P. S. Antonie pentru contribuția și sinteza clară a P. S. Sale asupra lucrărilor Conferinței interteologice.

Participanții la Conferință au fost invitați apoi la o agapă oferită de Institutul teologic din București. La agapă, Excelența Sa Dl. Episcop Albert Klein, al Bisericii Evanghelice Luterane C. A. din Sibiu și P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, au luat din nou cuvîntul manifestîndu-și mulțumirea pentru desfășurarea lucrărilor și apreciînd că, în legătură cu o temă atît de delicată, s-a realizat un limbaj comun, cel puțin în ce privește modul de tratare al problemelor și angajarea practică în slujire.

Diac. GH. BOGDAPROSTE

ARTICOLE ȘI STUDII

PROBLEME DE DOCTRINĂ ÎN OPERELE SFÎNTULUI MAXIM MĂRTURISITORUL

Ideea de înțelepciune în lumea precreștină. — Setea nepotolită după adevărata înțelepciune s-a manifestat profund în lumea antică. «Înțelepciunea antică și grandilocvența filosofilor au ocupat aproape totdeauna primele scaune în amfiteatrul culturii precreștine»¹. Nenumăratele cărți, ieșite din pana înțelepților reprezentanți ai culturii eline, n-au fost în stare să convingă nici măcar pe cei de aproape despre «adevărul nemuririi și al vieții în virtute». Unii dintre cugetătorii geniali ai Eladei și-au dat seama îndeajuns de limitele filozofiei antice. Marele Socrate, apărîndu-se înaintea judecătorilor, a afirmat cu curaj că înțelepciunea prețuiește puțin lucru... sau chiar nimic². După o prealabilă cercetare se ajunge la concluzia «că înțelept e numai zeul»³ și că «cel mai înțelept dintre oameni este acela care ca și Socrate, și-a dat seama că el nu prețuiește nimic pentru înțelepciunea ce duce la cunoștința adevărului», la desăvîrșire⁴. Cicero, într-un aforism, afirmă că «Socrate coboară filozofia din cer pe pămînt». Heraclit vorbind de rațiunea umană, exprimată prin cuvintele λόγος, νόος — afirmă că ea constituie unicul drum de cunoaștere al Legii divine (Θεϊός νόμος)⁵. Înțelepciunea antică își axa, în general, principiile sale pe infinite raționamente și de multe ori pe sofisme. Înțelepții nu puneau totdeauna în practică principiile pe care le formulau în teorie⁶.

I. Născut în anul 580, la Constantinopol, Sfîntul Maxim Mărturisitorul descindea dintr-o familie nobilă. A primit o aleasă educație. În anul 610, este chemat la curtea împăratului Heraclios unde i se încredințează funcția de secretar. Mai tirziu, intră în minăstirea Chrysopolis (Scutari). În 632 merge în Africa și leagă prietenie cu Sofronie — devenit apoi patriarh al Ierusalimului — și se alătură acestuia în lupta contra ereziei monotelite, ce apăruse nu de mult și era susținută de curtea imperială și de unii teologi. Maxim Mărturisitorul era sufletul mișcării, care pornește din Africa, pentru păstrarea nepătată a credinței și a unității Bisericii creștine. În 646, Maxim se află la Roma, luptînd cu înfrigurare contra monotelismului. Exerciță influență asupra papei Martin I și acesta condamnă monotelismul, la sinodul Lateran,

1. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Curs de Patrologie*, litografiat, (pentru anul școlar 1946—1947), București, 1947, p. 157.

2. Cezar Papacostea, *Intre divin și uman. O problemă a culturii elenice*. «Convorbiri literare» an 53/1921, nr. 8, august, p. 523. 3. *Ibidem*. 4. *Ibidem*. 5. *Ibidem*, p. 524.

6. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 158—159.

din anul 649. De asemenea, au fost condamnate Echthesisul, dat de Heraclios și Typosul lui Constans al II-lea. Fu arestat cu Anastasie Monahul, ucenicul său. Duși apoi la Bizanți și judecați, au fost exilați: Maxim în Bizya (Tracia) iar Anastasie la Perberis. După alte exiluri, nevoind a renunța la învățătura lor: că *în Hristos există două voințe (divină și umană) și două lucrări (divină și umană)*, au fost bătuți cu biciul, li s-a smuls limba și mina dreaptă și trimiși din nou în exil, în țara Lazilor, la răsăritul Mării Negre. În urma chinurilor, Sfântul Maxim își dădu obștescul sfârșit, în vîrstă de 82 ani. A fost o personalitate erudită și de o înaltă valoare morală. Ope-rele sale, presărate de expresii plăcute, dezbat probleme extrem de importante iar doctrina sa este elaborată în lumina Sfintei Scripturi, a Sfintei Tradiții și a rațiunii lumninate de adevărul dumnezeiesc.

Cunoașterea lui Dumnezeu. — Sfântul Maxim Mărturisitorul demonstrează că pe Dumnezeu, din măreția faptelor Lui îl cunoaștem: nemărginita bunătate, înțelepciunea și puterea Lui. Mintea curată se desfătează sau în înțelesurile simple ale lucrurilor omenești, sau în a celor nevăzute sau cercetează rațiunile firești ale lor sau pe cele arătate prin ele sau însetează după cauza lor. Prin contemplarea celor ce nu se văd, mintea caută rațiunile firești ale lucrurilor și Cauza lor. Dacă mintea reușește să se înalțe la Dumnezeu printr-o arzătoare dorință, caută întii de toate rațiunile cu privire la ființa Divinității și nu reușește aceasta, fiind de domeniul insuficienței înțelegerii umane de a cuprinde Dumnezeirea. În acest scop, mintea se simte satisfăcută să cunoască numai ceea ce se referă la veșnicie, nemărginire, bunătate, înțelepciune, putere creatoare, providențiatoare și judecătoare a celor existente. După concepția creștină, Dumnezeu stă mai presus de înțelegerea noastră. Cu privire la cele ce se văd, mintea pricepe lucrurile în raport cu firea, cu ajutorul simțurilor⁷. Pe Dumnezeu îl cunoaștem prin rațiunile din jurul Lui, cele cu privire la veșnicie, nemărginire, la bunătate și înțelepciune. Calitatea unui «teolog» constă în cunoașterea rațiunilor cu privire la aceste atribute ale lui Dumnezeu. Cunoștința înaripează mintea și călătorește spre Dumnezeu. Dumnezeu se cunoaște «prin perceperea înțelepciunii artistice contemplată în fapte, care este simplă și fără ipostas propriu, aflîndu-se numai în minte»⁸

Lumea mărginită (definită), determinată prin rațiunile ei, constituie locul și veacul celor ce se află în ea. Din lucrările lui Dumnezeu se cunoaște înțelepciunea lui, în parte. Din moment ce ne vom afla înaintea lui Dumnezeu, față către față, nu va mai fi nevoie de aceste moduri de cunoaștere. Pe cînd Pseudo-Dionisie Areopagitul, în ceea ce privește contemplarea lui Dumnezeu, adopta metoda transcendenței totale, iar Evagrie Ponticul a imanenței, Sfântul Maxim susține că mintea contemplă ea însăși pe Dumnezeu și se ridică peste cugetarea ei ca o sinteză. Așadar, mintea, conform celor susținute de Maxim, trebuie să depășească toate întipăririle sensibile și inteligibile⁹. Cunoașterea luminează mintea spre a spori în săvîrșirea virtuților. Prin săvîrșirea virtuților, mărturisim pe Dumnezeu, îl cunoaștem din ce în ce mai mult ca izvor al înțelepciunii și astfel reușim să recunoaștem inferioritatea noastră

7. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Cele patru sute capete despre dragoste*, 26, «Filocalia» rom., trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae, vol. II, Sibiu, 1947, p. 59, Pr. Prof. Ioan G. Coman op. cit., p. 158.

8. Sfântul Maxim Mărturisitorul, op. cit., *Filocalia*, vol. II, p. 81.

9. Hans Urs von Balthasar precizează: Dionisie Pseudo-Areopagitul afirmă că Dumnezeu se face cunoscut — în parte desigur — atît apofatic cît și catafatic.

morală, în raport cu atotperfecțiunea divină. Mîntea se înțelepțește prin harul divin iar prin «filosofia lucrătoare» și contemplativă, luptă împotriva duhurilor răutății. Dumnezeu este cugetare în ființa Sa însăși. Cugetarea perfectă. El nu este dintre cei ce cugetă și nici dintre cele cugetate, ci stă mai presus de orice. «Căci altfel s-ar circumscrie ca subiect ce cugetă iar ca obiect cugetat căzînd, datorită relației, în chip firesc, sub vederea celui ce cugetă»¹⁰. Conform învățăturii Sfîntului Maxim, Dumnezeu este în același timp subiect ce cugetă — supremul subiect — și obiect ce se cugetă — supremul obiect. Puterea practică prin care noi hotărîm ce e bine de făcut și ce nu, este rațiunea. Cu ajutorul gîndirii sau cugetării, una dintre funcțiunile minții, cunoaștem rațiunile precise ale lucrurilor create. Însă după ce am cunoscut toate lucrurile create, pe Dumnezeu nu-L mai putem cunoaște prin vreo altă putere a noastră deoarece noi sîntem mărginiți și «finitum non capax infiniti». În acest sens, Dumnezeu ne va înzestra cu o putere nemărginită divină spre a-L putea cuprinde căci «numai El străluminează firea cu lumina cea mai presus de fire și o ridică deasupra hotarelor ei prin corvîrșirea slavei»¹¹. Dumnezeu nu este legat în mod necesar de lucruri ca ori de cîte ori cugetăm, să cugetăm că lucrurile emană în chip necesar din El. El se poate cugeta în afară de lucruri, făcîndu-se cunoscut din lucrările Sale.

Atotînțelepciunea lui Dumnezeu vădită în lucrările Sale. — Conform învățăturii creștine, Dumnezeu a făcut toate prin Atotînțelepciunea Sa — aceasta constituie punctea de trecere a Divinității spre cele create și «mediul în care se ridică fapăturile prin îndumnezeire și unde petrec veșnic. E împărăția cerurilor»¹². Prin existența, fericire și veșnicie, ființa rațională și mintală se împărtășește din bunătatea și atotînțelepciunea Dumnezeirii celei ipostatice. Pentru desăvîrșita Sa bunătate, Dumnezeu a adus la existență ființa rațională și inteligibilă: «Existența, existența veșnică, bunătatea și înțelepciunea. Dintre acestea primele două le-a dăruit ființei iar ultimele două adică bunătatea și înțelepciunea, capacității de a voi»¹³. Atotînțelepciunea lui Dumnezeu se vădește în nemărginirea Lui, în toate privințele și la «acel ocean nestrăbătut și mult dorit». Dumnezeu a adus lucrurile — ne spune Sfîntul Maxim — din nimic la existență tot prin Înțelepciunea Sa cea creatoare. Tot din Înțelepciunea lui Dumnezeu a izvorît ființa rațională și mintală și «cele patru elemente din care sînt corpurile»... «Înțelepciunea ființei nemărginite e nepătrunsă și nu cade» sub simțuri¹⁴. Dumnezeu a dat ființei mintale și sensibile adusă la existență, puterea de a percepe lucrurile. Astfel ființei mintale i-a hărăzit puterile de înțelegere iar celei sensibile, simțurile. Dumnezeu a făcut toate printr-o înțelepciune desăvîrșit-artistică. Așa că, «mîntea iubitoare de înțelepciune, contemplînd întru cunoștință» (...) fapăturile «după rațiunea sau modul de viață al fiecăreia, dacă se îndeletnicește cu cunoașterea (...) primește rațiunile duhovnicești ale lucrurilor ca pe niște «daruri» aduse lui Dumnezeu de creațiune iar dacă se îndeletnicește cu făptuirea (...) dezvăluind în sine prin viața ce o trăiește, toată mărișia înțelepciunii dumnezeiești purtată în chip nevăzut de făpturi»¹⁵.

Dumnezeu este izvorul Înțelepciunii. Logosul. — De la Dumnezeu izvorăște toată înțelepciunea. «Căci atunci cînd Dumnezeu ne dă înțelepciunea Sa, vederile înțe-

10. Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, «Filocalia», vol. II, p. 166.

11. Idem, *Răspuns către Talasie*, «Filocalia», vol. III, Sibiu, 1948, p. 73

12. Idem, *Filocalia*, vol. II, p. 81. *Vezi și nota nr. 1.* 13. *Ibidem*, p. 81.

14. *Ibidem*, p. 99. 15. *Ibidem*, vol. III, p. 209.

lepte fără osteneală, nouă, care nu ne-am așteptat, socotim că am aflat așa, deodată o comoară»¹⁶.

Dumnezeu stă mai presus de înțelegerea noastră căci nu-L putem cuprinde, precum nici Maria Magdalena n-a reușit să se atingă de Mîntuitorul, după Înviere. Înțelepciunea dumnezeiască s-a făcut accesibilă făpturii prin Logosul întrupat, atît cît a fost necesar pentru mîntuirea celui ce crede ca și acesta să poată contribui la opera de mîntuire conform liberului arbitru.

«Umanitatea Lui (a Mîntuitorului) e sfeșnicul din care luminează și iradiază înțelepciunea lui Dumnezeu, Dumnezeu-Cuvîntul, în care se adună și prin care se susțin toți oamenii și chiar întreaga existență»¹⁷. Sfîntul Maxim Mărturisitorul vorbește lămurit, astfel «Și simplu, ca să spun pe scurt, rațiunile tuturor celor deosebite și particulare se cuprind în rațiunile celor universale și generale iar rațiunile celor mai universale și mai generale se susțin de înțelepciune... Înțelepciunea lui Dumnezeu este Domnul Iisus Hristos, care cuprinde și cele universale ale lucrurilor și puterea înțelepciunii și îmbrățișează și părțile întregitoare ale acestora cu puterea înțelegerii și adună la un loc prin Sine pe cele depărtate și pune capăt războiului celui din lucruri și pe toate le leagă într-o iubire pașnică și într-o armonie nedespărțită, cele din ceruri și cele de pe pămînt, cum zice Apostolul»¹⁸.

Atît Sfîntul Grigorie de Nyssa cît și Sfîntul Grigorie Palamas relatează că acel cort din viziunea lui Moise este însuși Mîntuitorul, care prin natura divină și umană le cuprinde pe toate. În cortul construit pe pămînt, se reflectează înțelepciunea divină, care însumează paradigmele tuturor lucrurilor informe și lipsite de materie este Logosul divin, care cuprinde toate ca și un cort sau templu universal. «E Sofia, punctul de trecere de la unitatea divină la multiplicitate»¹⁹.

Mîntuitorul exprimă desăvîșirea înțelepciunii dumnezeiești. Sofia divină se face accesibilă minții celui ce crede prin sincatabază sau condescendență adică adaptarea divină în condițiile omenești. Dumnezeu sălășluind în sufletul creștin îl umple de belșugul înțelepciunii. Înțelepciunea divină se împărtășește în chip nesfîrșit credinciosului, care posedă atunci, în sine, energiile necreate divine și prin urmare temelnicia virtuții și a cunoștinței și astfel se desăvîșește. Precum cele existente ne determină pe noi cei credincioși să credem că Dumnezeu există, tot așa din deosebirea ființială, în genuri, a celor ce sînt, putem cunoaște înțelepciunea Lui după ființă, care susține toate.

«Existența făpturilor este considerată ca chip al Tatălui, minunata lor organizare ca o unitate în varietate, ca chip al înțelepciunii ipostatice adică al Fiului iar mișcarea sau viața lor ca chip al Duhului Sfînt. În cele trei aspecte ale lumii se oglindesc și lucrează cele trei persoane ale Sfîntei Treimi»²⁰. Cauza lucrurilor se face evidentă din ele însele iar din varietatea și deosebirea lor se deduce înțelepciunea ipostatică a esenței existenței divine. Pentru îndumnezeirea credincioșilor, Înțelepciunea divină «dă celor vrednici să mănînce, ca pe un trup știința cuprinsă în rațiunile lucrurilor văzute și să bea ca pe un singe cunoștințe ce există în rațiunile celor inteligibile». Prin urmare, corespunzătoare jertfei euharistice, este jertfa

16. Creatura a primit existența de la Dumnezeu spre a dobîndi existență fericită, în veșnicie (*Filocalia*, vol. II, p. 144, vezi și nota 2).

17. *Teologia Dogmatică și Simbolică* (curs în colaborare), vol. II, București, 1958, p. 637.

18. Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Ambig. Liber*, P. G. XCI, 1313 cf. «Teologia Dogmatică și Simbolică»... p. 637-638.

19. Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, «Filocalia», vol. II, p. 161.

20. *Ibidem*, «Filocalia», vol. III, p. 46.

mistică anagogică după concepția Sfintului Maxim. Singele este îndumnezeirea «care va fi viața celor ce se vor învrednici de ea. Căci singele e simbolul vieții»²¹. Mărirea este «strălucirea frumuseții dumnezeiești, care iradiază din acelea (nevoințele divine) și constă din unirea biruinței și a înțelepciunii, a activității și a contemplației, a virtuții și a cunoștinței, a bunătății și a adevărului»²².

Logosul ca Rațiune și Sofie. — Prin cuvânt (logos) se exprimă rațiunea noastră și cea dumnezeiască. Mai profundă decât rațiunea — ne relatează Sfintul Maxim — e «mîntea». Mîntea se dezvoltă prin rațiune. Cunoașterea intuitivă se obține cu ajutorul minții; cunoașterea discursivă prin rațiune. Între ambele există un circuit continuu. Odată sălășluind în noi Logosul lui Dumnezeu, prin «făptuire și contemplație», atrage la Sine toate gândirile și rațiunile noastre privitoare la trup, la suflet și la firea lucrurilor și sfințește însăși mădularele trupului și simțirile prin virtute și cunoștință»²³. Logosul este «Cuvînt» (Rațiune) prin fire dar trup, la vedere. Celor mulți li se pare că văd un trup și nu «Cuvîntul» deși după adevăr este Cuvîntul. Fiindcă înțelesul Scripturii nu este acela, care li se pare celor mulți, ci altul decât acela care li se pare. Cuvîntul se face trup prin fiecare din cuvintele scrise»²⁴. Cuvîntul lui Dumnezeu este «rouă, apă, izvor și rîu», dăruind putere de viață pentru o existență fericită. Înțelepciunea lui Dumnezeu — zice Sfintul Mărturisitor — țîșnește ca un izvor neconținut celor ce se înțeleptesc cu contemplarea divină. Logosul lui Dumnezeu descoperă ca o lumină vie comorile cele mult strălucitoare ale înțelepciunii. Logosul este lumină, viață și adevăr. Domnul este lumină, deoarece «dă strălucire sufletelor, alungă întunericul neștiinței, luminează mîntea spre înțelegerea lucrurilor tainice și arată tainele, care nu pot fi văzute decât de cei curați cu inima»²⁵. «Mîntea» lui Hristos nu vine să întregască pe a noastră, a credincioșilor, ci să o lumineze prin calitatea ei superioară și să o perfecțieze ca și pe a Lui spre a fi vrednici de împărăția lui Dumnezeu. Sfintul Pavel, preavădit, ne arată că în Hristos sînt «ascunse comorile ființei și ale înțelepciunii»²⁶. Sfintul Maxim înțelege prin Împărăția Cerurilor posesiunea cunoștinței curate a lucrurilor după rațiunile lor din Dumnezeu, iar împărăția lui Dumnezeu este împărțirea prin har de bunătățile pe care le are Dumnezeu prin fire.

În Logos există în același timp energiile divine și lumea ca totalitate de idei veșnice a lucrurilor. Ele nu se despart ca două realități de substanță însă nu se confundă una cu alta în domeniul cugetării. În operele sale, Sfintul Maxim vorbește despre marea Împărăție a Duhului, care nu e altceva decât lumea înțelepciunii sau a energiilor divine. Acestea se împărtășesc după măsura puterii fiecăruia, desăvirșindu-i și unindu-i pe toți.

În cazul mîntuirii, conlucrează: Duhul, Rațiunea dumnezeiască sau Cuvîntul precum și rațiunea fiecăruia dintre noi. Energiile necreate — divine lucrează neconținut chiar și în viața veșnică.

Înțelepciunea (sofia) este forma acestor energii necreate dumnezeiești, adaptate în condiții omenești, la nivelul făpturilor spre a se ridica deodată cu ele. Înțelepciunea (sofia) cuprinde în chip unic toate rațiunile, Logosul divin fiind cea dintîi și perfectă înțelepciune din veșnicie. Prin înțelegere se tînde spre înțelepciune, care este totul primit de către creatură de la Dumnezeu și ea face legătura între făptură

21. *Ibidem*, p. 124.22. *Ibidem*, p. 124.23. *Ibidem*, «Filocalia», vol. II, p. 178—179.24. *Ibidem*, p. 188—189.25. *Ibidem*, p. 192—193.26. *Ibidem*.

și Dumnezeu, ea constituind cel mai înalt stadiu unde poate ajunge cel ce năzuiește spre Dumnezeu. Dacă temerea este cea mai apropiată de noi, în schimb, înțelepciunea e cea mai apropiată de Dumnezeu. Înțelepciunea «și-a arătat-o (Domnul), făcându-se om fără vreo schimbare sau știrbire»²⁷. Mintuitorul, prin întrupare s-a făcut și s-a numit Lumină, ca Cel ce e Înțelepciunea și Cuvîntul cel după fire al lui Dumnezeu și Tatăl, care e propovăduit în Biserica lui Dumnezeu, prin credința cea dreaptă și e înălțat și dezvăluit între neamuri de viețuirea virtuoaasă, prin păzirea poruncilor»²⁸. Logosul în trup, a fost ținut ca focul prin feștilă. Biserica e sfeșnicul (candelabru), în care veșnic luminează prin propovăduire, înțelepciunea lui Dumnezeu — Cuvîntul «trimițîndu-și razele adevărului asupra tuturor celor ce se află în această lume, ca într-o casă oarecare, umplîndu-le înțelegerea tuturor cu cunoștința dumnezeiască»²⁹. Logosul este trîmbița care face să răsună în noi, creștinii, cunoștințele dumnezeiești negrăite.

Darul înțelepciunii se revarsă prin Harul Sfintului Duh, care dăruiește înțelepciune, cunoștință și sălășluiește în orice făptură, care s-a învrednicit de rațiune. Precum lumina împrăștie întunericul tot așa și harul cel dumnezeiesc alungă păcatul. Harul revarsă înțelepciune aceluia, care îndeplinesc întocmai poruncile, curățîndu-le și sufletul și trupul, devenind «temple ale Duhului Sfînt». Înțelepciunea este harul deplin al Sfintului Duh «ca potență, ca deprindere și ca lucrare ce îmbrățișează toate cunoștințele cîte ajung pînă la oamenii desăvîrșiți, în Hristos»³⁰.

Înțelepciunea ca virtute creștină. — Ca «chip al Celui Ceresc» sînt «virtuțile generale» printre care se situează și înțelepciunea — Sfîntul Părinte ne spune: «Pe de altă parte (unii) zic pe drept cuvînt că este înțelepciune cea știință și cunoaștere, care de la înțelesul de prudent, prin inteligență, în mod prudent pentru un lucru, în mod ingenios pentru ceea ce este intelect, duce astfel la (ceea ce este) inteligentă»³¹.

Întrebuițarea rea a puterii raționale naște ignoranța și lipsa de înțelepciune. Lipsa de înțelepciune duce la lăcomie, desfrînare, iubire de argint, slavă deșartă, acaparări de bunuri pe nedrept, războaie precum și alte nenorociri. Întrebuițarea nechibzuită a puterilor firești a făcut ca omul să devină rău. Același lucru s-a petrecut și cu demonii, care din fire, dintru început, n-au fost răi ci au devenit astfel, în urma nesocotirii puterilor firești. Din înțelepciune izvorăște îndelunga-răbdare. Trăirea numai pentru simțuri este primejdioasă mintuirii, este o slujire patimilor, fără a se pătrunde înțelesul înțelepciunii, care se vedește în toate spre cunoașterea și slava lui Dumnezeu. Sfîntul Maxim recomandă grija față de frumusețea sufletului, grija față de virtuți, care trebuie să îmbrace ființa credincioșilor într-o aureolă luminoasă.

Cel ce a luptat cu păcatul și a alungat din suflet demonii răutăților, să se roage lui Dumnezeu ca să-i dea «inimă curată». Cel ce se curăță de patimi și săvîrșește virtuțile, ajunge la înțelepciune, la cunoașterea simplă, unitară și mai presus de înțelegere. Pornind de la credință prin străduința de purificare, care e «filosofia lucrătoare» se ajunge astfel la cea dintîi treaptă a arcușului duhovnicesc. Sfîntul Maxim nu acordă primei trepte denumirea de sophia energheș (= înțelepciune lucrătoare), ci filozofia.

27. *Ibidem*, «Filocalia», vol. III, p. 335—336.

28. *Ibidem*, p. 365.

29. *Ibidem*, p. 365—366.

30. *Ibidem*, p. 274.

31. Vezi P. G. XCI, 22 B.

Înțelepciunea — după el — se află pe cea mai înaltă treaptă a virtuților cardinale. «În faza strădaniei pentru virtuți, omul încă nu posedă înțelepciunea ci, numai iubirea de înțelepciune»³².

Contemplarea după natură este a doua treaptă a urcușului duhovnicesc. Printr-o astfel de lucrare a rațiunii se cunoaște natura la justa ei existență și valoare. A treia treaptă a urcușului duhovnicesc este însuși *Logosul* cunoscut direct dar mai presus de înțelegere după depășirea tuturor și e considerat mai întâi de toate, ca obiect al credinței. Altarul e simbolul lui Dumnezeu căruia toți creștinii îi jertfim duhovnicește, iar credința e temelia care poartă toată zidirea faptelor și a înțelesurilor dumnezeiești. Sfântul Maxim Mărturisitorul pune aproape totdeauna în paralelă cele două trepte ale vieții duhovnicești; virtutea și cunoștința. Minia lui Dumnezeu și cercetarea sînt doi factori prin care Creatorul luminează de multe ori mintea, care se mîndrește cu înțelepciunea spre modestie și smerenie și-i oferă posibilitatea cunoașterii de sine spre a-și mărturisi slăbiciunea proprie. Mîntea iubitoare de înțelepciune — zice Sfântul Maxim — izgonește de la ea toată amăgirea demonilor vicleni, eliberează gîndirile și puterile sufletului de robia patimilor și vestește «celor induși în întuneric» adică în «concupiscentia carnalis», deslegarea de lanțurile robiei spirituale.

Inceputul și sfîrșitul mîntuirii este înțelepciunea, care pleacă de la temere și sfîrșește prin a naște iubirea. Prin temere oprește de la păcat pe cel îndrăgostit de ea, iar prin iubire umple de bucurie spirituală pe cei ce s-au jertfit spre a o dobîndi.

Înțelepciunea ca virtute este conjunctura activității cu contemplația. Ea «este pom de viață tuturor celor ce se lipsesc de ea și temelie asigură celor ce se reazimă pe ea, ca pe Domnul»³³.

Toată podoaba Bisericii este cuprinsă — zice Sfântul Maxim — în extinderea virtuții, în aprofundarea cunoștinței a înțelepciunii și a cunoașterii tainice a Dumnezeuirii.

«Cel fără de minte, fiind purtat de patimă, cînd se turbură de minie, se grăbește fără judecată să ocolească pe frați, iar cînd e aprins de poftă, răsîndindu-se, fuge să-i întilnească. Iar cel înțelept lucrează în amîndouă împrejurările cu totul deopotrivă, căci în vreme de minie, tăind pricinile tulburării, se scutură de scirba de frate iar în vreme de poftă se reține de la pornirea spre întilnirea nesocotită»³⁴. Diavolul fură subtil mîntea în mreaja plăcerii, a ademenirii dar mîntea să fie plină de înțelepciune, refuzînd săvîrșirea păcatului.

Cel înțelept socotește drepte judecățile dumnezeiești spre tămăduirea sa, și pri-mește cu seninătate necazurile care-i vin prin ele, fiind ferm convins că suferă pentru păcatele săvîrșite. Cel ignorant în ceea ce privește Pronia atotînțeleaptă — a lui Dumnezeu cînd e încercat, păcătuiește, considerînd fie pe Creatorul, fie pe ceilalți semeni cauzatori ai relelor ce se abat asupra lui. Mîntea aceluia care năzuiește totdeauna spre

32. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, «Filocalia», vol. III, p. 81.

33. Proverbe III, 18. Sfântul Maxim Mărturisitorul referindu-se la virtute afirmă: «... Virtutea este o manifestare a înțelepciunii și că esența virtuții este înțelepciunea. De aceea este strălucirea înțelepciunii fixe, felul metodei speculațiilor, baza virtuții, a rațiunii ce a stat la temelia contemplării lucrurilor practice. Cea mai veritabilă fire a amindurora este privirea spre ceea ce e puternic și drept» (P. G. XCI., 37 C.)

34. Idem. *Cuvînt către Elpidie*... «Filocalia», rom., vol. II, p. 44.

Dumnezeu sporește dorința după iubirea divină. Și, printr-o trăire îndelungată în strălucirea divină, el dobândește chip de lumină. Mîntea celui înțelept unindu-se cu Dumnezeu și petrecînd în El prin rugăciune și iubire, devine înțeleaptă». Cel neînțelept depărtîndu-se de Dumnezeu și lipindu-se cu totul de cele pămîntești sau se distruge din cauza plăcerilor sau «se sălbăticește» după expresia Sfîntului Maxim Mărturisitorul. Cel înțelept e degajat de toate acestea și vede lucrurile la justa lor valoare folosindu-se de rațiune. Mîntea nu trebuie subordonată celor trecătoare. Patimile întunecă mîntea iar mîntea nestăpînită de patimi este plină de lumină. Înțelepciunea ajută la alungarea patimilor din sufletul omului. Asemenea lui Dumnezeu sînt considerați numai cei buni iar participarea la bunătatea și înțelepciunea divină rezidă în voința ființelor raționale. Cel înțelept convins de cuvintele sale că sînt adevărate și drepte, este smerit în judecata lui și lasă la latitudinea altor înțelepți cugetările și cuvintele sale, să le aprecieze, confirmîndu-le cu tărie. Cel înțelept învață pe alții și primește de la alții numai cele ce sînt de folos.

«Înțelept este cu adevărat cel ce lasă la o parte ceea ce e stricăcios și se alipește întreg de ceea ce e nesticăcios»³⁵.

Iubitorul de înțelepciune trebuie să imite șarpele, care ține capul mereu ridicat privind spre cele înalte. Cel ce iubește lucrurile bune și frumoase năzuiește de bună voie spre harul divin și este călăuzit de Providență prin rațiunile înțelepciunii. Cel ce nu iubește înțelepciunea — ne asigură Sfîntul Maxim — săvîrșește păcatul iar acesta îi agonisește osînda veșnică.

Este necesară și rugăciunea căci, «harul rugăciunii unește mîntea cu Dumnezeu» și unind-o o desface de toate înțelesurile. «Atunci mîntea întreprînzîndu-se cu Dumnezeu, dezbrăcată de toate, ajunge să ia formă dumnezeiască»³⁶. Căci «mîntea se adună din toate ideile lumii și-și face rugăciunea neîmprăștiată și nesupărată de parcă însuși Dumnezeu ar fi în fața ei precum și este (...)».

Mîntea este răpită în avîntul rugăciunii de lumina dumnezeiască și nemărginită (...). Mișcată fiind în jurul rațiunilor despre Dumnezeu, primește curate și limpezi arătările cu privire la El»³⁷.

Sfîntul Maxim Mărturisitorul ne îndeamnă să cerem prin rugăciune piinea nesticăcioasă a înțelepciunii în veacul acesta.

Rugăciunea celui ce se indeletnicește cu «teologia», adică aceea care însoțește pe credincios pe treptele urcușului duhovnicesc este tăcere tainică, este rugăciune curată. «Solomon — zice Sfîntul Maxim — avea pacea prin înțelesul numelui iar înțelepciunea prin darul lui Dumnezeu, ca rod al rugăciunii»³⁸.

Cu ajutorul rugăciunii se rușinează «fața diavolului» iar rațiunea înțelepciunii nimicește puterea vrăjmașă adică spulberă tirania cea rea care aduce turburare sufletească. Mîntea luminată de înțelepciune condamnă răzvrătirile, certurile, dezbinările, războaiele și tot felul de răutăți și recomandă pacea, unitatea și armonia în întreaga creștinătate și în toată lumea. Creștinii trebuie să se iubească între ei ca frații căci toți sînt fiii aceluiași Părinte ceresc.

Sfîntul Maxim Mărturisitorul dispune de o extraordinară bogăție de nuanțe atît în ceea ce privește fondul cît și forma, care îmbracă profunda sa cugetare. «Maxim este un mistic, care totodată e și un metafizician și un ascet, care din contactul

35. *Ibidem*. 36. *Ibidem*, p. 15. 37. *Ibidem*, p. 54.

38. *Ibidem*, *Răspuns către Talasie*, 26. «Filocalia», vol. III. ... p. 99.

cu filosofia aristotelică, a dobândit o stringență și o precizie a gândirii, care în zadar ar fi căutată la Areopagitul»³⁹.

Sfântul Maxim este «un uriaș al cugetării» patristice.

*

Din expunerea ce am făcut-o, reținem următoarele :

Contemplarea celor ce nu se văd a fost o problemă ce a preocupat mult mințile iscoditoare, iubitoare de adevărul divin.

Numai prin contemplare se poate ajunge la adevărul divin, la Revelația supra-naturală.

Dumnezeu este cugetare desăvârșită din care izvorăște înțelepciunea mai presus de înțelegerea creaturilor.

Înțelepciunea divină s-a făcut accesibilă creaturilor prin întruparea Logosului. Logosul e Sophia «punctul de trecere de la unitatea divină la multiplicitate».

În Logos există în același timp energiile divine și lumea ca totalitate de idei veșnice ale lucrurilor. Sofia este forma acestor energii necreate.

Duhul Sfânt umple de darul înțelepciunii orice făptură, care îndeplinește poruncile divine.

Prin practicarea virtuților se poate ajunge pe cea mai înaltă treaptă a urcușului duhovnicesc, care este însuși Logosul cunoscut direct dar nu în esența Sa care este mai presus de înțelegerea omenească.

«Ca putere nemărginită a luminii lui Dumnezeu, ca știință pură, ca armonie a științei și virtuții, ca putere universală, ca forță mintuitoare în persoana (...) lui Iisus Hristos, ca persoană treimică, înțelepciunea e izvorul viu al existenței, al armoniei și al fericirii noastre. Ea e matca paradinocă a ființei noastre» spre care tindem spre a ne desăvârși. Înțelepciunea este în același timp începutul și culmea celuilalt ideal dorit și el cu alita căldură: desăvârșirea, care, în fond e sinonimă cu înțelepciunea. Desăvârșirea e un vis la împlinirea căruia cugetă credincioșii și sfinții⁴⁰ mereu atrași de aceeași Evanghelie vie a păcii, iubirii și înfrățirii pe pământ.

Pr. MIRCEA NIȘCOVEANU

EVHOLOGHIONUL LUI SERAPION CA DOCUMENT PENTRU ISTORIA CULTULUI CREȘTIN (Sec. al IV-lea)

I. Dezvoltarea cultului creștin și al Liturghiei pînă la jumătatea secolului al IV-lea. — Interesul specialiștilor liturgiști de totdeauna, a fost acela de a descoperi și cerceta cît mai multe izvoare scrise, privitoare la dezvoltarea cultului creștin de la începuturile lui și pînă la apariția celor mai concludente scrieri, culminînd cu cele două Liturghii răsăritene, de Sfîntului Vasile cel Mare și a Sfîntului Ioan Gură de Aur.

39. Tixeront, *Precis de Patrologie*, 1934, Paris, p. 395.

40. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Originea și sensul înțelepciunii*, «B.O.R.», LXIV (1946), nr. 1-3, p. 46.

În primele zile ale creștinismului, săvârșirea cultului divin se rezuma la un rit foarte simplu al Sfintei Euharistii și este, din cauza lipsei de izvoare, foarte greu să ne facem o idee exactă despre modul cum se săvârșea.

Asupra epocii în care s-a formulat Sfânta Liturghie în scris și a intrat în uzul bisericesc cu formule stabilite precis, părerile specialiștilor au fost împărțite. După unii, dintre care menționăm pe Pierre Lehrun, Renaudot și Dimitrievschi, nu s-ar putea vorbi de consemnarea Liturghiei în scris mai înainte de sfârșitul veacului al IV-lea. Aceștia invocă drept un argument peremptoriu în susținerea acestei teze, un text din lucrarea «Despre Sfântul Duh», cap. 27, a Sfântului Vasile cel Mare, pentru ca, printr-o interpretare nelogică, să ajungă la afirmația că rugăciunea Sfintei Jertfe (anafora), n-a fost fixată în scris decît după acest Părinte bisericesc. Textul este următorul: «Care dintre sfinți ne-a lăsat în scris cuvintele pentru invocarea Sfântului Duh la vremea cînd se sfințesc Pîinea Euharistiei și potirul binecuvîntării? Căci nu ne mulțumim numai cu acela de care face amintire Apostolul și Evanghelia, ci rostim și altele, atît înainte cit și după acestea, pe care le-am primit din tradiția nescrisă, ca unele care au putere în privința tainei»¹. Dar aceștia nu înțeleg că Sfântul Vasile constată în acest text, că unele «dintre dogmele și propoveduirile ce se păstrează în Biserică» s-au transmis prin scrierile Sfinților Apostoli — «Apostolul și Evanghelia» — cum le menționează el în general; «pe altele» însă, «le-am primit din tradiția Apostolilor predanisită nouă în taină»².

În această categorie, Sf. Vasile numără și epicleza. Dar trebuie să remarcăm că, în acest chip, se semnalează faptul că rugăciunea invocării Sfântului Duh peste darurile euharistice nu face parte dintre cele ce ni s-au transmis prin Sfintele scrieri ale Noului Testament³.

Alții pledează pentru existența lor în secolul al IV-lea, dar ei susțin că nici într-un caz nu existau și în secolul al III-lea.

Este adevărat că în afară de lucrările care ne procură descrieri generale, aluzii, mențiuni și chiar unele fraze liturgice, literatura liturgică din primele trei veacuri creștine nu ne-a transmis nici un izvor direct al Sfintei Liturghii, sub forma unei cărți cu slujba ei. Totuși, din Apologia întii a Sfântului Iustin Martirul și Filozoful, precum și din alte scrieri care aparțin veacului al III-lea, se constată că Liturghia ajunsese deja în această vreme la o mare dezvoltare.

Este de la sine înțeles că nu trebuie să avem pretenția a descoperi în primele veacuri creștine un formular liturgic după imaginea exactă a celui din uzul actual, care constituie rezultatul unei evoluții dictate nu numai de preferințe și practici ci și de mijloace, de tehnică, dar mai ales de concepția adoptată pentru formatul unei astfel de cărți bisericești. La început totul se reducea la însemnarea în scris a unor rugăciuni la diferite taine (botez), la Sfânta Euharistie sau alte trebuințe, cum se observă chiar de la sfârșitul secolului I, în Didahia celor 12 Apostoli, cap. IX—X, care se referă la săvârșirea Sfintei Liturghii și la mulțumirile ce se aduc după împărțire. Dacă și pentru veacul al II-lea vorbesc tot astfel de izvoare, pentru veacul al III-lea avem documente mai concludente și mai precise. Acestea sînt așa numitele «Rînduiele bisericești», în care categorie intră: 1) Canoanele (atribuite) lui Ipolit; 2) Rînduiala Bisericii egiptene (Tradiția apostolică a lui Ipolit); 3) Testamentum Domini; 4) Constituțiile apostolice (care este din secolul al IV-lea,

1. Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Liturghierul explicat*, București, 1972, p. 13.

2. *Ibidem*. 3. *Ibidem*.

dar cuprinde scrieri mai vechi); 5) Constituțiile date de Ipolit, sau Epitome (ale Constituțiilor apostolice)⁴.

Dintre toate acestea, cea mai importantă pentru Biserica de Răsărit este cea intitulată «Constituțiile Apostolice», care, în afară de materialul liturgic cuprins în cărțile a doua și a șaptea, ne dă în cartea a opta cea mai completă variantă a Sfintei Liturghii din cîte s-au putut cunoaște pînă la acea vreme.

Începînd cu veacul al IV-lea, veac de toleranță și de libertate pentru credința creștină, Bisericii îi este îngăduit să-și practice deschis cultul său, să-l înfățișeze și să-l explice credincioșilor săi, precum și să-și dezvolte instituțiile sale.

Nimic mai natural, deci, decît ivirea în lumina istoriei a documentelor directe, privitoare la Liturghie, adică a cărților de ritual sau, mai precis, a Liturghierului creștin. Într-adevăr, veacul al IV-lea, ne procură în primul rînd explicarea Liturghiei în cele cinci cateheze mistagogice ale Sf. Chiril al Ierusalimului, și îndeosebi în cateheza a 23-a, ținută cam pe la anul 347—348⁵. Această cateheză are ca subiect îndeosebi Liturghia euharistică sau a credincioșilor.

În al doilea rînd — și lucrul cel mai important —, cele două Liturghii întrebuițate azi în Biserica Ortodoxă, își reclamă originea de la doi Părinți bisericești din a doua jumătate a veacului al IV-lea și anume: Sfintul Vasile cel Mare și Sfintul Ioan Gură de Aur⁶. Cu aceasta putem afirma cu toată certitudinea că în veacul al IV-lea apare Liturghierul în întrebuițarea Bisericii.

Acum, desigur, capătă și un caracter oficial. Însă pînă aici, Liturghia a avut o lungă evoluție, ea căpătînd diferite forme, după regiunile în care s-a dezvoltat. Chiar de la început, liturghisorul avea dreptul să improvizeze rugăciuni. Astfel, în Didahia celor 12 Apostoli se spune: «Profeților îngăduiți-le să vorbească oricîte rugăciuni vor voi» (cap. X, 7)⁷, iar Sfintul Iustin Martirul afirmă că «proestosul înaltă rugăciuni și mulțumiri atît cit poate» (Apol. I, cap. 67, 5). Dar și această improvizație era uneori îngăduită, lucru pe care îl constatăm chiar din paginile Sfintei Scripturi, cînd Sfintul Apostol Pavel spune credincioșilor ca «toate să se facă cu bună cuviință și după rînduială» (I Cor. XIV, 40).

Unele rugăciuni reproducem mot à mot texte scripturistice, care nu puteau fi înlocuite, cum era textul rugăciunii Domnești, dar mai ales cuvintele de instituire a Sfintei Euharistii.

Cei înzestrați compuneau rugăciuni, dar acestea nu căpătau valabilitate pînă nu erau verificate de cei competenți, iar rugăciunile mai noi se formulau totdeauna pe scheletul altor rugăciuni vechi care nu mai corespundeau ca stil și doctrină. După ce se fixa cadrul general și tema rugăciunii, episcopul putea improviza în unele puncte cum era: lauda și mulțumirea lui Dumnezeu pentru creație și mîntuire, în legătură cu dipticele, etc.

Toate aceste formulare au fost consemnate în scris și selectate de Biserică încît pînă în secolul al IV-lea se formulează, pe aceste baze, cele două Liturghii pe care le avem azi în uzul general al Bisericii Ortodoxe.

Munca acestor Sfinți Părinți a fost ușurată de marile asemănări care existau în formularele pseudo-epigrafe care au stat într-un fel sau altul la baza celor două Liturghii. Aceste asemănări provin din faptul că și scrierile amintite aveau o sursă comună, care trebuie să fi fost Liturghia apostolică. Dar se constată și o diversitate.

4. *Ibidem*.

5. *Idem, Istoria Liturghiei*, București, 1940, p. 223.

6. *Ibidem*, p. 224.

7. *Antologie din literatura patristică greacă*, București, 1960, p. 42.

Pe lângă elementele comune se constată și elemente secundare prin care Liturgia descrisă de la un document la altul se deosebește, ceea ce a dus, în veacul al IV-lea la formarea riturilor liturgice, din care s-au format apoi mai multe liturghii.

În vechiul patriarhat al Alexandriei se întrebuița în secolele III—IV, o liturghie numită a Sfintului Marcu care se săvârșea de la început în limba greacă⁸. Această liturghie avea foarte multe asemănări cu liturghia Sfintului Iacob fratele Domnului, care își avea originea la Ierusalim, dar se fixase în forma definitivă la Antiohia. În uzul Bisericii egiptene se mai găsea în întrebuițare, încă din primele decenii ale veacului al IV-lea, o carte de ritual, care este cunoscută pînă azi sub titlul de «Evhologhionul lui Serapion de Thmuis» și de care ne vom ocupa în lucrarea de față.

II. *Viața și opera lui Serapion de Thmuis*. 1. — *Viața*. Înzestrat cu o rațiune teologică profundă și cu o largă erudiție pentru timpul său, Serapion este unul dintre autorii literari însemnați ai primei jumătăți din veacul al IV-lea. Mărturiile istorice despre personalitatea lui Serapion sînt foarte puține, dar dacă luăm în considerație faptul că Biserica apuseană l-a trecut foarte de timpuriu în rîndul Sfinților, și pe de altă parte mediul cultural în care a trăit (fiind din cercul celor mai de seamă teologi ai acestei epoci), ne putem da seama de calitățile lui intelectuale și morale, precum și de preocupările și concepția lui teologică.

Nu se cunoaște precis timpul și locul nașterii lui. Se pare că formația teologică și-o începe la vestita școală catehetică din Alexandria, unde își însușește metoda de interpretare alegorică, probabil cînd va face comentarii la psalmi, devenind, pentru un timp, chiar conducătorul acestei școli⁹. În timpul disputei ariene, Serapion a părăsit această ocupație și s-a retras în pustiu pentru a duce o viață contemplativă de ascet, pe care el însuși a descris-o în lucrarea intitulată «*Regula ad monachos*». Viața exemplară de ascet, i-a adus, în scurt timp, un renume și și-a cîștigat mulți admiratori, încît, s-au grupat în jurul lui foarte mulți monahi cărora le va și închina mai tîrziu lucrarea intitulată «*Regula ad monachos*».

Serapion se află într-o sinceră prietenie cu Sfîntul Atanasie cel Mare (al Alexandriei) și cu Sfîntul Antonie cel Mare, căruiua îi va și scrie viața, cunoscută pînă la începutul secolului nostru doar în traducerea slavonă.

După anul 326, cînd Atanasie ajunge pe scaunul alexandrin, cunoscîndu-i viața morală și erudiția lui Serapion, îl cheamă din pustiu și îl hirotonește episcop al orașului Thmuis, oraș situat în Egiptul de Jos, în delta Nilului. La sinodul de la Sardica ținut în anul 347, sînt menționați doi episcopi cu acest nume, dintre care unul trebuie să fie Serapion de Thmuis, partizan al Sfîntului Atanasie.

După moartea lui Constans († 350) și a papei Iuliu († 352), Sfîntul Atanasie îl trimite pe Serapion la papa Liberiu (352—366), pentru a-i arăta intrigile pe care arienii le îndeșteau pe seama marelui episcop¹⁰.

Serapion păstorește în Thmuis pînă în 359, cînd, luînd apărarea lui Atanasie, pleacă probabil într-un exil, din ordinul împăratului Constanțiu. După moartea acestuia (361), revine în scaun și își continuă activitatea de episcop pînă la sfîrșitul vieții.

8. Pr. Prof. Ene Braniște, *Curs de Liturgică*, fascicola IV-a, p. 384.

9. *Ențiclopediceskii Slovari*, în rusește, Petersburg, 1900, p. 588.

10. F. Cayré, *Precis de patrologie. Histoire et doctrine des pères docteurs de l'Eglise*, vol. I, Paris, 1927, p. 330.

În intervalul 358—362, cad cele cinci scrisori trimise de Sfântul Atanasie lui Serapion.

Data morții lui Serapion nu se cunoaște precis. Unii susțin că a murit înainte de 359, iar alții fixează moartea lui în anul 366.

2. — *Opera lui Serapion*. — Deși nu este un teolog de talia Sfântului Atanasie, cu care a fost contemporan, totuși, Serapion este un scriitor destul de fecund pentru timpul său, primind această calitate de om de litere și numele de «Scolasticul», spre a fi deosebit de alte persoane cu același nume.

Opera lui Serapion poate fi împărțită în :

a) *Scrieri exegetice*, în care intră lucrarea intitulată «Asupra titlurilor de psalmi» (care este probabil un comentariu la psalmi), carte ce s-a pierdut, dar studiile lui Serapion privind exegeza Sfintei Scripturi, în special a Vechiului Testament, nu implică nici cea mai mică îndoială. Arhiepiscopul Filaret al Cernigovului semnaleză prezența unor comentarii la psalmi în cartea a opta din culegerile de comentarii din Biblioteca din Tyr (Nr. 50), din Viena (Nr. 7) și din Veneția (Nr. 15)¹¹.

Profesorului Dimitrievski îi sînt cunoscute comentariile lui Serapion la cele cinci cărți ale lui Moisi (Pentateuhul), după manuscrisele bibliotecii din Vatican, din Viena și din Patmos¹².

b) *Scrieri polemice*, din care categorie ne-a rămas o singură lucrare intitulată : «*Liber adversus manichaeos*», în douăzeci și șapte de capitole¹³. Această scriere a fost cunoscută pentru prima oară în trimeriteile unui oarecare Sixt Sinenski¹⁴.

Traducerea latinească s-a făcut în secolul al XVI-lea de Francisc Turiann și a fost tipărită pentru prima oară de Genr. Kanizrem, în cinci volume, în colecția intitulată «*Antique lectiones*». Textul grecesc al acestei lucrări a fost tipărit pentru prima oară după «Codexul neîndreptat latin» al Bibliotecii din Hamburg, de Besanaj, în «*Tezaurus Canisianus*»¹⁵.

Specialiștii l-au apreciat ca fiind unul din cele mai însemnate tratate care s-au scris contra maniheilor.

c) *Epistole*

1. — Epistola către monahi în 15 capitole, intitulată — Του μακαριωτάτου και οσιωτάτου Σεραπίωνος επισκόπου: Επιστολή προς μονάχους¹⁶. Această lucrare a ajuns pînă la noi numai în traducere latină, «*Regula ad monachos*», cu toate că în colecția Migne poartă și titlul grecesc. În cuprinsul epistolei, pe lângă alte amănunte despre viața sa Serapion tratează și despre Sfânta Treime : μακάριοι έστε τη όμοουσίω Τριάδι στρατευόμενοι...¹⁷.

2. — Epistola către Eudoxiu, intitulată : «*Sancti Serapionis episcopi Thmueos epistola ad Eudoxiu episcopum*»¹⁸. În această lucrare Serapion vorbește despre forța de nezdruncinat a Bisericii lui Hristos în mijlocul ispitelor și grelelor prigoniri.

3. — Epistole folositoare către diferite persoane¹⁹.

4. — Epistola cu titlul : Περὶ πατρὸς και Υἱου publicată de Wobbermin împreună cu Evhologhionul.

d) *Scrieri liturgice* : Evhologhionul lui Serapion.

11. Enciclopediceskii . . . , op. cit., p. 588.

12. *Ibidem*.

13. Migne, P. G., XL, 1863, col. 899—924.

14. Enciclopediceskii . . . , op. cit., p. 588.

15. *Ibidem*.

16. Migne, P. G., XL, 1863, col. 925—942.

17. *Ibidem*, col. 936.

18. *Ibidem*, col. 923—926.

19. Enciclopediceskii . . . , op. cit., p. 588.

e) *Vieți de sfinți (biografii)*. Serapion a scris *Viața Sfintului Macarie*, cunoscută doar în limba coptă pînă în secolul nostru și *Viața Sfintului Antonie*, cu care a fost contemporan și prieten²⁰.

f) *Correspondență*. Deși nu ni s-a păstrat nici o scrisoare scrisă de Serapion, sînt cunoscute cinci scrisori pe care Sfintul Atanasie i le adresează lui, pentru a-l edifica asupra doctrinei privind divinitatea Sfintului Duh, la care Serapion trebuie să fi dat răspuns. Aceste scrisori cad între anii 358—362. În prima scrisoare, Sfintul Atanasie istorisește moartea lui Arie.

g) În afară de operele menționate, s-au mai descoperit și unele fragmente dintre care menționăm :

Ex homilia de virginitate,

Ex epistola ad episcopos confesores,

Un scurt fragment dogmatic fără titlu²¹.

Dintre toate scrierile lui Serapion de Thmuis, cea mai importantă este lucrarea intitulată *Evhologhionul lui Serapion*, și care face obiectul lucrării de față.

III. *Evhologhionul lui Serapion*. — 1. — *Autenticitate*. *Evhologhionul lui Serapion* este o culegere de treizeci de texte liturgice (rugăciuni), constituind primul document concludent care ne dă mărturie despre cristalizarea Liturghiei pînă în prima jumătate a veacului al IV-lea.

Cele treizeci de rugăciuni, împreună cu o epistolă care se află la sfîrșitul lor, intitulată *περί πατρὸς καὶ Υἱοῦ* pe care Wobbermin o atribuie tot lui Serapion, ocupă paginile 7—24 dintr-un manuscris care poartă numărul 149, descoperit în secolul trecut în minăstirea Lavra de la Muntele Athos, de către marele liturgist și cercetător rus A. Dimitrievski. Manuscrisul este un pergament format din 186 de foi, vechimea lui fiind apreciată a se ridica la secolul al X-lea sau al XI-lea.

Atribuirea paternității acestui *Evhologhion* lui Serapion de Thmuis se datorește faptului că în cuprinsul manuscrisului se găsește menționat numele lui, și anume : o dată deasupra primei rugăciuni, care poartă titlul : *Ἐὐχὴ προσφύρου Σεραπίωνος ἐπισκόπου*, și a doua oară deasupra rugăciunii a 15-a intitulată : *Προσεῦχαι Σεραπίωνος ἐπισκόπου Θεοῦεως*²². Ar rezulta deci, că cele două titluri își aveau la început fixat locul deasupra primei rugăciuni de pe fiecare față a sulului și n-ar fi exclus ca ordinea lor să fie inversată în manuscrisul actual în formatul cărții.

Th. Scherman presupune că, în forma lui actuală de codice, manuscrisul ar fi reprodus pe altul mai vechi, în care, fiecare din cele două titluri își avea locul deasupra primei rugăciuni de pe fiecare față a ruloului. Fiind apoi copiat în formatul de codice, numele lui Serapion n-a fost omis de copist, care l-a transcris ori de cîte ori l-a întîlnit, așa că el apare de două ori în cursul slujbei din aceeași carte. Totodată n-ar fi exclus să se fi inversat și ordinea grupelor de rugăciuni, ceea ce ar explica situația de codice, în care fața cu rugăciunile Liturghiei credincioșilor a ajuns să fie înaintea celei cu Liturghia catehumenilor²³.

Întrebarea la care nu s-a putut da nici un răspuns exact, este cea în legătură cu originalitatea rugăciunilor serapioniene. Sînt ele reflecția minții lui Serapion, sau

20. *Ibidem*.

21. D. Apostolina, *Evhologhionul lui Serapion*, București, 1936 (teză de licență — litografiată), p. 17.

22. P. Vintilescu, *Istoria Liturghiei*, p. 282.

23. Th. Scherman, *Das Echologium des Bischofs Serapion von Thmuis*, după Pr. Prof. P. Vintilescu, *Liturghierul explicat*, p. 18.

numai o prelucrare a unor rugăciuni mai vechi? Din compararea textelor cu alte izvoare din aceeași epocă sau mai vechi, ne putem forma o imagine cîtuși de sumară asupra acestei probleme.

Dacă am verifica părerile specialiștilor, după Funk, rugăciunile acestui Evhologhion sînt într-adevăr din epoca lui Serapion și pot să dateze de la mijlocul veacului al IV-lea, fără însă a fi obligați să-l considerăm pe Serapion ca autor al lor²⁴. Alții, ca Buchwald și Drews, înclină să vadă în Evhologhionul lui Serapion reflecția unui formular din veacul al III-lea dacă nu mai vechi²⁵.

Chiar dacă rugăciunile nu sînt proprii lui Serapion, fiind mai vechi ca fond, acestea au fost prelucrate de el, adaptîndu-le concepțiilor teologice din vremea sa.

2. — *Ediții ale Evhologhionului*. — Prima ediție a Evhologhionului, apare la anul 1894, la Kiev, sub semnătura lui A. Dimitrievski, care a descoperit și studiat pentru prima oară codicele la muntele Athos. Cinci ani mai tirziu, în 1899, Wobbermin are norocul în cursul unei vizite la Athos, să cunoască textul și să descopere pe lîngă cele treizeci de rugăciuni, o epistolă cu conținut dogmatic, pe care o publică împreună cu acestea în colecția *Texte Und Untersuchungen*, Leipzig, 1899, cu titlul: «*Altchristliche Liturgische Stücke aus des Bischofs Serapion von Thmuis*»²⁶.

Față de prima ediție, aceasta este mai bună din punct de vedere critic.

Foarte curînd, în 1900, F. E. Brightman tipărește din nou textul în «*Journal of Theological Studies*», iar în 1906 publică o ediție revăzută²⁷. Pînă astăzi textul a mai fost tipărit integral dar mai ales textul anaforei a fost editat separat de mai mulți autori, dintre care menționăm pe Drews, G. Rauchen, în *Monumenta Eucharistica et liturgica vetustissima, Coloniae, 1914*, sub denumirea: *Canon seu anaphora Serapionis*; L. Duchesne, în *Origines du culte chrétien*, Paris, 1925, Rahmani, B. Capelle, Baumstark, Gamber, etc. În anul 1964, Dom B. Botte publică în «*Oriens chrétien*» un studiu intitulat: *Euchologe de Serapion est-il authentique?* (vol. 48, p. 50...).

Johannes Quasten publică 18 rugăciuni din Evhologhionul lui Serapion, în colecția *Monumenta Eucharistica et liturgica vetustissima, Coloniae, 1935—1937*, ediție de care ne-am folosit la traducerea textului și care are o ordine deosebită în dispunerea rugăciunilor.

Wobbermin, și după el Duchesne, indică șase grupe de rugăciuni: I. Rugăciunile 1—6, legate de liturgia euharistică, care încep cu anafora; II. Rugăciunile 7—11 la botez; III. 12—14 la hirotonie; IV. 15—17 la binecuvîntarea untdelemnurilor; V. a 18-a la înmormîntare; VI. 19—30 — Rugăciunile liturghiei înainte de anafora²⁸.

Dar din această ordine rezultă o întrebare: De ce rugăciunile anteanaforice (29—30), se găsesc la sfîrșit, și nu la început cum ar fi normal? Rugăciunile 2—6 se rostesc după anafora, iar rugăciunile botezului, hirotoniei, etc., se rosteau numai cînd se săvîrșeau aceste taine.

Unii presupun trei cauze în această inversare:

a) Anafora și rugăciunile ce urmează (2—6), sînt așezate la început fiindcă formează partea cea mai însemnată din serviciul divin.

b) În ordinea importanței erau considerate imediat rugăciunile pentru celelalte acte sacramentale.

24. C. F. P. Batiffol, *L'éucharistie*, Paris, 1913, p. 312.

25. *Ibidem*.

26. Johannes Quasten, *Monumenta Eucharistica et liturgica vetustissima, Coloniae, 1935—1937*, p. 48; L. Petit, *Nova et vetera, A propos d'une decouverte liturgique*, «E. O.», 3 c. N. 1, oct. 1899, p. 50.

27. *Ibidem*.

28. L. Duchesne, *Origines du culte chrétienne*, Paris, 1925, p. 77.

c) Rugăciunile de după anafora erau mai puțin fixe, în special ordinea lor.

Drews consideră că această așezare se datorește faptului că grupa a VI-a cuprinde rugăciunile pe care le rostea numai episcopul; pe când grupa de rugăciuni 19—28 erau rostite și de preoți și diaconi. Iar rugăciunile 28—30 erau rostite numai de episcop, ele fiind binecuvântări ²⁹.

Johannes Quasten ne dă următoarea ordine :

1. — *Prima rugăciune a Duminicii*. Aceasta este o rugăciune solemnă de deschidere, prin care se cere lui Dumnezeu să aibă milă de popor și să-i trimită în ajutor puterile îngerești, ca să poată rezista ispitelor și să trăiască în curăție, înțelepciune și dreptate.

Apropiindu-se momentul citirii textelor biblice și interpretarea lor, preotul se roagă lui Dumnezeu să-l păzească în învățarea și tilcuirea corectă a Sfințelor Scripturi : «Rogu-Te, trimite pe Duhul Sfânt în cugetul nostru și dăruiește-ne nouă să învățăm Sfințele Scripturi de la Duhul Sfânt și să le tilcuim în chip corect și după cuviință, ca să aibă folos (de ele) tot poporul de față» ³⁰. Această rugăciune este ca un preludiv la citirea Evangheliei și predicarea cuvântului lui Dumnezeu.

În Liturghia Sfântului Marcu această rugăciune este adresată Domnului Iisus Hristos : „*Δέσποτα κυριε Ἰησοῦ Χριστέ...*» ³¹.

După rostirea predicii, se citea probabil o rugăciune, în timpul căreia credincioșii stăteau în genuchi, fiindcă, în ordine urmează o rugăciune intitulată :

2. — *Rugăciunea după ridicarea de la omilie (predică)*. Ca și în prima rugăciune i se dau lui Dumnezeu diferite atribute, de Creator a toate, mintuitor, Tată al Unului Născut..., apoi se mijlocește pentru popor : «Ne rugăm Ție pentru poporul acesta; trimite pe Duhul Sfânt și pe Domnul Iisus Hristos să-i cerceteze, să vorbească în cugetele tuturor și să pregătească inimile spre credință» ³². Credincioșii sînt încredințați lui Dumnezeu.

În Liturghiile iacobitilor, coptilor și abisiniienilor, găsim rugăciuni asemănătoare și plasate tot după citirea Sfintei Evanghelii ³³.

Duchesne crede că aceste două rugăciuni presupun prezența persoanelor care n-au intrat încă în creștinism, și ele au rostul ca aceste persoane să fie dispuse la îmbrățișarea noii religii și să fie instruite ³⁴.

Rugăciunea a treia este pentru catehumeni ³⁵. Această rugăciune era rostită, fără îndoială, în momentul trimiterii catehumenilor, după care începea Liturghia credincioșilor. Catehumenii luau parte la Liturghie pînă după citirea textelor biblice (Apostol și Evanghelie), și după rostirea omiliei de către preoți, apoi plecau.

Această rugăciune este de o mare importanță pentru istoria cultului creștin, fiind o dovadă că la începutul secolului al IV-lea, Liturghia avea cele două părți distincte. După prima parte catehumenii erau invitați să iasă din biserică, nu înainte însă de a aduce mulțumiri lui Dumnezeu pentru ei, că i-a chemat prin Iisus Hristos și le-a dăruit cunoașterea Lui. După această mulțumire textul continuă cu o rugăciune pentru ei : «Și pentru aceștia ne rugăm, să fie ei întăriți în cunoaștere, ca să Te cunoască pe Tine singurul adevăratul Dumnezeu și pe Iisus Hristos pe care l-ai trimis (Ioan, XVII, 3). Să fie ei păziți în învățătură și în înțelepciune curată

29. J. Quasten, *op. cit.*, p. 48.

30. J. Quasten, *op. cit.*, p. 50.

31. E. Brightman, *Liturgies Eastern and Western*, Oxford, 1967, p. 117.

32. J. Quasten, *op. cit.*, p. 50.

33. Brightman, *op. cit.*, p. 157 ; 220.

34. L. Duchesne, *op. cit.*, p. 80.

35. J. Quasten, *op. cit.*, p. 51.

și să progreseze ca să devină vrednici de baia renașterii și de Sfintele Taine»³⁶. Preoții își puneau mîinile peste catehumeni și-i binecuvîntau printr-o altă rugăciune, apoi erau sloboziți, începînd Liturghia credincioșilor.

Prima rugăciune din Liturghia credincioșilor este «pentru popor», și se pare că este o parte din anaforă, anume, are asemănări cu dipticele de după sfințirea darurilor. Ca fond, textul se aseamănă cu rugăciunea rostită de arhieru pentru credincioși, din Constituțiile apostolice, cartea a VIII-a, cap. 11³⁷.

După o scurtă mărturisire urmează cereri pentru iertarea greșelilor poporului și pentru mîntuirea lor, pentru toți conducătorii Bisericii și ai Statului, pentru cei robiți, pentru bogați și săraci, și pentru toate categoriile de persoane; pentru cei ce călătoresc, ca să fie însoțiți de îngerul păcii și să-și săvîrșească în liniște călătoriile lor, pentru cei bolnavi, pentru cei zdrobiți cu inima și pentru cei robiți, ca toți să se bucure de binefacerile lui Dumnezeu.

După o rugăciune de binecuvîntare a credincioșilor, odată cu care se puneau mîinile peste ei, urmează o rugăciune pentru bolnavi, prin care se cere ajutorul lui Dumnezeu, să «poruncească boalelor și să-i ridice pe cei ce suferă»³⁸. Rugăciune de binecuvîntare a bolnavilor, care urmează, în textul original este așezată chiar la sfîrșit.

Vine apoi o rugăciune «pentru îmbelșugarea roadelor pămîntului» care are un cuprins foarte bogat în idei, plecînd de la atotputernicia lui Dumnezeu care a creat toate și a încoronat cerul cu lumitători și pămîntul l-a înzestrat cu roade spre folosul oamenilor. I se cere lui Dumnezeu să dăruiască «ploile cele mai depline și mai îmbelșugate».

Observăm că este în atenția autorului întreaga Biserică: «Cinstește (Doamne) și unica Ta Biserică sobornicească... și binecuvîntează tot pămîntul...»³⁹.

După această cerere din rugăciune, pentru rodnicie, urmează o rugăciune numai pentru Biserica universală, în care apare ideea de biserică văzută și nevăzută. Dumnezeu este lăudat și slăvit de îngeri în ceruri și pe pămînt de oameni, care, toți împreună, slujesc lui Dumnezeu spre slava și lauda adevărului.

Următoarea rugăciune este pentru episcopi și pentru Biserică și era rostită, probabil, de preot, fie în prezența fie în lipsa episcopului: «Sfîntește pe episcopul acesta (de aici) și păzește-l pe el în afara oricărei ispitiri-și dă-i lui înțelepciune și cunoaștere, fă-l pe el să înainteze bine în științele Tale».

De un viu interes este faptul că apar aici toate treptele clerului superior, dar mai ales ale celui inferior: sînt amintiți aici episcopii, preoții, diaconii, ipodiaconii, anaghoștii și tîlcuitorii (interpreții). Din cererea pentru cei împreună slujitori reiese că preoții au rolul de a mijloci și sfintele învățături, iar diaconii au misiunea de slujitori (ajutători), care stau lingă «Sfîntul Trup și Sînge». După ce sînt amintiți cei din clerul inferior urmează în ordine o cerere pentru cei ce trăiesc în singurătate, pentru cei cu viață castă, și se încheie cu o cerere pentru toți credincioșii — bărbați și copii⁴⁰.

Este evident că trebuiau pomeniți cei care trăiesc în singurătate, pentru că, după cum este bine știut, Egiptul este leagănul monahismului, căruia și-au închinat

36. *Ibidem*.

37. *Constituțiile Sfinților Apostoli*, traducere de Pr. G. Nițu, București, 1907, p. 289—290.

38. E. Brightman, *op. cit.*, p. 126; 26—30.

39. J. Quasten, *op. cit.*, p. 57.

40. Duchesne, *op. cit.*, p. 80.

viața mii de oameni. Însă în afară de cei care duceau viața de anahoreți, mulți încercău să-și sfințească viața chiar în mijlocul lumii, trăind în castitate (apotactiții).

Rugăciunea a XII-a este cea a plecării genunchilor, care, după o introducere ca și la celelalte rugăciuni, cuprinde cereri pentru popor, ca Dumnezeu să depărteze de la el toată fapta cea rea și tot păcatul, ca toți să devină curați. Într-o deplină atmosferă de rugăciune preotul continuă: «Că Ție, Tatăl nenăscut plecăm genunchiul prin Fiul Tău Unul-Născut, dă-ne nouă gândire cuvioasă și cuget desăvârșit, dă-ne nouă să Te cîntăm și să Te iubim, să cercetăm dumnezeieștile Tale cuvinte, tînde către noi mina Ta și ridică-ne pe noi»⁴¹.

Mai departe este vorba de numele înscrise în cartea vieții, text care poate avea raport cu cel de la diptice: «Nimicește zapisul cel împotriva noastră și scrie numele nostru în cartea vieții».

De fapt, această rugăciune în ansamblul ei, face o pregătire pentru cea care urmează, a Sfintei Jertfe, sau Anafora, care reprezintă punctul culminant al Liturghiei creștine, fiindcă în timpul acestui ritual se atinge obiectul (τὸ ἔργον) către care tînde întreaga slujbă, și anume «prefacerea darurilor în dumnezeiescul trup și sînge»⁴². În același timp se realizează și scopul Liturghiei (τὸ τέλος), care este slăvirea lui Dumnezeu și «sfințirea credincioșilor»⁴³.

În manuscrisul de la Athos anafora este plasată în fruntea celor treizeci de rugăciuni și este intitulată: Ἐὐχὴ προσφῶρου Σεραπίωνος ἐπίσκοπου, deși, se pare că locul ei este mai adecvat unde o așează J. Quasten.

Anafora lui Serapion este de a deosebită importanță pentru istoria Liturghiei creștine, pentru că ea constituie cel mai vechi specimen de anaforă care s-a conservat în exenso și a ajuns pînă la noi⁴⁴. În timpul acestei rugăciuni, credincioșii trebuie să-și unească cu cele ale preotului, rugăciunile către Dumnezeu cel adorat în Treime. Aici se urmărește ca prin acest dialog să angajeze pe credincioși într-o unitate sufletească cît mai desăvârșită la înălțarea rugăciunii Sfintei Jertfe.

În cuprins, anafora lui Serapion prezintă multe asemănări cu textele anaforice existente pînă la această vreme, și chiar cu rugăciunile anaforei din Liturghiile Sfintului Vasile cel Mare și a Sfintului Ioan Gură de Aur, care sînt în uzul întregii Biserici Ortodoxe, după cum vom observa din descrierea și compararea textelor.

În ediția lui J. Quasten, anafora este împărțită în patru secțiuni. Prima secțiune este un fel de prefață, care nu este numai o desfășurare asupra operei lui Dumnezeu, creația, ci și o laudă adusă lui Dumnezeu și Fiului Său prin care noi îl cunoaștem. Prefața se deschide astfel: «Cu vrednicie și cu dreptate este a Te lăuda, a Te cînta în imne, a Te slăvi, Tată nenăscut, al Unului-Născut Iisus Hristos. Te lăudăm, Dumnezeule necreat, nedescoperit, negrăit, necuprins de nici o fire creată»⁴⁵.

Chiar de la început observăm că anafora are asemănări cu cea din Liturghia Sfintului Vasile și a Sfintului Ioan, începînd la Sfîntul Ioan chiar cu aceleași cuvinte, și dacă sînt apoi puțin deosebite, fondul rămîne același: «Cu vrednicie și cu dreptate este a-Ți cînta Ție, pe Tine a Te binecuvînta, pe Tine a Te lăuda, Ție a-Ți mulțumi, Ție a ne închina...»⁴⁶.

41. J. Quasten, *op. cit.*, p. 59.

42. Pr. Prof. Ene Braniște, *Explicarea dumnezeieștii Liturghii după Nicolae Cabasila*, București, 1946, p. 25.

43. *Ibidem*, p. 65 și 100.

44. Pierre Batiffol, *op. cit.*, p. 315-316.

45. J. Quasten, *op. cit.*, p. 59-60.

46. *Liturghierul*, București, 1967, p. 142.

În anafora Sfintului Vasile, chiar dacă începe cu alte cuvinte cuprinde elemente asemănătoare ca fond: «...Vrednic cu adevărat și drept și cuvenit lucru pentru marea cuviință a sfințeniei Tale, pe Tine a Te lăuda, Ție a-Ți cînta, pe Tine a Te binecuvînta, Ție a ne închina, Ție a-Ți mulțumi, pe Tine a te slăvi...»⁴⁷.

Aproape cu același conținut, rugăciunea aceasta de deschidere se mai găsește în cateheza a cincea mistagogică a Sfintului Chiril al Ierusalimului⁴⁸.

În Tradiția apostolică a lui Ipolit, mulțumirea nu este adusă și pentru creație, ci numai pentru mîntuire. Aici rugăciunea începe astfel: «Îți mulțumim, Doamne, prin Prea Iubitul Tău Fiu Iisus Hristos, pe care în zilele acestea mai de pe urmă ni l-ai trimis nouă Mîntuitor, Răscumpărător și vestitor al vocii Tale»⁴⁹, lipsind introducerea obișnuită, «ἀξίον καὶ δίκαιον» la mulțumire, pentru creația lumii, excepție care se întîlnește și în Liturgia etiopienilor iacobiți⁵⁰.

Serapion parafrazează aici un text din cap. XVII, 27, al Evangheliei după Matei, cu privire la raporturile dintre primele două persoane ale Sfintei Treimi: «Te lăudăm pe Tine care ești cunoscut Fiul Unului-Născut, care prin El ai fost descoperit, ai fost interpretat și ai fost tilcuit firii create. Te lăudăm pe Tine care cunoști pe Fiul și care descoperi prin El măririle Tale sfinților; pe Tine care ești cunoscut de către Cuvîntul pe care Tu l-ai născut și care ești văzut și explicat sfinților»⁵¹.

Acest text corespunde frămîntărilor epocii în problema hristologică pe care o cunoaștem, avînd un cuprins dogmatic, chiar dacă nu găsim formulele așa cum s-au stabilit la primul sinod ecumenic. Serapion, cunoscînd aceste probleme, adaptează textul la noile dogme date de Biserică.

Textul îl mai găsim în Liturgia Sfintului Marcu (Brightman, p. 125/21); la Liturgia Sfintului Iacob (ὡς ἀληθὺς ἀξίον ἐστὶ καὶ δίκαιον σε καὶ ὀφειλόμενον) (Brightman, p. 50, 12); în Liturgia coptă iacobită (Brightman, p. 164, 27); în Liturgia armeană (Brightman, p. 435, 30). Prezența vechii formule în aceste liturghii atestă originea îndepărtată a textului.

Prima secțiune continuă cu lauda adusă lui Dumnezeu și se încheie prin pomnirea «Fiului celui iubit care a venit pe pămînt să ne împace pe noi cu Tatăl».

II. Secțiunea a doua începe cu o rugăciune de cerere, pe care, din cauza ideilor și a formulelor gramaticale, Drews o consideră a fi antiserapionică. Textul reproduce în cuprinsul său și versetul 3 din cap. XVII: «Ne rugăm, fă-ne pe noi oameni vii, dă-ne nouă pe Duhul Sfînt ca să putem grăi și înfățișa tainele Tale cele negrăite. Să vorbească în noi Domnul Iisus Hristos și Sfîntul Duh, și să Te cînte pe Tine în imne prin noi»⁵².

Tot în această secțiune se află și imnul serafimic, care, ca un strigăt de triumf semnalează certitudinea prezenței apropiate a Domnului Iisus Hristos. Imnul serafimic este un imn triumfal în care exuberează plinătatea unui sentiment de emoție, sub presiunea unui eveniment atît de dorit și de așteptat, venirea Domnului în mijlocul credincioșilor.

Pentru comuniunea cu Hristos, imnul serafimic este expresia unei sublime emoții de bucurie izvorîtă din credința, din sentimentul sigur al imediatei prezențe

47. *Ibidem*, p. 205.

48. Sfîntul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, traducerea de Pr. Prof. D. Fecioru, partea a II-a, București, 1945 p. 569.

49. Bernard Botte. *Hipolyt del Rome, La Tradition apostolique*, Paris, 1968, p. 48-49.

50. F. E. Brightman, *op. cit.*, p. 228, 17.

51. J. Quasten, *op. cit.*, p. 60.

52. *Ibidem*.

a Mîntuitorului, ce se așteaptă în elementele de pe Sfînta Masă și pe care se cuvine a-L întîmpina ca pe Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu adevărat.

Se întonează acum o cîntare cerească, care nu este o compoziție a pietății ome-nești, ci un imn cîntat în cer de corul cel mai înalt al îngerilor, adică de serafimi. Iată cită căldură și cită frumusețe găsim în text: «Lîngă Tine stau mii și mii și miliarde de miliarde de îngeri, de arhangheli, de tronuri, domnii, începătorii, puteri. Înaintea Ta stau doi preacinstiți serafimi înzestrați cu cite șase aripi, care-și aco-peră cu două aripi fața, cu două picioarele, iar cu două zburînd și sfîntînd. Cu care primește și sfîntîrea noastră, a celor care zicem: Sfînt, Sfînt, Sfînt, Domnul Savaot, plin e cerul și pămîntul de mărirea Ta (Isaia VI, 3). Plin e cerul și pămîntul de slava Ta cea plină de măreție, Doamne al puterilor»⁵³.

Din compararea textului cu cel din fragmentul din papyrusul Deyr-Balizeh și cel din Liturghia Sfîntului Marcu, reiese că este mai vechi decît timpul lui Se-rapion⁵⁴.

În Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur, după ce preotul anunță: Cîntare de biruință..., biserica, într-un ton triumfal și de bucurie cîntă ca și îngerii: Sfînt, Sfînt, Sfînt, Domnul Savot..., iar preotul citește în taină: «Cu aceste fericite puteri, și noi păcătoșii, iubitorului de oameni Stăpîne, strigăm și grăim: Sfînt ești și Prea-sfînt, Tu și Unul-Născut Fiul Tău și Duhul Tău cel Sfînt»⁵⁵.

În acest moment, credincioșii se unesc spiritual cu îngerii în armoniile ace-luiași imn. În imnul serafimic din Evhologhionul lui Serapion este lăudată întreaga Sfîntă Treime. Faptul că acest imn se găsește în toate liturghiile Răsăritului și ale Apusului, constituie o dovadă grăitoare despre vechimea și universalitatea lui⁵⁶.

Pentru a dovedi originea lui anteserapionică, dăm mai jos cîteva scrieri ante-rioare lui Serapion, în care imnul serafimic este menționat:

În Didahia celor 12 Apostoli se afirmă deja din veacul I caracterul creștin al imnului serafimic și legătura lui cu prezența euharistică (Osana, Fiul lui David). În Epistola I-a către Corinteni Sfîntul Clement Romanul dă pasajul din Vechiul Testament al imnului serafimic, și tot la imnul serafimic se referă în secolul al III-lea Origen, Tertulian etc. În secolul al IV-lea, îl găsim în Constituțiile aposto-lice, în cartea a opta, aproape în forma de la Isaia, VI, 3: «Sfînt, Sfînt, Sfînt, Domnul Savot, plin este cerul și pămîntul de mărirea Lui, binecuvîntat în veci, amin»⁵⁷.

Dacă documentele anterioare lui Serapion menționează imnul serafimic, în-seamnă că el l-a găsit deja în întrebuintărea Bisericii, dar formula de introducere îi aparține. Procedeu de a parafraza pe Πλήρος ὁ οὐρανός καὶ ἡ γῆ pentru a cere asupra jertfei plînatatea puterii, a vindecării și a gloriei divine este o caracteristică importantă a anaforei egiptene.

Urmează după imnul serafimic un text care a dat naștere la discuții în rîndul cercetătorilor: «Umple și jertfa aceasta de puterea Ta și de împărțășirea Ta, căci Ție aducem această jertfă vie și ofranda cea fără de sînge»⁵⁸.

S. Salaville afirmă că aici ar fi vorba de o dublă epicleză, prima, cea normală, fiind după cuvintele de instituire. Textul din anafora lui Serapion trebuie privit

53. *Ibidem*, p. 60—61.

54. *Ibidem*, p. 40.

55. Liturghierul, *op. cit.*, p. 143.

56. Pr. Prof. P. Vintilescu, *Două imne îngerești*, Pitești, 1927, p. 60—70.

57. Constituțiile Sfinților Apostoli, *op. cit.*, p. 569.

58. J. Quasten, *op. cit.*, p. 61.

ca o mișcare în cadrul principalelor Liturghii egiptene, ca cea a Sfintului Marcu, a Sfintului Chiril al Ierusalimului și fragmentul Deyr — Balizeh⁵⁹.

Pl. de Puniet, ocupându-se de epicleza din textul descoperit la Deyr — Balizeh și comparându-l cu cel din anafora lui Serapion, recunoaște că acest procedeu este caracteristic liturghiilor egiptene, dar înlătură ipoteza unei duble epicleze⁶⁰.

În Liturghia coptă iacobită, textul este formulat astfel: «Curățește aceste daruri prețioase ale Tale, care au fost aduse înaintea feței Tale, această piine și acest pahar»⁶¹. Și aici, pasajul este plasat înainte de cuvintele de instituire.

III. În secțiunea a treia este cuprinsă anamneza. Drews afirmă că putem descoperi cu greu o formulă de anamneză în această anafora. Credem totuși, că a existat o asemenea formulă care se afla în majoritatea anaforelor, având locul obișnuit după cuvintele de instituire, dar Serapion remaniind textul, a fărâmițat această rugăciune. De pildă, după cuvintele de instituire era plasată această rugăciune în Tradiția apostolică a lui Ipolit, unde după ce reproduce textul biblic spune: «Amintindu-ne deci, de moartea și de învierea Ta, noi îți oferim această piine și acest potir, aducându-ți mulțumiri pentru că ne-ai socotit demni de a Ta față și de a Te sluji ca preoți»⁶².

De altfel, cam în același loc este plasată această rugăciune și în anafora lui Serapion, dar prescurtată.

La Serapion găsim o ordine deosebită. Întîi binecuvîntarea piinii, cu reproducerea cuvintelor de la Cină, și imediat spune: «De aceea și noi făcînd asemănarea morții Sale, oferim piinea aceasta și ne rugăm Ție prin această jertfă»⁶³.

Între binecuvîntarea piinii și cea a vinului, Serapion plasează o rugăciune pentru Biserică. Acest pasaj nu are nici o legătură cu șirul de idei în care este așezat, pentru că rugăciunea pentru unirea Bisericii între cuvintele de instituire, nu se mai găsește în nici un document liturgic. De fapt, aceasta este numai o menționare a Bisericii și nu o rugăciune precisă, după cum reiese din text: «Și precum piinea aceasta era împrăștiată peste munți și a devenit una, așa adună și Sfînta Ta Biserică, din toate neamurile și din orice țară și din orice oraș și sat și casă, și fă o Biserică una; cea vie și universală»⁶⁴.

Îndată începe rugăciunea pentru potir: «Ți oferim potirul spre asemănarea singelui, căci Domnul Iisus Hristos, luînd paharul, după ce a cinat a zis ucenicilor Săi: Luați, beți, acesta este noul legămint, care este singele Meu, care pentru voi se varsă spre iertarea păcatelor. De aceea oferim și noi paharul, aducînd asemănarea singelui»⁶⁵.

Textul din Tradiția anafora lui Serapion este destul de complet, spre deosebire de textul din Tradiția apostolică a lui Ipolit, în care se spune doar atît: «Luați, mincați, acesta este trupul Meu, care se frînge pentru voi. Asemenea și paharul zicînd: Acesta este singele Meu care se varsă pentru voi».

În Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur, anamneza este puțin deosebită.

Punctul culminant al anaforei este atîns în secțiunea a patra, prin rugăciune de invocare a Logosului asupra darurilor, pentru a fi transformate în Trupul și

59. S. Salaville, *Le nouveau fragment d'anaphore égyptienne de Deyr-Balyzeh*, «E. O.», 12 c, N. 79, nov., 1909, p. 332.

60. Pl. de Puniet, *A-propos de la nouvelle anaphore égyptienne*, «E. O.», 13 c, N. 81, mars, 1910, p. 75.

61. F. E. Brightman, *op. cit.*, p. 170.

62. Bernard Botte, *op. cit.*, p. 52—53.

63. J. Quasten, *op. cit.*, p. 62.

64. *Ibidem*.

65. *Ibidem*.

Singele Domnului Iisuse Hristos, jertfite pentru mîntuirea lumii. «Să vină, Dumnezeu al adevărului, Cuvîntul Tău cel Sfînt peste pîinea aceasta, ca pîinea să devină trupul Cuvîntului, și peste potirul acesta (vinul din potir) ca potirul să devină sîngele adevărului...»⁶⁶.

După cum se vede, nu este invocat Duhul Sfînt, ci Logosul (Cuvîntul) textul asemănîndu-se cu un pasaj din lucrarea «Sermo ad baptisandos» a Sfîntului Atanasie cel Mare „...καταβαίνει ὁ λόγος εἰς τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον καὶ γένηται αὐτοῦ τὸ σῶμα»⁶⁷.

S-ar putea trage de aici concluzia că pînă la vremea lui Serapion, epicleza avea caracterul unei invocări a Logosului pentru Sfințirea darurilor. Dar dacă studiem unele texte mai vechi, cum ar fi de pildă Tradiția apostolică a lui Ipolit, care este mai veche cu un secol decît anafora lui Serapion, constatăm și aici prezența unei scurte formule de epicleză, chiar cu invocarea Duhului Sfînt: «Și noi Te rugăm să trimiți Duhul Tău cel Sfînt asupra jertfei Sfintei Biserici. Sfintele Tale (taine) să fie pline de Duhul Sfînt pentru întărirea credinței în adevăr...»⁶⁸.

În Tradiția apostolică a lui Ipolit observăm că după botez, se aduc darurile la altar și diaconul le prezintă preotului care invocă Harul asupra pîinii și a vinului⁶⁹. Formula de invocare a Logosului corespunde frămîntărilor teologice din vremea lui Serapion, și mai ales faptului că el nu era lămurit asupra învățurii privitoare la cea de-a treia persoană a Sfintei Treimi. Tocmai ezitățile lui l-au determinat pe Sfîntul Atanasie să-i adreseze patru scrisori dogmatice, în care tratează despre divinitatea Sfîntului Duh.

Din veacul al III-lea înainte, în toată literatura bisericească apare net caracterul acestei rugăciuni, ca epicleză a Sfîntului Duh. O astfel de epicleză găsim în cateheza a cincea mistagogică, capitolul 7, a Sfîntului Chiril al Ierusalimului: «Apoi... rugăm pe iubitorul de oameni, Dumnezeu, să trimită Duhul cel Sfînt peste cele puse înainte, spre a face pîinea trup al lui Hristos, iar vinul sînge al lui Hristos. În adevăr, s-au sfințit și s-au prefăcut acelea de care s-a atins Duhul Sfînt»⁷⁰. La fel și în Constituțiile apostolice: «...Și să trimiți pe Sfîntul Tău Duh, martorul patimilor Domnului Iisus, peste această jertfă, ca să lucreze, să se arate pîinea aceasta ca trup al Hristosului Tău și paharul acesta ca sînge al lui Hristos»⁷¹.

Fragmentul Deyr—Balyzeh conține o formulă de epicleză între imnul serafimic și cuvintele de la cină⁷², iar în Liturgia Sfîntului Marcu are același loc⁷³.

Chiar începînd din veacul al IV-lea însă, s-a introdus la epicleză troparul ceasului al III-lea, pe care îl găsim în cele două Liturgii bizantine, a Sfîntului Vasile și a Sfîntului Ioan Gură de Aur. Odată cu sfințirea darurilor, prezența lui Hristos devine o realitate. De aici înainte, Liturgia nu mai are caracter simbolic, ci actualizează.

Rugăciunile care urmează după epicleză, încadrate tot în secțiunea a patra, adică: cea pentru Biserică, cea pentru morți și cea pentru cei ce au adus ofrande, au aceeași ordine ca și cele corespunzătoare din Liturgia Sfîntului Marcu⁷⁴. Așe-

66. *Ibidem*, p. 62—63.

67. *Ibidem*, p. 62.

68. Bernand Botte, *op. cit.*, p. 52—53.

69. *Ibidem*, p. 90—91.

70. Sf. Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, p. 569—570.

71. Constituțiile Sf. Apostoli, *op. cit.*, p. 299.

72. S. Salaville, *La double épiclese des anaphores égyptiennes*, în «E. O.», 13 c. N. 82, mai, 1910, p. 134.

73. *Ibidem*.

74. E. Brightman, *op. cit.*, p. 126, 12; 128, 22; 129, 11; 129, 20...

zarea rugăciunii pentru cei morți înaintea celei pentru cei care au adus ofrande este o particularitate egipteană.

În Liturgiile de tip sirian, rugăciunea pentru cei care au adus ofrande urmează după rugăciunea pentru Biserică, iar rugăciunea pentru morți se află la sfârșit. Așa este de pildă în Liturgia Sfintului Iacob ⁷⁵.

În Constituțiile apostolice, cartea a VIII-a, rugăciunea pentru cei ce au adus ofrande nu este în această legătură, ci este încadrată într-o rugăciune mai mare pentru credincioși, iar în rugăciunea pentru Biserică se află intercalată o scurtă rugăciune pentru morți ⁷⁶.

Anafora lui Serapion se încheie printr-o rugăciune pentru popor, ca să-i dăruiască «sănătate și integritate, bună dispoziție și toată propășirea trupului și a sufletului prin Unul-Născut Iisus Hristos și prin Duhul Sfânt, după cum era și este și va fi în neamurile neamurilor și în toți vecii vecilor, amin» ⁷⁷.

Doxologia aceasta o găsim identică și în Liturgia Sfintului Marcu (E. Brightman, p. 134), unde era rostită de popor, a coptilor iacobiți (Brightman, p. 180) și în Liturgia etiopienilor iacobiți (Brightman, p. 233).

Anafora lui Separion se încheie printr-o rugăciune pentru popor, ca să-i dă (anaforă) și rugăciunea frângerii», care corespunde cu rugăciunea a doua din textul original, și care face pregătirea pentru împărțirea poporului.

În liturgia grecilor alexandrini a Sfintului Vasile și a Sfintului Grigorie de Nazianz, rugăciunea duminicii este precedată de două rugăciuni intitulate :

1. Προοίμιον τῆς κλάσεως, în care spune : καὶ πάλιν εὐχαριστώμεν τῷ παντοκράτῳ θεῷ τῷ πατρὶ κυρίου δι καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ... ⁷⁸.

2. Εὐχὴ τῆς ψάσεως τοῦ ἁγίου βασιλείου ⁷⁹ cu conținut asemănător, urmate de alte două rugăciuni intitulate la fel.

Rugăciuni asemănătoare conțin și liturgiile : iacobiților (Brightman, p. 181), cea etiopiană (Brightman, p. 191) și a abisinienilor iacobiți (Brightman, p. 234).

După împărțirea Sfintei împărțășanii, urmează binecuvîntarea poporului printr-o rugăciune, apoi rugăciune de mulțumire de după Sfinta Împărțășanie : «Îți mulțumim Ție că ne-ai dat nouă Împărțășania trupului și singelui. Binecuvîntează-ne pe noi, binecuvîntează poporul acesta, fă-ne pe noi să fim părtași ai trupului și singelui prin Unul-Născut Fiul Tău...» ⁸⁰. Un conținut asemănător are și rugăciunea de mulțumire din Liturgia Sfintului Marcu, care începe chiar cu aceleași cuvinte : εὐχαριστοῦμέν σοι δέσποτα κύριε ὁ θεός ἡμῶν... ⁸¹.

Ultimile două rugăciuni sînt pentru sfințirea untdelemnului și a apei aduse ca ofrandă, și respectiv punerea mîinilor după binecuvîntarea apei și a untdelemnului.

În ediția lui Wobbermin, rugăciunile 7—12 privesc taina Sfintului Botez care se săvîrșea în acea epocă în cadrul Sfintei Liturghii. Acest ciclu începe cu o rugăciune pentru «sfințirea apelor», prin care se invocă Duhul Sfânt și Logosul asupra apei. «Privește (Doamne) acum din cer și aruncă-ți ochii peste apele acestea și umple-le cu Duh Sfânt. Cuvîntul Tău negrăit să fie în ele și să transforme puterea lor și să le pregătească să fie născătoare, pline de Harul Tău...» ⁸².

75. *Ibidem*. 76. *Constituțiile Sf. Apostoli*, p. 302. 77. J. Quasten, *op. cit.*, p. 64.

78. E. Ranoudot, *Liturgiarum orientalium collectio*, vol. I, Frankfurt, 1847, p. 71—72.

79. *Ibidem*, p. 72—73. 80. J. Quasten, *op. cit.*, p. 65.

81. F. E. Brightman, *op. cit.*, p. 141. 82. D. Apostolina, *op. cit.*, p. 147.

Este de remarcat și aici invocarea Cuvîntului ca și la anafora, dar nu lipsește nici invocarea Duhului Sfînt.

Urmează o rugăciune pentru cei ce se botează, apoi alta intitulată: «Rugăciune după lepădare», de unde rezultă că celor aduși spre a fi botezați li se citeau și lepădările.

Din compararea textului acestei rugăciuni cu cel din cartea a opta, cap. 40 din Constituțiile apostolice, vedem că aici (în Constituțiile ...), cînd se dau indicații despre modul în care trebuie să se pregătească catehumenii pentru primirea botezului, se arată că «mai întîi trebuie să se lepede de tot ceea ce contravine slujirii lui Dumnezeu», și abia atunci poate primi taina botezului; iar în cap. 41 sînt date chiar cuvintele de la lepădări: «mă lepăd de satana și de toate lucrurile lui și de toată trufia lui...», și de la împreunarea cu Hristos⁸³.

Candidatul primea apoi ungera cu Sfîntul Mir, și era dus de diacon la preot sau la episcop spre a fi botezat, după cum reiese și din Tradiția apostolică a lui Ipolit⁸⁴. Cînd îl primea, preotul îi citea o rugăciune după primire, apoi era botezat și i se citea o altă rugăciune după administrarea tainei (Rugăciunea a XI-a).

Urmează un alt ciclu de trei rugăciuni, rînduite pentru taina hirotoniei celor trei trepte superioare.

Prima (a XII-a) este intitulată: «Punerea mîinilor la rînduirea diaconilor», a doua (a XIII-a) «Punerea mîinilor la rînduirea preoților», iar a treia (a XIV-a) «Punerea mîinilor la rînduirea episcopului»⁸⁵.

Rugăciunile 15—17 prezintă un interes deosebit pentru că au caracteristici proprii, în comparație cu celelalte rugăciuni din Evhologhion. Înaintea rugăciunii a XV-a întîlnim din nou numele lui Serapion, de unde reiese că el este autorul mai multor rugăciuni, fiindcă este folosit pluralul: «Rugăciunile lui Serapion, episcop de Thmuis».

Rugăciunea a XV-a este «pentru ungera celor care se botează», a XVI-a: «rugăciune pentru mirungerea în care se ung cei botezați», iar a XVII-a: «rugăciune pentru untdelemnul bolnavilor, sau pentru piine sau pentru apă»⁸⁶.

Spre deosebire de celelalte rugăciuni, acestea prezintă paralelisme între ele. Chiar dacă fondul era mai vechi, Serapion a modelat textele din formularele mai simple, amplificîndu-se, dar urme nu se găsesc în nici un document.

Ceea ce ne interesează pe noi, este faptul că din aceste rugăciuni reiese limpede practicarea a două taine în afară de botez, euharistie, hirotonie, taina Sfîntului Mir care se săvîrșea prin ungeră și nu prin punerea mîinilor, precum și faptul că se săvîrșea imediat după botez (rug. a XVI-a), și, taina Sfîntului Maslu (rug. a XVII-a). În rugăciunea a XVIII-a, deși titlul ei este: «Pentru untdelemnul bolnavilor sau pentru piine sau pentru apă», în cuprinsul ei se pomenește numai de untdelemn, spre deosebire de rugăciunea a V-a în care este pominită și apa: «Tatăl Domnului nostru și Mîntuitorului Iisus Hristos... Te rugăm să trimiți putere vindecătoare din cerurile Unuia-Născut, peste untdelemnul acesta, ca să fie celor ce se ung sau primesc aceste creaturi ale Tale pentru îndepărtarea oricărei boale și oricărei slăbiciuni (Matei IV, 23) pentru leac împotriva oricărui duh rău, pentru scoaterea oricărui duh rău..., pentru un har bun și iertarea păcatelor...»⁸⁷. Este evident caracterul de taină. Rugăciunea a XVIII-a este «la înmormîntare».

83. Constituțiile Sf. Apostoli, *op. cit.*, p. 263—264.

84. Bernard Botte, *op. cit.*, p. 84—85.

85. D. Apostolima, *op. cit.*, p. 148, 149, 150.

86. *Ibidem*, p. 153—154, 155—156.

87. *Ibidem*, p. 155.

— Făcînd cîteva considerații generale pe marginea Evhologhionului lui Serapion, trebuie să remarcăm mai întîi importanța lui ca document pentru istoria Liturghiei creștine, apoi importanța doctrinală.

El ne dă mărturie despre cristalizarea Liturghiei primitive într-un rit local (alexandrin), avînd cea mai deosebită caracteristică, invocarea Cuvîntului la epicleză, iar nu a Sfîntului Duh.

Anafora lui Serapion, care este singura păstrată în extenso, avînd puncte comune cu Liturghia Sfîntului Marcu, și cu anafora din fragmentul Deyr-Balyzeh, reprezintă, împreună cu acestea, prețioase documente liturgice pentru cultul creștin în general și pentru Biserica din Egipt în special.

Conținutul doctrinar al Evhologhionului este eminent ortodox, și este suficient să ne amintim că Serapion era prieten cu Sfîntul Atanasie și cu Sfîntul Antonie, ca să nu punem la îndoială ideile pur ortodoxe ale lui.

În Evhologhionul său găsim rugăciuni pentru cinci din cele șapte sfinte taine, care sînt descrise în mod cit se poate de ortodox. Dacă le luăm în ordinea săvîrșirii lor, botezul constă în întreita afundare, nu prin stropire (rug. 7—11), iar rînduiala liturgică este asemănătoare cu cea practică astăzi în Biserica Ortodoxă.

Taina Sfîntului Mir se administra imediat după botez, după cum reiese limpede din rugăciunea a XVI-a, și nu la 7 sau la 12 ani, cum sînt practicile străine de Ortodoxie. La Taina Sfîntei Euharistii întîlnim formula de invocare a Logosului, formulă care corespunde frămîntărilor teologice din primul sfert al veacului al IV-lea și care este în același timp o particularitate egipteană.

Din anafora lui Serapion se vede limpede că pîinea și vinul se prefac în trupul și sîngele Domnului la epicleză, și nu în timpul rostirii cuvîntelor de instituire, cum susțin romano-catolicii, iar credincioșii primesc această taină sub ambele forme.

Învățătura ortodoxă despre ierarhia bisericească se întîlnește în rugăciunile 12—14, care sînt pentru taina hirotoniei. Reiese de aici că ierarhia constă din trei trepte: a diaconatului, a preoției și a episcopatului. Ne este în acest caz un bun argument în fața celor care resping ierarhia bisericească. Taina Sfîntului Maslu se săvîrșește pentru iertarea păcatelor și pentru redobîndirea sănătății trupești și sufletești.

Cît privește doctrina despre Sfîntul Duh, se pare că Serapion nu avea o idee precisă despre aceasta, fapt care explică și adresarea celor patru epistole dogmatice de către Sfîntul Atanasie, lui Serapion, prin care îi explică dreapta învățătură cu privire la egalitatea persoanelor trinitare.

Doxologia este aceeași la sfîrșitul tuturor rugăciunilor, cu excepția celei de la sfîrșitul anaforei, și are caracter trinitar.

Ținînd seama de unitatea stilului rugăciunilor din Evhologhion, conchidem că, lucrarea îi aparține autorului, chiar dacă la baza unor rugăciuni au stat texte mai vechi, pe care nu le cunoaștem. Serapion a prelucrat toate textele, punîndu-le în conformitate cu învățătura ortodoxă (cea adevărată).

Prin frumusețea stilului, prin bogăția temelor tratate, și mai ales prin vechimea lui, Evhologhionul lui Serapion de Thmuis reprezintă un document de o deosebită importanță pentru istoria Liturghiei creștine, care ne ajută să dovedim vechimea formelor de cult și practicarea lor pe o arie geografică foarte întinsă.

Doctorand RADU MIHAI

PROBLEMA INFAILIBILITĂȚII PAPALE DUPĂ CONCILIUL II VATICAN ȘI POZIȚIA BISERICII ORTODOXE ÎN ACEASTĂ PRIVINȚĂ

Studiind învățătura Bisericii Ortodoxe și a Bisericii Romano-Catolice privitor la ierarhie, vedem că, Biserica are o conducere ierarhică instituită de Sfinții Apostoli, și care se transmite pînă la noi prin succesiunea neîntreruptă de la ei.

Sfinții Apostoli aveau convingerea că ei sînt trimișii lui Dumnezeu care transmit harul Sfîntului Duh prin punerea mîinilor. Ei au rînduit pe cei 7 diaconi, apoi preoți și episcopi în diferite cetăți. Privitor la aceasta Mărturisirea Ortodoxă zice: «Preoția a fost rînduită Apostolilor de către Hristos, iar prin punerea mîinilor lor se face hirotonia pînă astăzi. Episcopii urmează pe Apostoli în darea dumnezeieștilor taine și în slujirea mîntuirii oamenilor»¹.

Ierarhia Bisericii în totalitatea episcopilor ei este organul și glasul prin care se pronunță Biserica sobornicească².

Infailibilitatea Bisericii care se manifestă prin unitatea episcopatului nu este o descoperire de dogme noi, nici numai un privilegiu pe care îl are Biserica de a nu schimba învățătura cea adevărată, ci este o confirmare, o interpretare și, totodată o formulare cu autoritate a adevărilor revelate sub supravegherea sfîntului Duh.

Această infailibilitate manifestată în sinoadele ecumenice raționate de Biserică în totalitatea ei, nu este o revelație sau o inspirație de noi dogme, ci o supraveghere, adică o luminare acordată de Sfîntul Duh care ferește pe sinodali de rătăcire în hotărîrile lor.

Biserica este infailibilă pentru scopul pe care-l urmărește și anume mîntuirea membrilor ei.

În ceea ce privește ființa Bisericii și instituirea ierarhiei de către Dumnezeu, Biserica Apuseană a făcut unele inovații prin introducerea celor două puncte esențiale deosebitoare: Dogma primatului jurisdicțional papal și a Infailibilității papale.

Încă din secolul al IX-lea Biserica Apuseană inspirindu-se din tendința de atotstăpînire a Romei antice, a încercat să-și concentreze toată puterea bisericească în episcopatul Romei.

Din acest motiv episcopul Romei a început să-și aroge autoritatea supremă bisericească, apoi și pe cea lumească. În acest scop el a forțat episcopatul să-i formuleze o autoritate supremă în Biserică și o Infailibilitate supremă, aceasta mai ales după ce puterea lumească a papilor s-a zdruncinat. Și aceasta din cauză că în Roma pătrunzînd armatele lui Victor Manuel a distrus ultimele speranțe de putere lumească a papei. Și tocmai din acest motiv la Sinodul întrunit la Vatican în anul 1870 a fost declarată ca dogmă Infailibilitatea papei.

Chiar Sinodul din Trident 1545—1563 îi atribuie papei întreaga putere în Biserică, dîndu-i dreptul de confirmare a episcopilor, de acordare a indulgențelor și de împărtășire sub ambele forme.

Mărturisirea credinței Tridentine îl numește pe papă «urmaș al Sfîntului Petru, corifeul Apostolilor» și «reprezentantul lui Iisus Hristos pe pămînt», Conducătorul nevăzut al Bisericii este considerat Iisus Hristos, iar cel văzut este urmașul legitim al lui Petru, corifeul apostolilor, urmașul legitim al lui, și care este papa. Astfe se

1. Hr. Andrușos, *Simbolica, traducere* de Iustin Moisesescu, Craiova, 1955, p. 73.

2. Mähler, J. A. *Symbolik*, ediția a XII, 1900, p. 303.

poate spune că, între Sinodul din Trident și Conciliul I de la Vatican este un raport de continuitate³.

La 18 iulie 1870 Papa Pius al IX-lea silește Conciliul I Vatican să proclame faimoasa dogmă a Infaibilității Papale, declarând după 19 secole, că toți episcopii Romei fuseseră infailibili și chiar el are aceasta, de care nu fusese conștient până la această dată⁴.

De fapt papii, dacă ar fi crezut că sint infailibili ei ar fi afirmat acest lucru mai de mult, nu tocmai acum. Dar ei înșiși nu au crezut că sint infailibili și de aceea nu s-au proclamat infailibili mai înainte.

În formula infaibilității pontifului roman se precizează: «Acest fel de hotăriri — ex cathedra — ale papei din Roma care sint neschimbabile prin ele inese, iar nu prin consensul Bisericii⁵.

Aceasta înseamnă că i se consfințește papei o poziție specială față de corpul Bisericii, din punct de vedere al cunoașterii și al promulgării adevărului, prin faptul că i se atribuie harisma de sursă a adevărului. Prin aceasta el devine superior atit trupului Bisericii cît și episcopatului întreg prin infaibilitatea lui.

Astfel papa se situează în afară de Biserică și de Tradiție, și chiar deasupra lor, reducînd la același nivel cele două realități permanente în Eclesologie: polul ierarhic și cel al poporului credincios.

Se poate spune pe drept cuvînt că, din punct de vedere spiritual Biserică Romano-Catolică devine un organism golit de sevă interioară, un stat bisericesc ierarhizat, care are în vîrf un monarh absolutist, iar puterea supremă o impune ca în orice fel de instituție omenească⁶.

Primatul papal este o prerogativă, în virtutea căreia papa este superior celorlalți episcopii peste care el are o putere ca peste niște supuși, căroră le poruncește și ei au dreptul și datoria de a asculta și de a se supune acestor porunci date⁷.

Privitor la primatul papei Prof. de teologie Ioan Mihălcescu spune: «Intrucît se poate vorbi de o prioritate de rang între Bisericii aceasta se cuvine Bisericii din Ierusalim, pentru că din ea s-a răspîndit Evanghelia în toată lumea, și de aceea ea trebuie să fie numită mama tuturor celorlalte Biserici⁸.

Biserica Romano-Catolică afirmă primatul de jurisdicție al Sffntului Petru conferit de Iisus Hristos lui, primit ce se transmite și urmașilor lui legitimi peste întreaga Biserică.

În acord cu Sinodul din Trident, Conciliul I Vatican spune: De va zice cineva că, fericitul Apostol Petru nu a fost pus de Domnul Hristos conducător al tuturor apostolilor și cap văzut al întregii Biserici, ori ar fi primit de la Domnul Hristos în

3. Gh. Drăgulin, *O replică Ortodoxă din veacul trecut la infaibilitatea papală*, în «Ortodoxia», XIII (1961), nr. 1, p. 130.

4. Pr. Prof. Liviu Stan. *O nouă rătăcire a papalității*, în «Ortodoxia», II (1950), nr. 4 p. 611.

5. H. Denzinger, et. C. Banm Wort, S. I. *Enchiridion symbolorum definitorum et declarationum de rebus fidei et mirum*, ed. Decisima sexta et septima, Freiburg, B. 1928, p. 490.

6. Dr. Augustin Talăr, *Dogmatica Specială*, Blaj, 1921, p. 66—68.

7. V. Suciuc, *Teologia Dogmatică Fundamentală*, ed. II, Blaj, 1927, p. 291; Teodor M. Popescu, *Primatul episcopului Romei în concepția papistă*, în «Ortodoxia», IV (1952), nr. 2, p. 171—176.

8. I. Mihălcescu, *Compendiu de Teologie Simbolică*. București, 1902, p. 90.

mod direct și nemijlocit nu numai primatul de onoare, ci și pe cel juridicțional anatema să fie»⁹.

Textul principal pe care fundamentează Romano-Catolicii primatul papal este cel de la Matei XVI, 18 unde se spune: «Fericit ești tu Simone fiul lui Iona, că trupul și singele nu ți-au descoperit ție, ci Tatăl Meu din ceruri. Și eu îți zic ție: Că tu ești Petru, și pe această piatră voi zidi Biserica Mea pe care nici porțile iadului nu o vor birui pe ea. Și eu îți voi da ție cheile împărăției cerului, și orice vei lega va fi legat și în ceruri, iar orice vei deslega va fi deslegat și în ceruri».

Cuvintele pe această piatră sint explicate de Prof. Ioan Mihălcescu așa: «Prin piatra pe care Mântuitorul zice că va zidi Biserica Sa pe care nici porțile iadului nu o vor birui, nu se înțelege Petru, pentru că atunci ar fi trebuit să zică: «Tu ești Petru și pe tine voi zidi Biserica Mea. Dar din cuvintele pe care le-a spus Mântuitorul reiese că va zidi Biserica pe credința mărturisită de Petru în numele Apostolilor, pentru că Petru nu a vorbit în numele lui, ci în numele apostolilor»¹⁰.

Alt text adus de catolici în sprijinul primatului este cel de la Ioan capitolul XXI unde Mântuitorul îi spune lui Petru: «Paște oile Mele, paște mielușei Mei, paște oile Mele». Ei spun că prin aceste cuvinte Mântuitorul i-ar fi conferit lui Petru un primat de jurisdicție peste întreaga Biserică. Acest lucru nu se poate dovedi deoarece nici chiar sinodul apostolic nu a fost prezidat de Petru, ci de Iacob episcopul Ierusalimului, iar când Petru a venit în Antiohia el a fost muștrat de Apostolul Pavel (Gal. II).

Natura primatului papal se explică pe baza celor definite în Conciliul de la Florența, în sensul că el constă dintr-un primat de jurisdicție episcopală și nemijlocită, căruia îi sint supuși toți clericii și toți credincioșii de orice rit și de orice demnitate, nu numai în cele ce țin de credință, ci și în cele ce țin de disciplină bisericească¹¹.

În baza celor relatate se poate spune că, pontificele roman poate dispune în toată Biserica, după cum dispune episcopul în eparhia sa, fără să țină seama de consimțământul episcopilor, mitropoliților sau al patriarhilor. Pentru a sprijini primatul juridicțional al papei Romano-Catolicii aduc și câteva canoane care de fapt nu sprijină primatul juridicțional, ci pe cel de onoare. Astfel canonul 5 al sinodului V spune că: Episcopul Constantinopolului să aibă precăderea onorurilor după cel al Romei, pentru că aceea este «Roma cea nouă». Canonul 28 al sinodului IV ecumenic spune că: «Episcopul Constantinopolului să aibă prerogative identice cu cel al Romei vechi». Canonul 36 al sinodului Quini-Sext spune: «Hotărîm ca scaunul din Constantinopol să beneficieze de prerogativele identice cu scaunul Romei celei vechi și să se înalțe ca acela în afacerile bisericești și să fie al doilea după el».

Reiese limpede din aceste câteva canoane că nu este vorba de un primat juridicțional, ci de unul de onoare¹².

9. Conciliu Vatican, *Constituția De Ecclesia Christi*, cap. I, cf. *Canones et decreta*, p. 465, după V. Suci, *op. cit.*, p. 296; vezi și Engelbert-Gutwenger, în *Conciliul Internationale Zeitschrift für Theologie*, 6 Jahrgang, Heft I Januar 1970, p. 18—25.

10. I. Mihălcescu, *Manual de Teologie Dogmatică pentru clasa a-IV-a de seminar*, ed. II, București, 1920, p. 213.

11. Conciliu Vatican II, cap. III, *De Ecclesia Christi*, în *Canones et Decreta*, ... p. 466.

12. Pr. Prof. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 613.

Tot în sprijinul primatului juridicțional al papei s-a creat și teoria că Sfântul Petru ar fi întemeiat 3 scaune episcopale: Alexandria, Roma și Antiohia prin Sfântul Evanghelist Marcu¹³.

Constituția dogmatică «Pastor aeternus» din 18 iulie 1870 citează în susținerea primatului papal pretinsul primat al Sfântului Petru și pretinsul episcopat roman. În acest sprijin ei răstălmăcesc capitolul II din Sfântul Irineu, și aduc formulele sinodului de la Lyon (1274) și Florența (1439), în care s-a făcut un fel de unire, dar fără durată, deși aici se recunoaște primatul papal în capitolul III—IV al acestor hotărâri¹⁴.

Dar, ca un corolar al acestora Conciliul I Vatican spune că, episcopii din Roma pentru a putea îndeplini dispozițiile date de ei au dreptul să comunice cu păstorii și conducătorii întregii Biserici în mod liber, pe care să-i poată învăța și conduce pe calea mântuirii, însă în toate chestiunile bisericesti se poate recurge la papa ca la judecata supremă de jurisdicție episcopală, fără ca hotărârea lui să poată fi schimbată de cineva.

În baza acestora putem spune că, primatul pontificilor romani, ca urmași ai Sfântului Petru, constă dintr-o putere supremă de jurisdicție episcopală, nemijlocită și ordinară; iar papa este superior sinodului ecumenic alcătuit din toți episcopii și tot el întărește hotărârile acestui sinod ca să fie valabile¹⁵.

Aceeași constituție dogmatică «Pastor Aeternus» în ultimul ei capitol se ocupă și de infailibilitatea papei, care este definită astfel: «Pontificele roman, când vorbește — ex cathedra —, adică, când îndeplinește datoria de păstor și de învățător al tuturor creștinilor, el definește cu autoritatea sa apostolică primită de la Sfântul Petru corifeul apostolilor o învățătură de credință, sau de morală, învățătură care trebuie ținută de întreaga Biserică, prin asistența divină promisă fericitului Petru, care se bucură de acea infailibilitate, cu care dumnezeiescul Răscumpărător a vrut să-și înzestreze Biserica Sa în îndeplinirea învățaturii de credință și de morală. Pentru aceea definițiile pontificelui roman nu se pot schimba decît de sine însuși, nu prin consimțămîntul Bisericii. Iar dacă cineva ar cuteza să contrazică definițiile acestei formulări anatema să fie¹⁶.

Pentru ca pontificele roman să fie infailibil cînd el vorbește — ex cathedra — i se cer 4 condiții și anume:

1. Papa să vorbească în calitate de păstor și de învățător al tuturor credincioșilor, adică în calitate de cap al Bisericii lui Hristos.
2. Papa să propună o învățătură de credință sau de morală, nu de istorie, de politică, de științe naturale...
3. Papa să definească această învățătură de credință sau de morală în mod clar, condamîndu-i pe cei care ar crede altfel.
4. Papa să impună întregii Biserici învățătura sa, nu numai unora, că altfel nu ar vorbi — ex cathedra.

13. Pr. Mrd. Lucian Gafton. *Teoria papală a celor trei scaune episcopale ale Sfântului Apostol Petru*, în «Ortodoxia», VII (1955), nr. 3, p. 378—379.

14. Carl Barth, *Quellen zur Geschichte des Paptms und des römischer Katolizismus*, ed. 5, Tübingen, 1934, p. 461—466. 15. V. Suciș, *op. cit.*, p. 438—439.

16. Conciliu Vatican I, «*Constituția de Ecclesia Christi*», cap. IV, în *Canones et Decreta*, Concil Trident., ed. novissima, Romanae, 1893, p. 470; și Carlo Molari, *In Conciliu Internationale Zeitschrift für Theologie*, 8 Jahrgang Heft I Januar 1972, p. 3—8.

Biserica Romano-Catolică mai invocă și textul de la Luca XXII, 31—32 unde se spune: «Simone, Simone, iată Satana v-a cerut să vă cearnă ca grâu, iar Eu M-am rugat pentru tine ca să nu piară credința ta, și tu oarecînd întorcîndu-te, întărește-te pe frații tăi». Dar, Petru nici n-a întărit pe frații săi, ci dimpotrivă s-a lepădat de 3 ori cu jurămint de Mintuitorul.

Catolicii spun că Iisus Hristos, în rugăciunea Sa pentru Petru, nu a fost ca pentru o persoană particulară, ci pentru el în calitatea Sa de corifeu al Apostolilor. Și deci, darul infailibilității nu s-a dat Sfintului Petru ca un privilegiu personal, nici ca unul exercitat doar în timpul apostolilor, ci ca un dar perpetuu, care avea să treacă de la el la urmașii săi legitimi, la episcopii Romei din toate timpurile post-apostolice¹⁷.

Contra infailibilității papale putem aduce hotărîrea sinodului VI ecumenic, care a condamnat ca eretici pe pași: Honoriu ca monotelit și pe Libeliu ca monofizit. La acestea Catolicii răspund că aici este vorba doar de erezia lor ca persoane particulare, iar nu de greșala de credință a unui papă, pus în împrejurările prescise de Conciliul I de la Vatican, pentru infailibilitatea papei¹⁸.

Dacă analizăm actul proclamării infailibilității papale, împrejurările istorice cît și în motivele lui reale, ne putem da seama, că nu este vorba de un act menit să lumineze și să îndrumeze spre mintuire pe credincioșii catolici, ci el are drept scop să refacă prestigiul și pozițiile politice pierdute de papalitate în timpul luptelor pentru independența națională a tuturor statelor catolice europene.

Deci, proclamarea infailibilității papale a fost un act politic, nu unul religios. El înseamnă încercarea de a supune lumea catolică din punct de vedere religios¹⁹. Este cunoscut faptul că setea de putere politică l-a dominat și pe Pius al IX-lea, și pe Pius al XII-lea care constatînd că terenul politic al papalității scade din ce în ce mai mult, au făcut totul pentru a-l întări²⁰.

Cei care apără primatul și infailibilitatea papală pretind că ele totdeauna au fost acceptate de întreaga Biserică, dar unii teologi catolici distinși cum sînt H. Küng, K. Rahner, ... au respins infailibilitatea papală, după cum s-a întîmplat chiar și în timpul primului conciliu de la Vatican cînd teologii nemulțumiți cu aceasta s-au despărțit de Biserica Romei și au format Biserica Veche Catolică.

Această dogmă a infailibilității papale se opune Sfintei Scripturi și Sfintei Tradiții, și nu poate fi acceptată, mai ales în climatul ecumenic din zilele noastre.

S-a pus întrebarea cînd erau 2—3 papi care se depuneau și se anatematizau reciproc, care dintre ei era infailibil? Aceasta arată limpede că și papii pot greși, ba chiar între unii papi au fost contraziceri importante: astfel Papa Nicolae I în enciclica — *Responsa ad consulta Bulgarorum* — admitea Botezul săvîrșit chiar de un evreu în numele lui Iisus Hristos ca valabil, iar Papa Alexandru al III-lea declara ca valabil numai Botezul săvîrșit în numele Sfintei Treimi.

Dacă papa este infailibil, ca unul ce este inspirat direct și personal de către Dumnezeu atunci se desființează realitatea Bisericii infailibile în Sfîntul Duh, apoi se desființează sinodul ecumenic prin faptul că nu pot exista 2 autorități infailibile în Biserică «sinodul ecumenic și papa». Și deci infailibilitatea papală face de prisos și anulează chiar sinoadele ecumenice²¹.

17. V. Suciu, *op. cit.*, p. 488—503. 18. *Idem*, p. 504—518.

19. *New Encyclopedia Catholica, Infallibility in the Church*, Anglican-Catholic Dialog, Darton, Longton, to day, p. 31. 20. Pr. Prof. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 614—615.

21. Teodor M. Popescu, *Netemeinicia primatului papal și a infailibilității papale ogîndită în opera unor mari ierarhi*, în «*Ortodoxia*», XVII (1965), nr. 2, p. 219—221.

Din hotărârile cu privire la dogma primatului și a infailibilității papale rezultă următoarele :

1. Papa fiind infailibil este judecat numai de Dumnezeu ;
2. Conciliile, deși au rămas sint doar niște instituții în Biserica Romano-Catolică, despre care se spune că sint infailibile, dar ele nu au nici un fel de putere decît prin grația papei, pentru că se zice : ele sint infailibile decît dacă sint de aceeași părere cu papa. Dacă sint de păreri diferite, atunci adevărul și dreptatea este de partea papei ;
3. Sentințele papale nu pot fi revizuite sau modificate de nimeni ;
4. Judecata papei este ultima instanță și deci mai departe nu poate face recurs ;
5. Cuvîntul papei are aceeași putere ca și Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție. Totuși se zice că papa nu poate să instituie dogme noi, ci numai pe cele care se află în stare nedezvoltată în tezaurul Bisericii.
6. Papa însuși este tradiția și Biserica după cum a spus Pius al IX-lea «Io sono la tradizione» (Eu sint tradiția) ;
7. Papa este divinizat cum reiese din cuvintele : Papa este încarnarea vie a autorității lui Hristos, el este Dumnezeu în corp, căci atunci cînd papa cugetă, Dumnezeu este cel care cugetă prin el.

În continuare catolicii spun că Întruparea lui Dumnezeu este triplă. Întîi Dumnezeu s-a întrupat în persoana lui Iisus Hristos timp de 33 de ani, a doua oară în Sfînta Euharistie pentru un moment, iar a treia oară în persoana papei în toată viața sa. Cînd moare un papă, Biserica este văduvită de mirele ei, iar pietatea față de papă constituie o parte esențială a religiozității creștine. Și din acest motiv reformatorii l-au numit pe papă Antihrist ²².

Chiar în timpul primului conciliu unde s-a definit și acceptat dogma infailibilității papale, unii episcopi și unii teologi catolici în frunte cu Döllinger și Hefele, fiind nemulțumiți, s-au despărțit de Biserica Romano-Catolică constituind o nouă Biserică pe care au numit-o Biserica Veche-Catolică, susținînd că ei păstrează învățătura Bisericii dinainte de anul 1054, neacceptînd dogmele formulate de Biserica Romano-Catolică după această dată ²³.

La 200 de ani de cînd este formulată de Conciliul I Vatican, problema infailibilității papale este luată din nou în discuție de cel de al II-lea Conciliu de la Vatican, care are loc între anii 1962—1965. Dar, din păcate nici aici nu s-a făcut altceva decît s-a reafirmat infailibilitatea papală definită la Conciliul I Vatican, prin declarația că, episcopul Romei trebuie să exercite un adevărat primat asupra celorlalți episcopi prin faptul că el este infailibil.

Conciliul II Vatican spune : Sfîntul Duh, care ajută în consacrarea episcopală, devine în același timp locul organic care unește pe toți episcopii între ei și cu papa într-o comuniune ierarhică. El asistă pe papă și pe episcopi în toate relațiile lor de învățătură, ca pontifi și șefi ai misiunii spirituale de a conduce pe toți oamenii spre Dumnezeu.

Această asistență a omului sfînt culminează în asigurarea unei infailibilități pe seama papei. Colegialitatea în sens de comuniune a papei și a altor episcopi în funcția apostolică lasă papii poziția de for jurisdicționar și infailibil. Episcopii luați despăr-

22 I. Mihălcescu, *Compendiu de Teologie Simbolică*, București, 1902, p. 132—133.

23. C. Barth, *op. cit.*, p. 573—574.

țiți reprezintă Bisericile lor, dar toți împreună cu papa reprezintă întreaga Biserică în unirea dragostei și a păcii²⁴.

Totuși papa este ultimul for decisiv și infailibil, deși consacrarea episcopală cu misiunea de a sfinți, conferă și misiunea de a învăța și de a conduce, însă ea nu poate fi exercitată decât în comuniune ierarhică cu capul colegiului care este papa. Colegiul său, corpul episcopilor, nu are autoritate decât în unitate cu pontiful roman, succesor al Sfintului Petru în calitate de cap al său, care păstrează puterea primatului său jurisdicțional peste toți.

Pontiful roman, în virtutea misiunii sale, de vicar al lui Hristos și păstor al întregii Biserici, are în Biserică putere deplină, supremă și universală, pe care o poate acorda în tot timpul în mod liber.

Sucesiunea episcopilor, care succede colegiului apostolic, în magisteriu și conducere pastorală, se perpetuează fără întreruperi. Niciodată nu este fără capul său — Pontiful roman — care are putere deplină asupra întregii Biserici, putere pe care episcopii o pot exersa numai cu consimțământul Pontifului Roman²⁵.

Acest colegiu compus din membre numeroase ține varietatea și universalitatea poporului lui Dumnezeu unită sub un singur cap. N-a fost niciodată conciliu ecumenic, care să nu fie confirmat, sau primit de succesorul lui Petru, care convoacă, precizează și confirmă puterea acestui conciliu. Puterea colegială a episcopilor poate fi exersată numai prin papa care lucrează prin episcopii ce se găsesc în lumea întreagă, pentru că șeful colegiului îi invită pe episcopi la un act colegial. Unirea colegială apare în relațiile episcopilor cu papa ca cele ale Bisericilor particulare cu cea universală.

Pontiful roman ca succesor al lui Petru, este principiul și temelia continuă și vizibilă a unității. Episcopii separați reprezintă Bisericile lor, și toți episcopii împreună cu papa reprezintă toată Biserica în legătura păcii, a dragostei și a unității.

Toți episcopii în dependență de papa trebuie să promoveze și să apere unitatea credinței și a disciplinei comune în întreaga Biserică, să întrețină dragostea întregului corp mistic al lui Iisus Hristos, care este Biserica Sa²⁶.

Misiunea canonică a episcopilor poate să se îndeplinească printre ei în legătură cu papa sau în mod direct prin succesorul lui Petru. Deci, cei care refuză comuniunea apostolică cu papa nu pot fi admiși în această funcție²⁷. Episcopii, numai învâțând în comuniune cu Pontiful roman, trebuie să fie cinstiți de toți, ca mărturisitori ai adevărului divin și catolic.

Luați în mod separat, episcopii nu posedă prerogativa infailibilității, ci numai păstrând legătura comuniunii între ei și cu succesorul lui Petru, ei învață în mod autentic în probleme de credință și de morală²⁸.

Infailibilitatea o posedă fără nici un fel de legătură Pontiful roman, șeful colegiului episcopilor, ca păstorul și învățătorul suprem al tuturor credincioșilor (Luca XII, 32), și proclamă într-un act definitiv credința și morală²⁹. Aceasta deoarece de-

24. Unam Sanctam, *L'Eglise du Vatican II*, Paris, 1966, p. 43—63; Karl Rahner, *Quelques considerations sur les conceptions d'Infailibilité dans la Theologie Catholique*, ed. Montaigne 1970, p. 57—72, și H. Marate, *Note sur l'expression «Episcopus Catholicae Ecclesiae»*, în «Internationale Zeitschrift für Theologie» 8 Jahrgang Heft I Januar 1972, p. 21—27.

25. Concil. Vatican I, *Constituția dogmatica «De Ecclesia Christi»*, cap. IV, Mansi, 53 p. 310.

26. *La Constitution dogmatique sur l'Eglise*, «Lumen Gentium», Paris, 1966, p. 49—61.

27. *Ibidem*, p. 61.

28. *Ibidem*.

29. Concil. Vatican I, *Dogm. Pastor Aeternus*; Denz 1839 (3074).

finițiile sale sînt ireformabile prin ele însele, și nu prin consensul Bisericii, prin faptul că ele au fost date prin asistența Sfintului Duh, care a fost promis Sfintului Petru. Deci, ele nu au nevoie de nici o altă aprobare și nu suferă nici un apel la vreo altă judecată în afară de papa. Cînd vorbește — *ex cathedra* — pontiful roman nu-și exprimă avizul ca o persoană particulară, ci ca stăpînul suprem al Bisericii universale, în care este prezentă harisma infailibilității, pentru că el expune și apără doctrina credinței catolice³⁰.

Cînd pontiful roman sau corpul episcopilor împreună cu el definesc un punct al doctrinei în conformitate cu revelația însăși, acesta este transmis în integritatea sa, prin succesiunea legitimă a episcopilor, dar prin grija pontifului roman. El și episcopii uniți cu el, în virtutea misiunii lor, lucrează activ la aprofundarea în mod exact a revelației și la exprimarea ei în termeni adecvați. Dar ei nu primesc o revelație publică nouă, ci aparțin aceluiași depozit divin al credinței³¹.

Episcopii ca vicari și delegați ai lui Iisus Hristos, conduc Bisericile particulare care le-au fost încredințate, dar în legătură și prin delegație din partea papei. În acest fel episcopii au puterea să sfințească și să organizeze tot ce este privit ca bun al succesiunii cultului și a apostolatului lor. Se afirmă că puterea lor nu este diminuată de puterea supremă și universală a papei, ci dimpotrivă, este afirmată, întărită și apărată de ea³².

Se mai afirmă că episcopii au rol important în ceea ce privește Biserica universală, prin faptul că ei, în virtutea consacării lor și prin comuniunea ierarhică cu șeful și membrii colegiului sînt stabiliți ca membre ale colegiului episcopal³³.

Misiunea episcopilor, ca succesori ai colegiului apostolic, este conducerea și guvernarea pastorală, în care se perpetuează corpul apostolic constituit în unire cu Pontiful roman șeful său și niciodată fără el, fiindcă fără el nu poate să-și exercite puterea lor.

Sinodul episcopilor este format din episcopii aleși din diferite regiuni ale lumii, după felul și normele stabilite de Pontiful roman, trebuind să aducă păstorului suprem al Bisericii un ajutor din cele mai eficace, mai ales prin mijlocirea sinodului episcopilor³⁴. Acest sinod este în același timp semnul că toți episcopii participă într-o comuniune ierarhică cu papa la grija Bisericii universale³⁵. Deci, colegiul nu este altceva decît colegiul episcopilor, și cine este contra colegialității este contra conciliului.

Cardinalul Mayer, Arhiepiscop de Chicago zice: Colegialitatea se găsește în Sfînta Evanghelie și în Faptele Sfinților Apostoli, deoarece Hristos a ales pe cei 12 apostoli cărora le-a încredințat nu numai taine ale împărăției cerurilor, ci și puterea în Biserică, misiunea în Biserică și judecata la sfîrșitul veacurilor³⁶.

Faptele Sfinților Apostoli nu arată diferențe între membrii colegiului: Apostolii împreună completează numărul lor după căderea lui Iuda Iscarioteanul. Ei împreună cu Petru vorbesc mulțimii în ziua Cincizecimii și împreună hotărîsc să instituie treapta diaconilor.

30. *L'Explication de Gasser au Concil. Vatican I, Manssi 52 (1213 A C)*.

31. Concil. I Vatican, *Pastor Aeternus*, 4 : Denz 1836 (3070).

32. *Lumen Gentium*, p. 67.

33. Concil. II Vatican, *Const. Dogm. De Ecclesia*, chap. III, nr. 22 ; A A S 57, 1965, p. 25—27.

34. Vatican II, *Documents Conciliares*, vol. II, Paris, 1970, p. 31—38.

35. Concil. II Vatican, *Const. Dogm. De Ecclesia*, cap. II, nr. 23 : A A S 57, 1965, p. 27—28.

36. Vatican II, *Documents Conciliares*, vol. II, Paris, 1970, p. 60—71.

Este evidentă opoziția între cei ce susțin primatul și infailibilitatea papale și între cei ce susțin puterea colegiului episcopal.

Dificultatea pentru susținerea primatului papal este să se arate cum cele 2 autorități suverane se armonizează. Este evident că forța suverană se află concentrată în papa, pentru că aceeași persoană, papa, este subiectul primatului și al infailibilității papale și cauza formală a autorității suverane colegiale. Și deci fără el-colegiul nu există.

Mgr. Descuffi, episcop de Smyrna propune să se dea o formulă explicativă definiției prea senci a Conciliului I Vatican, și socotește formula că papa este infailibil, este echivocă³⁷.

Mgr. Shelau, Arhiepiscop de Baltimore, se întreabă dacă Vaticanul nu treuie să facă o declarație explicativă asupra infailibilității: Papa este infailibil prin el însuși fără aprobarea Bisericii, dar nu este contra sau fără consensul Bisericii. Prin acest consimțământ se exprimă ideea că Biserica este infailibilă³⁸.

Conciliul II Vatican a hotărît consacrarea episcopală ca venind de la Hristos, dar ea nu are efect, adică nu se actualizează, decît prin mandatul canonic al papei, care-i conferă puterea de conducere³⁹.

Conciliul I Vatican a precizat puterea papei în Biserică, prin definirea primatului său personal asupra întregii Biserici și a infailibilității sale în materie de credință și de morală⁴⁰.

Conciliul II Vatican trebuia să precizeze rolul, locul și puterea episcopilor ca un complement al colegialității episcopilor la primatul personal al papii. Dar conciliul n-a creat o colegialitate reală⁴¹.

Jean Meyendorff subliniază că, deși prin consimțământul general, încă înainte de Sinodul I Ecumenic, locul lui Petru a fost ocupat de episcopul Romei, totuși rolul avut de acesta nu poate fi asimilat cu al vreunei infailibilități sau cu al exercitării unei puteri juridice asupra celorlalți episcopi, de vreme ce nici un sinod nu a conferit acest lucru⁴².

Succesul Conciliului II Vatican nu putea rezulta pe plan ecumenic decît din completările ce ar fi dat definițiilor conciliului I Vatican din 1870 cu privire la infailibilitate — ex cathedra — și din felul în care ar fi trebuit să se stabilească raportul dintre papă și episcopi.

Dar, Biserica Romei prin Conciliul II Vatican nu acordă episcopului decît rolul de organism ce intră în cadrul structurii canonice universale, al cărei șef este papa. Episcopii sînt membrii ai colegiului episcopal în virtutea unei alegeri de Roma, nu de calitatea lor de căpetenii ale Bisericilor particulare. Deci, se vede împede că se ignoră funcția episcopului de reprezentant al lui Hristos în Biserica Sa. Episcopatul nu i se acordă ceea ce el are esențial, fiindcă exercitarea funcțiunii episcopatului rămîne sub dependență totală față de pontificele roman⁴³.

În acest fel Conciliul II Vatican ignoră și canonul 34 apostolic prin faptul că consfințește absența oricărei independențe dintre papă și episcopat. Și acest apt

37. *Ibidem*, p. 71.

38. *Ibidem* p. 72.

39. *Ibidem*, p. 247.

40. Vatican II, *Documents Conciliaires*, vol. III, Paris, 7 e, p. 65.

41. *Ibidem*, p. 250.

42. J. Meyendorff, *Orthodoxie et Catholicité*, Paris, după Diac. Prof. I. Zăgrean, *Poziții ecumeniste în Teologia Ortodoxă de Apus*, în «Mitropolia Ardealului», XII (1967), nr. 6-7, p. 491-515.

43. *Ibidem*, p. 512-515;

lipsește pe toate celelalte texte de valoare asupra colegialității de vreo valoare decisivă.

În noua constituție despre Biserică și despre episcopat se păstrează același juridism. S-a văzut că papa vrea să-și exercite din plin puterile pe care le are, și pe care Conciliul nu i le-a pus în discuție. Dar, noțiunea colegialității episcopatului, cu toate măsurile luate în scopul salvării autorității suveranului pontif, ar putea să aducă cu sine desfășurări neașteptate, fiindcă providența poate să facă ceea ce depășește orice calcul rațional.

Unitatea Bisericii nu se poate realiza decât prin mărturisirea aceleași credințe de către toate comunitățile creștine, neîntreruptă prin succesiunea apostolică. Creștinia care se manifestă în comuniunea sacramentală a episcopilor este o legătură inseparabilă pe plan doctrinar și istoric⁴⁴.

Concentrarea întregii puteri bisericești în papa se opune:

a) La schimbarea formei de conducere în Biserica Romano-Catolică din sinodal-ierarhică în monarhic-absolutistă, la înlăturarea autocefaliei și autonomiei ca principii fundamentale din organizarea Bisericii Catolice;

b) Papa s-a suprapus sinoadelor particulare și ecumenice;

c) Papa și-a însușit dreptul de a numi în orice parte a lumii, pe episcopi și le alege în mod liber din toată lumea pe cardinali;

Papa este judecătorul suprem în toată Biserica Romano-Catolică;

e) Papa este supremul păstor și împărtitor al tuturor bunurilor Bisericii Romano-Catolice;

f) Biserica Romano-Catolică este organizată ca un stat politic suveran, cu un teritoriu propriu, al cărui conducător deplin și exclusiv este papa⁴⁵.

Murind papa Ioan XXIII, Papa Paul VI afirmă că, el nu va căuta să atenueze sau să micșoreze cu nimic doctrina primatului și a infailibilității papale, formulate la Conciliul I Vatican în ședința IV din 18 iulie 1870, care este reafirmată și la Conciliul II Vatican.

În legătură cu dogma primatului și a infailibilității papale, Biserica Ortodoxă arată că toți episcopii au fost egali, iar Petru nu a avut nici o înțietate juridică între ceilalți apostoli cum pretind Romano-Catolicii.

Astfel, Serghie patriarhul Moscovei și a toată Rusia scrie: Episcopii deși în chip necesar ocupă scaune neegale ca importanță și ca merite, sînt totuși înzestrați cu daruri sfințitoare egale și toți stau uniți în legătura iubirii. Episcopii ca urmași direcți ai Sfinților Apostoli au putere și drepturi egale în exercitarea puterii supreme în Biserica universală⁴⁶.

Privitor la infailibilitate, *Teologia Ortodoxă* învață că este infailibilă numai Biserica în totalitatea ei: cler și credincioși uniți între ei prin dragoste reciprocă, pentru că Biserica Dumnezeului celui viu este stîlpul și temelie adevărului (I Tim. II, 16), și numai ea posedă adevărul. Acest adevăr se afirmă clar și în enciclica — Una sfîntă Apostolică și Sobornică — adresată la 6 mai 1848 de Patriarhii răsăriteni creștinilor de pretutindeni⁴⁷.

44. *Ibidem*.

45. Prof. Ioan-Iorgu, *Abaterile papalității de la organizarea canonică a Bisericii, în Ortodoxia*, XVII (1965), nr. 4, p. 483.

46. Pr. Prof. I. Rămureanu, *Primatul papal și colegialitatea episcopală în dezbaterea Conciliului II Vatican, în «Ortodoxia», XVII (1965), nr. 2, p. 140—163.*

47. Teodor M. Popescu, *op. cit.*, p. 177—180.

Reînnoirea proclamării dogmei primatului și a infailibilității papale este făcută prin enciclia — De Ecclesia — publicată de papa Paul VI la 25 noiembrie 1964. Aceasta este socotită de Biserica Ortodoxă o serioasă piedică în calea refacerii universalismului iubirii în Biserica lui Hristos. Ea a îndepărtat pentru un timp, posibilitatea unității Bisericilor, unitate atât de arzătoare și dorită de către toți creștinii din lume.

Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, spune în cuvîntarea din 12 octombrie 1964: «Papa Paul VI nu se arată favorabil sinodalității, ci exercită mai departe primatul și infailibilitatea papală, statornicite de primul Conciliu de la Vatican. Totuși, noi nădăjduim că pînă la urmă, Dumnezeu va face și această unitate ca Biserica Romano-Catolică să se întoarcă la sinodalitate căci altfel dialogul în adevăratul sens al cuvîntului cu Romano-Catolicii nu poate începe»⁴⁸.

Totuși Biserica Ortodoxă nu deznădăjduiește, ci nutrește speranța că, pînă la urmă adevărul va triumfa, iar Biserica Romano-Catolică va reuși, cu ajutorul lui Dumnezeu, să se elibereze de greutatea apăsătoare a noilor sale inovații dogmatice, cultice și disciplinare, și îndeosebi de cea a primatului și a infailibilității papale, deoarece aceste inovații sînt cu totul străine de adevăratul spirit al Evangheliei lui Hristos.

Prin Înălțarea Sa la ceruri, Domnul Hristos, capul cel nevăzut al Bisericii, nu s-a despărțit de ea, ci o conduce și-i poartă de grijă și mai departe după cum le-a făgăduit Apostolilor zicînd: «Iată Eu voi fi cu voi pînă la sfîrșitul veacurilor» (Matei XXV, 20).

Unitatea Bisericii și a credinței a fost, este și va fi cea mai mare și cea mai fierbinte dorință a lui Hristos, iar aceasta se va realiza și menține numai prin cunoașterea și păstrarea adevărului dumnezeiesc, care a fost descoperit de Hristos Domnul lumii, din iubire față de oameni.

Păstrarea acestui adevăr a fost încredințată Sfinților Apostoli și urmașilor lor direcți, care sînt episcopii. În acest scop Hristos a spus cuvintele Sale dumnezeiești: «De veți rămîne în Cuvîntul Meu, sînteți cu adevărat ucenicii Mei și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi» (Ioan VIII, 31—32).

Biserica Ortodoxă de Răsărit, moștenitoarea și continuatoarea vechii credințe, propovăduiește fără încetare adevărul și veghează necontenit la menținerea lui curat și fără știrbire sau adăogire. Ea nu ostenește să înalțe fără conținere rugăciunile sale fierbinți către atotputernicul Dumnezeu, pentru ca toți creștinii din lume să fie una» (Ioan XVII, 11). Ea știe că acesta este lucrul bun și bine primit înaintea lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, care voiește ca toți să se mîntuiască și la cunoștiința adevărului să vină (I Tim. II, 3—4)⁴⁹.

De altfel infailibilitatea este respinsă chiar și de unii teologi catolici cum este de exemplu Scheeben, care spune că este o distincție între infailibilitatea unei sentințe și anunțarea ei oficială, sau de depunere a ei în vigoare într-o promulgare juridică. Papa nu adăogă sentinței episcopale nota infailibilității, ci numai actul de punere în aplicare, așa cum factorul constituțional din stat pune în aplicare hotă-

48. Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvîntarea din 12 octombrie 1962 la deschiderea cursurilor de îndrumare pastorală pentru a 46-a serie de preoți*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXII (1964), nr. 9—10, p. 850.

49. Pr. Prof. I. Rămureanu, *op. cit.*, p. 165—166.

rirea în sine valabilă a reprezentanței generale a poporului. Deci, după el, infailibilitatea o posedă atât episcopatul cât și papa, cât și el singur⁵⁰.

Monsegniorul Parente, asesorul Sfintului Oficiu, susține colegialitatea episcopală, dar declară că trebuie să fie o distincție între puterea dată direct de Hristos prin consacrarea episcopală și între exercițiul ei care este condiționat de suprema autoritate a papei.

Pînă acum teoria infailibilității papale afirma doar dreptul papei legat de oficiul său, de-a formula adevărul Bisericii fără greșală.

În audiența generală din 2 decembrie 1965 papa a declarat că Biserica își are viața la Roma. Deci, după el, realitatea însăși a Bisericii curge continuu din Roma, din Papa. În Roma este localizată iubirea față de Hristos și a lui Hristos față de oameni mai mare decît în orice parte, datorită succesurii lui Petru, care este existent aici⁵¹.

Hans Küng, însă, încearcă să limiteze conceptul de infailibilitate prin aceea că papa nu poate greși atunci cînd vorbește — *ex cathedra* — dar personal poate greși. Deci, după Küng infailibilitatea are ca scop să slujească infailibilitatea Bisericii⁵². Dar, infailibilitatea Bisericii este adesea interpretată deosebit de Vatican I și unită cu cea a papei. Infailibilitatea comunității este dată ca mod de comparație cu aceea a Sfintului Oficiu. Decizia dogmatică nu depinde de nici o poruncă ierarhică ci ea este păzită de întregul popor al lui Dumnezeu care este trupul lui Hristos⁵³.

Considerînd magisteriul drept o normă a eredității, se reduce unitatea unică a cuvîntului inspirat al lui Dumnezeu și se dezechilibrează raportul dintre Sfînta Tradiție și Biserică. Se crează premise pentru a defini adevăruri de credință, folosindu-se argumentul infailibilității papale. La 15 septembrie 1965 s-a înființat Sinodul Episcopal, ca organ consultativ, care să ajute pe papă în purtarea grelei poveri de păstor universal. El a fost confirmat de papa Paul VI în cuvîntarea de deschidere de la 1 octombrie 1967, care constituie un eveniment important în viața Bisericii Romano-Catolice⁵⁴.

Vaticanul consideră ecumenismul ca un mijloc de readucere a Bisericilor necatolice: Ortodoxe și Protestante în staulul comun, adică la integrarea lor de bună voie în Biserica Romano-Catolică, recunoscînd jurisdicția universală a papei în întreaga Biserică a lui Hristos⁵⁵.

Papa nu poate înțelege slujirea decît prin această putere sau autoritate în sens lumesc, care ar trebui să fie într-un sens frățesc, deoarece slujirea vine din Harul lui Dumnezeu, care nu-i dă dreptul să se situeze deasupra celor pe care-i slujește. Dar, cu acest scop al Bisericii Romano-Catolice, nu se poate împăca Biserica Ortodoxă, care dorește un ecumenism în adevăratul înțeles al cuvîntului, unde toți să fie egali, unde credincioșii să nu se supună poruncilor date de o persoană, cum

50. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Doctrina Catolică a infailibilității papale al I-ului și al-II-lea Conciliul de la Vatican*, în «Ortodoxia», XVII (1965), nr. 5, p. 470—477.

51. *Ibidem*, p. 480—486.

52. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Dezbatările și Hotărârile sesiunii a patra a Conciliului II Vatican*, în «Ortodoxia», XVIII (1966), nr. 1, p. 33.

53. Prof. N. C. Buzescu, *Punctul de vedere asupra structurilor Bisericilor în concepția teologică catolică H. Küng*, în «Ortodoxia», XXII (1970), nr. 1, p. 108.

54. Hans Küng, *Infailible? An Inquiry*, New York, 1971, p. 198—200.

55. Doctorand N. Vilcu, *Tradiția și Magisteriul după documentele Conciliului II Vatican*, în «Ortodoxia», XXI (1969), nr. 4, p. 544—546.

este papa în Biserica Romano-Catolică, care are puteri nelimitate, peste care nimeni nu poate trece și ale cărei hotărâri nu pot fi reexaminare sau modificate.

În Biserica Ortodoxă, infailibilitatea este a ierarhiei în totalitatea ei întrunită în sinod sub asistența Sfântului Duh și nu o singură persoană indiferent cine ar fi ea.

Bisericile Ortodoxe au convingerea că stau în adevăr, din care nu pot cădea. Ecclesiologia Ortodoxă are, prin însușirea ei sobornicească în mod esențial, un caracter opus individualismului, un caracter al armoniei tot mai perfecte în iubire, al respectului pentru toți, respect nu numai pentru oameni, ci și pentru valoarea gândirii lor, respect care ușurează gândirea unui acord nu numai între cei de astăzi, ci și între cei din trecut.

Ortodoxia este prin esența ei o expresie a dialogului în iubire crescândă, o expresie a dialogului pentru unitate, care însă nu este suficientă când o parte se consideră în ea însăși, fără alții, ci când totul se realizează tot mai mult și între toate părțile.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian zice că: «Biserica Ortodoxă Română este însuflețită de dorința ca Biserica să realcătuiască solitar și armonios un trup unic în care să fie incluși toți creștinii, deoarece despărțirea și frământarea actuală este simțită de credincioșii tuturor Bisericilor și Organizațiilor creștine ca o suferință, ca o mare durere creștină»⁵⁶.

Biserica Ortodoxă Română apreciază și sprijină eforturile Consiliului Ecumenic al Bisericilor de a stabili contacte cât mai utile între diferitele Biserici în vederea înțelegerii și unirii acestora.

Ea, chiar beneficiază de aceste eforturi participând cu întreaga Ortodoxie la o încercare în cadrul dialogului cu toate Bisericile.

Biserica Ortodoxă Română în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, dorește ca dialogul teologic să fie constituit dintr-o serie de lămuriri teologice treptate, adânci, științifice, clare și deschise tuturor sugestiilor, care pot ușura și îmbogăți rezultatele dialogului, dacă acesta este pe picior de egalitate și într-o atmosferă de respect reciproc⁵⁷.

Se cere un dialog în care fiecare să asculte cu respect pe ceilalți, ținând seama de ierarhia adevărilor doctrinare, renunțarea la prozelitism, la discriminarea între Biserici. Se cere un dialog pe picior de egalitate, deoarece dialogul nu trebuie să dea nici învingători, nici învinși, ci numai rezultate pozitive în efortul comun spre unitate.

Ceea ce trebuie să preocupe pe Biserici nu este felul cum să cucerească, sau să se supună una pe cealaltă, ci felul cum să se împace, căutând în acest fel să ajute la desăvârșirea binelui comun și la unitatea lor în așa fel, încât să devină o turmă și un păstor, cum a dorit divinusul întemeietor al Bisericii.

Pr. ENACHE N. MIHAI

56. Doctorand I. Ciutacu, *Biserica Romano-Catolică și societatea contemporană după Conciliul II Vatican*, în «Ortodoxia», XX (1968), nr. 3, p. 421.

57. Declarația făcută de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, pentru departamentul informațiilor din Consiliul Ecumenic al Bisericilor de la Geneva, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIV (1966), nr. 7-8, p. 744.

58. *Ibidem*, p. 744-745.

SITUAȚIA CLERULUI ROMANO-CATOLIC DUPĂ AL II-LEA CONCILIU DE LA VATICAN*

Fără îndoială, printre problemele cele mai disputate la Conciliul II Vatican a fost și aceea a clerului, încercându-se să se obțină o mai mare independență față de autoritatea papală. Arhiepiscopul Krivoșein, observa că episcopatul, în totalitatea lui, trebuie să redevină autoritatea supremă în Biserică, autoritate pe care e chemat s-o exercite într-un spirit de fraternitate și de libertate inspirată din iubire¹.

La Conciliu s-au formulat o serie întreagă de păreri, ajungându-se pînă la urmă la o formulă în care tot papa rămînea capul, cu puteri depline. «Ordinul episcopilor care succed colegiul apostolic... constituie el însuși o uniune cu Pontiful roman, capul său, și niciodată în afară de el, care este subiectul unei puteri supreme și pline în Biserica Universală². Puterea colegială poate să fie exercitată numai în uniune cu papa de către episcopi, care își au reședința în întreaga lume³.

Episcopii rămîn în continuare subordonați papei, aleși în diverse regiuni ale lumii după modele și norme stabilite. Îndatorirea lor este aceea de a păstra hotărârile adoptate de Roma⁴. Episcopii au libertate numai în raporturile cu statul⁵. În acest sens ei au îndatorirea de a promova progresul și bunăstarea socială și civilă, recomandînd păstorilor lor ascultarea față de legile statale.

Mulți episcopi în timpul Conciliului II Vatican au scos în evidență faptul că preoții au fost neglijați. Au cerut să se dea o schemă și pentru ei. Ei nu trebuie priviți ca simpli executanți ci colaboratori ai episcopilor. Cardinalul Meyer a deplins faptul că preoții nu se bucură de aceeași atenție ca episcopii. Chiar schema «De Institutione sacerdotali» a fost foarte discutată, în special în problema educației și a libertății. Discuțiile s-au purtat mai ales asupra formării preoților, începînd cu vocația, pregătirea în seminar și terminînd cu libertatea de a se căsători. Conciliul era animat de o dublă intenție: pe de o parte de a confirma practicile vechi păstrate de secole, iar pe de altă parte introducerea de elemente noi pe care le cere istoria, mersul înainte⁶.

S-a accentuat însă prima parte: păstrarea în continuare a formelor vechi. Dezideratele actuale ale preoțimii n-au fost luate în discuție.

Cînd se vorbește de preoțime se accentuează mai mult formarea lor și mai puțin nevoile lor, cerințele lor. Educația completă, se spune în schemă, trebuie să tindă a face din ei veritabili păstori de suflete după exemplul Domnului Hristos⁷. Ei vor fi pregătiți să înțeleagă totdeauna mai bine cuvîntul revelat de Dumnezeu. Au datoria de a săvîrși cultul, de a predica și de a fi cît mai utili credincioșilor. Pentru a duce la bun sfîrșit misiunea lor trebuie accentuată partea spirituală. Evident, preoții trebuie să fie pregătiți să ducă o viață spirituală, dar este greu de

* Lucrare de seminar, susținută în cadrul pregătirii doctoratului în teologia, întocmită sub îndrumarea Pr. Prof. Petru Rezuș, care a dat și avizul pentru publicare.

1. Arhiepiscopul Vasile Krivoșeine, *Les Orthodoxes et le Concile Vatican II*, în «Messager de l'Exarchat du Patriarcat Russe en Europe Occidentale», Paris, XI (1963), nr. 41, p. 25. La Pr. Barbu Ionescu, *Conciliul II de la Vatican. Dezbaterile și hotărârile sesiunii I-a*, în «Ortodoxia», XVI (1964), nr. 1, p. 41.

2. Constituția dogmatică «De Ecclesia», cap. III, nr. 22, p. 25—27.

3. *Concile Oecuménique Vatican II, Documente conciliaires*, 2, Paris, 1965, p. 35.

4. *Ibidem*, p. 36.

5. *Ibidem*, p. 49.

6. *Ibidem*, p. 118.

7. *Ibidem*, p. 133.

înțeles de ce căsătoria împiedică aceasta⁸. «Seminariștii, după legile sfinte și ferme, vor păstra tradiția venerabilă a celibatului sacerdotal, fiind pregătiți cu toată grija. Ei vor renunța la «societatea conjugală», pentru că «s-au făcut fameni pe ei înșiși, pentru împărăția cerurilor» (Matei XIX, 12). Ei trebuie să adere la Domnul «printr-o dragoste fără partaj»⁹. Trebuie să aibă o cunoaștere exactă a datoriei și a demnității căsătoriei creștine, care reprezintă dragostea față de Hristos și de Biserică¹⁰. Pentru ei castitatea trebuie socotită ca o consacrare lui Hristos, încît să I se predea cu totul, trup și suflet.

În continuare li se pune în vedere candidaților la preoție că vor avea de înfruntat tot felul de pericole și tentații care ar putea să-i abată de la misiunea lor. Tocmai de aceea au datoria de a veghea zi și noapte pentru păstrarea castității preoțești.

În legătură cu aceste dispoziții amintim că Biserica Ortodoxă n-a considerat niciodată viața familială contrară preoției. Ea a socotit că preoții căsătoriți pot să fie mai aproape, să-i înțeleagă mai bine pe credincioși, care în majoritate duc viață de familie. Tendința Bisericii Ortodoxe a fost de a integra pe preoți printre credincioși și nicidecum de a-i ridica deasupra mirenilor ca o clasă superioară și independentă.

Schema amintită a fost considerată prea juridică, rămasă în urmă, fără să aibă în vedere necesitățile actuale. Glasuri s-au auzit imediat. Episcopul Koop de Brazilia și cu el alți episcopi latino-americani cereau să se intervină pentru salvarea Bisericii prin introducerea unui cler căsătorit pentru că din pricina celibatului, numărul preoților a scăzut simțitor. Discuțiile purtate în continuare n-au dus la nici un fel de progres, rămînînd în vigoare tot forma veche pe care a impus-o papa Grigore al VII-lea Hildebrand (1073), pe motiv că în «celibat sacerdoțiul își găsește completarea sa nouă și excelentă»¹¹. Dindu-i-se o formă dogmatică celibatului, preoția romano-catolică rămîne închistată în continuare.

Prin hotărîrile sale, Conciliul II Vatican, în loc să aducă depline satisfacții membrilor Bisericii Romano-Catolice a dat naștere la o serie întreagă de frămîntări și contradicții. Aceste contradicții au avut darul de a provoca în sinul Bisericii Romano-Catolice o vastă mișcare de contestare¹², pe care papa a numit-o «ceasul de neliniște al Bisericii»¹³. O serie întreagă de publicații au contestat tot ce era socotit imutabil în catolicism, fiind vizate, în primul rînd, primatul, starea celibatului și libertatea de gîndire ateologilor¹⁴. Au apărut tendințe autonomiste față de autoritatea papală.

Forma cea mai accentuată a autonomiei a început în Biserica din Olanda, unde s-a format «Conciliul pastoral olandez»¹⁵ ca formă de conducere a Bisericii, cuprinzînd episcopi, preoți, bărbați și femei. Conciliul pastoral olandez este foarte categoric, însă Cardinalul Alfrink, arhiepiscop de Utrecht, caută să mai tempereze această atitudine. Catehismul olandez a apărut și el tot ca o formă de reacție la

8. *Ibidem*, p. 134. 9. *Ibidem*, p. 139. 10. *Ibidem*, p. 140.

11. «L'osservatore Romano», 3.XII.1965.

12. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Vasta mișcare de contestare în catolicism*, în «Ortodoxia», XXI (1969), nr. 2, p. 304.

13. Ierom. A. Plămădeală, *Biserica Romano-Catolică într-un «ceas de neliniște»*, în «Ortodoxia», XXI (1969), nr. 3, p. 464.

14. «La Documentation Catholique», nr. 1, 1969, p. 12.

15. Pr. Prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 304.

adresa Romei. Cardinalul Alfrink a reușit să obțină o îndreptare a lui socotindu-l «ca o călăuză sigură» în credință, deși acest Catehism nu-l socotește pe papă cap al Bisericii, ci numai cap al colegiului episcopal¹⁶.

În privința divorțului Conciliul olandez a hotărât să-l accepte pentru cazuri iremediabil compromise¹⁷, trecînd peste voia Romei.

Referitor la celibat, Conciliul nu s-a pronunțat, voind să aibă azeziunea și altor cercuri catolice, mai ales după sinodul episcopilor convocat la Roma în ziua de 11 octombrie 1969. Întrucît în Olanda exista un mare număr de preoți (145) care s-au căsătorit, Conciliul a hotărât ca ei să exercite unele îndatoriri pastorale, cu excepția săvîrșirii sfintei liturghii. Această tendință de autonomie a Bisericii olandeze a influențat și alte Biserici.

Astfel, în Austria mulți adepți ai autonomiei au cerut să se organizeze un «sinod național», dar episcopii n-au fost de acord, acceptînd doar ca, deocamdată, să se organizeze numai sinoade diecezane¹⁸.

Un ecou larg a avut acceptarea de către Roma a demisiei episcopului de Graz, Joseph Schoiswohl, care se remarcase prin atitudinea sa de a lăsa mai multă libertate de manifestare clerului. El aprobase chiar căsătoria unor preoți, făcîndu-i profesori de religie, și îngăduise ziarului catolic «Kleine Zeitung» să publice unele critici la adresa catolicismului¹⁹.

Mișcarea contestatară a cuprins și clerul și laicii. Unii preoți din Spania și Italia au critica aspru autoritatea bisericească socotind-o antievangelică. În Italia, cînd arhiepiscopul de Florența a cerut unui preot să demisioneze, parohia nu l-a lăsat. În orașul Bilbao din Spania, 40 de preoți au cerut episcopului lor să demisioneze. Un număr de 300 de preoți din Franța au cerut episcopilor lor să nu-i mai trateze ca pe niște executanți ai ordinelor lor, ci ca pe niște colaboratori.

Nemulțumirea preoțimii romano-catolice se datorește faptului că al II-lea Conciliu Vatican a centrat sacramentul de episcopat. În epoca medievală centrul de greutate al sacramentului era asupra preoților, episcopilor rămînîndu-le numai o autoritate de tip administrativ. Conciliul II opune pe episcopi preoților, socotindu-i superiori nu numai administrativ dar și spiritual²⁰. Conciliul socotește că «prin consacrarea episcopală se conferă plenitudinea sacramentului pe care folosința Bisericii și glasul Părinților îl numesc sacrament suprem, culmea sacramentului ministerial»²¹.

Arătînd cum trebuie să fie înțeleasă adaptarea la mentalitatea actuală, papa Paul al VI-lea avertizează că nu are fiecare latitudinea să aleagă din mesajul divin numai ceea ce îi place, și nu s-a abolit puterea Magisteriului vizibil de a păstra și învăța cuvîntul lui Dumnezeu. Creștinismul nu este numai orizontal omenesc ci și vertical teologic supranatural²².

Fără îndoială că preoții și laicii care contestă formele Bisericii Romano-Catolice socotesc că creștinismul are nevoie de un Hristos uman și iubitor, nu cum îl vede Curia romană ca în numele Lui să supună la ascultare pe credincioși. «În timp ce credincioșilor li se imprimă prin Sfîntul Botez un caracter sacru uniform, taina hiro-

16. Idem, *Inceput de revizuire și luptă deschisă în Biserica Romano-Catolică*, în «Ortodoxia», XX (1968), nr. 4, p. 626. 17. Idem, *Vasta mișcare...*, p. 305.

18. *Ibidem*, p. 306. 19. *Ibidem*, p. 307.

20. Pr. Asist. D. Popescu, *Ecleziologia romano-catolică după documentele celui de al II-lea Conciliu de la Vatican și ecourile ei în teologia contemporană*, teză de doctorat în teologie, în «Ortodoxia», XXIV (1972), nr. 3, p. 355.

21. «Lumen Gentium», 27, la Pr. Asist. D. Popescu, *op. cit.*, p. 358.

22. «La Documentation Catholique», nr. 153, 1969 p. 8.

toniei este transformată într-un superbotez ce tinde să ducă la identificarea episcopatului cu Hristos»²³. Prin aceasta episcopii pierd legătura cu credincioșii de rind. Papalitatea se suprapune episcopatului și, bineînțeles, credincioșilor.

Toate acestea vizează autoritatea papală. Însă nu numai autoritatea a fost atacată ci și infailibilitatea, mai ales în urma publicării enciclicii «*Humanae Vitae*». S-a pus întrebarea: este ea «*ex cathedra*»? Este ea obligatorie? Cardinalul Alfrink al Olandei, și cu el un grup de episcopi olandezi, au socotit-o neconvingătoare, neconsiderind-o *ex cathedra*. Evident nu întreaga catolicitate critică această enciclică. Episcopii scoțieni o socotesc *ex cathedra*. De aici două tabere; unii o socotesc infailibilă, alții nu. Și aceasta datorită compromisului nereușit la care a rămas problema infailibilității la al II-lea Conciliu Vatican.

Chiar și în America Latină s-a constatat o reacție împotriva autorității și infailibilității, cerind în același timp o deschidere față de lume, o apropiere de credincioși și o mai mare libertate de gândire teologică. Peste tot se cer înnoiri, care au darul să dea de gândit autorităților de la Roma, care însă, pînă în prezent, se rezumă să cheme Conferințele episcopale la ordine.

Ca să arate că și Biserica Romano-Catolică este activă, că s-a adus ceva nou, papa a hotărît înființarea sinoadelor episcopale printr-un motu proprio «*Apostolica Sollicitudo*», din 15 septembrie 1965²⁴ cu scopul de a ajuta cu titlu informativ în problemele bisericesti.

La prima întrunire a Sinodului episcopilor papa, prin două cuvîntări, a reafirmat suveranitatea sa, sinodul avînd rol consultativ; numai Pontiful roman dispune de hotărîri.

Cel de-al doilea sinod al episcopilor întrunit în octombrie 1969, a avut ca scop stabilirea unor modalități concrete pentru «o mai strînsă uniune între Conferințele episcopale și Scaunul apostolic și între Conferințele episcopale însele»²⁵. Adevăratul motiv a fost presiunea exercitată asupra conducerii Bisericii Romano-Catolice de criza prin care trece. Pentru că unii susțineau ca pontiful roman să rămînă suveran asupra Bisericii Universale, iar alții că Sinodul să fie cel care hotărăște. Pînă la urmă tot susținătorii papei au biruit. Puterea colegiului se reducea la zero²⁶. Și aceasta pentru că o parte din numărul membrilor acestui Sinod au fost numiți de papă²⁷. Totuși, în gândirea teologică romano-catolică își fac apariția idei noi care duc spre o Biserică-comuniune, pentru că «Biserica este în mod necesar colegială în structura ei». Se simte necesitatea unei definiții mai precise a colegialității²⁸, lăsîndu-se puterea papală de o parte. Cardinalul Suenens deși arată «că este un drum lung pînă cînd episcopii vor putea să-și asigure pe deplin locul în cadrul responsabilității în conducerea Bisericii»²⁹, le-a cerut să dea dovadă de mult curaj pentru atingerea acestui deziderat. Iar cardinalul König declara că: «*colegialitatea* nu depinde de ceea ce episcopii au dreptul să facă, ci depinde de ceea ce ei vor să facă, adică de curajul lor civic»³⁰.

23. Pr. Asist. D. Popescu, *op. cit.*, p. 358.

24. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Prima sestune a Sinodului episcopilor și frămîntarea din Biserica Romano-Catolică*, în «*Ortodoxia*», XX (1968), nr. 1, p. 152.

25. «*Il Regno Documentazione*», nr. 18 din 15 oct. 1969, p. 397.

26. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Sinodul extraordinar al episcopilor catolici*, în «*Ortodoxia*», XXIV (1972), nr. 1, p. 47.

27. *Ibidem*, p. 45.

28. *Ibidem*, p. 50.

29. «*La Croix-Dimanche du Nord*», 1969.

30. «*Information Catholique Internationales*», 1969.

Arhiepiscopul Antonie Berac Rojas din San Domingo s-a ridicat cu energie împotriva absolutismului papal. «În Biserică, prin voia lui Hristos, nu există numai o autoritate primațială ci mai degrabă autorități ierarhice»³¹.

La 24—25 decembrie 1969 au avut loc la Doorn lucrările celui de al doilea Conciliu prezbiterial, olandez pentru a discuta situația gravă creată de lipsa de vocație pentru preoție și prin căsătorirea unui mare număr de preoți³². Conciliul prezbiterial a propus neobligativitatea celibatului sacerdotal.

Aflind de această propunere a Conciliului prezbiterial, papa a adresat o scrisoare cardinalului Alfrink și episcopilor olandezi în care spune că manifestă rezerve față de propunerea respectivă, socotind eronat proiectul privitor la oficiul ministerial. El recomandă episcopilor să atragă atenția asupra datoriei de a respecta celibatul sacerdotal și de a păstra acordul total cu Biserica universală³³. La 4 ianuarie 1970 a avut loc o nouă adunare a Conciliului pastoral, deschisă chiar de cardinalul Alfrink care a atras atenția asupra dialogului, «care este expresia deliberării pastorale între toate organele bisericesti olandeze, asupra necesității înțelegerii reciproce și asupra necesității comuniunii cu Biserica universală»³⁴. La încheierea lucrărilor s-a constatat că în majoritatea lor, membrii Conciliului cer ca celibatul să nu constituie o condiție a sacerdoțiului.

Deși are rol consultativ pentru Conferința episcopală olandeză, singura care decide, Conciliul prezbiterial începe să fie ascultat spre a se găsi soluții. Episcopii olandezi înșiși socotesc că pentru comunitatea pe care o conduc ar fi un bine dacă s-ar accepta pe lângă celibat și preoți căsătoriți³⁵. Prin aceasta nu vor totuși să se rupă de Scaunul papal.

Papa s-a arătat din nou categoric, în cuvîntarea pe care a rostit-o la 1 februarie 1970, pentru păstrarea celibatului. Ca apoi într-o scrisoare adresată episcopatului olandez, să afirme că «numai cu mari și grave rezerve ar fi cu putință ca în situații de extremă insuficiență de preoți și numai pentru regiuni care se află în asemenea situații s-ar putea lua în discuție eventualitatea de a admite la sfîntul ministeriu sacerdotal bărbați maturi, despre care ar exista mărturii că duc o viață familială și profesională exemplară»³⁶. Prin aceasta se lasă deschisă legătura dintre Conferința episcopală olandeză și papă, dar cu condiția să fie revizuită poziția olandeză în ce privește autoritatea papală. Acesta este un mijloc de a-și păstra supremația admitînd, pe de o parte, în cazuri excepționale bărbați căsătoriți la preoție pentru unele regiuni, iar pe de altă parte punînd condiția ca Biserica Olandeză să dea ascultare Romei. De fapt, pentru aceasta cardinalul Alfrink a fost chemat la Roma unde, după îndelungi discuții, a fost lămurit că între celibat și sacerdoțiu sînt legături tradiționale³⁷. Întors în țară el a specificat că nu poate să fie o ruptură între Roma și Biserica Olandei. Pericolul ar consta în faptul că în anumite regiuni s-ar produce o sciziune cu care episcopii olandezi, nu vor fi de acord³⁸. Afirmările cardinalului Alfrink n-au avut darul de a mulțumi. Mulți preoți căsătoriți, care au fost opriți de a săvîrși Euharistia, continuă să o săvîrșească cu avizul comuniunii credincioșilor. În situația aceasta episcopatul olandez este nevoit să ia măsuri. Epis-

31. «L'osservatore romano», 24 oct. 1969, p. 5.

32. Note și comentarii, în «Ortodoxia», XXII (1970), nr. 2, p. 169.

33. *Ibidem*, p. 170.

34. *Ibidem*.

35. *Ibidem*, p. 172.

36. *Ibidem*, p. 175

37. Note și comentarii, în «Ortodoxia», XXII (1970), nr. 3, p. 493.

38. *Ibidem*, p. 494.

copul Breda a specificat însă că nu se vor lua măsuri juridice ci teologice și pastorale, urmărind să păstreze legăturile și să respecte constituțiile³⁹.

Problema celibatului a fost discutată la a III-a întrunire a Sinodului episcopilor. Și de data aceasta s-au auzit voci care cereau neobligativitatea celibatului, sau existența pluralismului, adică Biserica să admită și căsătoria și celibatul preoților. Până la urmă nu a fost acceptată nici una dintre aceste idei innoitoare. Celibatul a rămas în continuare obligatoriu ca fiind singura formă care poate depăși criza! Pentru că, se spune, numai așa ar putea preoții să se dedice lui Hristos și credincioșilor⁴⁰. Ca și cum căsătoria ar împiedica o colaborare între preoți și credincioși.

Din cele relatate se poate observa că învățăturile și practicile pe care Curia papală le dorea cu orice preț menținute și neatinsse fac obiectul unor aspre critici. Nu se mai pot menține niște forme vechi, ca autoritatea, infailibilitatea și celibatul. Toate acestea au fost și sînt în continuare atacate. Dintre ele cel mai comentat este celibatul. Se poate observa cât de nemulțumiți sînt preoții. Datorită celibatului vocația pentru preoție a scăzut simțitor. În Olanda, Franța, Spania, Italia, America Latină și albe țări, numeroși preoți au părăsit slujba căsătorindu-se. Ei vor să nu mai fie o clasă aparte, ci vor să se integreze printre credincioșii pe care îi păstoresc. Toate aceste lucruri l-au determinat pe papa Paul al VI-lea să accepte «in mod excepțional» și bărbați căsătoriți, dar numai în anumite localități și în anumite situații, episcopii fiind însă obligați să ia măsuri de stăvilire a acestor tendințe de innoire.

Prin aceste măsuri, papa Paul al VI-lea nu dorește trecerea peste anumite precepte, deoarece în acest caz autoritatea și infailibilitatea s-ar zdruncina și ar da libertate Bisericilor la nivel local.

Poate pînă la urmă papa va înțelege că ceea ce este rigid nu se mai poate păstra, că avîntul innoitor își va spune cuvîntul. Nu sîntem în măsură să precizăm dacă se va întimpla aceasta, dar după cum evoluează evenimentele se întvede. Timpul va face să se vadă cât mai imutabile pot fi hotărîrile unei singure persoane, fără să țină seamă de aspirațiile celor pe care îi păstorește.

Drd. BĂRBULESCU LAURENȚIU

PERSONALITATEA TEOLOGICĂ A PĂRINTELUI GALA GALACTION

O personalitate a culturii românești care merită toată atenția Bisericii Ortodoxe Române și se impune studiului și meditației teologiei ortodoxe, este personalitatea Părintelui Gala Galaction. Activitatea lui culturală este în mare parte religioasă. Ea impune în literatura laică românească punctul de vedere ortodox. Părintele Gala Galaction tinde să aducă o activare și o innoire a vieții duhovnicești în Biserica Ortodoxă Română, pe de altă parte caută o rezolvare creștină a marilor probleme care frămîntă societatea modernă.

39. *Ibidem*, p. 495.

40. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Al treilea sinod al episcopilor catolici*, în «Ortodoxia», XXIV (1972), nr. 2, p. 132.

În centrul activității sale, ca incununare a unei îndelungate pregătiri și a dăruirii său scriitoricesc, stă traducerea Sfintei Scripturi care i-a ocupat cei mai frumoși și cei mai activi ani ai vieții 1920—1938.

În 1957 Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă a adunat o parte din articolele publicate în presa vremii între anii 1929—1937 în volumul «Ziua Domnului», punându-le din nou la îndemâna preoțimii ortodoxe, căreia zelul apostolic al părintelui academician Gala Galaction îi poate fi pildă vrednică de urmat. Cuprinsul multora din aceste articole... depășesc timpul în care au fost scrise și rămân mărturie nepieritoare ale unor atitudini de înflăcărată și intransigentă slujire a lui Hristos și a altarelor Sale»¹.

«*Piatra din capul unghiului*» scrisă în 1926, este o operă dogmatică-polemică care are drept scop să lămurească pe credincioși asupra adevărului credinței ortodoxe.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian spune despre opera Părintelui Gala: «Întreaga sa operă literară este o predică minunată, o neincetată propovăduire a biruinței binelui și a virtuții asupra răului și ispitei»².

În cursul anului 1973 a apărut «Jurnal», vol. I de Gala Galaction. Cuprinde «pagini de spovedanie cenușie și amară»³ din anii 1898—1912. Aceste pagini de confesiune ni-l apropie pe Părintele Gala de Fericitul Augustin, cum truda de traducător al Bibliei ni-l pune alături de Fericitul Ieronim.

În toamna anului 1899 Gala Galaction părăsește Facultatea de litere și filozofie și se înscrie la Facultatea de teologie din București, ca impuls a unei vii credințe religioase. Tudor Vianu găsește explicația acestei decizii în influența mediului familial, mama sa fiind fiică de preot;⁴ Tudor Virgolici enumără mai multe cauze care ar fi influențat acest fapt: Liga ortodoxă a lui Macedonski, Sar Péladan și sora Zoe Marțoci⁵. Socotim că aceste influențe au ajutat dar n-au inițiat decizie pentru credință.

În lucrarea «Trandafirii», Gala Galaction caută cauza acestei decizii: «Părinții mei voiau să facă din mine un om de lume, un avocat, un inginer, un om puternic... — și de aceia m-au dat mai întâi la școalele profane. Dar grația celui ce mă deosebise din pînțelele mamei mele (Galateni I, 15) voia intralt fel și cu chemare mai presus de împotrivire m-a chemat curind, din tabăra acelei lumi, spre alte căi și spre alte lupte»⁶. Această «chemare mai presus de împotrivire» a fost într-adevăr puternică pentru că nu sîntem în Evul mediu, sîntem «la răsăpintie de veacuri» XIX, XX, în 1899; sîntem la cursul de filosofie modernă a lui Titu Maiorescu, sîntem la cursul de filosofie antică a profesorului ateu C. Dimitrescu-Iași. cunoaște Minciunile convenționale ale lui Max Nordan, în 28 iulie 1900 sîrșește de citit *L'Irreligion de l'Avenir* de M. Guyan, se împărtășește de ideile lui Dobrogeanu Gherea, cunoaște pe Anatole France, pe Renan. Lecturile lui Galaction din Huysmans, Chateaubriand, Fénelon, n-ar fi fost în stare să biruie atmosfera materialistă a timpului dacă n-ar fi fost chemarea și întărirea de sus. Decizia pentru credință a

1. Gala Galaction, *Ziua Domnului*, Postfață, Editura Institutului Biblic, 1958, p. 342.

2. Justinian Patriarhul României, *Prefață de Ziua Domnului* de Gala Galaction, p. IV.

3. Gala Galaction, *Jurnal*, vol. I, București, 1973, p. 669.

4. Tudor Vianu, *Gala Galaction în opere*, vol. III, București, 1973, p. 70.

5. Tudor Virgolici, *Prefață la Jurnal*, vol. I, de Gala Galaction, p. 11—15.

6. Gala Galaction, *Opere*, vol. I, București, 1949, p. 56.

lui Gala Galaction era radicală și viza să o realizeze printr-un devotament, fiind hotărît să intre în monahism. Astfel intrerupe studiile la Facultatea de litere și filosofie în care începuse să strălucească, înăbușe preocupările literare și se dedică studiilor teologice și vieții religioase, fiind nelipsit de la slujbele religioase. «Nu cred, cităm în Jurnalul său, să fie între emoțiile sufletește una mai dulce pentru mine, decît aceia pe care mi-o dă împreunarea muzicii cu înălțimea vorbelor religioase, adică: solemnitatea Serviciului Divin. Simt atîta duhoșie în mine, simt atîta dilatare caldă în piept, simt atîta vastitate în minte-mi, încît fiecare duminică îmi aduce, în ora ei de asistare înaintea Altarului, deliciile unei poame negraite. Vocea vibratoare a preotului, cerînd repetat îndurarea cerească, ecoul corului ce dese-făsoară în feluri variate pe «Doamne miluiește», intervenirea cădelnițării, diferite rugăciuni care palpită sub arcade..., aceste rugăciuni și toate celelalte aprînd în sufletul-mi flacăra cea mai pură, dau inimii mele aripile răpirei și inteligenții mele limpezimea și străvezitatea cristalului. Cît de înțelept mă simt sub răsunarea lui «Cu adevăr și cu dreptate este a ne închina», cît de transportat mă simt la întonarea lui «Cuvine-se cu adevărat»!⁷

Relativ la menirea sa religioasă, tînărul Gala Galaction în Jurnalul său din 11 sept. 1898 scrie: «Am tras concluzia că eu însumi, ca om, sînt un instrument al lui Dumnezeu și asupra menirii mele am proiectat cele mai mari planuri. Așa încît, invers de cum ar trebui să fie, eu, luîndu-mi voința și încredințînd-o. A-tot-Intelligenții cerești, am îndrăznit să presupun că voi fi umilitul și imperfectul aducător al unor viitoare opere de bine»⁸. Timp de zece ani se dedică cu totul studiilor teologice. În 1909 ia licența în teologie cu teza de licență «Minunea de pe drumul Damascului» la Facultatea de teologie din București și în 1909 ia doctoratul în teologie, căsătorindu-se în 1903. În 1922, la treisprezece ani după ce ia doctoratul în teologie se preotește, fiind în vîrstă de 43 de ani.

Privind mai cu atenție situația tînărului Gala Galaction în 1899, la vîrsta de douăzeci de ani, cînd se decide pentru credință, din punct de vedere lumesc, era din cele mai strălucite. Tînăr care debutase strălucit în lumea scrisului, solicitat să colaboreze la revistele de frunte ale țării, el însuși la această vîrstă tînără, întii stătător al unei cenaclu sau curent literar din care făceau parte speranțe ale literaturii românești: Arghezi, Cocea, V. Demetrius, Traian Demetrius, Radu Baltag etc. ... Ar fi putut să se dedice filozofiei pentru că deja la vîrsta de 20 de ani se manifestase ca un strălucit discipol al lui Titu Maiorescu și al lui C. Dimitrescu-Iași, publicînd studii filozofice apreciate în revista «Literatura și arta românească» condusă de N. Petrașcu⁹. Tînărul Gala urmează calea Sfintului Apostol Pavel: «Dar cele ce îmi erau mie cîștig, acestea le-am socotit pentru Hristos pagubă. Ci mai virtos, toate le socotesc că sînt pagubă, față de înălțimea conștiinței lui Hristos Iisus, Domnul meu pentru care m-am păgubit de toate și le privesc drept gunoaie, ca pe Hristos să dobîndesc» (Filipeni III, 7—8). Astfel această credință incipientă a tînărului Gala o putem compara, păstrînd convenită măsura, cu aceea a lui Moise, despre care Sf. Pavel spune: «Prin credință, Moise, cînd s-a făcut mare n-a vrut să fie numit fiul fiicei lui Faraon, ci a ales mai bine să pătînească cu poporul lui Dumnezeu, decît să aibă dulceața păcatului cea trecătoare» (Evrei XI, 24—25).

7. Gala Galaction, *Jurnal*, p. 85.8. *Ibidem*, p. 48.9. *Ibidem*, p. 17—18.

După cum am arătat mai sus, tinăru**l** Gala, decidându-se pentru credință nu se socotește desăvârșit, mintuit sau ajuns la țel, ci timp de 23 de ani după terminarea liceului pînă ce se preoțește, studiază, se documentează, se întărește în credință, «Pînă cînd toți vom fi ajuns la unitatea credinței și a conștiinței Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârșit, la măsura virstei deplinătății lui Hristos, ca să nu mai fim copii și jucărie valurilor purtați încoace și încolo de orice vînt al învățaturii, prin înșelăciunea oamenilor, prin viclesugul lor spre uneltirea rătăcirii» (Efeseni IV, 13—14).

La Gala Galaction credința subiectivă are un suport obiectiv, căci păruta ei nebunie din punct de vedere al înțelepciunii umane se arată ca înțelepciune divină mai înțeleaptă decît înțelepciunea umană (I Corinteni I, 25) și omul credincios a-pare pînă la urmă nu ca nebun ci ca mai înțelept decît înțelepții lumii¹⁰.

Față de socoteala unora care se socoteau mintuiți prin simpla declarație că cred în Hristos, bineînțeles lepădîndu-se de practicile și Tradiția Bisericii, Părintele Gala spunea: «Sfîntul Pavel scriind Filipenilor, le dădea alt exemplu și altă învățatură: «Fraților, eu pe mine însumi pînă acum nu mă socotesc a fi ajuns. Dar una fac, uitînd cele ce sînt în urma mea, mă întind cit pot spre cele dinainte, alerg la semn, la răsplata dumnezeieștei chemări de sus, întru Hristos Iisus» (Filipeni III, 13—14). Iar un stih mai sus, Sf. Pavel scrie: «Nu că am și apucat (răsplata) ori că sînt desăvârșit, dar alerg după ea să o cuceresc întrucît cucerit am fost și eu de către Hristos Iisus»¹¹. Credința și viața-i modelată de această credință a Părintelui Gala, a urmat acestui dreptar.

În Jurnalul său din 12 aprilie 1905 Gala Galaction mărturisește că ar dori să aibă rivna și zelul apostolic al lui Ignățiu de Loyola¹², dar Ignățiu de Loyola este reprezentantul celei mai fariseice idei din Biserica Catolică, iar Gala Galaction este prietenul vameșilor și al păcătoșilor. El este asemenea fiului pe care cînd l-a trimis tatăl său să lucreze în vie i-a răspuns: «Nu vreau; ci pe urmă pîrîndu-i rău s-a dus» (Matei XXI, 29). El poate spune ca Sf. Pavel: «Cu iudeii am fost ca un iudeu ca să cîștig pe iudei... Cu cei ce n-au Legea, m-am făcut ca unul fără Lege... Ca să cîștig pe cei ce nu au Lege. Cu cei slabi m-am făcut slab, ca pe cei slabi să-i cîștig. Tuturor m-am făcut toate, ca în orice chip, să mintuiesc măcar pe unii» (I Corinteni IX, 20—22).

În Jurnalul din 12 aprilie 1905 citim: «Scumpe Theo (Arghezi), servind cu inima și cu condeii lui Hristos, voi face-o conform unei concepții și unei directive personale și prin urmare eretice. Eu ți-o mărturisesc, dacă o fi vreodată să primesc ordine de la cineva, să mă las soldat executor, ar fi numai de la Urmașul lui Petru și pentru maiestatea Bisericii Romane»¹³. Cu toată această declarație făcută mai mult ca să tempereze revolta lui Arghezi, cu toată simpatia arătată cultului și predicii Bisericii Catolice, Galaction n-a fost și n-a devenit nici catolic, nici eretic și a fost un zelos ortodox, și nici nu putea să devină catolic cum se vede din mai multe fapte pe care le amintim.

În ianuarie 1909 Galaction mijlocește la Episcopia Catolică din București pentru împărtășirea doamnei Mihail care este catolică și căsătorită a doua oară după

10. *Ibidem*.

11. Gala Galaction, *Piatra din capul unghiului*, București, 1926, p. 75.

12. Gala Galaction, *Jurnal*, p. 464.

13. *Ibidem*, p. 470.

ce a divorțat de primul ei bărbat, care era în viață și se numea Al. Vlahuță și după normele Bisericii Catolice nu poate fi primită la Sfânta Împărtășanie, deși era bolnavă pe moarte. Cu acest prilej tânărul Gala întrebă: «Dacă dv., păstori, medici și chivernisitori ai Bisericii Romane, nu găsiți nici un chip, ca să liberați spiritul de sub literă, atunci, autoriza-veți ca această oaie să-și caute nutreț și adăpost în Biserica mea?»¹⁴.

Gala Galaction s-a căsătorit în 1903 și în 1922 a devenit preot în Biserica Ortodoxă. Căsătoria nu numai că nu i-a fost păgubitoare pentru misiunea preotească, dar i-a fost și de mare folos. În Biserica Catolică, fiind căsătorit n-ar fi putut să devină preot.

Gala Galaction în toamna anului 1903 susține teza de licență cu subiectul «*Mîinuna de pe drumul Damascului*». Prin aceasta se arată un ucenic al Sfântului Pavel care este împotriva dezbinării în Biserică (I Corinteni III, 4).

Și față de protestanți tânărul Gala arată o deosebită simpatie. Olga Sacara Tulbure, care era protestantă, are o deosebită influență asupra credinței religioase a lui Gala Galaction. Prietenia între Olga Sacara, Sora Zoe și Galaction este ideală. Galaction are simpatie față de Anglicani, care tinjesc după Tradiția Ortodoxă, care caută apropierea de Ortodoxie, are simpatie de teologi protestanți ca Adolf Harnak care văd erorile și slăbiciunile protestantismului¹⁵.

Specialitatea teologică a Părintelui Gala a fost exegeza Noului Testament. Am amintit că în 1938 termina de tradus Sfânta Scriptură, lucrare de care s-a ocupat din 1920, adică timp de 18 ani, dar ca să poată deveni traducător și tâlmăcitor a început încă din 1899 să se ocupe de studiul limbii ebraice, de limbile clasice — latina și greaca ca necesare traducătorului Sfintei Scripturi, începuse să le studieze din liceu. «Astăzi, spune Părintele Galaction, toată creștinătatea ni se arată ca două mari oștiri care înaintează în lume și în veacuri spunînd fiecare: noi purtăm printre oameni cartea cu poruncile Împăratului nostru Dumnezeu. Răspîndim poruncile Lui și indemnăm lumea să le țină și să se mintuiască prin ele. A doua oștire proclamă: și noi purtăm în lume, predicăm și îndeplinim poruncile Împăratului nostru Dumnezeu, dar noi avem cu noi, odată cu poruncile, pe însuși Împăratul și dătătorul puterilor, cuprinse în Sfânta carte! Fericiți cei ce primesc pe Împăratul! (Apocalipsă III, 20)¹⁶.

«Credința noastră ortodoxă însemnează, devotamentul absolut către Iisus Hristos din Sfânta Împărtășanie. Simți acest adevărat mai înainte de orice sistematizări dogmatice din Sfânta Scriptură și din toată Sfânta Liturghie. Idealul preoției ortodoxe este slujirea cu credință ostășească a Împăratului Euharistic. Pentru preotul convins pînă la moarte că la sfîntul Altar, el este împreună cu Mîntuitorul întocmai așa cum Sfinții Apostoli fuseră cu El la Sfînta Cina din foisorul Sionului, pentru un asemenea preot viața pămîntească este un serviciu comandat. Evanghelia este îndreptar etern, iar cea mai înaltă fericire, în lumea acesta este să te înțîlnești, cutremurat și transfigurat, cu Dumnezeuul tău și una să fii cu El în sublima taină a Sfîntului Jertfelnic!»¹⁶.

14. *Ibidem*, p. 622.

15. Gala Galaction, *Piatra din capul unghiului*, București, 1926, p. 15.

16. Gala Galaction, *Ziua Domnului*, p. 242. 17. *Ibidem*, p. 71. 18. *Ibidem*, p. 80.

Și azi ca și în vremurile biblice patriarhale, Dumnezeu este găzduit de oameni, ne arată Părintele Gala: «Fără îndoială, că în șuvoiul uriaș al sutelor de mii de fapte care năvălesc asupra noastră tirnosirea unei biserici se pierde și se uită... Așa e, dincoace, în latura deșertăciunii și a păcatului... Dar dincolo, fapta bătrînului duhovnic (zidirea unei biserici) și încununarea ei, în ziua de 11 octombrie, însemnează găzduirea dată de Avraam celor trei călători de la Mamvri»¹⁹.

După ce am vorbit de trăirea credinței la Părintele Gala, să însemnăm și teoria lui despre credință. Afirmăția unora cu privire la mîntuire numai prin credință potrivit cuvintelor Mîntuitorului către femeia păcătoasă: «Credința ta te-a mîntuit. Mergi în pace» (Luca VII, 48), Părintele Gala o explică astfel: «Domnul... Hristos cînd a rostit sentința lui: «Iartăți-se păcatele tale, credința ta te-a mîntuit!»..., El vedea ca un Dumnezeu ce este, toate zilele viitoare și toate faptele pe care avea să le mai facă cel iertat. Dar noi oamenii care nu știm ce va fi cu noi pînă mline, cum putem să ne însușim asemenea sentințe și să rostim, pentru noi sau pentru alții, în locul lui Dumnezeu? »²⁰. Credința este «adeverirea celor nădăjduite și dovada lucrurilor nevăzute (Evrei XI, 1). Din punct de vedere al credinței, oamenii se împart în două: cei ce cred și cei ce nu cred. Deosebirea dintre aceste două familii este pe cît de ascunsă în aparență, pe atît de esențială în realitate. Altă structură sufletească, altă atitudine și viață și cu totul altă viziune a existenței. Este adevărat că Mîntuitorul îi spune lui Toma, după ce acesta se convinge că învătătorul său este viu: «Pentru că M-ai văzut, Tomo, ai crezut. Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut». Cuvintele Domnului rezumă o lume de idei și de realități. Credința nu este din lumea aceasta, ea este mesagera și garanta lumii superioare pe care o așteptăm²¹. În ce privește misterele Evangheliei (Trinitatea, bunăoară) sînt inaccesibile și indiscutabile. Cred în Sfînta Treime dar n-o pot demonstra; și cel ce crede în ea nu-mi poate demonstra neființa Ei. Aici sîntem amîndoi neputincioși, însă eu sînt mai fericit decît celălalt. În sfîrșit, cînd e vorba de oscilarea cumpenei mele sufletești între Evanghelie și Filozofie, îmi voi spune totdeauna acestea: «Gîndește-te că nu numai că n-ai știut vreodată să dezlegi o ecuație de gradul întii, dar că nici n-ai știut să o definești»²².

Deși «în teologie libertatea este prohibită și nu numai libertatea judecății personale, dar chiar și a nuanței personale, în judecarea fie cît de ortodoxă a unei chestiuni»²³, totuși Gala Galaction nu se mulțumește să repete ad literam termenii catehismelor și a manualelor de dogmatică, ci le trece prin convingerile și simțirile personale care au fost bîntuite de filozofia veacului și de ereziile timpurilor moderne. Vom expune unele convingeri religioase ale Părintelui Gala privitoare la obiectul credinței, care sînt ale creștinului de azi.

«Ce mă întărește, spune tînărul Gala, este adinca mea convingere că totul repauzează pe armonia și desăvîrșirea inteligenței, bunătații și voinței Dumnezeiești. Tot ce este și se întîmplă stă cuprins în raza științei Celui ce știe toate; deci tot ce este și se întîmplă în această lume este perfect și fără de păcat. În toate rezidează cel mai profund înțeles; dar nepriceperea noastră ne face să credem că în lume există imperfecții, greșeli, răutăți, păcate și mizerie. Vai, aceasta este o iluzie

19. *Ibidem*, p. 263.20. Gala Galaction, *Piatra din capul unghiului*, p. 76.21. *Idem*, *Opere*, vol. III, București, 1965, p. 58-59.22. *Ibidem*, *Jurnal*, p. 287.23. *Ibidem*, p. 434.

a copilăriei și ignoranței noastre; căci totuși este desăvârșit, totul admirabil, totul sigilat cu sigilul logicei echilibrului și omniștiinței Celui ce a creat Totul»²⁴. Știu foarte bine că azi (23 iulie 1905) este o rușine ca să crezi în existența Diavolului. Despre el, mai pomenesc abia cărțile călugărești și citatele patristice. Sint teologi care se sflesc să mai amintească că pe Seducător, chiar atunci când vorbesc de pe catedră, despre Păcatul originar, de pildă profesorii mei, odată cu ei, cam toată seminiția de teologi ortodocși actuali... Cu toate acestea, Evanghelia este categorică! Hristos înviază și expulzează pe Diavol; pretutindeni în activitatea sa liberatoare, această activitate începe cu ispita de pe stincile Carantaniei... Hristos vine în lume într-adins ca să sfărîme capul șarpeului!». «Colțurile cele întunecoase, excavațiile de carbune ale întunericii, cărările lui de tăcere și de singurătate sint mereu străpunse pentru mine de un fior ciudat. O taină inamică stă în ele, mică cît un bob de neghină, dar perfidă și capabilă de tot soiul de viclesug și de spaimă... Diavolul există pentru că Iisus Hristos l-a mărturisit, l-a înfruntat și l-a bîrăit... Mărturisesc că existența lui Lucifer lângă Dumnezeu, este pentru mine o taină nepătrunsă și că explicația Bisericii, prin răzvîrtirea și căderea acestui înger și a celorlalți ce l-au urmat, este puțin satisfăcătoare. Dacă însă, obîrșia și înțelesul lucrului nu încap în priceperea mea, ființa și realitatea lui mi se pun neîndoielnice. Iar de nepriceperea mea nu mă mir de loc: cine poate susține că mîntea omenească este numărul în a cărui matematică au fost calculate și încheiate cerul, pămîntul și tainele lor!... Ideea mea, însă, despre această rușine curioasă cu care acoperim pe diavol, este cum că ea porcede chiar de la el. Mi se pare un șiretlic deosebit al Ucigașului că a izbutit să se afunde atît de bine, pentru omenirea pretinsă civilizată și să-și acopere manopera cu cel mai gingaș vâl al cugetului nostru: sfiiala rușinoasă. Cînd revin în mine însumi, asupra credinței în Mîntuitorul și pe cuvîntul Lui și pe Învierea Lui, simțesc clădindu-se în mine, casa odihnei mele, se firesc ca lumea și ca ziua de astăzi să-mi apară intrate pe gura unei văi absolut satanice»²⁵.

În Jurnalul din 31 iulie 1905, Galaction povestește o procesiune cu icoana Maicii Domnului pentru ploaie, după care, pe seară, a plouat²⁶. În Jurnalul din 4 ianuarie 1905 se vorbește de un cutremur înspăimîntător din Italia care a făcut multe victime omenești. Galaction se întrebă: «Pentru ce și de unde fu această?... De la Domnul și cu știința Lui? De la Atotputernicul și pentru ispășirea păcatelor tale? O, Dumnezeule! — ajută necredinței noastre! Fie ca totul să fie de la Tine, fie ca intențiile Tale să ajungă clare pentru credința noastră, fie ca inimile și cugetele noastre să nu fie gonite niciodată de la iestea fericitei siguranțe și suficienții întru Tine!»²⁷.

Părintele Galaction a fost pentru o înnoire a Bisericii care se poate face mai ales prin înnoirea preoțimii și a clerului. Romanul *Roxana* este romanul unui preot, tînăr și entuziast. *Piatra din capul unghiului* sint scrisori teologice către un preot. Părintele Gala semnalează cu regret deficiențele anumitor persoane din cler pentru îndreptare, dar în Jurnalul din 28 iunie 1905 citim următoarele rînduri despre felul cum vede pe preot Sadoveanu în literatura sa: «Am regretat apoi întîmplarea cu părintele Ciotică. Nu prea îmi vine să cred că preoțimea noastră, în vremea aceea,

24. *Ibidem*, p. 86.25. *Ibidem*, p. 487—489.26. *Ibidem*, p. 490.27. *Ibidem*, p. 620.

avea așa de mulți părinți Ciotică, încît întimplarea să merite numaidecît să fie pusă la vitrina unui roman istoric. Mihail Sadoveanu nu prea îmi pare respectuos cu servitorii Bisericii; și în acest roman (Șoimii) și în nuvela Ion Ursu, preotul face figură regretabilă»²⁸. Părintele Gala Galaction, încă înainte de a se preoți, cum se vede din Jurnal era pentru un cler tînăr bine instruit și devotat cu totul misiunii sacre a Bisericii.

Taina mărturisirii ocupă un loc principal în literatura Părintelui Gala. Romanul Roxana este o mărturisire. Despre ea citim în Roxana: «Între tainele lăsate Bisericii de întemeietorul ei, aceea care are o covârșitoare influență prin faptul că adîncește conștiința creștinului, aprinde în el pocăința, rivna evanghelică și dorul de desăvîrșire, este Taina Sfintei Mărturisiri. Adîncă, sufletească, regeneratoare și meriță să strîngă în jurul duhovnicului pe fiii săi duhovnicești, această divină taină este suflul și roua Sfințului Duh peste grădinile Bisericii... Cînd ai un duhovnic experimentat este ca și cum ai avea un protector ascuns cu sfaturile și cu influența căruia obstacolele ivite în calea ta pot fi exaladate sau înfruntate. Învățăturile, chibzuințele, stăruințele, sprijinul sufletesc, dogma, poruncile... pe care le are în depozit duhovnicul sînt ca o minunată farmacie pentru ispitele, pentru bolile și pentru căderile noastre. Fericit este cel care cunoaște calea mărturisirii și fericit este cel ce, la capătul acestei căi, printre brazi dătători de ozon duhovnicesc, găsește totdeauna pe sfințul lui sihastru, pe întregul magistru sufletesc, așezat acolo de înțelepciunea și de iubirea de oameni a întemeietorului Bisericii creștine»²⁹.

Taina Sfintei Euharistii ocupă un loc central și capital în teologia Părintelui Galaction. Cuvîntul Scripturii ajută mîntuirea, dar nu poate înlocui pe Hristosul Cel viu a cărui jertfă este permanentă prin taina Sfintei Euharistii, în Biserică pînă la sfîrșitul veacurilor. «Trupul Meu este pe care Îl voi da pentru viața lumii» (Ioan VI, 51), este textul evanghelic pus în fruntea volumului «Piatra din capul unghiului», care se ocupă mai ales de această taină. Taina Sfintei Euharistii înțelege că jertfă și ca Însăși Trupul și Sîngele Domnului, și nu ca amintire sau pomenire, sînt esențiale pentru mîntuire.

Prin scrisul său viu și frumos, Părintele Gala, șterge praful indiferenței și ne îndeamnă să luăm aminte cu toată înțelepciunea asupra unor imne liturgice închinete Născătoarei de Dumnezeu care cuprind comori de adevăr și de credință mîntuitoare. Unul din aceste imne este condacul Adormirii Maicii Domnului: «Pre Născătoare de Dumnezeu cea întru rugăciuni neadormită și întru folosință nedejdea cea neschimbată, mormîntul și moartea nu o a ținut, căci, ca pe Maica vieții, la viață o a mutat Cel ce s-a sălășluit în pîntecele ei cel pururea fecioresc»³⁰.

Sfîntul Apostol Pavel este pentru Părintele Galaction dreptar de învățătură și pildă de viață. Pe lângă Sfîntul Pavel, Sfîntul Ierarh Nicolae, este pentru Părintele Gala ocrotitor și nădejde tare pe marea acestei vieți. În Jurnalul din 26.XI.1904 citim: «Am hotărît ca 6 decembrie să fie ziua călătoriei (soției) sub paza și scutul rugăciunilor Sfîntului Nicolae. Am ales în gîndul meu, de mult, această zi, și marelui ierarh îi cer, smerit, în rugăciunile mele, ocrotire și ajutor, pentru mamă, bună bunăvoință și aripi de veghe, pentru fructul pîntecelui ei, Nicolae, de va fi băiat»³¹.

28. *Ibidem*, p. 481.

29. *Idem*, *Opere*, vol. III, p. 44.

30. *Idem*, *Piatra din capul unghiului*, p. 65.

31. *Idem*, *Jurnal*, p. 435.

Galaction nu împărtășește ideile spiritiste și comunicarea cu sufletele celor morți după moarte a lui Bogdan Petriceicu Hașdeu și a lui Iulius Dragomirescu. Dar în Jurnalul său găsim consemnate două manifestări a două persoane răposate, spuse de persoane de toată încrederea³². În volumul «Ziua Domnului» găsim povestită cu multă simțire o slujbă la cimitir pentru cei răposați³³.

Slujbele la care participă Galaction nu sînt ritualuri seci, ci sînt acte văzute și auzite prin care se coboară harul lui Dumnezeu în suflet cu efecte binecuvîntate.

În acest sens consemnăm unele mărturisiri din Jurnal: «Am sărutat Evanghelia și această faptă mi-a umplut pieptul cu deliciul unor flori neîncercați»³⁴. «Sfințiile lor (stareța și econoama) se îngrijeau totdeauna ca la finitul sfintului serviciu, prietenul meu și eu să ne închinăm, să sărutăm icoanele și apoi să luăm anafară. Bănuiau oare bieteile maici că, prin aceasta, grăbeau convertirea și creștinarea unui suflet rătăcit?»³⁵. «La 9½ sînt la Biserica Domniței Bălașa. Servește preotul cel bătrîn. Astfel sfîntul serviciu este o înaltă sărbătoare sufletească. Episodul pomenirilor făcute sub prestigiul sfintelor Daruri e scormonitor pînă în adîncul inimii. O curățire extraordinară ți se propagă în suflet; înălțimea catapetesmei te răpește; o coardă de harpă te parcurge de sus pînă jos. O, ce păcat că această fericită resurrecție sufletească nu ține o viață întreagă. Ce păcat că paradisul gîndurilor și al florilor pe care îl străbați, purtati pe aripa cîntărei sfînte, este accesibil așa de rar! Ce păcat că unor asemeni momente le urmează urciunea lumii și a mistuirii pentru demîncare!»³⁶. La 6. I. 1900 consemnează în Jurnal impresia de la slujba Bobotezei: «Ceia ce citește arhiereul, mai înainte ca să taia apa și să spună și iar să spună: «Însu-Ți și acum, Slăpine, vino și sfințește apa aceasta, îmi face o superbă impresie»³⁷. În Jurnalul din 25.XII.1908 se consemnează faptul că plecării de la serviciul divin înainte de timpul convenit, îi urmează o retragere a harului divin: «Nu este iertat să jignești pe creștin, cu acest cuvînt, expres osîndit de Mîntuitorul, tocmai în ziua de Crăciun. Și atunci am înțeles că plecasem din biserică cu 20 de minute mai înainte decît se cuvenea»³⁸.

Găsim în scrisul lui Galaction și momente de răceală sufletească, de criză, de retragere a harului. Simțăminte de răceală sufletească le împărtășește la slujbele de la episcopia Romanului săvîrșite în prezența austerului episcop Gherasim Safirin³⁹. Are crize sufletești și în viața de toate zilele: «Căci, iată-mă, nu mai pot să am nici-o siguranță. Diavolul mă prigonește și mă vînează și mă extermină de pe căile care duc la Domnul. Eu, cel cu conștiință, mor în păcate și de două ori mai vinovat, fiindcă am știut. Greutățile vieții mele de azi, slăbiciunile și lipsurile bieteii mele neveste, nevoile casei, grijile și supărările cu copiii, nu mă lămuresc căci nu scot răbdare și cuviință din mine ci mă pierd și mai mult căci răscolesc tot noroiul inimii mele»⁴⁰. În romanul *Roxana* părintele Abel Pavel își începe misiunea preoțească cu zelul apostolic al Sfîntului Pavel și cu curăția sufletească a lui Abel, dar fumul jertfei lui curate se amestecă cu jertfa lui Cain, îmbogățitul de război Atanasie Ceur, și nu este primită de Dumnezeu. Biserica care începe să se ridice din rîvna părintelui Abel și cu banii lui Atanasie Ceur nu se mai înalță pentru mîntuirea poporului și spre slava lui Dumnezeu, ci se înalță pentru slava unor oa-

32. *Ibidem*, p. 566—568.33. *Idem*, *Ziua Domnului*, p. 156—157.34. *Idem*, *Jurnal*, p. 97.35. *Ibidem*, p. 97.36. *Ibidem*, p. 290.37. *Ibidem*, p. 302.38. *Ibidem*, p. 618.39. *Ibidem*, p. 512.40. *Ibidem*, p. 582.

meni care n-au fost cinstiți. Părintele Abel declară: «Am căzut, în alte vremuri, de multe ori la racla Sfintului Dimitrie și am sărutat adesea mina lui de abanos transfigurat. Această mină fină și crispată este pentru mine, după tainice împrejurări personale, cînd mîngioasă și placidă, cînd dură și rebelă la sărutat. Am stat mult în genunchi lingă sfintele relicvii și am îndrăznit să mă aplec asupra lor. Mina Sfintului Dimitrie nu mă mai cunoștea»⁴¹. Această vremelnică părăsire a harului îl indeamnă pe Galaction la rugăciune care abundă în Jurnal. Cităm una din aceste rugăciuni: «Doamne, vezi pe cel nevrednic și prea slab; cugetul meu — pasăre ostenită și pribeagă — întinde-i ramura cea verde a Fericitei credințe; primește în pacea Ta cea negrăită sufletul ce ți se frînge, Doamne! Topește pămîntul simțirii mele în isopul îndrumării Tale. Fă din inima mea cădelniță de aur Templului tău și din simțirea ei mireasmă de tămîie Slavei Tale»⁴².

Nădejdea creștină la Galaction. Față de suspinul întregii făpturi care este pînă acum ca «în dureri de naștere» (Romani VIII, 22), nădejdea este mintuire (Romani VIII, 24); față de intristarea celor «care nu au nădejde» (I Tesaloniceni IV, 13), nădejdea în Hristos cel înviat, care va învia pe «cei morți întru Hristos» (I Tesaloniceni IV, 16) este bucurie și viață veșnică.

La începutul Jurnalului său în 1898 el scria: «Cred că viitorul meu de cugetător și de om (ca și prezentul, ca și trecutul) e voit și dictat de Legi Superioare care m-au făcut să mă nasc, să fac să gîndesc cum gîndesc, mă vor face să lucrez ceea ce voi lucra»⁴³. Iată cum tîlmăcește Galaction cuvintele Mintuitorului la moartea lui Lazăr (Ioan XI, 25): «De plumb este chestiunea mortii! Un plumb ce învăluiește cugetul ermetic și-l lasă stupid și asfixiat! Cît de dulce, cît de mintuitoare, cît de legitimă și suveran probată prin chiar faptul acestei năuciri a cugetului nostru — răsare conștiinței limitata încredere în Cel ce a învins Moartea! Crezînd într-însul neclintit vom fi vii, de vom și muri! Adevărul că Iisus Hristos este adevărul, în viață ca și în moarte, și că credința în El izbăvește veacurile și toată taina lor și toată spaima lor, și toată neliniștea și neînțelesul, cu tot întinsul și cuprinsul lor, ni se pare, după un moment de uitare filozofică, imens pînă la stele — și dincolo de stele, pînă în sînul Dumnezeirei, din care porcede și cu care e unul și același!»⁴⁴.

Ca și Sf. Pavel, Galaction propovăduiește și suferă pentru «nădejdea lui Israel» (Fapte XXVIII, 20). În ziua de 17 sept. 1906 ține o predică cu tema: *Cel ce va vrea să-și mintuiască sufletul său, îl va pierde, iar cel ce-și va pierde sufletul său, pentru Mine și pentru Evanghelie îl va mintui* (Marcu VIII, 35), în biserica Crețulescu din Capitală, în fața unui auditor select. Predica a fost apreciată favorabil. «Am auzit cuvintele, spune Galaction, pe care dumnezeiescul Pavel aude din gura procuratorului roman: «Pavele, ești nebun! Învățatura ta cea multă te duce la nebulie!». Atunci ca și acum mi-am dat seama limpede că între acești amici, că între lumea lor și mine e o depărtare... inexpulzabilă... Noi ce ne numim creștini... ne e greu și ne jignește să mai auzim că Iisus Hristos a înviat din morți și că întru răstignirea Lui am răstignit rîbia vieții, tirania ei, grijile ei și spaimile ei. A sufla cenușa obișnuinței, a nepăsării și a ignoranței de deasupra divinului jărat al Evangheliei a urca încă odată scara sublimelor înțelesuri ale Răscumpărării și Eliberării întru

41. Idem, *Opere*, vol. III, p. 89. 42. Idem, *Jurnal*, p. 677.

43. Sören Kierkegaard, *Die Krankheit zum Tode*, Leipzig, 1938, p. 5.

44. Gala Galaction, *Jurnal*, p. 48—49.

Hristos, a mai mărturisi cu emoțiune că El e Dumnezeu și că tronează în ceruri, însemnează astăzi a strica buna dispozițiune a evlavioșilor ascultători!»⁴⁵.

În nuvela «Trandafirii», Galaction ca și Sfintul Pavel se laudă cu «Puterea Mîntuitorului care s-a sălășluit în cel nespus de slab»⁴⁶. «Deci foarte frumos mă voi lăuda mai ales întru neputințele mele ca să locuiesc întru mine puterea lui Hristos. De aceea sînt bucuros de slăbiciuni, de defăimări, de nevoi, de prigoniri, de strîmtoări pentru Hristos, căci tocmai cînd sînt slab atunci sînt tare» (I Cor. XII, 9—10).

Nădejdea lui Galaction în Providența divină nu este teoretică, este trăită și nelimitată. În acest sens citim cîteva pasaje edificatoare din Jurnal: «Cum să mai cred eu că Dumnezeu este minios pe mine, cum să nu nădăjduiesc în nesfirșita-i indulgență pentru păcatele mele: cînd El mi te-a scos în cale...»⁴⁷. Iată și un îndemn la credință și nădejde în Dumnezeu: «Crede din toată puterea sufletului d-tale că Dumnezeu ne păzește și ne păstrează. Crede! Crede aceasta și «nici un fir de păr» nu va pieri din capetele noastre. Eu cred astfel, din toate puterile sufletului meu mă încredințez să cred astfel — și simt fiorii unei fericiri nespuse: Dumnezeu ne vede și ne apără în toată clipa!»⁴⁸.

Însemnăm și o mișcătoare rugăciune: «Iisuse Hristoase nădejdea noastră, acopere cu îndurările Tale pe bieții mei copii, pe biata mea nevestă, iar mie păcătoșului ridică-mi, din intențiile și din poruncile Tale, pod de milostivire și de bună trecere peste viscol, peste îngheț, peste omăt, peste depărtarea tristă, peste ceasurile de veghe și de muncă și peste piedicile toate ce vor mai fi să fie pînă la țelul însemnat mie, de Tine, Doamne! Și precum odinioară, cu servul Tău Iacob și precum odinioară cu drumeții porniți către Emaus așa și cu mine, mult netrebnicul, călătorește astăzi, Slăvite Doamne!»⁴⁹.

Ca un călugăr desăvîrșit ce s-a visat⁵⁰, Galaction nu a nădăjduit în bani și în bogății și a voit din tot sufletul să fie mai bun și să fie mai aproape de Mîntuitorul⁵¹. Sărăcia nu i-a fost străină mult timp, dar n-a făcut o tragedie din ea și a binecuvîntat-o ca pe un mijloc al apropierii de Dumnezeu.

Galaction se declară imun suferințelor morale: «Durerile mele sînt cerebrale, adică se petrec mai mult în capul meu, nu mă afectează peste orice măsură, nu șerpuiesc către inimă... La mine, lacrimile sînt o plăcere pură, ideală, fără nici-o suită dureroasă»⁵². «Avem păcate și sîntem triști de ele; dar ce este tristețea decît apa curățitoare a sufletului? Suferința este flacăra sfîntă care mistuiește păcatele noastre. Acei care sufăr mai mult decît restul oamenilor sînt mai buni și mai curați decît acest rest. Tristețea și suferința sînt niște trimise a lui Dumnezeu ca și dreptatea și credința»⁵³.

«Cine dintre noi ar putea să facă Dumnezeirea răspunzătoare de lacrimile lui? Oare, mai curînd, decît să ajungi aci: n-ar sfîrși unul ca acesta prin a întrezări că infinita durere și izvorul cel nesecat al ochilor noștri sînt tămîia și untuldelemn dulci lui Dumnezeu, dulci Fiului Său care a venit să le caute printre noi, El însuși?! Oare n-ar sfîrși acest adîncitor al înțelesului durerii pămîntești prin a înțelege că

45. *Ibidem*, p. 472.46. *Ibidem*, p. 520—521.47. Gala Galaction, *Opere I*, București, 1949, p. 59.48. *Idem*, *Jurnal*, p. 101.49. *Ibidem*, p. 331.50. *Ibidem*, p. 628.51. *Ibidem*, p. 229.52. *Ibidem*, p. 329.53. *Ibidem*, p. 169—170.

durerea este aluatul din care este plămădit, în chip firesc sufletul nostru, că durerea este sublima caracteristică a omenirii, că este tocmai darul divin prin excelență și că, în sfârșit, în unda lacrimilor noastre însuși Iisus Hristos a pogorit să se boteze! ?⁵⁴. «Nu uita, mai cu seamă, că înțelepciunea cea mai solidă din această lume, e să primești lucrurile așa cum vin și se produc și să fii convins că dacă vin și se produc așa, apoi nu este de capul lor. Adu-ți aminte că una din notele cele mai adinci și mai cuceritoare ale doctrinei creștinești — așa cum a semănat-o în lume Sf. Pavel — e să mulțumești lui Dumnezeu, totdeauna, pentru toate. Ah! — cine ar putea veșnic mulțumi lui Dumnezeu pentru toate, acela a transformat în miere toate amorurile vieții noastre. Acela care ar da sufletului său temelia convingerii că toate ne vin de la mîna lui Dumnezeu, ar transforma pămîntul acesta într-o jumătate de Paradis»⁵⁵.

Prin Nădejdea creștină se capătă la Galaction întărire nu numai față de lipsurile materiale de tot felul, a necazurilor vieții morale și materiale, dar chiar în fața morții se arată o tărie puțin obișnuită în literatură și în viață. «Mă gîndesc atît de des la moarte, spune Galaction», încît s-ar putea ca această palidă princesă, intrigată de atîta insistență din partea cugetului meu, să vie să-mi facă importanta ei vizită: chiar la 20 de ani cîți am»⁵⁶. «Deci moartea îmi apărea liman scinteetor și inflorit — deasupra, oh, deasupra! — oscilării neguroase, înserate a sufletului meu»⁵⁷. «Și gîndind la cît amar, la cîte suferințe, la cîtă iarnă te-asteaptă în viitor, cît de firesc răsărea dorul ca Moartea să ne fie gazdă în seara aceea și palatul ei de taină: casa vecinului conac!»⁵⁸. Cimitirul este pentru Galaction loc preferat de plimbare și de reculegere. Sînt numeroase descrierile acestor momente de reculegere. Ele nu impresionează prin groază ci prin calm și seriozitate. Iată o astfel de descriere: «Oricum, poate că cimitirul este mai frumos iarna, decît oricînd alt dată. E o impresie toarsă din multe fire aceea pe care o dă obștescul alb lințoliu de pe întregul cimitir. Pe toți îi învălește aceeași uitare, aceeași pace albă aceeași lepede ideală! Nici nume, nici inscripții, nici trufie furioasă: sînt toți cu toții deopotrivă... Fără de interpretări alegorice și fără de rezerve, primesc cu simplitate — pe garanția lui Iisus Hristos — că mormîntului lăsăm numai o haină pe care, în ziua încununării veacurilor, vom reîmbrăca-o strălucitoare sau mohorîtă, întru fericire sau întru întristare — vom îmbrăca-o, preschimbată dar reală și pentru eternitate. Iisus Hristos a zis aceasta; fiți încredințați că înțelepciunea lumii nu face cît a Lui»⁵⁹.

Nădejdea pe care o au credincioșii o găsim în Jurnalul lui Galaction în două exemple: «Am trecut pe lîngă un cerșetor — un biet bătrîn orb. Vorbea cu el însuși. M-am oprit un moment să aud ce-și spune: «...că Dumnezeu toate le face bine»⁶⁰. Iată cum ne descrie Galaction scena de la moartea unei tinere fete: «Jalea sărmanilor părinți e simplă și înduioșătoare. Deși fără învățătură, deși fără misticism și arătare, ei sînt încredințați, că Aristia lor este azi în ceruri, înger între îngerii Domnului. «E mireasa Domnului», spune tatăl, despre fetița lui gătită cu vâl alb; «Sînt soacră mare» zice plînsă biata mamă! O! îndurerații mei prieteni, lîngă sentimentul vostru sfînt și tare, lîngă convingerea voastră binecuvîntată mă simt și mă găsesc mai sus decît toți munții înțelepciunii păgînești. Cred! Cred și

54. *Ibidem*, p. 48.
58. *Ibidem*, p. 258.

55. *Ibidem*, p. 330.
59. *Ibidem*, p. 427.

56. *Ibidem*, p. 356.
60. *Ibidem*, p. 502—503.

57. *Ibidem*, p. 269.

eu ca voi cred cu tărie, cu emoțiune, întru Iisus Hristos sintem nemuritori. Sint convins, ca și voi, că **Arista** voastră este în ceruri și, în netrebnicia mea de cărturar, sint fericit să mă gădesc la nivelul vostru...»⁶¹.

Această nădejde mîngîietoare apare ca un pururea răspuns al Mîntuitorului dat la rugăciunea umilită a unuia dintre împreună răstigniții de pe Golgota: «Astăzi vei fi cu Mine în rai» (XXIII)⁶².

Galaction se caracterizează ca un om «care ia visul drept realitate, și din realitate face trambulină pentru vis»⁶³. În Jurnal, Galaction își narează numeroase vise care în genere presimt fericirea Raiului. Iată impresiile după un astfel de vis: «De ordinar, sint foarte rațional și liniștit și pînă acum nu-mi aduc aminte de vreun vis. să-mi fi adus lacrimi în ochi. Ce înseamnă această înduioșare și ce înseamnă visul care mi-o pricinuieste? E o prevestire? Închipui-voi, oare, acea poiană inflorită și acea lume în haine îngerești existența de apoi? Ce mult aș vrea să închipuiesc aceasta!»⁶⁴.

Dragostea în opera și în viața lui Galaction ocupă un loc central. În mai bine de 300 de pagini din Jurnal vol. I își mărturisește dragostea curată și puternică față de sora Zoe. Sora Zoe a fost aceea prin care Providența i-a adresat irezistibila chemare la credință și care îi va deveni soție. Într-un interviu acordat în 1932, Galaction mărturisea: «La vârsta de 19 ani am avut norocul să întilnesc pe ființa excepțională care era să fie soția mea de mai tirziu și a cărei pietate și curățenie sufletească fără pereche erau să înriurească definitiv, asupra hotărîrilor și asupra pașilor mei în viață. Această întilnire a fost pricina care m-a colectat sufletește și m-a determinat la 20 de ani să părăsesc facultatea de filozofie și studiile profane și să apuc calea teologiei»⁶⁵. Însemnăm din părerile și convingerile lui Galaction despre dragoste: «Într-o vreme, după multă citire din cărțile asupra iubirei, ajunseseam la convingerea că plăcerea trupească este pricina coruperii dragostei și a o mulțime de nenorociri care lovesc dureros pe cei îndrăgostiți. Voluptatea, are după mine, un păcat ce trebuie ispășit în chip amar. Azi cred mai puțin lucrul acesta: totuși, sint convins că nimic nu dezonorează, nu énervează, nu obosește și prin urmare nimic nu distruge mai repede dragostea decît materializarea ei... Pentru mine dragostea este o prietenie — numai o prietenie — dulce și senină; este un sentiment fraged care încadrează un șir nesfîrșit de atenții delicate, de servicii sincere și intențiuni luminate... Femeia pentru mine este o prietenă și o soră. Ceea ce îi cer este bunătatea inimii, pietate (curăția cugetului). În viața noastră de azi, pe care o înțelepciune adîncă, pentru motive neînțelese pînă acum, o face să apară rea și tristă, femeia trebuie să fie tovarășul cel mai blind și mai duios al omului. Femeia nu este inferioară bărbatului, femeia nu este o păpușă a fanteziei și capriciilor lui, ci o colaboratoare omului»⁶⁶. În principala sa operă «La răspîntie de veacuri» ca și în «Doctorul Taifun», «O stea la fereastra lui Manolaș», ca și în Jurnal, Galaction pledează pentru viața de familie ca temei al unei societăți sănă-

61. *Ibidem*, p. 313.62. *Ibidem*, p. 509—510.63. *Ibidem*, *Oameni și gînduri din veacul meu*, București, 1955, p. 49.64. G. Galaction, *Jurnal*, p. 92.65. Ioan Masoff, *Gala Galaction în intimitate*, în «Rampa», an XV, nr. 4420, 10 oct. 1932, p. 3.66. *Gala Galaction*, *Jurnal*, p. 80—81.

toase. Copiii întăresc familia și măresc responsabilitatea și importanța părinților. La 15 martie 1905 Galaction scria în Jurnalul său: «Sentimentul de părinte... încălzește și deschide germenii de viorele pe pământul cel mai putred și cel mai dezordonat... Eram, sint iată, și pentru calitatea aceasta Dumnezeu prelungește creditul răbdării sale și celui de pe urmă păcătos»⁶⁷.

Măreția mamei chiar adulteră e patetic prezentată în Floreal din «Doctorul Taifun»: «Dacă dreptatea mea vă jignește, dați-mi atunci îndurarea voastră! Dați-o femeii vinovate, dar femeii vinovate ajunsă mamă! Căci iată adevărul! Iată îngerul meu păzitor! Iată apărarea și desvinovățirea mea! Sint mamă, domnii mei! Ce puteți să mai argumentați împotriva femeii adultere, care și-a răscumpărat crima cu acest preț capital: a rămas însărcinată, a păstrat ispașa în sinul ei și a adus societății un copil, un viitor om... Vinovată, adulteră, criminală! Așa este! Eu sint aceea! Dar iată aici rodul îndrăznelii mele! Iată prețul meu de răscumpărare! Iată copilul care — poate un om excepțional în zilele lui — va ridica deasupra memoriei maicei sale nu numai cortul iertărilor omenești, dar, cine știe... poate semnul unei dispense dumnezeiești»⁶⁸. Opera lui Galaction ne avertizează și asupra factorilor nocivi ai vieții familiare.

Galaction pledează pentru importantul simț religios al femeii în «familie și în viața Bisericii»: «În orice caz, noi, bărbații, nu mai avem dreptul să fim înfurați și disprețuitori... Când este vorba mai ales de devingerea lor mistică și de uimitoarele lor certitudini, cum să zic metafizice, aici cred că trebuie, pentru sănătatea noastră sufletească și pentru însoțirea acestei clipe pămîntești, să le urmăim cu docilitate, dacă nu și cu convingere. Ce vrei! Ochii sufletești ai acestor feline umane văd razele ultraviolete ale misteriosului nostru cosmos!»⁶⁹. La 1 decembrie 1904 Galaction evidențiază un articol al lui Max Nordau «Die Frau in der Kirche»: «Campionul lui Israel descrie din punctul de vedere al celor «4 k» (Kinder, Küche, Kleider, Kirche), pe care se zice că împăratul Wilhem îl dorește și-l cere de la femeie. Se oprește asupra ultimului K(Kirche) — singurul valabil pentru societatea franceză — și arată că dacă Biserica, în Franța n-a căzut de tot sub asaltul ateismului este numai grație energiei și devotamentului lumii feminine»⁷⁰.

Galaction a avut o prietenie constantă, de-o viață întreagă cu N. D. Cocea și Tudor Arghezi între care el se considera un prizonier a lui Iisus Hristos și a frumuseților Evangheliei⁷¹.

Scriitorul Galaction manifestă o deosebită simpatie și considerație pentru țărănime, popor, nevoiași. Iată câteva exemple de acest fel: «Eu sint încredințat că sufletul omului din popor, omului ce aparține treptei sociale celei sănătoase și netrăite, are față de sufletul tău și al meu niște superiorități misterioase... Ochii țaranului văd pe lume aceste bucurii pe care eu nu le pot vedea! Saducheul și fariseul instruit nu văzură și nu vor putea vedea niciodată semnele extraordinare pe care le văzură pescarii de pe țărmul Tiberiadei»⁷². «Avem și am simpatia pentru acești oameni, nevoiași, incovoiați sub povara vieții și totuși dreți și temători de Dumnezeu. În ei și în cei ce seamănă cu ei, recunosc pe preferiții Domnului și-i respect, și li iubesc. Fericiți cei curați cu inima! Fericiți cei săraci cu duhul!»⁷³.

67. *Ibidem*, p. 455.

68. Gala Galaction, *Opere Alese*, vol. III, p. 339—340.

69. *Ibidem*, p. 509.

70. *Ibidem, Jurnal*, p. 436.

71. *Ibidem*, p. 661.

72. *Ibidem*, p. 410—411.

73. *Ibidem*, p. 509.

În 10 iulie 1904 consemnează în Jurnal un neajuns al serbării de la Putna la aniversarea a patru sute de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare: «Acest neajuns a fost excluderea țăranilor de la masă. S-ar fi putut ca masa boierilor să nu aibă atâtea feluri, câte-a avut, și să nu ție 4 ciasuri; s-ar mai fi putut ca masa din grădină să fie de trei ori mai mare și pentru toată lumea, deci și pentru țărani» 74.

În preajma Crăciunului din 1904 cu patosul profeților biblici mustră pe asupritorii țăranimii: «Foame la sate, jaf la centru: iată-ți oglinda, scumpă Românie! Și-ai vrea să fii mare cât Isaia, să ai splendoarea graiului lui Haba Kuk și divina minie a lui Ioan, scriind Apocalipsul! Ai vrea să cazi ca un trăsnet în acest București de prostituate și proxeneți, să îngrozești cu fulgere și cu minuni, să tai cu cuvântul, să bagi în pământ cu cugetul! și suveranului, uimit și mut, să-i înțești în mină sceptra domniei absolute!» 75.

Galaction se va pleca cu pietate în fața mormintului lui I. C. Frimu, și când durerile vieții îl încearcă în diferite momente, de pildă după sfârșitul primului război mondial, drumurile sale îl poartă din nou către cei care sufereau, către oprimați, către schingiuiți, către toți cei care luptau pentru o lume mai bună 76.

Galaction a simpatizat catolicismul, a avut prieteni printre protestanți dar și-a arătat totdeauna devotamentul pentru Ortodoxie.

Galaction e unul dintre cei mai constanți și vajnici susținători ai filosemitismului, fapt care nu l-a cruțat de multe neplăceri. În romanul «Papucii lui Mahmud» apărut în 1932, când atmosfera șovină din țară nu era de depreciați, Galaction susține conviețuirea pașnică și armonioasă a creștinilor cu evreii și musulmanii și această armonie este recomandată de toate doctrinile religiilor acestor popoare. Savu Pantofaru spune că «Domnul Hristos prin Pilda Samărineanului milostiv ne învață că frăția și dragostea omenească n-au hotare și trebuie să se întindă și să cuprindă pe toți oamenii de orice neam și de orice lege... Ibrahim... își aduce aminte de cuvântul din Coran: «Cei ce-și cheltuiesc averile în calea plăcută lui Alah sînt asemenea cu bobul de grâu care dă șapte spice, și în fiecare spic sînt cite o sută de boabe...» «Marcu (evreu) povestește o hăgadă evreiască: «Natan cel înțelept» în care se povestește despre bogatul care a lăsat celor trei copii trei inele din care unul năzdrăvan. Fiecare din cei trei copii: creștinul, evreul și musulmanul, trebuie să dovedească prin blindețe, prin îngăduință, prin dragoste de oameni, prin milă și prin milostenie neseacă, că inelul cel adevărat este în degetul și inima fiecăruia» 77.

Prin Savin Pantofarul din «Papucii lui Mahmud», Părintele Gala creează în literatura românească un tip caracteristic de sfințenie și de mîntuire creștină. O sfințenie, o mîntuire care se lucrează nu în retragere și în pustiu, nu în chinurile adesea fără rost ale trupului, ci în societate și în folosul moral și material al oamenilor: prin încălzirea celor ce au nevoie de încălzăminte, prin îmbrăcarea celor goi, prin hrănirea celor flămînzi, prin împăcarea celor învrăjbiți, prin ocrotirea celor fără ajutor. Dar sfîntul lui Galaction nu este numai social și pentru lumea aceasta ca Părintele Serghie a lui Tolstoi, el este călăuzit de harul divin și-și primește de-

74. *Ibidem*, p. 403. 75. *Ibidem*, p. 442.

76. Tudor Vianu, *Opere*, vol. III, p. 67.

77. Gala Galaction, *Opere*, vol. III, p. 217-218-219.

plina satisfacție cu ajutorul Tainelor Bisericii în lumea cealaltă. «Capul lui (al lui Savu) pare un vîrf muntos acoperit de nea, gata să se piardă în claritățile unei zile serenissime și dematerializate. Un nimb de taină și de pătrunzătoare solemnitate se simte în jurul acestui umilit, acestui cerșetor chemat de la răs pintii la ospățul împăratului din Sfînta Evanghelie. «— Prea cuvioase părinte... ajungem la țărm... mai bine și mai fericit decît puteam să gîndesc eu în nevrednicia mea... Dumnezeu s-a ținut de cuvîntul pe care l-a dat lui Simeon... Ce de lume! Ce de flori! Ce sărbătoare împărătească! Da unde sîntem?» Savu s-a ridicat în genunchi, cu mîinile întinse și cu ușoara lui traistă agățată de mînă. În fața lui, extatică și străvezie, se răsfrîng luminile, misterul și apropierea unei alte lumi»⁷⁸.

Actualitatea lui Galaction. — Multe din ideile lui Gala Galaction capătă astăzi o sporită prețuire. Galaction a fost un precursor al importanței rolului femeii în societate. El a activat pentru o apropiere între cultele creștine și necreștine, cultivînd ceea ce le apropie nu ceea ce le dezbină. Țelurile de azi ale Mișcării Ecumenice au fost încă de mult dezbătute în opera lui Galaction.

Că Biserica și Creștinismul trebuie să-și aducă aportul practic în societate și să nu se rezume la teorie și ritualism, a fost una din părerile și acțiunile lui Galaction în vremea sa.

Galaction susține că Biserica își aduce aportul său social păstrîndu-și caracterul său religios și evanghelic nu denaturîndu-se. «În numele bunului simț, în numele virtuții, în numele dreptății ofensate, acești artiști de geniu ne-au pus pe frontul bunului simț, au cenzurat dezordinile noastre și au răzbnunat pe cei nedreptățiți. Dacă satira, comedia, fabula... au înaltele lor drepturi justițiare și umanitare, cu atît mai mult Evanghelia lui Iisus Hristos și darul cel pus în slujba lui»⁷⁹. Galaction se vrea un propoveditor al Evangheliei și nu un literat, declară în scri-soarea către D. Caracostea prefață la «Doctorul Taifun».

A fost însă o preocupare a vieții mele aceea de, dacă nu a armoniza, dar de a pune în paralelă pe mării dascăli ai cugetării revoluționare cu propoveditorii de azi și de altădată ai concepției și ai vieții creștine»⁸⁰. Lui Cocea îi scrie în 1905: «Tu ești socialist, adică un fel de creștin fără Hristos, eu sînt creștin, adică nu fel de socialist din alte vremuri»⁸¹.

În timpul cînd de mulți religia era socotită o fază istorică de mult depășită, Galaction afirmă cu toată puterea profetismului său, credința ca întrevedere luminoasă a viitorului, a progresului. Prin gura lui Policarp, unul din personajele sale literare, spune: «Vreau să zgudui conștiința ta, ...și să te fac să simți că noi înșine ne găsim într-unul din acele momente istorice supreme cînd profetismul sparge stinca și țîșnește peste noroadele însetate...»⁸².

Tudor Vianu spunea despre Galaction: «Trăirea în viitor, visul social, ceea ce el va numi în curînd «profetismul» său, se anunță încă din anii în care viitorul scriitor nu era decît un adolescent»⁸³. «Prin toate datele sale firești, prin felul angrenării lui în societatea contemporană, prin achizițiile culturii lui, Galaction a nimerit totdeauna pozițiile menite a fi confirmate de viitor»⁸⁴.

78. *Ibidem*, p. 259—262.

79. *Ibidem*, p. 267.

81. *Idem*, *Jurnal*, p. 662.

83. *Ibidem*, p. 73.

80. *Idem*, *Oameni și gînduri din veacul meu*, p. 7.

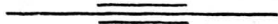
82. Tudor Vianu, *Opere*, vol. III, p. 77.

84. *Ibidem*, p. 77.

Nu ne vom opri asupra profețiilor implinite ale lui Galaction, dar vom menționa una încă deschisă: «Scumpli prieteni, întrebați despre pace și despre configurația sufletească a lumii actuale, pe un moșneag care nu mai are mult de zăbovit între voi. Am fost, o viață întreagă, iubitul și propovăduitorul păcii, atât de sta-tornic, încât am ajuns — de câteva ori în grea primejdie. Nu pot să cred azi, când mă apropii de supremul exod, că mintea omenească, că dragostea lui de pace, că munca lui de milenii, că opera și idealul sublimelor profeții a lui Israel, că moște-nirea lui Socrate, a lui Kant, a lui Marx, a lui Lenin — vor pieri, cu toată viața pămîntească, într-un uragan de foc și urlete!... Nu pot să cred că atâtea capodope de poezie și de artă, de cugetare și de revenire umanitară se vor prăbuși într-o catastrofă pregătită de chiar mina omului! Cred în pacea a toată lumea. Cred în puterea irenică a poeziei și a artei. Cred în idealul marilor profeți de ieri și de azi. Cred că lumea noastră își va găsi voința și energia de a se întruni la un su-preopag al înțelepciunii și al umanității»⁸⁵.

La 3 mai 1906, la vîrsta de 26 de ani, cînd dobîndise a doua fiică, Galaction scrie în Jurnalul său un fel de testament pe care îl socotim important nu numai pentru urmașii săi, ci pentru toți, de aceea îl transcriem: «Poate că nu va mai fi stare să le adun nici-o avere; ceea ce vreau, însă, să le las ca zestre și ca moștenire este comoara neprețuită a credinței lui Hristos Iisus, liniștea și mîngîierea sufletului Răscumpărării, veșnica dimineață de april a sufletului pentru care Evanghelia este firmamentul, Biserica drumul vieții și Paradisul conștiinței»⁸⁶.

Pr. IOAN PĂC

85. Gala Galaction, *Oameni și gânduri din veacul meu*.
86. Idem, *Jurnal*, p. 507.

D O C U M E N T A R E

UN NOU PUNCT DE VEDERE ÎN DISCUȚIA ASUPRA VERSIUNII SLAVE A „POVESTIRII DESPRE DRACULA VOIEVOD“

Nicolae Iorga a comentat, în anul 1926, o mărturie de excepțională însemnătate pentru înțelegerea evoluției culturii feudalilor români din Transilvania în veacul XV. Este vorba de portretele ctitoricești și inscripția din 2 octombrie 6917 (1408—1409) de la biserica ortodoxă românească Strei-Singiorz, din județul Hunedoara, cu hramul Sf. Gheorghe¹. Textul destul de lung al inscripției, redactat în limba slavonă, cuprinde toate elementele obișnuite în asemenea împrejurări: numele întemeietorilor așezământului (jupanul Lațco, jupanul Chendreș cu soția lui Nistora etc.), hramul care i-a fost atribuit, numele craiului Sigismund și al voievozilor transilvăneni Ioan și Iacob, în timpul cărora s-au isprăvit lucrările de construcție și zugrăvire precum și, în încheiere, data amintită. Acest tip de inscripție îl regăsim în mod permanent în veacurile XV—XVIII în Țara Românească și Moldova. Concluzia lui Nicolae Iorga: «Într-o mare lumină nouă apare prin fresca din Streiu toată această nemeșime românească de cnezi, nici unguřiți, nici latinizați, nici trecuți la legea stăpnilor, ci înfățișând în Ardealul lor ce înfățișau dincoace ai noștri cei vechi»². Cu alte cuvinte, portretele votive și inscripția de la Strei-Singiorz constituie unul dintre primele și convingătoare repere despre posibilitățile culturale ale mediului ortodox românesc din Transilvania veacului XV.

În anul 1929, I. Lupaș a încercat să demonstreze că ineseși începuturile literaturii istorice românești din Transilvania trebuiesc plasate în secolul XV. Atenția sa s-a concentrat asupra părții finale, privitoare la evenimentele răstimpului 1473—1479, din «Chronicon Dubnicense»³. Într-adevăr, această compilație — din a doua jumătate a secolului XV — de vechi cronici ungaro-latine, se încheie cu un grup de însemnări originale, în care se remarcă, pe de o parte, consemnarea elogioasă a strălucitei biruințe în lupta cu turcii, în 1475, a lui Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, cit și a participării și rolului lui Bartolomeu Drágfy la lupta de pe Cîmpul Piinii (1479), tot

1. Vezi N. Iorga, *Cea mai veche ctitorie de nemeși români din Ardeal (1408—1409)*, extras din «Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice», Seria III, tom. VI, Mem. 7, Buc., 1926, 5 p. + 2 pl. 2. *Ibidem*, p. 5. Sublinierea aparține lui N. Iorga.

3. I. Lupaș, «Chronicon Dubnicense» despre Ștefan cel Mare, extras din «Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice», Seria III, tom. X, Mem. 6, Buc., 1929, 12 p.

cu turcii, iar pe de alta, criticile aduse politicii regelui Matei Corvin⁴. Această atitudine este de natură să provoace nedumerire, cu atât mai mult cu cât istoricul aulic al regelui Matei Corvin, italianul Antonio Bonfini a procedat tocmai invers: s-a oprit mult mai succint asupra luptei de la Vaslui, omițind numele învingătorului (Ștefan cel Mare) și, de asemenea, uitând să-l amintească și pe cel al lui Bartolomeu Drágfy în legătură cu cealaltă luptă, de pe Cimpul Piinii (care este totuși povestită cu amănunte bogate)⁵.

«Chronicon Dubnicense» s-a păstrat, în perioada de la sfârșitul secolului XV și până în a doua jumătate a secolului XVI, la membrii familiei nobile româneșit Drágfy (descendentă din voievodul maramureșan Drag)⁶. Acest fapt, alături de observațiile de mai sus, l-au îndemnat pe I. Lupaș să formuleze ipoteza potrivit căreia partea de sfârșit, originală, pentru anii 1473—1479, a cronicii latinești respective a fost redactată de un anonim cronicar român din Transilvania, poate preot, de la curtea voievodului Bartolomeu Drágfy⁷.

Aceleași idei le găsim reluate și în studiul introductiv, intitulat semnificativ «Dezvoltarea istoriografiei române din Transilvania în sec. XV—XIX», la lucrarea lui I. Lupaș, în două volume, *Cronicari și istorici români din Transilvania*. Autorul insistă acum, luând în considerare tot textul de la sfârșitul lui «Chronicon Dubnicense», asupra faptului că începuturile istoriografiei românești din Transilvania datează «aproape simultan cu cele mai vechi urme de istoriografie moldoveană»⁸.

Este interesant de reținut că interpretările de izvoare semnalate mai sus, datorate lui N. Iorga și I. Lupaș, au venit la scurt răstimp după ce, în anul 1923, în discursul său de recepție la Academia Română, intitulat *Istoriografia română ardeleană în legătură cu desfășurarea vieții politice a neamului românesc de peste Carpați*, Alex. Lapedatu afirma despre aceasta că: «nu începe... cu obișnuitele anale, pentru ca de la acestea să treacă, treptat la cronice și de la cronice să ajungă la expunerile istorice, de erudiție și de critică, ale timpurilor moderne, ci — datorită... unor anumite împrejurări ale vieții politice românești de peste Carpați — se manifestă, dintr-o dată, în forma aceasta din urmă: erudită și critică a scrierilor lui Samuil Micu⁹, Gheorghe Șincai¹⁰ și Petru Maior»¹¹. Altfel spus, constituirea istoriografiei românești era plasată de Alex. Lapedatu abia în veacul XVIII, în contextul dezvoltării noii ideologii iluministe, ce punea în prim plan originea romană a poporului român și continuitatea neîntreruptă a vieții sale pe teritoriul vechii Dacii¹².

Condițiile politice vitrege ale evoluției societății românești din Transilvania în tot cursul evului mediu nu au putut totuși împiedica apariția destul de timpurie a unor forme proprii de istoriografie.

4. *Ibidem*, p. 4—6.

5. *Ibidem*, p. 10—11.

6. *Ibidem*, p. 1—2 și 11.

7. *Ibidem*, p. 11—12.

8. I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania*, Ed. «Scrisul Românesc», Craiova (1933), p. III—VI și 1—5. Pentru momentul și conținutul primei cronici din Moldova, vezi Ștefan Andreescu, *Les débuts de l'histoire en Moldavie*, în «Revue Roumaine d'Histoire», t. XII (1973), nr. 6, p. 1017—1035. De fapt, nuanța «aproape simultan», folosită de I. Lupaș, nici nu-și mai are rostul, în lumina a ceea ce știm astăzi despre *Cronica lui Ștefan cel Mare*, care a fost redactată, într-o primă etapă, chiar în aceeași vreme cu partea finală din *Chronicon Dubnicense*. 9. 1745—1806. 10. 1754—1816. 11. 1760—1821.

12. Alex. Lapedatu, *Istoriografia română ardeleană în legătură cu desfășurarea vieții politice a neamului românesc de peste Carpați*, cuvint rostit în ședința solemnă de la 2 iunie 1923, în «Academia Română. Discursuri și recepțiuni», LV, București, 1923, p. 7 și 14—15.

Am văzut în ce a constat ipoteza lui I. Lupaș. Ea tinde să demonstreze existența încă din veacul XV a unor inițiative de acest fel în mediul nobilimii românești catolicizate. Pe de altă parte însă, inscripția de la Strei-Singiorz atrage atenția asupra posibilității genezei unor încercări istoriografice în însuși mediul românesc rămas ortodox și, ca atare, identic ca mod de viață spirituală cu cel din Moldova și Țara Românească¹³.

O primă confirmare în acest sens o aduce *Cronica bisericii Sf. Nicolae din Schei* (Brașov), redactată inițial în limba slavonă pe la sfârșitul veacului XV și începutul celui următor, iar apoi tradusă, prelucrată și continuată în veacurile XVII și XVIII¹⁴. Fără îndoială însă, acest tip de cronică, ce se ocupă de mărunte evenimente locale, legate în primul rând de trecutul monumentului respectiv — deși prezent și mai tirziu în viața culturală a românilor din Transilvania¹⁵ — nu este semnificativ decât în anumite limite restrinse.

Întrebarea care persistă este aceea dacă același mediu românesc ortodox din Transilvania veacului XV — puternic stinjenit din punct de vedere politic — a putut totuși da naștere unui produs istoriografic major, care să constituie o replică în raport cu creația din epocă a mediilor privilegiate din Transilvania și să completeze eventualele inițiative din ambianța feudalității românești catolicizate (vezi ipoteza Lupaș).

Ajungem astfel la o problemă de istoria culturii deosebit de controversată, a-nume aceea a localizării și paternității versiunii slave a povestirilor despre Dracula voievod.

Textul intitulat «Scazanije o Draculea voievodea» are la sfârșit următoarea însemnare: «În anul 6994 (1486) februarie 13 a scris cel mai dinainte. Apoi în anul 6998 (1490) ianuarie 28, am transcris-o a doua oară, eu păcătosul Efosin»¹⁶. Această colecție de anecdote cu caracter literar-istoric, care se ocupă de faptele domnului Țării Românești Vlad Țepeș (1448; 1456—1462 și 1476), a fost deci pentru prima oară înregistrată în scris în limba slavă în anul 1486, adică la numai zece ani după moartea eroului. Deși vorbește tot timpul despre cruzimea pedepselor lui Dracula (Vlad Țepeș) și condamnă vehement trecerea lui de la ortodoxie la catolicism, scrierea respectivă — așa cum s-a mai remarcat de altfel — adoptă o atitudine prevalent pozitivă

13. Supra acestui mediu românesc ortodox din Transilvania sec. XV, vezi Silviu Dragomir, *Vechile biserici din Zarand și ctitorii lor în sec. XIV și XV*, Cluj, 1930, 40 p. (extras din «Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pentru Transilvania» — 1929); V. Drăguț, *Vechi monumente hunedorene*, Ed. Meridiane, Buc., 1968, 70 p.; Radu Popa, *Cetățile din Țara Hațegului*, în «Buletinul Monumentelor Istorice», an. XLI (1972), nr. 3, p. 54—66; Șt. Pascu, *Rolul cnezilor din Transilvania în lupta antitotomană a lui Iancu de Hunedoara*, în «Studii și cercetări de istorie», Cluj, VIII (1957), nr. 1—4, p. 25—67.

14. Vezi Sterie Stinghe, *Istoria beserecei Șaheilor Brașovului (manuscript de la Radu Témpep)*, publicată cu cheltuiala bisericii Sf. Nicolae din Brașov (Scheiu), Brașov, 1899, VIII+228 p.

15. Ne gândim la *Cronica în versuri a mănăstirii Silvașului* (Prislop—Hațeg), din 1762, cu titlul exact: «Plîngerea sfintei mănăstiri a Silvașului din eparhia Hațegului din Prislop» (vezi ultima ediție, la Dan Simonescu, *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII—XVIII)*, studiu și ediție critică de... Ed. Acad., Buc., 1967, p. 69—70).

16. Vezi P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV—XVI publicate de Ion Bogdan*, ediție revăzută și completată de... Ed. Acad., București, 1959, p. 214; Pandelescu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș*, Ed. Acad., Buc., 1961, p. 365.

în legătură cu personalitatea evocată¹⁷. Mereu este lăudat spiritul de ordine și dreptate pentru care a acționat Dracula în interiorul țării sale, vitejia și inteligența de care a dat dovada în înfruntarea cu turcii, precum și orgoliul lui de stăpîn autonom.

Cum se știe, faptele lui Dracula au cunoscut un larg ecou atât în Rusia, unde textul amintit mai sus a pătruns și a fost răspîndit în numeroase copii succesive manuscrise, cît și în Europa centrală, prin intermediul unei versiuni germane a aceluorași anecdote. Numai că versiunea germană a fost difuzată, în primul rînd, prin tipar, cea mai veche ediție datînd din anul 1488.

O comparație atentă între variantele germane cele mai timpurii, atît tipărite, cît și manuscrise — pe de o parte —, și versiunea slavă a povestirilor despre Dracula — pe de altă parte —, făcută de J. Striedter, a determinat pasajele specifice fiecăreia dintre cele două versiuni (germană și slavă)¹⁸. Astfel, cele care se găsesc numai în versiunea germană privesc, de pildă, întîmplările negustorilor și tinerilor sași, expedițiile oștilor lui Vlad Țepeș în Transilvania, la Sibiu și Brașov, cît și în țara Făgărașului etc. De asemenea, în aceeași categorie intră și știrile cu privire la Iancu de Hunedoara, care l-a executat pe «bătrînul Dracul», adică pe tatăl lui Vlad Țepeș (1447). În versiunea germană lipsesc informații despre principalele evenimente și întîmplări legate de războaiele lui Vlad Țepeș contra turcilor, prinderea domnului de către regele Matei Corvin și răstimpul petrecut de el în închisoare la Vișegrad, iar apoi — după eliberare — ca mare nobil, reștiigarea tronului Țării Românești și asasinarea lui de către apropiații săi, precum și soarta familiei lui în Ungaria.

Este tot meritul lui J. Striedter de a fi determinat și *tondul comun* al celor două versiuni — germană și slavă — între care există nu mai puțin de zece puncte de contact. Astfel, pe bună dreptate, s-a putut formula ideea unui nucleu folcloric, a unei tradiții orale anecdotice din secolul XV despre Dracula. Această tradiție a fost însă folosită în mod diferit în cele două versiuni, ele reflectînd tendințe politice opuse în raport cu personalitatea domnului Țării Românești. Spre deosebire de versiunea slavă, cea germană, prin înseși adaosurile specifice pe care le conține, se dovedește a fi expresia ideologică a unui anumit mediu din Transilvania, ostil lui Vlad Țepeș. Ea îl zugrăvește pe acesta ca pe un «tiran».

În privința fondului folcloric comun, care a stat la baza literaturii scrise — atît germană, cît și slavă — din secolul XV, s-a admis că el provine, foarte probabil, din Transilvania, vecina nord-vestică a Țării Românești. Ipoteza introducerii în discuție a înseși Țării Românești — unde a domnit de fapt Vlad Țepeș — ca centru de iradiere al tradițiilor orale despre Dracula, nu a fost luată în considerare, pînă acum. Motivul acestei omisiuni a fost acela că nu s-a găsit nici o probă a circulației unor asemenea tradiții în Țara Românească, a secolului XV. Ba, mai mult, unica «anecdotă» în legătură cu Vlad Țepeș, păstrată prin intermediul *Cronicii Țării Românești*, care este o creație a celei de-a doua jumătăți a veacului XVI, relatează un gest care nu apare în povestirile germană sau slavă din veacul XV (Este vorba de episodul tragerii în țepă a orașenilor din Tirgoviște, în ziua Paștilor, și de cei ce au zidit cetatea Poienari).

Un punct de vedere nou și deosebit de interesant în problema originii povestirilor scrise despre Vlad Țepeș a adus Șerban Papacostea. Pornind de la conjunctura

17. Vezi observațiile lui P. P. Panătescu, în «Revue Roumaine d'Histoire», t. II (1963), nr. 1., p. 255—256.

18. J. Striedter, *Die Erzählung vom Walachischen Voyevoden Drakula in der russischen und deutschen Überlieferung*, în «Zeitschrift für slavische Philologie», Heidelberg, XXIX/2, 1961, p. 398—427.

politică în care apar primele înregistrări scrise germane ale tradiției orale despre Vlad Țepeș, anume aceea a anilor 1462—1463, — cu alte cuvinte tocmai în momentul în care are loc campania otomană în Țara Românească, iar Țepeș este prins și dus în captivitate de Matei Corvin, — autorul amintit a pus în lumină un izvor nefolosit și anume relația contemporană a legatului papal Nicolae de Modrussa pe lângă regele Ungariei¹⁹.

Se știe că în noiembrie 1462 Vlad Țepeș a fost arestat și internițat chiar de către aliatul său regele Matei Corvin, la care, în Transilvania, el se refugiase. Acest gest trebuia însă de îndată justificat, atât la Roma cât și la Veneția, care își puseseră mari speranțe în lupta unită a lui Matei Corvin și Vlad Țepeș contra turcilor. Și astfel a ieșit la iveală o scrisoare, fără îndoială plăsmuită, pe care Vlad Țepeș ar fi adresat-o din Transilvania, de la Cislădie, în noiembrie 1462, sultanului. Dovada «trădării» lui Țepeș, care ar fi fost «interceptată» de oamenii lui Matei Corvin, a fost transmisă papei, textul scrisorii respective nepăstrându-se dealtfel decât prin intermediul *Comentariilor* lui Enea Silvio Piccolomini.

Pretinsa scrisoare de trădare a lui Vlad Țepeș nu a reprezentat însă decât punctul inițial al campaniei de defăimare pe care a dus-o, din toamna anului 1462, curtea regală din Buda în legătură cu persoana domnului Țării Românești. Izvorul nou valorificat de Șerban Papacostea în această problemă, anume relatarea din textul lucrării lui Nicolae de Modrussa, *Historia de bellis Gothorum*, asupra afirmațiilor auzite din gura regelui Matei Corvin despre faptele lui Vlad Țepeș, atestă că primele înregistrări scrise ale povestirilor despre Dracula (Vlad Țepeș) nu au fost «un act de creație literară gratuită, ci un instrument de propagandă în mîna regelui Ungariei». Presupusa înțelegere a lui Vlad Țepeș cu turcii, precum și faptele aspre pe care el le-ar fi comis în cursul domniei din Țara Românească au constituit, așadar, temeiul campaniei de defăimare a curții din Buda, iar înregistrarea tradițiilor orale din Transilvania și rapida lor difuzare europeană s-au făcut sub impulsul aceluiași centru politic. După părerea lui Șerban Papacostea, la originea povestirilor despre Vlad Țepeș incluse în *Comentariile* papei Pius al II-lea, redactate în anii 1462—1463 (Enea Silvio Piccolomini moare în 1464), s-a aflat fără îndoială un text scris, iar acest text scris «i-a fost transmis de Matei Corvin, poate în același timp cu scrisoarea lui Vlad Țepeș către Mahomed al III-lea» (sublinierea lui Șerban Papacostea)²⁰.

Așa cum s-a mai spus, versiunea slavă a povestirilor aparține unui curent de opinie pozitiv față de Vlad Țepeș. Admițînd existența unui nucleu folcloric despre isprăvile domnului Țării Românești încă anterior anului 1462, se pune imediat întrebarea ce mediu l-a putut cultiva și îmbogăți cu noi elemente — atât anecdotice, cit și istorice (concrete, verificabile) — în cursul anilor următori, și care în final, în preajma anului 1486 a putut să dea imaginea favorabilă ce ne este cunoscută din versiunea slavă a povestirilor?

Considerăm că un real pas înainte în discuția asupra versiunii slave a povestirilor despre Dracula poate fi făcut printr-o comparare a elementelor pe care acest text le cuprinde, cu amănuntele despre același personaj ce se găsesc incluse într-un celebru izvor bizantin: *Expunerile istorice* ale lui Laonic Chalcocondil. N-au fost întreprinse pînă acum încercări de a pune în paralel pasajele din Chalcocondil referitoare la Țepeș cu textul versiunii slave al «Povestirii despre Dracula voievod»,

19. Șerban Papacostea, *Cu privire la geneza și răspîndirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Țepeș*, în «Romanoslavica», XIII (1966), p. 159—167. 20. *Ibidem*, p. 165.

deși cele două scrieri datează din același răstimp — a doua jumătate a secolului XV — și, mai mult, ambele reflectă o atitudine pozitivă la adresa personalității evocate.

Bizantinologii sînt de acord în a plasa nașterea lui Laonic Chalcocondil cu puțin înainte de 1423, la Atena, dar încă nu s-a ajuns la un consens în ceea ce privește data aproximativă a morții lui. Ne interesează direct doar faptul că lucrarea lui de istorie a rămas neterminată, ea oprindu-se la evenimentele anului 1464, și că autorul — Laonic Chalcocondil — a redactat-o probabil la Atena, încă înainte de 1470²¹. Așa cum s-a observat, «cele mai multe informații se pare că și le-a cules pe cale orală, precum însuși ne-o spune» (Vasile Grecu)²². Așadar, scriitorul bizantin, ca și autorul anonim al «Povestirii despre Dracula voievod», a fost, în privința lui Vlad Țepeș, beneficiarul unor ecouri transmise oral sau, altfel spus, al unui *inceput de tradiție folclorică*. Poziția de netă simpatie a bizantinului Laonic Chalcocondil față de domnia și faptele antiotomane al lui Vlad Țepeș este însăși poziția populației sud-dunărene subjugate de turci, în mijlocul căreia au circulat și au fost amplificate zvonurile ce i-au ajuns și lui la urechi și pe care le-a folosit în lucrarea sa.

Din comparația textelor celor două izvoare, vom reține elementele asemănătoare sau chiar identice. Vom desemna versiunea slavă a «Povestirii despre Dracula voievod», cu sigla *D*²³, iar pasajul respectiv din textul lui Laonic Chalcocondil cu sigla *C*²⁴.

1. În amîndouă textele este consemnată pedeapsa preferată a domnului Țării Românești: tragerea în țepă. În *D* obiceiul acesta apare menționat de 11 ori, iar în *C* de 5 ori.

2. Folosirea țepii mai înalte, ca semn de «cinste», pentru personajele de seamă (soli sau demnitari), osîndite de Dracula, este semnalată în *D* de două ori, iar în *C* o dată.

3. Faptul că Dracula, neținînd seamă de ranguri, ucidea și boieri, dacă îi socotea vinovați: *D* — «(IV)... Fie că era *boier mare*, sau preot ori călugăr, sau om de rînd, ba chiar dacă cineva ar fi avut mare bogăție, nu putea să se răscumpere de la moarte»;²⁵ *C* — «... după aceea chemînd cite unul din *boierii* săi, despre care putea crede ca ar fi în stare să ia parte la trădarea pentru schimbarea domnilor, îi slujea și trăgea în țepă»²⁶.

4. Celebrul atac de noapte al lui Vlad Țepeș și oștii sale asupra taberei sultanului figurează de asemenea în ambele texte²⁷.

5. La fel se întîmplă și cu episodul incursiunii pustiitoare de la sudul Dunării, care este relatat atît într-un izvor, cît și în celălalt²⁸.

6. Chemarea lui Vlad Țepeș, la sultan, care a precedat deschiderea ostilităților româno-turcești, deși prezentată în mod oarecum diferit în cele două texte, constituie totuși și ea încă un element comun care se adaugă celor de mai sus²⁹.

21. Vezi discuția și punctul de vedere al lui Vasile Grecu, în *Introducerea*, la Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*, Ed. Acad., Buc., 1958, p. 7—8. 22. *Ibidem*, p. 11.

23. Folosim ediția dată de Pandele Olteanu, în lucrarea sa, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș*, Ed. Acad., Buc., 1961, p. 355—365.

24. Am studiat traducerea românească realizată de Vasile Grecu: Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*, Ed. Acad., Buc., 1958.

25. Pandele Olteanu, *op. cit.*, p. 359 (Sublinierile ne aparțin — Șt. A.).

26. Atragem atenția asupra formulei: «am auzit»! La fel, puțin mai departe (p. 28 din ed. V. Grecu), întîlnim expresia: «Iar despre Vlad se spune...».

27. P. Olteanu, *op. cit.*, p. 356; L. Chalcocondil, *op. cit.*, p. 287.

28. P. Olteanu, *op. cit.*, p. 357; L. Chalcocondil, *op. cit.*, p. 284.

29. Vezi P. Olteanu, *op. cit.*, p. 356—357; L. Chalcocondil, *op. cit.*, p. 283—284.

7. Nu mai puțin, rezultatele luptelor cu turcii duse de Vlad Țepeș, găsesc în sursele studiate un ecou al cărui sens este cvasi-identic :

D — (După atacul de noapte) « (II)... Dar nu a putut să biruie cu oameni puțini împotriva unei oștiri mari și s-a întors... (continuă cu arătarea felului în care domnul își răsplătea ostașii)... Și atunci când s-a dus contra turcilor, a vorbit astfel către întreaga oștire : «Cine vrea să se gîndească la moarte, acela să nu meargă cu mine, ci să rămînă aci!» Dar împăratul (= sultanul) auzind aceasta, a plecat înapoi cu mare rușine ; a pierdut oștire nenumărată. El nu a îndrăznit să mai meargă împotriva lui (Dracului!)» ;

(după incursiunea la sudul Dunării : « (III)... Iar împăratul (= sultanul) nu a putut să-i facă nimic, ci a fost fugărit cu rușine»³⁰.

C — (după atacul de noapte și restul luptelor) «Totuși taberei (turcilor) îi era, ce-i drept frică de dacii (= românii) care întru nimic cu mai puțină îndrăzneală făceau cite o mare ispravă, dar (turcii) cu multă grabă au trecut peste Istru (= Dunăre). Iar împăratul a poruncit lui Ali al lui Michal să acopere spatele armatei ; și cînd a tăbărit la Istru, l-a lăsat pe Draculea (aici e vorba de Radu cel Frumos, un alt fiu al lui Vlad Dracul), fratele domnului Vlad, acolo în țară, ca să trateze cu dacii și să aducă țara sub ascultarea lui ; și a poruncit guvernatorului din părțile acestea să stea în ajutor, iar el însuși a pornit de-a dreptul spre reședința împărătească».

(după incursiunea la sudul Dunării) : «Dar (sultanul) era îndurerat și de aceea că (Vlad Țepeș) a trecut Istrul cu oaste multă și că după ce a ars țara împăratului și a făcut omor printre oamenii din neamul lui (= turci), s-a putut întoarce înapoi»³¹.

8. În privința griii lui Țepeș față de oastea sa, putea confrunta următoarele două fragmente, care, deși aflate în contexte deosebite, o confirmă totuși în mod asemănător :

D — « (II)... Și pe cei care au venit cu dînsul în lupta aceea, a început să-i cerceteze el însuși. Celui care era rănit din față îi dădea cinste mare și-l făcea «vitez» al său...»³².

C — «Dar cum a ajuns la domnie, (Țepeș) mai întii și-a făcut o gardă personală nedespărțită de el... și înconjurîndu-se cu un număr de ostași și trabanți aleși și devotați, acestora le dăruia banii și averea și cealaltă bună stare a celor uciși, încît peste puțin timp s-a ajuns la o schimbare radicală și omul acesta a prefăcut cu totul organizația Daciei»³³.

9. În sfîrșit, evenimentul prinderii și întemnițării lui Vlad Țepeș de către Matei Corvin este și el consemnat în ambele izvoare :

D — «(XIV). Odată craiul unguresc, Mateiaș, a pornit cu oaste asupra lui. El (adică Țepeș) a pornit împotriva craiului și s-a întîlnit cu dînsul și s-au ciocnit amîndoi și au prins pe Dracula viu, pentru că a fost predat de ai săi, din cauza răscoalei. Și a fost adus Dracula la crai, care a poruncit să-l arunce în temniță. Și a stat închis la Vișegrad pe Dunăre, mai sus de Budin, 12 ani. Iar în Țara Muntenescă a pus un alt voievod»³⁴.

C — «Expediția împăratului asupra dacilor s-a desfășurat deci așa ; Vlad însă, de îndată ce fratele său Draculea (Radu cel Frumos) a năvălit și a supus țara Daciei,

30. Pandele Olteanu, *op. cit.*, p. 356 și 357.

31. Laonic Chalcocondil, *op. cit.*, p. 291 și 284.

32. Pandele Olteanu, *op. cit.*, p. 356.

33. Laonic Chalcocondil, *op. cit.*, p. 283.

34. P. Olteanu, *op. cit.*, p. 363.

el însuși, ce-i drept, a plecat la peoni (= unguri). Peonii însă, ale căror rude le-a ucis în Dacia, l-au pîrît de moarte la împăratul peonilor, feciorul lui Choniat (Matei Corvin), și osîndindu-l din greu, ca pe unul ce a ucis oameni fără nici un drept, l-au băgat la închisoare în orașul Belograd» (Alba Iulia? nota lui Vasile Grecu)³⁵.

Există deci cel puțin 9 puncte de contact între textul versiunii slave a «Povestirii despre Dracula voievod» și pasajul cercetat din *Expunerile istorice* ale bizantinului Laonic Chalcocondil. Acest rezultat pune în primul rînd într-o nouă lumină valoarea ca *izvor istoric* a versiunii slave a «Povestirii...», accentuîndu-i mult însemnătatea din unghiul de vedere respectiv. Pe de altă parte, legătura stabilită astfel între cele două texte conturează *ideea unei tradiții orale pozitive asupra lui Vlad Țepeș răspîndite pe întreaga arie a sud-estului Europei și al cărei centru de iradiere a fost desigur însăși Țara Românească*. Consecințele acestei observații sînt deosebit de interesante, în măsura în care apariția versiunii slave a «Povestirii despre Dracula voievod» nu mai are caracterul unui fapt de cultură izolat, ci este și ea — la fel ca textele germane — expresia unui curent de opinie cu largi rezonanțe, însă de astă dată *favorabil* lui Vlad Țepeș.

Firește, acum, pe această nouă bază de discuție, putem trece și la problema, atît de îndelung controversată, a localizării geografice și a paternității versiunii slave a «Povestirii despre Dracula voievod».

Constatăm mai întîi că, deși în povestirile slave și în textul lui Chalcocondil sînt prezenți atît sultanul turc, cît și regele Ungariei, în fiecare dintre aceste izvoare nu este numit expres și în mod frecvent decît unul dintre cei doi suverani: în textul lui Chalcocondil figurează numele sultanului — «Mehmet», «Machmut»³⁶, în timp ce în povestirile slave cel al «craifului unguresc Mateiaș»³⁷ (Matei Corvin), sultanul fiind menționat doar sub forma «împăratul»³⁸. Această familiarizare a autorului anonim al povestirilor slave cu identitatea regelui Ungariei, precum și o serie de alte amănunte specifice din acest text, cum ar fi de pildă relatarea întîmplării solului *unguresc* sosit la Vlad Țepeș³⁹ sau al celor ale «negustorului străin din Țara Ungurească»⁴⁰ și călugărilor latini «din Țara Ungurească»⁴¹ ajunși tot în cetatea voievodului, ne îndeamnă să fixăm spațiul posibil al culegerii și redactării tradițiilor din scrierea amintită între Buda și Tîrgoviște, cu foarte mare probabilitate în Transilvania.

Ne alăturăm astfel opiniei grupului de istorici și filologi, printre care N. P. Smochină⁴² și P. P. Panaitescu⁴³, care au formulat și argumentat ideea unui *autor român transilvănean* pentru această *faimoasă creație literar-istorică* a veacului XV. Trebuie însă semnalat faptul că discuțiile aprinse ale filologilor cu privire la caracteristicile limbii manuscrisului original nu au ajuns la nici un rezultat categoric și deci definitiv. Dacă specialiștii slavisti menționați au căutat să demonstreze că limba versiunii slave a «Povestirii»... este cea utilizată în ambianța teritoriului locuit de români, adică *medio-bulgara* secolului XV (P. P. Panaitescu și A. Balota)⁴⁴ sau

35. Laonic Chalcocondil, *op. cit.*, p. 293. 36. *Ibidem*, p. 284, 288, 289 etc.

37. P. Olteanu, *op. cit.*, p. 361 și 363. 38. *Ibidem*, p. 355, 356, 357.

39. *Ibidem*, p. 361. 40. *Ibidem*, p. 359. 41. *Ibidem*.

42. N. P. Smochină, *Elemente românești în narațiunile slave asupra lui Vlad Țepeș*, Iași, 1959, p. 14—15. 43. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 199.

44. *Ibidem*, p. 198; A. Balotă în «Studii și cercetări lingvistice», an. XIII (1962), nr. 1, p. 95—96; vezi mai nou, Alexandru V. Boldur, *Un român transilvănean — autor presupus al «Povestirii ruse despre Dracula»*, în «Apulum», VIII (1971), Alba Iulia, p. 67—78.

«slava carpatică» (P. Olteanu)⁴⁵, în schimb alții — dintre care cităm pe Ioan Bogdan⁴⁶, I. S. Lurie⁴⁷, J. Striedter⁴⁸ și G. Mihăilă⁴⁹ — au optat pentru soluția unui autor rus, în speță trimisul marelui cneaz al Moscovei la Buda, în anii 1482—1484, Feodor Kurițin. Adăugăm că pentru această din urmă soluție s-au pronunțat și autorii volumului I al tratatului academic *Istoria literaturii române*: «Trăsăturile lingvistice tipic rusești, faptul că toate copiile s-au găsit în Rusia fac mai plauzibilă ipoteza lui A. H. Vostokov, I. Bogdan și acum în urmă a lui I. S. Luria despre originea rusească a autorului (poate F. Kurițin, sol al Moscovei de la 1482, la curtea lui Matei Corvin, sau cineva din suita lui)»⁵⁰.

În ce ne privește însă, după o lectură atentă a tuturor analizelor specialiștilor slaviști, am ajuns la convingerea că în cazul acestui text argumentele filologice «pro» și «contra» în legătură cu autorul rus sau român nu sînt suficiente pentru a da o concluzie sigură. Să dăm un singur exemplu: o serie întreagă de forme și cuvinte improprii limbii ruse medievale, identificate în cuprinsul textului de filologii adepți ai teoriei autorului român al acestei scrieri — *siromah, poclisar, ducat, mila, capa, trăpiati, prăvie, sâda, smrăti, boiarin*, verbul *hraniti* folosit cu înțelesul românesc «a hrăni» și nu cu cel de «a păzi», *birev* (de la ungurescul *biró* = funcționar administrativ) — au fost fie contestate de către adversarii lor, fie, în cel mai bun caz, admise doar ca elemente de «culoare locală» (I. S. Lurie)⁵¹, ce au fost culese la fața locului — adică în Ungaria sau pe drumul de întoarcere prin Transilvania — și introduse în mod conștient în lucrare de scriitorul rus! În asemenea condiții, întrebarea adresată filologilor dacă limba manuscrisului original a fost o *limbă sud-slavă*, abia ulterior schimbată prin copierea succesivă a textului în Rusia, sau de la bun început *rusa medievală*, firește că rămîne în suspensie! Numai o nouă descoperire documentară sau o nouă perspectivă de abordare a problemei, cum este de altfel cea deschisă în paginile de față prin confruntarea cu textul lui Chalcocondil, pot deci întări una sau cealaltă dintre pozițiile principale existente în ceea ce privește paternitatea națională a scrierii.

Punctul de vedere adoptat de noi este cel arătat mai înainte. În completarea argumentației pentru originea românească transilvăneană a autorului versiunii slave a «Poveștii»..., mai atragem atenția asupra unui element ce ține de însăși critica internă a textului și la care nu știm să se fi oprit pînă acum vreun istoric sau filo-

45. P. Olteanu, *Limba povestirilor...* p. 22 și 302 (Nu omite însă și posibilitatea ca autorul să fi fost totuși un «rus subcarpatic, care știa și românește, poate și ungurește»). Vezi și recenzia lui A. Balotă, în «Studii și cercetări lingvistice», an. XIII (1962), nr. 1, p. 90—97, precum și cea a lui Tr. Ionescu-Nișcov, în «Revue Roumaine d'Histoire», t. IV (1965), nr. 1, p. 140—144.

46. I. Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, București, 1896, p. 119 și 120.

47. I. S. Luria, *În legătură cu originea subiectului povestirilor din secolul al XV-lea despre Dracula (Vlad Țepeș)*, în «Romanoslavica», X (1964), București, p. 5—18.

48. I. Striedter, *op. cit.*, loc. cit.

49. G. Mihăilă, în studiul introductiv la Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, București, 1968, p. 65—66 (deși recunoaște că «practic vorbind, așa cum e pusă problema de către susținătorii textului primordial de redacția românească (în slavonă), ea este de nerezolvat»).

50. Vezi *Istoria literaturii române*, vol. I, *Folclorul. Literatura română în perioada feudală (1400—1780)*, Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1964, p. 290. Cf. și punctul de vedere al lui Grigore Nandriș, *The historical Dracula: The Theme of His Legend in the Western and in the Eastern Literatures of Europe*, extras din «Comparative Literature Studies», vol. III (1966), nr. 4, p. 388—391.

51. I. S. Luria, *op. cit.*, p. 13.

log. Este vorba de următorul pasaj: «...Ori de unde venea la el (Vlad Țepeș) un sol, de la împărat, sau de la rege și nu era îmbrăcat în chip ales...»⁵². (Sublinierea ne aparține — Șt. A.). Evident, «împăratul» este sultanul, iar «regele» este regele Ungariei. Această formulare exprimă o realitate politică externă a Țării Românești pe care numai un om al locului ar fi știut s-o expună într-o formă atât de concisă. Ori, în această categorie putea foarte bine intra un român ortodox din Transilvania, eventual un cleric. Prin faptul că, la sfârșitul secolului XV, biserica ortodoxă română din Transilvania atinsese forme superioare de organizare⁵³, sîntem aduși să considerăm că ea a constituit singurul mediu capabil să genereze un asemenea produs cultural major, cum este versiunea slavă a «Povestirii despre Dracula voievod»...

Nu putem încheia, fără a întîrzia o clipă asupra semnificației mai largi, pentru începuturile istoriografiei românești în general, a interpretării date mai sus în jurul originii versiunii slave a «Povestirii despre Dracula voievod». Astfel, reamintim că atât în Moldova, cit și în Țara Românească momentul apariției primelor cronici se află plasat în răstimpul ultimei părți a veacului XV și în cele dintîi decenii ale veacului XVI. Dacă ținem seamă că textul slav despre Dracula are drept cea mai veche datare sigură anul 1486 — atunci observăm că și în Transilvania istoriografia românească a luat naștere în aceeași epocă cu Moldova și Țara Românească⁵⁴.

Pe de altă parte, trebuie subliniat faptul că toate creațiile de debut ale istoriografiei, în cele trei state feudale românești, sînt expresia pe plan cultural a unor faze de maximă tensiune politică în confruntarea cu Imperiul otoman. Cu o singură precizare: în Transilvania subiectul «Povestirii despre Dracula»... este luat din realitatea istorică a țării învecinate de la sud, în timp ce în Moldova și Țara Românească s-au scris cronici ale unor evenimente proprii (pentru domniile lui Ștefan cel Mare și, respectiv, Radu de la Afumați). De altfel, tocmai din acest motiv primul produs istoriografic românesc din Transilvania nici nu a îmbrăcat forma unei *cronici* în adevăratul înțeles al cuvîntului⁵⁵. Este numai consemnarea unor proaspete ecouri și tradiții orale, care au fost receptate și prelucrate acolo. Totuși, «Povestirea despre Dracula» are nu numai valoare literară, ci prezintă și un cert interes istoric, așa cum am încercat să arătăm în rîndurile de mai sus. Lucrarea aceasta trebuie însă, firește, privită și înțeleasă în funcție de situația complexă politică și culturală din Transilvania. Numai astfel ne putem lua îngăduința de a o încadra și studia alături de *Cronica lui Ștefan cel Mare* sau *Cronica despre Radu de la Afumați*.

ȘTEFAN ANDREESCU

52. P. Oiteanu, *op. cit.*, p. 362.

53. Pentru acest din urmă aspect, vezi Ștefan Andreescu, *Un ierarh necunoscut: arhiepiscopul Gheorghe*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. LXXXIV (1966), nr. 7—8, p. 839—840.

54. Despre primul text de cronică, redactat în Țara Românească, în preajma anului 1525 (*Cronica despre Radu de la Afumați*), vezi Pavel Chihaia, *Cine a fost «Negru Vodă», întemeietor de cetăți și ctitor de biserici*, în *Pagini de veche artă românească*, Ed. Acad. R.Ș. România, vol. I, Buc., 1970, p. 116—118; mai nou, Ștefan Andreescu, *Considérations sur la date de la première chronique de Valachie*, în «Revue Roumaine d'Histoire», t. XII (1973), nr. 2, p. 360—373.

55. Vezi, în această problemă a tipologiei scrierilor istorice medievale, și disocierile lui Bernard Guenée, *Histoire, annales, chroniques. Essai sur les genres historiques du Moyen Age*, în «Annales», an. 28 (1973), nr. 4, p. 997—1016.

DISPOZIȚII CANONICO-JURIDICE ÎN „CAPETE DE PORUNCĂ“ DIN ANUL 1714

Lucrarea mitropolitului cărturar Antim Ivireanu, intitulată *Capete de poruncă*¹ a fost tipărită în anul 1714. Această lucrare se înscrie între lucrările elaborate de Antim în scopul ridicării nivelului cultural al preoților. Mai mult decît în celelalte, elementele juridice covîrșesc conținutul acestei lucrări, de o reală valoare practică.

La mijlocul secolului al XVII-lea apar, după cum se știe, cărțile de legi tipărite în tipografiile domnești din cele două țări: *Pravila de la Govora*, 1640; *Cartea românească de învățătură de la Iași*, 1646; *Indreptarea legii de la Tîrgoviște*, 1652, toate în românește. Prioritatea traducerii legilor față de aceea a anumitor cărți bisericești se explică acum prin faptul că pravilele formau un instrument de stat, erau unul dintre mijloacele folosite de domn, apoi de oligarhia boierească de la conducere, pentru exercitarea puterii centralizate².

Folosirea *Cărții românești de învățătură*, cît și *Indreptarea legii* ca legiuiri normative pentru reglementarea și soluționarea neînțelegerilor și pentru sancționarea infracțiunilor, au fost contestate de unii istorici ca A. D. Xenopol³, I. Pereț⁴.

Ca și bizantinii⁵, legiuitorii români din evul mediu socoteau că rolul legii scrise era mai mult de a învăța pe judecători și pe justițiabili, decît de a indica soluții imperative. Cărțile care cuprind pravilele în românește erau destinate nu numai judecătorilor de la centru, ci și organelor locale, tuturor boierilor din județe și în definitiv și impetricinaților.

Totuși, față de ideea cunoașterii legilor de către tot poporul, se ridicau îndoieli și se făceau rezerve. În predoslovie *Pravilei de la Govora*, 1640, scrisă de Teofil, mitropolitul Țării Românești, se adresează preoților: «iară întru mină de mirean să nu se dea, nici la măscărici, să nu fie tocmelele sfinților apostoli și a sfinților părinți bațjocurite»⁶. Această predoslovie a mitropolitului Teofil nu este decît traducerea din slavonă a predosloviei *Nomocanonului* tipărit la Kiev în 1629 de mitropolitul Petru Movilă⁷. Adoptarea ideilor lui Petru Movilă nu a fost o adoptare numai formală, ele corespundeau cu atitudinea și mentalitatea claselor stăpînitoare și a exponenților acestora. Cărțile, și în special cele cu caracter juridic, erau secretul stăpînirii, nu

1. Capete de poruncă la toată ceata bisericească, pentru ca să păzească fieștecarele din preoți și din diaconi, deplin și cu cinste, datoria hotarului său. Acum întîi tipărite în zilele preînălțatului domn și oblăduitoriu a toată Țara Românească, Io Stefan C(antacuzino) Voevod, în sfînta Mitropolie în Tîrgoviște la leat 7222 (1714) de Gheorghie Radovici.

2. P. P. Panaitescu, *Inceputurile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 198.

3. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, București, f. an. vol. VII, p. 144—145. «Nu este adevărat că aceste pravile ar fi slujit de norme la judecățile pămîntului. Cînd judecățile aceste se raportă la Pravile, ele au în vedere culegeri streine și nu acele băstinașe».

4. I. Pereț, *Curs de istoria dreptului român*, București, 1928, vol. II, partea I-a, ed. a II-a, p. 350.

5. C. A. Spulber, *Le concept byzantin de la loi juridique*, București, 1928.

6. Bianu-Hodoș, *Bibliografia românească veche*, vol. I, p. 110.

7. P. P. Panaitescu, *L'influence de Pierre Mogila archevêque de Kiew dans les Principautés roumaines*, extras din «Mélanges de l'école Roumaine en France», vol. 3, Paris, 1926; Idem, *Petru Movilă și românii*, București, 1942.

trebuiau lăsate pe mîna «măscăricilor», a acelor care pe temeiul lor ar putea să formeze o opoziție legală împotriva stăpînirii feudale⁸.

Capete de poruncă a avut o mare răspîndire, căci mitropolitul Antim a trimis-o gratuit tuturor preoților slujitori la bisericile din țară. Aceasta, atît pentru faptul că li se adresa lor direct, cît și pentru faptul că ei erau cel mai adesea chemați să scrie testamentele și actele dotate. În modul acesta, s-a putut generaliza un formular tip, care prin practica bisericească a trecut și la mireni, într-o vreme cînd actul scris capătă mai mare importanță ca instrument probatoriu.

Antim Ivireanul însuși a dat o importanță deosebită *Capetelor de poruncă*. Astfel, preotul trebuie: «să o păzească ca lumina ochilor»; nu era permis să fie pierdută, iar justificarea că i-a furat-o sau că a ars nu era luată în seamă. Pierderea ei însemna pentru preot trecerea în rîndurile țărănilor. Este singurul caz din istoria Bisericii Țării Românești cînd pierderea unei cărți bisericești este astfel sancționată.

Nevoia unui astfel de îndrumător s-a simțit mult timp și după apariția acestei lucrări, cînd ea nu se mai găsea. Această lipsă a vrut să o înlăture mitropolitul Grigore, zis de la Colțea, care tipărește ediția a doua⁹. Titlul corespunde cu al primei ediții, cu schimbările impuse de data tipăririi din nou, textul însă are schimbări și adoptări esențiale. În cuvîntul de început, în loc de Antim, despre care nu se amintește în nici un fel că este autorul lucrării, apare numele mitropolitului Grigorie; în loc de Ștefan Cantacuzino este trecut domnitorul Alexandru Ipsilante, și se înlătură fraza: «care în zilele cele de demult, din descălecătoarea țării, nici unul din domnii cei dintii nu s-au învrednicit să o isprăvească». Înlăturarea acestui aliniat este inexplicabilă. Este probabil ca mitropolitul Grigore să fi luat aici o poziția critică față de legendă, corespunzătoare dezvoltării istoriografiei acelei vremi¹⁰. De asemenea, el schimbă și sorocul tipiconal al liturghiilor: în loc de «Stii Ștefan la 27 de zile ale lui dechembrie și 2 zile ale lui august», pune «Sfîntul patriarh Alexandru ce să prăznuiește în august 30 și noembrie 25, în ziua de sfînta și marea muceniță Ecaterinei» corespunzător numelor domnului și doamnei de atunci. În loc de a trimite la învățătura bisericească, tipărită la 1710, tot de Antim Ivireanul¹¹, amintește ediția sa din 1774 (în text greșit 1775), în care iarăși nu se pomenește de Antim¹².

Încolo, textele sînt identice chiar și din punct de vedere al semnelor grafice. Se adaugă în schimb, pe fol. 1 v o scurtă «Rugăciune cătră Născătoarea de Dumnezeu», iar la urmă, «Sfîrșit și lui Dumnezeu laudă».

Capete de poruncă, prima carte care conține dispoziții canonice și juridice, cuprinde totodată cel dintii formular oficial privitor la redactarea testamentelor și a actelor dotale, scris în limba română, care s-au aplicat în toată societatea româ-

8. P. P. Panaitescu, *Inceputurile și biruința scrisului în limba română*. București, 1965, p. 198; Idem, *Contribuții la istoria culturii românești*, București, 1971, cap. «Inceputurile dreptului scris în limba română», p. 370—389.

9. *Capete de poruncă* la toată ciata bisericească pentru ca să păzească fieștecarele dinu preoți și dinu diaconi deplinu și cu cinste datorii notarului său. Acumu a duoră tipărite în zilele prea înălțatului domnu și oblăduitoriu a toată Țara Românească Io Alexandru Ipsilanti Voevodu. În sfînta Mitropolie în București. La letu 1775 de Dimitrie Petrovici, București. Bianu-Hodoș, *op. cit.*, vol. II, Buc., 1910, p. 210—211, nr. 389; Broșură în 8° mic, de 20 foi numerotate.

10. Aurelian Sacerdoțeanu, «*Capete de poruncă*» de Antim Ivireanul, în «Glasul Bisericii», XXV (1966), nr. 9—10, p. 832.

11. Bianu-Hodoș, *op. cit.*, vol. I, p. 481 și 548—550, nr. 158. 12. *Ibidem*, p. 206.

nească, reprezentând deci o etapă pentru formarea și dezvoltarea limbajului juridic românesc.

Capete de poruncă a avut o largă răspindire și în Moldova, unde dispozițiile din ea s-au aplicat pînă în secolul al XIX-lea. În 1784 apărea la Iași *Prăvilioara*¹³ datorită mitropolitului Gavril Callimachi, care pe lângă dispozițiile canonice cuprindea și dispoziții de drept laic. Cuprinsul *Prăvilioarei* din 1784 este aproape identic cu dispozițiile cuprinse în *Capete de poruncă* în materie de redactare a testamentelor și a actelor dotale.

Capete de poruncă și *Prăvilioara* din 1784 au constituit izvoare ale vechiului drept românesc scris. Deși ambele nu au fost promulgate de vreo autoritate domnească, totuși prin faptul că obligau pe preoți să respecte dispozițiile lor la redactarea unor acte civile — testamente și acte dotale — au avut o îndelungată aplicare. Prin indicarea acestor norme se înlăturau procesele, redactîndu-se corect aceste acte. Pentru prima oară, aceste îndreptări procedurale se întîlnesc în istoria vechiului drept românesc scris, ceea ce indică și o valoare juridică.

În Țara Românească, au circulat o serie de foi volante tipărite după modelul *Capetelor de poruncă*, privitoare la redactarea testamentelor. O astfel de foaie-copie, scrisă pe o foaie de hirtie albastră, într-o scrisoare din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea¹⁴, a cunoscut și Nicolae Iorga.

Cu cît înaintăm în secolul al XVIII-lea, cu atît întîlnim testamente redactate în spiritul modelului dat de *Capete de poruncă*¹⁵.

Cuprinsul Capetelor de poruncă. — După titlu urmează o scurtă introducere, în care Antîm arată preoțimii că noul domn Ștefan Cantacuzino (1714—1716) «au mîntuit cu hrisov domnesc toată ciata preoțească de sarcina dărilor ce da de rînd cu țara».

Antîm Ivireanul, în dorința lui de a ridica preoțimea, intervine pe lângă noul domn Ștefan Cantacuzino, care prin hrisovul din 27 aprilie 1714 scutește de dări pe preoții, diaconii și alți slujitori ai bisericii, fiind obligați a da numai anual «poclo-nulu celu obicnuitu, prea sfințitului Mitropolitu și celor doi iubitori de Dumnezeu

13. *Prăvilioară* în care cuprinde cele șapte taine bisericești cu care să se deprîndă preoții mai ales duhovnicii, «ca să știe începerea și sfîrșirea tainei cum să o facă, și s-au mai adus ofeștenia cea mică, cum și cîteva moliftes spre folosul creștinescului norod. Cu blagoslovenia prea sfîntului Mitropolit al Moldovei Kiriu Kir Gavriil, întru-a sfinției sale Mitropolie în Iași. În zilele luminatului domnului Nostru Alexandru Voevod, întru întîia domnie a mării sale. În anu de la Adam 7292, iar de la nașterea lui Hristos 1784. Oct. 24. s-au tipărit de popă Mihailu Strabînschi și exarh din Mitropolia Iașului; Bianu-Hodoș, *op. cit.*, vol. II, Buc. 1910, p. 292—294; cf. și Gh. Chirică, *Cercetări istorice asupra legislației Bisericii Române din secolele XVII și XVIII*, București, 1895; reproduce partea a XII-a din *Prăvilioară*, p. 72—78; Stelian Marinescu, *Prăvilioara de la Iași din 1784*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1974), nr. 3—4, p. 469—475.

14. N. Iorga, *Cărți și scriitori români din veacurile XVII—XIX*, în «Analele Academiei Române», seria a II-a, tomul XXIX, 1906—1907. Memoriile Secțiunii literare, cap. III; *O formulă de testament*, p. 181—186.

15. Testamentul lui Iordache, feciorul lui Ion Botezat din 1726 mai 18, București, făcut cu 5 martori, G. Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594—1821)*, București, f. an., p. 313, nr. 222; I. Ionașcu, *Documente bucureștene privitoare la proprietățile Mindăstirii Colțea*, București, 1941, p. 113. Mitropolitul Daniil la 10 aprilie 1722, confirmă o diată a lui Calița și a mătușei sale Ilinca, Documentele Mitropoliei Ungro-Vlahiei; Diata lui Ion sin Avram, vătaful din satul Greci Vilcea din 7 decembrie 1805, Ion Donat, *Actele satului Greci*, în «Arhivele Olteniei», anul XX, 1941, p. 146. Testamentul lui Ilinca Strimbeanca, redactat la Craiova la 27 martie 1728, N. Iorga, *Studii și Documente*, vol. XXI, p. 263 etc.

Episcopi, carele iaste pre lege și canonească, pe anu 80 ughi de preotu»¹⁶ așa cum o așezase și Grigorie Ghica, cu patruzeci de ani în urmă, printr-o învoială deosebită, o ruptă¹⁷.

Dispozițiuni canonice. Sînt un număr de 12 «porunci». «Să lăcuiți, după cum zice David, în casa Domnului în toate zilele vieții voastre și să cercetați beserica cea sfîntă a lui cîntînd rînduitele slujbe cu toată socotința, spre binele Țării și a poporului» (*porunca întii*).

Preoții sînt datori să facă anual o slujbă începînd de la Duminica Tomei, pentru domn, pentru toată boierimea și pentru toată Țara, cum scrie în amintitul hrisov. Preotul care nu face această slujbă va fi pedepsit de Dumnezeu și de arhiereul său (*porunca a doua*).

Pentru a-și arăta recunoștința față de domnitorul Ștefan Cantacuzino, preoții sînt datori se facă două liturghii: prima la 27 decembrie, de Sfîntul Ștefan și a doua la 2 august, la aducerea moaștelor acestui sfînt: «iar cine să va lenevi și nu le va face să fie sub blestем» (*porunca a treia*).

Cine va vrea dintre mireni să devină preot, va fi obligat să meargă la arhiereul locului să învețe cele necesare preoției timp de un an, iar de va fi știutor de carte o jumătate de an. Pe altă cale să nu încerce a deveni preot.

Care dintre arhieriei prezenți și în viitor nu vor respecta aceste dispoziții, «pentru cinstea besericii și pentru folosul norodului, îi lăsăm în judecata lui Dumnezeu» (*porunca a patra*).

Se interzice preoților și diaconilor să se amestece în mărturii mincinoase și viclene, să fie martori și chezași, care dau naștere la bănuieli și procese. Cei ce vor face negustorie vor fi aspru pedepsiți. «Ce fieștecarele din cele ce-i va dăruî Dumnezeu să cîștige din venitul casii lui oprînd cît îi va fi de treabă, celialte să le vinză neapărat veri din ce ar fi și ar avea» (*porunca a cincea*).

Să nu încerce nimeni să se preoțească, prin mită, prin promisiuni sau prin intervenția vreunui boier mare. Acea persoană va fi trecută în rîndul țaranilor și obligată să plătească bir (*porunca a șasea*).

Preoții și diaconii care vor umbla prin circiumi sau în stare de ebrietate, după două avertismente, vor fi trecuți în rîndul țaranilor și supuși la bir. Să nu creadă că va fi iertat cu timpul, sau prin mită, sau printr-o intervenție oarecare: «ci vor rămînea pînă în sfîrșit întru aceea pedeapsă, hulă și ocară» (*porunca a șaptea*).

Un sat de va avea nevoie de preot, nimeni nu va putea fi hirotonit, pînă nu vor veni cinci săteni care vor mărturisi sub jurămint că au nevoie de preot. În acest caz episcopul sau arhiereul respectiv la va rîndui un preot de la alt sat, unde sînt doi sau trei preoți, sau va hirotoni un om învățat cum s-a arătat mai sus în porunca a patra (*porunca a opta*).

Nici un preot nu va vinde vin în casa lui, nici nu va pune pe preoteasa sa sau slujnică să vîndă. Cel ce va face «acest lucru necuvios și fărădelege» va pierde darul preoției și va fi trecut în rîndul țaranilor (*porunca a noua*).

16. Bianu, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche. Adăogiri și îndreptări*, vol. IV, București, 1944, p. 42, nr. 52, *Hrisovul lui Ștefan Cantacuzino, pentru scutirea preoților de dațăii*, București, 1914, foaie volantă, Arhivele Statului M-rea Sf. Ioan (Mare) din București, pachetul 19, doc. 2, pentru scutiri de bir și altele.

17. N. Iorğa, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Văleni de Munte, 1909, p. 55.

Nici un preot să nu părăsească parohia sa pentru alta, fără aprobarea arhierului respectiv; dacă nu va respecta această dispoziție nu va mai avea nici o parohie (*porunca a zecea*).

Fiecare preot să citească *Învățătura bisericească* care s-a tipărit în anul 1710, și a fost atunci distribuită tuturor preoților. Cine nu o are să o ceară arhierului respectiv. Antim Ivireanul precizează că *Învățătura bisericească* completează *Capetele de poruncă*. Se specifică, de asemenea, că fiecare preot a primit aceste 12 capete: «fiestecarele din voi să o păstreze ca lumina ochilor și cele ce s-au hotărât într-însa cu poruncă, să se facă cu toată osîrдіia». Să nu se invoce motivul pierderii sau că i-a ars sau că i-a furat-o, «că nu se va putea îndrepta, ci să va da, în rîndul țăranilor» (*porunca a unsprezecea*).

Porunca a douăsprezecea o socotim cea mai importantă: totodată ea este aceea care arată și scopul acestei cărți. Antim Ivireanul arată că, pentru a se evita pe viitor «niște vătămări sufletești, ce vedem totdeauna că să lucrează și la cei mici și la cei mari, iată că hotărîm doao lucruri și vă poruncim învățîndu-vă în numele lui Dumnezeu acest lucru să se facă cu multă nevoiță, pentru ca să nu piară sufletele în deșărt și să se odihnească și judecătorii, atît cei bisericești cît și cei mirenești».

«Întii: Diețile creștinilor carele se obicinuesc de la fac la sfîrșitul vieții lor pentru căci sînt mai mulți neînvățați din voi preoții și nu știți în ce chip să o scrieți, nici creștinii nu știu cum să se învețe să le faceți: din carele se scornesc atîtea gilcevi și judecăți și jurămînturi și cărți de afurisanii și alte rele multe. Și diiată pe aceasta să urmați».

«A dooa: Foițele de zestre încă să se facă după izvorul ce iaste însemnat mai jos».

Această a douăsprezecea poruncă arată că scopul acestei cărți este de a învăța atît pe cei ce redactează testamente și acte dotale cît și pe cei ce le fac cum să le alcătuiască. Atît actele dotale cît și testamentele care aveau ca scop transmiterea de bunuri generau o serie de procese. În materie de succesiuni, un testament care nu era redactat corect dădea naștere la procese de lungă durată și cu proceduri costisitoare. În caz de divorț sau de deces al unuia dintre soți, un act dotal incorect redactat aducea după sine o serie de lungi și complicate procese.

Tot în dispozițiile cu caracter canonic se încadrează și porunca privitoare la hirotonisire. Reținem, de pildă, că românul — termenul trebuie luat în sens social — neiertat de stăpînul său nu poate fi hirotonisit. Poate să se hirotonisească numai de va avea act scris de iertare de la fostul său stăpîn și în acest caz «după preoție cîți copii va face să nu mai fie volnic nimeni să-i rumânească că sînt slobozi».

Dispoziții juridice. Dispozițiile din Capete de poruncă referitoare la drept se împart în două: prima se referă la regimul matrimonial și regimul succesoral; a doua, la anumite căsătorii și condițiile ce urmează să le îndeplinească cei ce urmau a se căsători.

Dispozițiile care se referă la regimul succesoral sînt în număr de șase și se referă la condițiile de fond și formă pe care trebuie să le îndeplinească testamentul.

Testamentul trebuie făcut cu frica lui Dumnezeu și cu bună credință atît din partea testatorului cît și a celui care îl redactează (*porunca întiia*). El trebuie făcut în deplinătatea facultăților mintale, iar nu în momentul morții, cînd mintea este neclară (*porunca a doua*).

Antim se ridică împotriva tendinței ce o au unii de a înlătura de la succesiune rudele apropiate, motivînd că la vreme de nevoie sau de boală nu s-au îngrijit de

testator, sau motivul certurilor, care ducea la instrăinarea bunurilor de familie (*porunca a treia*).

Testamentul care nu se va face cu respectarea acestor dispoziții, va fi anulat iar rudele înlăturate de la succesiune își vor primi partea ce li se cuvenea. Testatorul nu va primi nici o răsplată de la Dumnezeu «și afurisanile ce adaog pentru că sînt fără de cale vor cădea asupra lor» (*porunca a patra*).

Preotul chemat să redacteze testamentul are datoria să împiedice pe testator să înlătore de la succesiune pe moștenitorii săi legali, mergînd pînă la refuzul de a scrie testamentul; în caz contrar va fi pedepsit. După redactarea testamentului preotul va semna și va indica din ce sat este. Testamentul va mai fi iscălit de «7 mărturii după porunca Praviliei sau 5, iar la vreme de nevoie fie și de 3» (*porunca a cincea*).

În testament se va trece mai întii zestrea soției, conform actului dotal precum și darurile primite de nuntă¹⁸ și darurile primite a doua zi după nuntă: «după cum poruncește Pravila». În al doilea rînd se vor trece datoriile în caz că sînt, pe care moștenitorii sînt obligați a le plăti. În al treilea rînd testamentul va mai cuprinde cheltuielile cu îngroparea și pomenile pînă la un an precum și alte milostenii pe care le dorește testatorul: «după cumu-i va fi puțința. Iar ce va mai rămînea afară dintr-acestia să împartă la moștenitori precum ar socoti, că va fi cu dreptate» (*porunca a șasea*).

După aceste dispoziții privitoare la redactarea testamentului, urmează «izvodul dietii» adică formularul de redactare.

*

Am urmărit în textul lor original indicațiile din Capete de poruncă fiindcă ni se pare că instrucțiunile pe care Ivireanul le dădea în anul 1714 preoților și diaconilor privitor la redactarea testamentelor, dezvăluie principalele probleme pe care succesiunea testamentară le ridica la acel timp.

N-am vrea să insistăm decît asupra unui singur punct. Ni se pare anume relevant faptul că Antim Ivireanul accentuează îndeosebi asupra faptului că redactorii testamentelor trebuie să împiedice, pe cît le este posibil, înlăturarea de la succesiune a rudelor apropiate. Să o împiedice chiar cînd testatorul invocă, în susținerea hotărîrii sale, faptul că rudele i-au fost necredincioase sau că nu l-au îngrijit la boală.

Gripa aceasta a lui Antim și recomandarea stăruitoare pe care o face alcătuitoților de testamente, ne dau dreptul să credem că înlăturarea rudelor apropiate de la succesiune devenise un sistem ce alarma pe cei grijulii pentru soarta familiei ca instituție.

Condițiile cerute pentru validitatea unui testament pot fi întilnite și într-un cod modern, dar tendința de a se sfîrși cu un obicei, în virtutea căruia se puteau înlătura rudele de la succesiune, oglindește grija de a întări familia, prin afirmarea drepturilor ei¹⁹.

18. Dumitru Mototolescu, *Darurile dinaintea nunții în dreptul vechi românesc comparat cu cel romano-bizantin și slav*, București, 1921.

19. Em. Em. Săvoiu, «Capetele de poruncă» ale Mitropolitului Antim Ivireanul, Craiova, 1944, extras din revista «Renașterea», nr. din 10 octombrie, p. 10—11. Idem, *Contribuțiuni la studiul succesiunii testamentare în vechiul drept românesc*, Craiova, 1942, p. 120.

Ne dă acest drept, cu atât mai mult cu cât și Pravilniceasca condică din 1780, în cap. «Pentru diată», art. 1 prevede: «Să nu lepede din moștenire pe moștenitorii lui cei adevărați»²⁰.

Dispozițiile privitoare la regimul matrimonial sînt trei:

La redactarea actului dotal, preotul este obligat să cerceteze dacă părțile nu sînt rude în grad oprit «după cum poruncește Pravila». Și invoirea care se va face între ambele părți trebuie să fie temeinică și dreaptă, «pentru ca să nu urmeze despărțeaală». Actul dotal trebuie să fie iscălit de preotul satului și de trei martori, «pentru mai multă întărire a adevărului» (*porunca întâia*).

Tot ce se constituie ca dotă, ca lucruri de îmbrăcăminte, podoabe din aur și argint, tacîmuri arămărie, animale, trebuie prețuite în bani, și valoarea lor trecută în actul dotal. Aceste lucruri trebuie bine specificate, pentru ca în caz de divorț să nu se nască procese și suspiciuni (*porunca a doua*).

Dacă soția va deceda fără copii, soțul nu va cheltui la înmormîntare mai mult decît o treime din zestrea soției. Două treimi se vor moșteni de moștenitorii legali ai soției: «după cum o pohtește dreptatea, de vreme ce el, după porunca Pravilei, altă parte n-are să ia zestrele muerii sale, fără numai așternutul» (*porunca a treia*).

Urmează formulatul de redactare al actelor dotale.

Antim avertizează că pe preotul care nu va respecta aceste dispozițiuni în materie de redactare a testamentelor și a actelor dotale cu frica lui Dumnezeu cu dragoste și cu discernămint: «il lăsăm în judecata lui Dumnezeu că noi ne-am făcut datoria». Dacă se va dovedi că vreun act a fost redactat cu rea credință, alcătuito- rui lui va fi aspru pedepsit de arhiereul locului.

În materie matrimonială întîlnim un element nou: bărbatul supraviețuitor moștenește a treia parte din zestrea femeii, atunci cînd vine în concurență cu ascendenți și colaterali.

Pentru prima oară acum, se recunoaște în legislația scrisă un drept bărbatului supraviețuitor femeii, lucru ce dovedește un progres a legiuirilor de atunci.

Comparînd o serie de foi de zestre întocmite în secolul al XVIII-lea cu formularul din Capete de poruncă observăm identitatea lor, o dovadă în plus de aplicarea acestui îndrumător procedural.

Tot în Capete de poruncă se reglementează prin două porunci anumite căsătorii, și condițiile ce trebuie să le îndeplinească cei ce doreau a se căsători.

Se interzice preotului de a cununa sau de a primi în biserică pe cei care au răpit pe viitoarea soție fie cu consimțămîntul ei, fie fără consimțămînt. Protopopul va amenda pe femeie cu 200 de bani, iar pe bărbat cu 400 de bani. Nu vor fi primiți în biserică pînă nu vor fi iertați de arhiereul locului, care va redacta și actul de căsătorie (*porunca întîia*).

Capete de poruncă constituie, cum am spus, un izvor al dreptului scris vechi românesc. Deși n-au fost promulgate de vreo autoritate domnească, totuși, prin faptul că obligau pe preoți să respecte dispozițiile ei la redactarea unor acte civile ca testamente și acte dotale, ea a avut o îndelungată aplicare juridică.

În secolul al XVIII-lea s-au aplicat în Țara Românească dreptul romano-bizantin, obiceiul pămîntului, îndreptarea Legii, Capete de poruncă iar din 1780 și Pravilniceasca Condică.

20. *Pravilniceasca Condică din 1780*, ediție critică, Edit. Academiei R.P.R., București, 1957, cap. «Pentru diată», p. 106.

Capete de poruncă alături de celelalte lucrări ale lui Antim Ivireanul contribuie la sporirea valorii culturale și literare de certă rezistență și consacrare pe care l-a dobândit marele mitropolit Antim Ivireanul în trecutul cultural românesc²¹.

Intr-adevăr, Antim Ivireanul este un fenomen, prin bogăția și calitatea activității sale în diferite ramuri: tipărire de cărți diverse, gravură în lemn, pictură, traduceri și literatură originală, după cum el este și o enigmă prin modul de stăpânire a limbii române și de folosire a ei în mod surprinzător de viu, uneori cu o forță artistică inovatoare care se întilnește de obicei la creatorii de limbă maternă, cu percepția multiseclară a graiului, transmisă din moși-strămoși.

El este cel mai de seamă dintre mitropoliți din Țara Românească, prin munca lui neobosită și cultura religioasă a neamului, prin cuvântările lui îndrăznețe, dar pline de morală, pentru societatea și timpul lui, și prin strălucirea pe care a știut să o dea scaunului mitropolitan din București²².

STELIAN MARINESCU

BENJAMIN FRANKLIN TRADUS ÎN „VESTITORUL BISERICESC“ ÎN 1839

I. La 14 ianuarie 1839 apare la Buzău, unde de cîțiva ani a fost înființat un Seminar teologic, în și mai recentul «*Vestitorul Bisericesc*» gazetă religioasă și morală, editat de Ierodiaconul D. Romano (profesor național) și de G. Munteanu (profesorul Seminarului), în nr. 2, 3 și 4: *Planul de îmbunătățirea morală alu V. Franklin*¹. Într-o notă de subsol la Titlu se dă și explicația: *V. Franklin s-a născut la 1706 la Boston în America despre miazănoapte, din părinți scăpătați, însă prin urmarea virtuții, iubirea de învățătură și înțelepciune, dintr-o stare de jos și din sărăcie s-a ridicat la bogăție și la treaptă de cinste și slavă mare*². Intr-adevăr, este vorba de o tălmăcire a unui fragment din foarte celebra Autobiografie a lui Benjamin Franklin din care a doua traducere a întregii cărți este în curs de tipărire, realizată de Florin Ionescu și prefațată de subtila cercetătoare a literaturii americane, Georgeta Dumitriu. Cea dintîi traducere integrală cunoscută este semnată de Pr. F. M. Găldău și publicată de Biblioteca Energia, 1942.

Contextul literar în care se tipărește acest text este cel al unor publicații ce sporiră vertiginos³ ca număr, și în care accentul pare a cădea pe traduceri ca cele din *literatură de senzație*⁴, publicate de «*Foaia Duminicii*» a lui Ioan Barac (2 ianuarie 1837), ori din «*Două Nopti la Roma*» de S. I. Nogenț și «*Creștinarea unui preot al unei Idole Isida sau Hristianismul*», din *Les derniers jours de Pompei*, «*Urișul Daciei*» după V. Hugo, repovestită de Negruzzi, toate aceste în «*Gazeta teatrului național*» a lui Eliade (1 noiembrie 1835).

Dar aceste sporadice incursiuni în proză făcute de o presă nespuse de tînără, erau fertilizate de un val de pe acum bogat în traduceri din aceeași lume, realizate

21. I. C. Chițimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, București, 1972, cap. «Antim Ivireanul, scriitor și om politic», p. 339.

22. N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, vol. III, București, 1945, p. 219.

1. Este, probabil, vorba de înlocuirea prenumelui Benjamin cu Veniamin, a cărui inițială apare în text.

2. Aci și în continuare redăm în ortografie contemporană textul original sau extrase din traducere. Mulțumim pe această cale studenților Remete Gheorghe și Urda Ștefan (anul I, Institutul teologic de grad universitar din București) care ne-au ajutat la înțelegerea textului cirilic.

3. George Călinescu, *Istoria Literaturii Române de la Origini pînă în prezent*, 1941, p. 123.

4. *Ibidem*.

de cărturarii români de seamă. Samuil Micu alcătuiuse, după Baumeister o «Loghică» (Buda, 1799), tradusese după Fénelon «Întimplările lui Telemach» (Buda, 1818), din care circula o versiune incompletă în manuscris, tradusă încă din 1772. În 1783, din Julie d'Angleumes și Vincent Voiture se traduseseră «Istoria lui Alfidalis și a Zelidiei». C. Conachi va traduce din Colardeau «Eloiza către Abeliard» și din Al. Pope (Essay on Man): «Cercetare de voroavă asupra omului». Vasile Pogor, în 1838, traduce din Voltaire «Henriada». Iar Gh. Asachi isprăvise cu 19 ani înainte «Bordeiul indieneșcu» a lui Bernardin de Saint-Pierre sau în 1838 libretul operiei Norma de Bellini.

Departate de a dori să epuizăm subiectul, socotim a fi accentuat perspectiva în care se înscrie traducerea din Benjamin Franklin la care ne referim.

Nu este locul să o facem noi aici, dar dorim să atragem atenția specialiștilor asupra posibilității unui atare studiu, nu este locul, spuneam, să facem o exegeză a admirabilei limbi a traducătorului, atât de contemporană nouă și atât de rar cuprinzînd stîngăciile aproape inerente traducerilor uzuale, datorate influenței topicii limbii din care se traduce ori a anumitor expresii tipice. Tălmăcitorul nostru, că este D. Romano sau G. Munteanu (traducere, ca și restul articolelor, nu este semnată) vădește o pasiune pentru cuvîntul precis, fugind de cel cu prea mari ponderi sentimentale, asimilînd pe de-a-ntregul stilul lucid, rațional, temperat, cumpănit al prozatorului american. Rostirea nu este siluită; dimpotrivă, autorul pare a vorbi acum, de față cu noi, cald și plin de modestie.

Socotim lectura «Planului de îmbunătățirea morală a lui V. Franklin» o vrednică școală pentru cititorii epocii, dintre cari se vor fi ridicat mulți dintre tălmăcitorii și scriitorii români ulteriori.

II. a) Care este însemnătatea textului în sine?

Marile religii și filozofii ale vechimii au profesat maxima *Cunoaște-te pe tine însuși*, înscrisă cîndva pe templul din Delhi, miez al întregii morale practice a lui Socrate. Aceasta o comentează Thales spunînd: *Ce e greu? A se cunoaște pe sine. — Și ce e ușor? A da slături altora*⁵. Gînditorul indian anonim o discută la rîndul său: *E greu să te cunoști atît de bine, încît să poți spune că ești capabil sau nu de ceva. Însă cine posedă o astfel de știință, acela nu-și pierde cumpătul nici cînd e la strîmtoare*⁶. De altfel, observarea de sine este o condiție a echilibrului practicantului yoga. Aceeași este cheia seninătății confucianiste ori a nirvanei budiste. Exemple de atari îndemnuri sau chiar reguli ale cunoașterii de sine aflăm multe în Sfinții Părinți ai Bisericii Ortodoxe. Este suficient să pomenim dintre attea titluri posibile *Războiul Nevăzut și Patericul*. Dar cele din urmă le rezervăm pentru o analiză specială. Fragmentul lui Benjamin Franklin fiind o admirabilă metodă laică, la această zonă a gîndirii morale se cuvine să ne oprim.

Cicero înaintează un principiu, la prima aparență solid: *Fiecine să-și cunoască, așadar, firea, și sieși să-și fie jude aspru al defectelor și calităților sale. Să fim precum cîmădianții, care nu întotdeauna își aleg rolurile cele mai de seamă, ci pe acelea care convin mai curînd darului lor*⁷. Adevărul este că aci găsim numai îndemnul sănătos, nu și calea.

Seneca însă va indica un drum, acela al examenului de conștiință: *În fiecare zi se cuvine să ne chemăm sufletul a da socoteală. Astfel făcea Sextius: ziua-i să-vîrșită, el își întrea sufletul: De care defect te-ai tămăduit astăzi? Ce pastune ai combătut? În ce anume devenit-ai mai bun? Ce poate fi mai frumos decît acest obicei de a-și relua în chipul acesta întreaga zi!... Așa iac, și preluînd funcția de judecător față de mine însumi, mă citez în fața propriului meu tribunal. Cînd mi se ia lumina din odaie, încep o instrucție asupra întregii mele zile, revin asupra tuturor acțiunilor și cuvîntelor mele. Nimic nu-mi ascund, nici unele nu le trec cu vederea. Ei! la ce bun m-aș teme să privesc în față măcar una dintre greșelile mele, cînd îmi pot spune: la seama să nu reîncepi: azi, cel puțin, te-am iertat?*⁸. Da. Îndîcația este sigură, accesibilă oricui, nu necesită prezența altuia, dimpotrivă, se prac-

5. Theofil Simenschy, *Un dicționar al înțelepciunii*, vol. I, Iași, Editura Junimea, 1970, p. 204, nr. 1025.

6. *Idem*, p. 205, nr. 1030.

7. Cităm după Paul Janet, *Traité élémentaire de Philosophie à l'usage des classes*, Paris, Librairie Ch. Delagrave, (1879), p. 729. Am folosit acest tratat pentru a afla informațiile dintr-un izvor cit mai apropiat de epoca tălmăcirii prezentate.

8. Seneca, *Despre Minie*, liv. III, 38, după Paul Janet, p. 730.

tică în solitudine. Singurele imperative sînt lipsa de complezență, dorința de îmbunătățire și... iertarea cît mai rară.

Acolo unde Aristotel recomandase să-ți forțezi firea, sărind din extrema rea în cea bună, Malebranche și Leibniz recomandă, unul refuzul ocaziei rele, celălalt înlocuirea cu o ocazie ce să te îndemne la bine. Așadar gînditorul grec cere să lucrezi asupra ta însuși, francezul și germanul să operezi asupra circumstanțelor. Dar niciunul nu introduce în sfaturile sale spiritul metodic al marelui american tradus în românește în prima jumătate a veacului al nouăsprezecelea. Să-l fi cunoscut el pe Epictet? Din următorul text al celui din urmă s-ar spune că da: *De nu vorești să înclini către minie, nu-i nutri obiceiul. Potolește-ți prima furie, apoi numără zilele în cari nu te vei lăsa aprins. Aveam obiceiul să mă aprind zilnic, vei spune: acum, o zi din două; apoi va fi o zi din trei, și mai tîrziu, una din patru. Dacă treci astfel treizeci de zile, sacrifică zeului⁹. Și totuși, cîtă deosebire!*

b) Să urmărim etapele fragmentului publicat în «Vestitorul Bisericeșc» al Ierodiaconului D. Romano (profesor național) și G. Munteanu (profesorul Seminarului)¹⁰: *În vîrstă de 24 de ani am închipuit acel greu și îndrăzneț plan prin care să ajung la o desăvîrșire morală. Doream să trăiesc fără greșală în toată viața mea și să biruiesc pe toate acele păcate la care mă împingea fireasca aplecare, obiceiul și pildele societății: Părindu-i-se că știe deosebi binele de rău socoti că nimic nu este mai simplu decît să practice binele. Curînd, însă, se dumiri că greșise. În vreme ce mă sîrguiam din toate puterile a mă păzi de o greșală cădeam într-alta; obiceiul se folosea de cea mai mică zăpăcire a mea; iar aplecarea era cîteodată mai tare decît dreptul cuvînt. Aceste continue căderi îl tulburau. Tînărul Benjamin își pierduse pacea. Drept care, ajunge să-și esențializeze trăirile într-o maximă: *Numai prin virtute ne putem face fericiți*, însumînd în fericire dobîndirea tihnei lăuntrice. O dată sintetizate trăirile sale, s-a maturizat și capacitatea sa de elaborare a unui plan precis de activitate. Din analiza felurilor opinii despre virtuți (analiză cu rezultate incerte datorate deseori unui semantism subiectiv al autorilor) ajunge să întocmească o listă de treisprezece virtuți necesare, explicate și printr-o poruncă scurtă spre a ajuta întinderea înțelesului (...) dat. Iată, astfel, remediază poliloghia neconsistentă de care se plîngea la autorii citiți.*

1. *Înfrînarea* — *Nu mîncea pînă să te îngreșoșezi, nu bea pînă să te amețești.*
 2. *Tăcerea* — *Nu vorbi decît ceea ce te folosește pe tine sau pe alții.* 3. *Orînduiala* — *Tot lucrul să aibă locul său și toată treaba vremea sa.* 4. *Hotărîrea* — *Hotărâște să faci aceea ce ești dator și fă negreșit ceea ce ai hotărît.* 5. *Economia* — *Nu face cheltuieli de prisos; cheltuieste numai pentru lucruri trebuincioase adică nu risipi.*
 6. *Munca* — *Nu pierde vremea. Lucrează toldeana aceea ce este de folos, oprește-te de la toată lăpta netrebnică.* 7. *Sinceritatea* — *Nu îi viclean. Gîndește în adevăr și nevinovăție. Vorbește cum gîndești.* 8. *Dreptatea* — *Fii drept cu toți. Dă fiește-căruia dreptul lui.* 9. *Cumpătarea* — *Păzește-te de covîrșiri, depărtează-te de tot ce e prea mult.* 10. *Curățenia* — *Nu suferi necurătenie nici pe trupul tău, nici pe haina ta, nici în lăcașul tău.* 11. *Pacea sufletului* — *Nu te tulbura de nimicuri, nici de întîmplări obișnuite sau neapărate.* 12. *Viața curată* — *Desfrînarea să nu turbure niciodată conștiința, pacea, cinstea ta sau a altora.* 13. *Umilința* — *Urmează Mintuitorului Iisus Hristos.*

Este limpede că circumscrierea ariei semantice a termenului denumind o virtute ajută foarte mult, fie precizînd, ca în cazul 1, fie explicînd, ca în cazul 2, fie defalcînd, ca în cazul 8.

În continuare Franklin lămurește ordinea lor, aleasă deoarece *dobîndirea uneia putea să-i înlesnească cîștigarea celeilalte*. Principiul de lucru fiind nu operarea asupra tuturoră deodată, ci pe rînd, concentrîndu-se pentru cîtăva vreme numai asupra unei virtuți.

Dacă, mai sus, aluziile la moralisții anteriori sînt crispate de nemulțumire, o nouă referire la sursă vedește grațitudinea autorului: *Către acestea fiind incredințat, după sfătuirea lui Pitagora lăsată în versurile sale de aur, că o luare de socoteală, de faptele mele, pe fieștecare zi, ar fi de trebuință*. Cu alte cuvinte, acesta-i

9. Epictet, *Convoorbiri*, II, cap. XVIII, după Paul Janet, p. 728.

10. Nr. 2, 14 ianuarie, p. 5-7.

tributul plătit antichității, examenul de conștiință săvârșit seară de seară. Benjamin Franklin este, însă, mult mai scrupulos decât înaintașii săi, după cum se va vedea.

c) El nascocoște o unealtă de lucru.

Am făcut o cărticică de treisprezece fețe. În fruntea fieștecăreia am scris câte o virtute cu porunca ei. Am tras cu cerneală roșie pe fieștecare față rigle, pe care după numărul zilelor de peste săptămână le-am împărțit în șapte coloane. Am însemnat, din sus, pe fieștecare coloană numele unei zile din săptămână. După acestea am tras treisprezece rigle cruci, la începutul fieștecăreia din ele am scris slovele cele dintâi a numelui uneia dintre virtuți. Seara, când îmi luam socoteala de faptele mele de peste zi dacă găseam vreo greșeală făcută împotriva uneia sau a altei virtuți, făceam o cruciuliță neagră în coloana zilei. Hotărâii să păzesc o săptămână pe fieștecare virtute.

Această amunțită descriere este însoțită de o planșă ilustrativă. Pasul înainte este major. De la o examinare simplă a activității zilnice, realizată în gând, cu riscul omisiunilor și, datorită inevitabilelor scăderi ale memoriei, cu șanse minime de comparare de la o zi la alta (cu atât mai puțin pe parcursul unei întregi săptămâni ori unei luni) se trece la o oglindă a perseverenței din timpul ciclului complet dedicat reformării morale, un grafic al evoluției, involuției sau stagnării caracterului.

La acest moment crucial se începe prima parte a traducerii. În următorul număr¹¹ se dau noi lămuriri. Întîia săptămînă fu închinată înfrînării, lăsînd pe toate celelalte virtuți să meargă în voia lor, însemnînd însă în toată seara greșelile făcute împotriva lor. Scopul era ca prima linie să rămînă fără nici o cruce pe ea, semn că putea trece în săptămîna a doua la concentrarea asupra virtuții ce urma. Treisprezece virtuți, treisprezece săptămîni. Într-un an ciclul putea fi reluat de patru ori.

Pentru întărirea zelului căznitorul își pusese în fruntea caietului drept motto cuvintele următoare scoase din cartea pildelor lui Solomon, unde se vorbește de înțelepciune și virtute: *«Lungimea zilelor și anii vieții sînt în dreapta ei și în stînga ei bogăția și slava ... Căile ei sînt cîi bune și toate cărările ei cu pace»*. Pild.: Cap. 3: 16 și 17. Adaugă un indemn al lui Cicero, apoi, cu creștinească pioșenie: *Fiindecă Dumnezeu este izvorul cel întîi de înțelepciune, am gîndit că este de trebuință și prea cu dreptate a alerga la dînsul pentru a cere ajutor spre a o putea cîștiga*. Cine ar putea contesta revirimentul moral pe care îl introduce această frază în istoria luptei cu tine însuți, semnalată sumar de noi prin cele cîteva citate mai importante pe care le-am dat în paragraful II, punctul a? Dobîndirea înțelepciunii, a virtuților, înseamnă însăși practicarea Cuvîntului lui Dumnezeu, înseamnă trăirea Dumnezeirii cu mijloacele noastre mărginite și șubrede. Or, tocmai aceasta nu au știut moralisții păgîni. Ei n-au înțeles că omul singur, omul care nu este în permanent dialog cu Divinitatea, care nu primește harul, e așteptat la capătul puterilor sale de descurajare, dezabuzare și deznădejde. Cu Dumnezeu și întru Dumnezeu pe toate le putem. Singuri, putem atîta cît putem. De aceea, continuă el, *am alcătuit rugăciunea ce urmează, am scris-o în capul planului ca să o pot citi în toate zilele.*

«Bunătațe atotputernică! Părinte blind! Povățuitor milostiv! O Dumnezeule sfinte! Ajută-mi ca să sporesc întru înțelepciune, spre a putea cunoaște adevărul meu folos. Întărește-mă în hotărîrea ce am făcut-o de a merge pe calea care mi-o arată ea, calea virtuții. Primește cu bunătațe slujbele ce pot face iraților mei oameni, iiii Tăi, întru semn de recunoștință pentru darurile ce mi le faci neîncetat.

Mă slujeam cîteodată și cu altă mică rugăciune ce urmează:

«Dumnezeule puternice, cela ce dai viață la toată făptura și mie: depărtează de la mine viciul, fapta rea. Binevoiește a face să strălucească înainte-mi cuvînța Ta. Fă-mă să cunosc deșertăciunea răului și frumusețea bunului. Dăruiește-mi pacea, virtutea și știința: ca prin acestea să dobîndesc fericirea veșnică».

Nu ne putem depărta de aceste rînduri fără să nu atragem atenția, deși nu-aci locul potrivit, asupra admirabilei calități a traducerii ce însuflă cuvintelor românești un duh profund de interiorizare, de simplitate cinstită, de vorbă trăită nu scrisă, specific ceaslovurilor noastre.

Ultimul lucru ce mai apare în nr. 3 al revistei este un program zilnic, imuabil, pe ore, în care, iarăși rugăciunea (*mă-nchinam bunătații Dumnezeiești*) își are locul său convenit diminețile.

Ținem să subliniem judicioasa împărțire a materialului tradus. Dacă ar fi să dăm titluri celor trei subcapitole, cel dintii s-ar putea numi: «Păcatele și hotărîrea de a lupta cu ele», al doilea: «Ajutorul lui Dumnezeu în această luptă», iar cel de-al treilea¹², «Descrierea luptei și rezultatele ei».

M-a prins mirare alînd că sînt mult mai plin de greșeale decît socoteam, exclama B. Franklin cu ingenuitate. Totuși făcea progrese. Cel mai dificil de întîmpinat era programul zilnic, pe ceasuri, nici unul dintre noi nedepinzînd numai de sine ci fiind prins într-un păienjenis de îndatoriri sociale cărora voia, în chip deosebit, să le facă față spre mulțumirea tuturor, după cum o semnalase în cea dintii rugăciune. Își ținea ființa în frîu cu o strășnicie atît de mare încît un glas tainic începu să-i caute pricină aducîndu-i pînă și argumente după cum urmează (doar-doar va renunța la lupta sa): un caracter desăvîrșit poate ajunge piatra zavistirii; (...) un om care voiește binele trebuie să își suțere și niscai slăbiciuni ușurele. Orînduiala, deci fu marea sa încercare și se pare că nu a izbutit nicicînd s-o cucerească, scriînd: și acum, după ce am îmbătrînit (...), simt cu destulă greutate lipsa acestei virtuți. În pofida acestui gust amar există un ton general izbînditor (dar la fel de smerit) care te umple de bucurie: silințele mele m-au făcut mai bun și mai fericit de cum era să fiu, dacă nu întreprindeam această îmbunătățire. Deîndată gîndește la semeni: Poate că va fi de folos ca urmașii mei să știe că un strămoș al lor, după ajutorul lui Dumnezeu, planului acestuia a fost dator o fericire statornică de care s-a bucurat în toată viața sa pînă în vîrstă de 79 de ani cînd scriu acestea.

Foarte importantă și de continuă actualitate ni se pare meditația acestui venerabil bătrîn asupra felului în care virtuțile i-au folosit în viață și pe care, la rîndul nostru o propunem spre cugetare. Autorul vorbește despre sine ca despre un străin pe care îl observă: *Întrînrării este dator lunga sănătate și ceea ce i-a mai rămas din puterea trupului; Muncii și Economiei este dator bogăția ce a cîștigat de timpuriu, norocul ce a urmat după aceea și toate cunoștințele care l-au adus în stare să fie cetățean folositor și care i-au cîștigat oareșicare cinste între învâțați; Sincerității și Iubirii de Dreptate este dator creditul ce patria l-a avut înrînsul și slujbele cu care l-a cinstit. În sfîrșit aceea neschimbare de chef, acel aer vesel în conversație care face să-i fie adunarea plăcută și căutată chiar și de tineri, este dator la influența tuturor virtuților împreună. Nădăjduiesc dar, să se alle dintre urmașii mei, carii să urmeze pilda aceasta, și nu vor fi greșiți.*

El mărturisește a se fi simțit inclinat cîndva să scrie o lucrare *Meșterul virtuții*, tocmai ca ripostă dată aceluia ce știu să predice în gol dar nu și să ajute omul cu indicații precise. Nu ne rămîne decît să regretăm faptul că nu a fost redactată, deși paginile publicate de Ierodiaconul O. Romano și profesorul de seminar G. Munteanu sînt suficiente pentru a rescrie întreaga istorie a moralei, după cum am încercat să o subliniem.

Autorul recunoaște că sistemul său a trebuit să fie îmbunătățit. Inițial cuprindea douăsprezece virtuți. Un prieten i-a atras atenția că e plin de calități dar îndepărtează oamenii, chiar și pe cei care îl îndrăgesc, prin trufia sa, fărîmînd astfel tot ce clădise: *astfel adăugai umilința la numărul virtuților. Ne amintim porunca înscrisă în dreptul acestei de a treisprezecea virtuți: Urmează Mintuitorului Iisus Hristos. O poruncă ce sintetizează întreg creștinismul. Sarcina cea mai dificilă. Cum-păna sfinților.*

Cum i se părea deosebit de greu să își plece capul în fața acestei din urmă virtuți, recurse la cîteva subterfugii: *să nu mă împotrivesc părerii altuia niciodată de-a dreptul, nici să-mi întăresc hotărîrî părărea mea (...), să nu întrebunțez niciodată vorbe (...) precum: negreșit, așa este, fără îndoială, nu se poate, ș.a.l.; ci în locul acestora să mă slujesc de expresii mai domoale: dau cu socoteala, așa gîndesc, mi se pare, se poate. Celui ce greșește luă obiceiul a-i lămuri greșeala pe departe, zicînd: în unele întîmplări, în alte împrejurări, părerea dumitale poate fi bună și*

pozi avea dreptate, însă în pricina aceasta mi se pare, socotesc că lucrul este într-alt chip ș.a.l. E de remarcat că schimbând vorba, își schimbă sufletul căci, atunci când era contrazis nu o mai resimețea ca pe o jignire personală. Contribuția celor doi redactori ai «Vestitorului Bisericesc», profesorul național ierodiaconul D. Romano și profesorul de seminar G. Munteanu, la fondul cultural al patriei noastre ni se pare importantă, vrednică de semnalat.

Lector univ. MIHAI RĂDULESCU

ICOANE INEDITE

La Biserica Subești din Cimpulung-Muscel între icoanele împărătești se află patru icoane inedite și anume: *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului*, *Sfântul Spiridon*, *Sfinții împărați Constantin și Elena și Sfântul Nicolae*, icoane nemenționate în studiile lor de N. Iorga¹, I. D. Ștefănescu² și Virgil Vătășianu³.

1. Intrarea în Biserică a Maicii Domnului

Descrierea lor. — În absida stângă a Bisericii Subești e fixată în zidul ce desparte Altarul de naos icoana *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului*. Pe un fond cafeniu închis e pictată în tempera pe lemn având lungimea de 76 cm., lățimea 56 cm. și grosimea 2,3 cm. Suportul pe care-i zugrăvită icoana e format din trei tăbli de lemn, unite la spate de două stinghii transversale ce alunecă pe cite un șant.

Icoana reprezintă interiorul unui templu. Marele Preot, proorocul Zaharia stă în partea stângă a sanctuarului în picioare, într-un jeț, mina dreaptă o sprijină pe spătarul jețului, iar cu stinga parc-ar vrea să mîngie un cap de copil, Fecioara Maria, care sfioasă se suie pe trepte, avînd ambele miini întinse către Arhiereu. În spatele ei Ioachim și Ana, părinții Mariei privesc unul la altul, arătînd pe Fetifă. Lîngă dînșii stau două femei, — chipuri luate din popor — cu ochi mari, sprincene groase și gura mare privesc cu atenție scena respectivă și pe Marele Preot. Acesta poartă mitră de arhiereu, nimb în jurul capului și-i înveșmîntat cu o mantie gri închis cu chenar lat de aur și cu ciucuri de aur; pe dedesubt o haină vișinie. Arhiereul este un bătrîn simpatic cu barbă și mustați mari, argintii, ochi mari, sprincene groase — privește cu seninătate pe Maria. Precista e o fetifă, îmbrăcată cu maphorion albastru cu chenar roșu, care-i acoperă capul, umerii, gîtul și trupul pînă la glezne; are mînecuțe aurii. Ioachim și Ana, cele două femei, sînt figuri comune, puțin expresive, servind ca model tipuri pașnice din Cimpulung-Muscel. Prin stil și tehnică este o operă nerealizată artistic, lucrată de un zugrav băstinaș, la finele secolului al XVIII-lea.

Din această cauză nu se poate compara cu *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului* de la Biserica Sfîntul Nicolae domnesc de la Curtea de Argeș⁴, nici cu *La Presentation de la Vierge au Temple, Eglise de Doicești, Prahova, Fin du XVII-e siècle* (cat. 38), v. Fig. 52 și nici cu *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului de la Biserica Doamnei din Capitală* «...care reprezintă una din cele mai alese exemple ale genului din epoca cantacuzinească și brîncovenească»⁵.

1. N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie. Icônes*, Vol. I, București, 1934; Idem, *Icoana românească*, în «Bul. Com. Mont. Ist.» 1933, XXVI, p. 5—26.

2. I. D. Ștefănescu, *La Peinture religieuse en Valachie et en Transylvanie depuis les origines jusqu'au XIX siècle*, vol. I, Texte + vol. Album, Paris, 1932; Idem, *Monuments d'art chrétien trouvés en Roumanie*, Byzantion, 1931, vol. VI, Fasc. II, p. 571—612; v. planșele; Idem, *Monumente de artă religioasă. Icoane alese*, în «Glasul Bisericii», 1959, (XVIII), București, p. 260—268.

3. Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările române*, vol. I, București, Editura Academiei, 1959, p. 1018 + 910 figuri.

4. I. D. Ștefănescu, *La Peinture religieuse en Valachie...* op. cit., Texte., v. p. 59; Idem, *Album*, v. p. 382, Planșa 340; Virgil Vătășianu, op. cit., p. 379.

5. Corina Nicolescu, *Icônes Roumaines, Meridiene*, Bucarest, 1971, p. 62 + 79, Figuri. v. Fig. 52 *La Présentation de la Vierge au Temple. Eglise de Doicești, Prahova. Fin du XVII-e siècle* (cat. 38).

2. Sfântul Spiridon

În absida stîngă a bisericii Subești e fixată în zid icoana Sfintului Spiridon. Pe un fond cafeniu deschis icoana e pictată în tempera pe lemn, avînd lungimea 78 cm., lățimea 57 cm. și grosimea 2,3 cm. Cadrul de lemn, pe care-i pictată icoana, se compune din trei tăblii de lemn, unite la spate prin două stîngii transversale ce alunecă pe cite un șanț. Sfântul Spiridon e înfățișat, format trei sferturi în odăjdii de episcop. Pe cap poartă mitra episcopală, brodată cu aur, reprezentînd romburi și motive florale. E îmbrăcat cu sacos vișiniu, cu ornamentații bogate și chenar de aur; pe dedesubt se vede sfita de culoare albastru închis, acoperîndu-i trupul pînă mai jos de genunchi. Pe deasupra sacos-ului se distinge epitrahilul albastru cu tiv de aur, ornat cu cruci mari și raze, minecuțele sînt brodate cu fir de aur, cu dreapta face semnul crucii. Pe deasupra sacosului iese în relief omoforul alb, împodobit cu fir de aur. În jurul gîtului Engolpionul, o iconiță, fixată pe un lanț de aur. Sus, în dreapta sfintului se profilează o mină ce binecuvîntează, iar mai jos sînt zugrăvite două personaje cu căciuli pe cap, probabil chipurile unor negustori de șube, ctitori ai bisericii.

Sfântul Spiridon privește cu gravitate spre dreapta. O figură distinsă, energică, prelungă, cu fruntea înaltă, ochi mari, căprui, umbriți de sprincene groase, pleoapele sînt indicate prin semicercuri, două linii paralele schițează nasul, drept și mare, cu nări pronunțate. O mustață bogată argintie cu capetele lăsate în jos îi acoperă gura, buze subțiri și bărbia voluntară e încadrată de o barbă mare, deasă și albă. Anatomia figurii, osatura frunții și ochilor, conturul pomeților sînt caracteristice. În ansamblu o figură expresivă, severă, pătrunsă de misiunea sa, ce inspiră respect. Sus, în stînga, într-un colț abia se distinge cu litere chirilice în românește C.C. IPI ON. Icoana e mîncată de carii, roasă la colțuri! De remarcat siguranța desenului, anatomia feței, mina dreaptă stilizată și armonia culorilor. Prin stil și tehnică bănuim că-i opera unui pictor grec sau român, cunoscător al erminiei bizantine⁶, datînd de la finele secolului al XVII-lea sau începutul secolului al XVIII-lea, care a creiat un *portret realist și viu*. De fapt I. D. Ștefănescu scrie: «Arta munteană ne-a lăsat admirabile portrete. Tradiția s-a transmis din secolul al XIV-lea în cele următoare și-l găsim în secolul XVIII și XIX»⁷.

3. Sfântul Nicolae

În absida dreaptă a bisericii Subești e fixată în zidul ce desparte Altarul de naos icoana Sfintului Nicolae. Pe un fond cafeniu închis icoana e zugrăvită în tempera pe lemn, avînd lungimea de 76 cm., lățimea 58 cm. și grosimea 2,5 cm. Suportul de lemn, pe care-i pictată icoana e mîncat de carii și din colț îi lipsește o bucată. E format din trei tăblii de lemn, unite la spate de două stîngii transversale, ce alunecă pe șanțuri. Portretul sfintului Nicolae e pictat trei sferturi, adică pînă la glezne, înveșmîntat în odăjdii de episcop. E zugrăvit din față și-i îmbrăcat cu felon de culoare roșie, cu chenar de aur și un stihar albastru deschis ornat cu broderii de aur. Pe umeri și pe piept se distinge omoforul mare pictat în alb și împodobit cu două cruci mari, de culoare albastră închis. Pe brațul stîng acoperit de omofor se sprijină sfînta Evanghelie, închisă, cu mina dreaptă binecuvîntează. Epitrahilul cu chenar de aur și brodat cu o cruce mare de aur. În partea dreaptă îi atîrnă o bedernița vișinie cu tiv de aur și cu ciucuri bogați de aur. În partea superioară a icoanei se vede Mîntuitorul în stînga și în dreapta sfintului Maica Domnului, figurați în înaltul cerului. Iisus are nimb în jurul capului, părul castaniu dat peste cap, fruntea înaltă, ochi mari, căprui, sprincene groase, nas mare, barbă și mustăți mari și albe, ce-i acopăr întreaga figură. Poartă o tunică roșie și pe umeri o mantie albastră închis, ce-i acoperă în întregime corpul; cu dreapta binecuvîntează și în stînga ține o carte închisă. Fecioara Maria bust, cu nimb în jurul capului,

6. I. D. Ștefănescu, *La Peinture religieuse en Valachie...*, Album, op. cit., v. Planșa 18.; Idem, *Monumente de artă religioasă...*, op. cit., p. 265—266.; Idem, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*. Meridiane, București, 1973, p. 269, v. p. 75

7. I. D. Ștefănescu, *La Peinture religieuse en Valachie...* Texte, op. cit., v. p. 3: «En Valachie nous sommes souvent trouvés en face d'une tradition iconographique byzantine très ancienne, qui n'est représentée que par un petit nombre de monuments».

poartă un maphorion roșu închis; fața e întoarsă către Sfântul Nicolae; sub maphorion se vede o tunică albastră. Pe umărul stîng e brodată o stea cu opt raze și pe cel drept o cruce. Se distinge omoforul episcopal. Sfântul Nicolae are fața prelungă, fruntea lată și brăzdată cu cute. Două umflături se văd în partea superioară a arcadei și sprincenelor. Părul alb îi acoperă partea din cap. Ochi mari, cu sprincene groase și lungi, pleoapele par două semicercuri, nas mare, drept, cu nări pronunțate, privirea concentrată și abstractă. Mustățile lăsate în jos, bărbia voluntară, acoperită cu păr bogat alb, încadrează o gură potrivită, cu buze întredeschise. Mina dreaptă cu degete lungi, atent desenată. Deasupra Maicii Domnului scrie cu litere chirilice în românește: M A . . Deasupra capului Mintuitorului scrie: I C. Θ ХС.

În dreapta sfântului Nicolae scrie tot cu litere chirilice: **С. НИКОЛАЕ**. Modelatul figurii, arcadele ochilor, linia frunții și nasului sînt caracteristice. Figura exprimă concentrare și evlavie, desenul energetic, culorile armonizate, pictorul avînd ca model chipul unui băștinăș bătrîn n-a realizat o icoană frumoasă. Deși pe icoană nu-i menționată data și nici numele pictorului prin stil și tehnică credem că este opera unui zugrav local, puțin înzestrat de la începutul secolului al XVIII-lea sau chiar din a doua jumătate a aceluiași secol. Icoana Sfântului Nicolae de la Biserica Subești este un portret realist, însă nu se poate compara cu tipurile reprezentate de I. D. Ștefănescu⁸, Wendt¹⁰, Năstase¹¹ și Corina Nicolescu¹².

4. Sfinții împărați Constantin și Elena

În absida dreaptă a bisericii Subești, fixată în zidul care desparte Altarul de naos se află icoana împărătească a Sfinților împărați Constantin și Elena. Pe un fond cafeniu închis pictat în tempera pe lemn, avînd lungimea de 75 cm., lățimea 56,5 cm. și grosime 3 cm. Suportul de lemn e format din trei tăblii, unite la spate de două stîngii transversale ce alunecă pe șanțuri. Compoziția e dispusă simetric. În centrul icoanei e zugrăvită crucea mare de lemn, pe care a fost răstignit Mintuitorul, iar de ambele părți ale crucii sînt reprezentate portretele împăraților Constantin și Elena, mama sa, în dreapta. Sînt înfățișați în veșminte imperiale bizantine, brodate cu fir de aur și de argint. Împăratul și împărăteasa sînt pictați din față, cu trupuri proporționate și ușor întoarse, privesc cu demnitate. Constantin poartă pe cap o coroană bizantină de aur, ochi mari, pe jumătate acoperiți de gene, sprincene groase, gura umbrită de mustăți negre lăsate în jos, nas drept, prelung și buze senzuale. Corpul e înveșmîntat cu hlamidă roșie închis, cu cute bogate, acoperindu-i umărul stîng și brațul stîng, care ține cruce mare, mina dreaptă parcă atinge hlamida ornată cu un chenar lat de aur. Pe dedesubt o tunică albastră închis și pantaloni tot albaştri împodobiți cu fir de aur și argint; în picioare cizme. Deasupra hlamidei strălucește un pieptar de aur, o platoșă, brodat cu motive florale, ce-i acoperă umerii și pieptul.

Împărăteasa Elena poartă o diademă de aur, bizantină, care-i înconjură capul. Ochi mari, sprincene groase, gura și nasul potrivite. O mantie portocalie închis, bogat ornată și cu chenar lat de aur se mulează pe corp, avînd falduri pronunțate. Sub mantie se distinge o tunică albastră închisă, care o îmbracă pînă la pămînt, cu tiv lat de aur. Elena sprijină cu dreapta crucea și în stînga ține un rotuli?, cu aspect de sul lung strîns înfășurat. Deasupra brațelor crucii scrie cu litere chirilice în românește:

Н
ФЦИ ІМПЕР.
КОСТАНИНЪ СЛЕНА

8. Idem, *op. cit.*, p. 257.

9. I. D. Ștefănescu, *Colecția de artă a Patriarhiei noastre*, în «Glasul Bisericii», Anul XVII, 1958, nr. 1-2 (ianuarie-februarie), v. p. 100-101.

10. C. Heinrich Wendt, *Rumänische Ikonmalerei*, Eisenach, 1953, p. 67 + 30. Planșe. V. Fig. 6. Der heilige Nikolaus. Ikone Siebzehntes Jahrhundert.

11. Dumitru Năstase, *Icodnele*, în «Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.», Edit. Academiei, 1959, v. Fig. 25 și 26 — Sfântul Nicolae Secolul XVIII de la Biserica Domnească din Cîmpulung-Muscel.

12. Corina Nicolescu, *op. cit.*, v. Sfântul Nicolae, Fig. 23, 43, 46, 64, 65 și 73.

Nu știm cine a zugrăvit-o și nici data ei. Însă jos, în colțul din dreapta scrie: «S-au mai rețușat în 1907 de N. Cazan Pictor».

Constantin și Elena exprimă demnitate și meditare. Draperiile bogate mulate cu gust pe trup, modelarea viguroasă a corpurilor, obrajii plini și armonia culorilor sînt indicii că pictorul grec sau român a reprezentat două portrete expresive și vii, tributare artei bizantine dar artistic realizate, datînd probabil din epoca lui Matei Basarab, cînd a fost biserica Subești rezidită din temelie de fostul județ Gheorghe, cum menționează Istoricul bisericii Subești redactată de preotul paroh Becuț.

OCTAVIAN MĂRCULESCU

PE CĂI BIZANTINE

— Niceea — Efes — Antiohia —

La 9 kilometri de centrul Istanbulului, peste strîmtoarea Bosfor, între fortărețele medievale Rumeli-Hisar, de pe tîrmul european și Anatoli-Hisar de pe cel asiatic, distanța este numai de 660 m. Datorită ingenioasei tehnici moderne, cele două tîrmuri sînt astăzi legate de un pod suspendat, inaugurat în toamna anului 1973. Prin acest punct au trecut în decursul istoriei, de-o parte și de alta a Bosforului, armatele care invadau teritoriile europene, sau europenii porniți în expansiune asiatică. Pînă la construirea podului trecerea spre Scutari și Calcedon (Kadikioi) se făcea cu un feribot, din micul port Kabataș. De acolo se deschide calea spre Turcia asiatică, imperiul bizantin de altădată, fie străbătînd podișul anatolian, fie urmînd litoralul egeean, spre Milet, Smirna, Efes și apoi litoralul mediteraneeean spre Denizli (Laodiceea) și alte renumite puncte istorice și arheologice din ținuturile Pamfilia, Cilicia, Pisidia, Frigia, trecînd prin orașe moarte, cu rezonanță vie în istoria Bisericii.

În afară de Tracia balcanică, Turcia de azi se întinde peste întreg podișul anatolian, învecinîndu-se cu republicile sovietice caucaziene, cu Iranul, Irakul și Siria. Pe teritoriul său s-au dezvoltat în decursul istoriei cinci civilizații, hitită, greacă, romană, bizantină și turcă. Religiile antice și creștinismul după care a urmat și islamismul adus de otomani, au imprimat vestigiile grăitoare omului contemporan. Arheologia modernă le-a scos cu mișgaloasă răbdare la lumină de sub zgura timpului și este mai cu seamă meritul Turciei și al drumului nou deschis de marele Kemal Atatürk, de a fi înlesnit cercetătorilor pătrunderea spre inepuizabilele surse de cunoaștere a istoriei popoarelor care au trăit pe această vastă arie a orientului, apropiat. Accesul spre centrele arheologice este ușor și elementul bizantin apare la tot pasul, împletînd creștinismul cu elenismul. O succintă incursiune istorică ne va înlesni înțelegerea interesului unei călătorii pe aceste meleaguri.

Venind din Asia centrală și din Turkestan, grupurile etnice turcești întreprînd invazii masive între secolele al XI-lea și al XIII-lea, fixîndu-se pe teritoriul bizantine. Cu încetul, aceste grupuri turce devin majoritare în provinciile cu populație greacă în cea mai mare parte și cu o minoritate etnică armeană, activă însă și viguroasă. Cu timpul elementul turc devine preponderent deși mai apar valuri de evrei izgoniți din peninsula iberică, iar în est se regroupează triburile curzilor, ajunși astăzi la aproape trei milioane. Populația greacă a fost împinsă spre litoralul mărilor, mai cu seamă spre Egeea și către centrele importante din Pont, Tracia și Pamfilia, pe cînd armenii s-au fixat în Capadocia și Cilicia.

Platoul capadocian a fost leagănul primei organizații statale hitite, pe la începutul secolului al XVII-lea î. Hr. Pătrunzînd în Asia Mică pe la începutul celui de al doilea mileniu ei au introdus în istorie această parte a lumii antice. Hititii au fost se pare de origine indoeuropeană și au venit din nordul Europei, prin Caucaz sau prin Balcani, organizînd în Anatolia mai multe stătuțe. Pe la 1450

i. Hr. noul imperiu hitit unifică principatele hitite, pornind o viguroasă expansiune spre sud, în Siria de astăzi. Teritoriul Siriei și Palestinei devine pentru mai multe secole teatrul luptelor între hitiți și egipteni. Pe la 1200 î. Hr. hierogribele egiptene semnaleză năvălirea «popoarelor de peste mare», de care pomenesc și cărțile Vechiului Testament. Succesul acestei invazii este cîntat în poemele homerice. La 548 regele persan Cyrus distruge cel mai puternic stat, care a fost Lidia și duce captiv pe regele Cresus la Ecbatana, după ce-l așediasc în capitala sa Sardes. Au urmat faimoasele bătălii dintre perși și eleni, cînd Darius a fost învins la Maraton în 490 și Xerses la Salamina în 480 î. Hr. Alte evenimente hotărîtoare pentru istoria acestor teritorii vaste au fost traversarea Asiei Mici de armatele lui Alexandru Macedon care au bătut în iunie 334 pe perși la Granic, eliberînd de sub dominația lor cetățile grecești. În secolul al III-lea î. Hr. erau mai multe state în Anatolia, printre care menționăm Bitinia, Paflagonia, Pontul, Capadochia, Galatia. În 188 î. Hr. după pacea de la Apamea și înfrîngerea lui Antioh al III-lea Megas la Magnesia de către frații Cornelius Scripio Asiaticus și Cornelius Scipio Africanus, statul roman devine arbitrul lumii elenistice și stăpînul Asiei Mici. Luptele romanilor, cu Mitridate al VIII-lea regele Pontului, s-au soldat cu un succes categoric în 63, cînd Pompei îl bate, iar acesta, după înfrîngere, se refugiază în Crimeea, unde își întemeiază un regat. Triumvirul Pompei asigură *pax romana* și provincia Asia se extinde peste Siria, iar Armenia devine clienta Romei. O încercare a regelui Farnace de a restabili situația anterioară recucerînd Pontul, a fost anihilată rapid la 2 august 47, după care învingătorul a raportat lapidar senatului în faimoasele cuvinte *veni, vidi, vici*. Provinciile estului anatolian au fost dominate de romani pînă la 260 d. Hr. cînd împăratul Valerian este înfrînt de perși la Urfa, iar Antiohia, Tarsul, Cezareea Capadochiei au fost pustiite. În 293 romanii cuceresc din nou Ctesifona, capitala parților sasanizi și Armenia devine iarăși asociata Romei, cu Tiridate principe arsacid, dinastie rivală sasanizilor. Dioclețian ajuns împărat (284—305) și-a stabilit reședința la Nicomedia, capitală a regatului Bitinia, 94 km. de Istanbul. Abdicînd la Nicomedia în 305, în favoarea lui Galeriu, de aci s-a pornit singeroasa persecuție a creștinilor, cunoscută sub denumirea de «persecuția lui Dioclețian».

Cu împăratul Constantin I cel Mare începe istoria Bizanțului, a celei de a doua Romă, încheiată tragic la 29 mai 1453, prin cucerirea Constantinopolului de către otomani, sub sultanul Mehmet al II-lea (El Fatih).

Puternic sprijinit de elementele creștine din Galia împăratul Constantin I s-a debarasat metodic de adversarii săi, mai întîi de Maximian, în 310 și apoi de Maxențiu, la 312, căzut în lupta de la podul Milvius. Persecuțiile contra creștinilor începute sub Dioclețian au încetat în 303, în urma edictului lui Constantin, Galeriu și Licinius. Imperiul roman a fost împărțit între Constantin care a luat Apusul și Licinius Răsăritul. Curînd a început însă lupta între cei doi împărați, Licinius fiind învins la Adrianopol în 323. Un an mai tîrziu este ucis la Scutari, pe țarmul anatolian.

Data de 11 mai 330 marchează decretarea oficială a Bizanțului drept capitală a imperiului. Opiniile istoricilor sînt împărțite cu privire la motivul care l-a determinat pe împărat să aleagă Bizanțul drept capitală. El însuși ezitase între Troia și Nișul unde își avea obîrșia. Este covîrșitor rolul jucat de Bizanț în istoria Bisericii, căci în timp ce Apusul continua să fie tributatar vechilor credințe religioase, la Bizanț și în toată Asia Mică prospera creștinismul. Murînd Constantin la 22 mai 337, i-au urmat fii lui. În 361 nepotul său Iulian a restabilit pentru puțină vreme cultul zeilor anticî. Iovian și Valens au susținut arianismul, condamnat de simbolul părinților de la Niceea. Pînă la sfîrșitul secolului al IV-lea sînt demne de reținut ca evenimente importante moartea lui Valens în 376, după ce a acordat gotilor în-găduința de a se așeza pe Dunăre și suirea pe tron în 379 a lui Teodosie (379—395). Al doilea sinod ecumenic s-a ținut la Niceea în biserica construită tot de Constantin cel Mare și închinată Păcii universale așa cum închinase marea biserică Sfintei Sofii, divinei înțelepciuni. La moartea lui Teodosie cei doi fii ai săi devin împărați sub tutela a doi prefecți pretorienî, Arcadiu sub tutela lui Rufinus și Honoriu a lui Stilicon. Rivalitățile dintre cele două imperii, de Răsărit și Apus, au durat pînă în 408, cînd Teodosie cel tînăr devine singur împărat al orientului (408—450). În timp ce Roma devine capitala vizigotului Alaric la 410, Constantino-

polul se dezvoltă și devine capitală unică a imperiului. Cu Leon I cel Mare ia naștere Bizanțul, pe ruinele cetății romane. Teodosie cel Mare i-a dat baze strategice puternice, înconjurându-l cu ziduri ce au ținut în frâu hoardele hunilor lui Atila. Sub raport cultural s-a colecționat și publicat constituțiile împăraților creștini (Codex Theodosianus), în 438, precum și renumitele decrete noi (leges novellae), care cuprind modificările intervenite în practica juridică sub împărații creștini. Una din marile realizări ale lui Teodosie este și crearea școlii superioare din 425, în care erau predate, în greacă și latină, gramatica, filozofia, retorica și dreptul. Elenizarea moștenirii romane a crescut tot mai mult sub împărații ulteriori. Sub Leon I cel Mare (457—474) elenizarea este aproape totală. Doar numele *romaios* mai este păstrat din respect pentru moștenirea romană.

Primele ciocniri cu popoarele năvălitoare au început cu goții, apoi cu hunii și perșii. Au continuat cu arabii, mai ales în secolele al V-lea și al VI-lea, când triburi venind din peninsula arabică presau frontierele de sud ale imperiului. După islamizarea arabilor atacurile lor periferice până atunci s-au transformat în adevărate războaie de cucerire. Între 632—634 califul Abu Bakr a cucerit sudul Siriei și al Mesopotamiei. Împăratul Heraclius (610—611) a dus lupte nu numai cu arabii, ci și cu perșii, care ocupaseră nordul Siriei, împreună cu Antiohia, iar pe frontierele nordice ale imperiului a ținut piept avarilor și slavilor, alterând succesele cu înfringerile. Cuceririle arabilor s-au succedat, dând puternice lovituri imperiului. În 634 ei au ocupat fortăreața Bosra pe Iordan, iar în 635 Damascul. Restul Siriei a fost pierdut de bizantini în 636 după înfringerea de pe Yarmuk. În 638 patriarhul Sofronie duce tratative cu califul Omar, căruia i-a deschis în cele din urmă porțile Ierusalimului, după ce expediase la Constantinopol lemnul Sfintei Cruci, pe care Heraclie îl redobândise de la perși. În 640—642 arabii cuceresc marea cetate a Alexandriei, în Egipt, care a deschis calea cuceririlor în tot nordul Africii. În 637 Persia este înfrântă de arabii, iar Armenia devine și ea un protectorat după 642. În 641 se ajunge la o înțelegere provizorie cu arabii, dar în 659 bizantinii nu mai stăpîneau decât teritoriul Asiei Mici, care coincide cu Turcia de astăzi. În 663 arabii calcă înțelegerea și o flotă puternică asediază Constantinopolul. Bizantinii rezistă cu succes, datorită armelor secrete, «focul grecesc». Flota arabă este nevoită să se retragă și o furtună o distruge complet în sudul Asiei Mici, pe coasta Pamfiliei. Atacurile și incursiunile arabilor au continuat însă. Sub Leon al III-lea Isaurul (717—741) un nou asediu al capitalei bizantine este din nou respins datorită aceleiași arme secrete. O înfringere categorică au avut arabii în Europa, în bătălia de la Poitiers, unde regele Franței Carol Martel a pus o stavilă definitivă invaziei lor pe continent. Fără această victorie Franța ar fi devenit un califat arab, iar limba franceză ar fi ajuns un idiom latino-arab, ca malteza.

Vasile I Macedoneanul (867—886) a reușit să respingă pe arabi din provincia Capadochia, iar Roman al II-lea și Nichifor Phocas i-a împins spre sudul Siriei, dar bizantinii n-au putut recuceri nici Alepul, nici Antiohia, eliberînd Adana, Tarsul și Misis.

Hărțuirile au continuat pînă către secolul al XI-lea. În această perioadă apare la orizont un mare pericol, care a hotărît soarta popoarelor și teritoriilor Asiei Mici, trăsînd coordonate istorice definitive. Pe frontierele răsăritene apar turcii *seleucizi*. În marea bătălie de la lacul Van, în estul Anatóliei, armatele bizantine comandate de împăratul Roman al IV-lea Diogene (1067—1071) sînt învinse, împăratul cade prizonier, iar turcii invadează întreaga Anatólie, ocupînd cetățile Nicomedia, Niceea și Calcedonul. O serie de emirate au luat ființă. Ecoul acestor evenimente a fost dureros resimțit de Europa creștină. Încep agitații și tratative pentru o cruciadă, dar emiratele turcești au avut timpul necesar să se organizeze și să se întărească pentru a rezista cu succes. Așa zisa armată a primei cruciade a fost repede nimicită la 20 octombrie 1096 lângă Niceea, pe litoralul anatólian, unde împăratul Alexis Comnenul s-a grăbit s-o transporte, dezarmată și dezorientată, înflăcărată doar de cuvîntările lui Petru Eremitul. Sosind trupele organizate ale cavalerilor, situația s-a schimbat și Alexis Comnenul a fost nevoit să încheie cu aceștia convenții de sprijin reciproc. Cu sprijinul cavalerilor bizantinii ocupă la 26 iunie 1097 Niceea, apoi regiunile Bitinei și Ioniei. La 1 iulie același an emirul Kilic Arslan este bătut la Dorileea (Eskişehir). De aci înainte se deschidea cale liberă cavale-

rilor cruciați de-a lungul podișului anatolian. În drum ai ocupă Iconium, iar la 20 octombrie impresoară cetatea Antiohiei pe Oronte, sau Antiohia cea Mare, cetatea în care a răsunat glasul Sfinților Apostoli și al Sfântului Ioan Hrisostom. Turcii au rezistat cu îndrjire, așa încit cruciații au putut-o lua cu asalt abia anul următor, pe la începutul lunii iunie. Prințul Bohemond al Tarentului care avea armata cea mai bine dotată și organizată, urmărea mai mult scopuri politice decit religioase. Astfel a înființat principatul Antiohiei, refuzând să mai respecte convenția cu bizantinii și să le retrocedeze teritoriile cucerite de la otomani.

În acest timp armatele principilor Raymond de Saint Gilles și apoi ale lui Godefroy de Bouillon s-au îndreptat spre Ierusalim, care fusese ținta cruciadei. La 15 iulie 1099 forțele cruciaților iau cu asalt sfinta cetate, cu care prilej, scrie istoricul A. A. Vasiljev, «un rlu de sînge a curs în orașul pe care l-au prădat de numeroase tezaure, ridcate de șefii cruciați, după ce au jefuit și faimoasa moschee a lui Omar».

Datorită neîncrederii bizantinilor în cruciați, s-a iscat o dușmănie pe față, ceea ce a dus la încheierea de alianțe cu turcii. O coaliție a emirilor turci a bătut la 5 iulie 1101 lngă Amasia, la nord-est de Ankara, o armată de lombarzi venită să întărească forțele cruciate, iar cîteva luni mai trziu alte două armate cruciate sînt nimicite de turci.

În cea de a doua cruciadă armata lui Conrad al III-lea, împăratul germanic, este distrusă la 11 octombrie 1147, de către sultanul Masut, ajutată de împăratul bizantin Manuel I Comnen (1145—1180). În anul următor armata regelui Franței Ludovic al VII-lea are aceeași soartă și regele cruciat se imbarcă spre patrie, în portul Antalya, împreună cu cavalerii, lăsîndu-și trupele în voia soartei.

Ca evenimente ce au dus la fărîmițarea și în cele din urmă la dispariția statului bizantin, mai cităm înfringerea suferită de împăratul Manuel I Comnen la 17 septembrie 1176 la Miriokefalon, în munții Frigiei, turcii fiind conduși de sultanul Koniei Arslan al II-lea (1155—1192). În 1204 dinastia Comnenilor înființează noul stat de la Trebizonda, care a durat pînă după cucerirea Constantinopolului.

Cu mult elan a luat conducerea celei de a treia cruciade Frederic Barbarosa, care a traversat victorios Antaloia, dar s-a înecat în rlu Gök-Su (1190). La 25iunie 1261 Mihail Paleologul reia de la genovezi stăpînirea Constantinopolului. După o stăpînire francă de 150 de ani sultanul Baibars ocupă principatul latin al Antiohiei. Între 1332—1396 apar în Anetolia peste zece emirate independente. Sultanul Murad I (1358—1365) debarcă în Europa pe țărmul Traciei, stabilîndu-și capitala la Edirne (Adrianopol). Turcii își fixează astfel un cap de pod în Balcani, de mare importanță pentru expansiunea lor ulterioară, care avea să implice și țările române. Constantinopolul este încercuit acum. În 1371 turcii ocupă teritoriul de azi al Bulgariei. După bătălia de la Cosovo (15 iunie 1389) coaliția principilor creștini este nimicită. O armată cruciată comandată de regele Sigismund al Ungariei este învinsă la Nicopole în 1396, astfel că sultanul Baiazid Ilderim nu mai avea în Balcani alți adversari și îl somează pe împăratul Manuel al II-lea să-i predea marea cetate. A intervenit însă invazia mongolilor și Tmur-Lenk îl zdrobește pe Baiazid în bătălia de la Ankara, la 20 iulie 1402. În luptele pentru succesiune dintre fiii lui Baiazid intervine și Mircea cel Mare, în favoarea lui Musa, dar la 5 iulie 1413, fratele acestuia Mahomed devine sultan cu ajutorul împăratului bizantin Manuel Paleologul. El reface unitatea statului otoman. Timp de jumătate de secol otomanii sînt preocupați de luptele cu principii creștini, în special cu Iancu de Hunedoara, cu venețienii care ocupă Salonicul și cu cruciada inițiată de legatul papal Giulio Cesarini. Are loc bătălia de la Varna, care pune capăt și acestei cruciade, Vladislav al III-lea rege al Ungariei și Poloniei cîzînd în luptă.

Cinci ani mai trziu, la 7 aprilie 1453, începe asedul Constantinopolului care este luat cu asalt la 29 mai. Imperiul bizantin a luat sfîrșit, acoperit de gloria unor lupte legendare. Istoria și cultura bizantină este cercetată de specialiști și astăzi. S-a sfîrșit Bizanțul și a început Bizanțul de după Bizanț, după fericita definiție a marelui bizantinolog care a fost Nicolae Iorga. Cultura și arta bizantină au radlat o strălucire nouă civilizației moderne europene prin Renaștere, așezînd-o pe bazele solide ale cercetărilor clasicilor greco-latini. Biserica a primit zestrea teologică a Părinților bisericești, de la ale căror izvoare limpezi și dătătoare de viață se adapă și teologia românească.

Cu firească sfială pășește călătorul pe aceste locuri și centre istorice și arheologice, de unde sînt scoase treptat la iveală urmele civilizației și istoriei bizantine, așezate pe altele mai vechi, care duc în preistorie, în paleoliticul superior (7000 î.Hr.). La temelie stă arta hititilor, cu totul originală, expresie a unei civilizații mai vechi decît cea asiriană, datînd din al doilea mileniu. S-a suprapus arta frigiană, a cărui popor a venit probabil din Europa trecînd prin strîmtori. Au rămas de la ei temple rupestre și relatări din cînturile homerice. Despre regiile lor legendari, Midas și Gordios, relatează atît mitologia cît și istoria. Lidienii și carienii s-au stabilit de-a lungul Mării Egee, venind în secolul al VI-lea tot din Europa. În munții lor au aflat bogate zăcămintele de pietre și metale prețioase. Au prosperat repede așezările lor fiind la întretăierea drumurilor spre Europa, venind din Persia, Capadochia, Siria, statele pontice. Carienii au fost vestiți navigatori. Nu putem uita versurile lui Ovidiu, din cea de a noua elegie, care exclamă sosind la Tomis, mirarea sa că pornind din Miletul Cariei, o colonie de greci a fondat localitatea Tomis. «Hic quoque Mileto missi venerunt coloni, / Inque Getis Graias constituere domos», (Aici a tras la țarm o colonie plecată din Milet, care veni să-ntemeieze o cetate greacă printre geți). Poetul continuă relatînd povestea mitologică a Medeei, care a inspirat pe Euripide, pe Seneca și pe Corneille și își încheie poemul cu versurile: «Inde Tomis dictus locus hic, quia fertur in illi, / membra soror fratris consecuisse sui», (Și Tomis acest loc a fost numit de-atunci, fiindcă o soră o ciopîrțit membrele fratelui ei). În grecește *i tomi-tis tomis* însemnînd tăiere, sfișiere.

Grecii s-au amestecat pe la 1500 î.Hr. cu populațiile locale și arta capătă amploare și originalitate. Temele artistice au trecut în Grecia venind din Ionia, în tot ce privea arta construirii orașelor și cetăților, arhitectura templelor, decorația acestora și sculptura, ceramica și artele minore. Menționăm cea de a șaptea minune a lumii antice, mausoleul din Halicarnas, Bodrum-ul de astăzi, la sud de Smirna.

Cu aceste ecouri a peste două milenii de istorie pășim pe țarmul Anatoliei. La Iskudar (Skutari), unde începe să se deschidă strîmtorarea spre Marea Marmara, vederea este pitorească de pe dealurile din jur. Nu sînt monumente ale artei creștine în Hrisopolis-ul de altă dată. Pe unde se întind acum vechi și vaste cimitire otomane, s-au dat în 324 ultimele bătălii între Constantin cel Mare și Licinius. În epoca bizantină localitatea avea mare importanță ca centru comercial și strategic. Demne de vizitat sînt vechile geamii din secolul XVII-lea, ornate cu frumoase plăci de faianță în tonuri albastre, mai ales geamiile Șemsi Pașa, Eski Valide și Cinili.

În mai puțin de o jumătate de oră vaporășul ce pleacă de la podul din piața Eminonü, acostează la Kadikioi (străvechiul Calcedon). Vechi cetate feniciană, a fost capitala imperiului de răsărit înaintea Bizanțului. Aci a avut loc cel de al patrulea Sinod ecumenic, în biserica sfintei Eufimie, martirizată sub Dioclețian. A fost baza de plecare a cruciaților în 1097, spre Ierusalim, dar din așezarea bizantină nu apar decît vestigii dispartate, cu ocazia săpăturilor. Astăzi apele golfului oglindesc un oraș turcesc, din clădiri de lemn, în valuri care își schimbă coloritul, verde ca hrisoprasul dimineții, spre prînz de un roșu portocaliu asemenea cornălinei, întunecat ca sardii spre seară, negru lucios ca onixul, cînd vin furtunile dinspre mare, pietre semiprețioase cu denumirea generică de calcedoniu, cu care imaginația oamenilor din antichitate asemuiau aceste efecte schimbătoare de lumină.

La Niceea, cu numele turcesc Iznik, se ajunge pe o șosea nouă, cale de 80 km. de Istanbul. A fost capitala provinciei Bitinia și un important centru administrativ roman după 74 î.Hr., cînd a fost încorporat imperiului. Are o așezare pitorească, de-a lungul unui lac. Numele i se trage de la Nikaia, soția generalului Lisimah, unul dintre generalii lui Alexandru cel Mare, după a cărui moarte a devenit rege al Traciei și al Macedoniei. Pliniu cel tînăr, guvernatorul Bitiniei între 111—112 a avut aci reședința, de unde se pare că a adrest amicului său, împăratul Traian, cuceritorul Daciei, mai multe scrisori, iar la moartea sa i-a redactat panegricul. Începînd cu perioada romană și continuînd cu cea bizantină și creștină, preocupările religioase ale niceenilor au preocupănit pe cele de alt ordin. În 123 cînd un puternic seism a devastat întreaga provincie, orașul a fost reconstruit și înfrumusețat de împăratul Adrian, care a dat și un puternic impuls unor serbări reli-

gioase strălucitoare, la intervale de cinci ani, în cinstea zeului Dionisos, protectorul cetății și întemeietorului ei mitic. Până la sinodul din 325 cetatea a avut de îndurat devastările persilor și goților. În 362, profitând de antagonismul dintre cele două doctrine, ortodoxă și ariană, împăratul Iulian a dat aci decretul de restabilire a cultului păgîn. Se pot vizita cu interes ruinele bazilicii, ale palatului lui Justinian, a termelor, apeductul. În secolul al VIII-lea cetatea a avut de suferit mai întâi două asedii ale arabilor, cărora garnizoanele bizantine le-au rezistat cu succes. Cel de al doilea asediu a fost ridicat datorită instigării triburilor caucaziene a kazarilor, de către împăratul Leon Isaurul, pentru a invadea nordul Siriei (725). Dar numele Niceei este mai cu seamă legat de primul sinod ecumenic, convocat de Constantin cel Mare poate nu atât din osîrдіa de a fixa dogmele Bisericii, cit, așa cum spunea în scrisoarea către Alexandru și către Arie: «Redați-mi liniștea zilelor și odihna nopților. Lăsați-mi să gust plăcerea unei existențe tihnite». În 787, sub domnia lui Constantin al VI-lea Isaurul (780—797) s-a ținut al șaptelea sinod Ecumenic, cînd iconoclaștii au fost condamnați și s-a restabilit cultul icoanelor. Cel de al șaptelea și ultim sinod ecumenic a fost convocat de împărăteasa Irina în 786, cel de al patrulea an al domniei. Primele ședințe au avut loc în biserica Sfinților Apostoli din Constantinopol, dar din cauza înjunctiunilor trupelor iconoclaste din capitală, instigați de partizanii iconoclaști, ședințele sinodului au fost strămutate la Niceea, în 787, unde fusese sediul primului sinod ecumenic. La cele șapte ședințe din Niceea împăratul minor Constantin al VI-lea Isaurul și mama sa regenta Irina, n-au asistat, dar au prezidat cea de-a opta ședință ținută în palatul imperial din Constantinopol, în care cei peste trei sute de sinodali au hotărît restabilirea cultului icoanelor și excomunicarea iconoclaștilor (A. A. Vasiliev, *Istoria Imperiului Bizantin*, I, p. 350). Operă de mare însemnătate a acestui ultim sinod a fost clarificarea și limpedea expunere a teologiei cultului icoanelor. Împărăteasa Irina și fiul său Constantin al VI-lea au fost aclamați ca noii Constantin și Elena. Păcat numai că zece ani mai tîrziu, la majoratul lui Constantin al VI-lea, duioasa sa mamă Irina a organizat o conjurație pentru a rămîne singură stăpînitoare. La 17 iulie 797 în timp ce se întorcea de la hipodrom conjurații l-au răpit și l-au închis în palatul Mamas, de unde scăpînd s-a refugiat la trupele de pe malul anatolian. Irina l-a implorat să creadă în inocența sa maternă, în care nfericitul Constantin a crezut dar întors în capitală a fost închis în palatul mare, în «camera Purperei unde se născuse și acolo, din ordinul mamei sale, călăul veni și-i scoase ochii», scrie Charles Diehl. Irina s-a proclamat împărăteasă, stăpînă absolută a imperiului, cu binecuvîntarea patriarhului Tarasie. A avut însă o domnie zbućiumată de cinci ani, căci la 1 octombrie 802 un complot de palat îl ridică la tron pe un arab, Nichifor I (802—811). Irina a fost exilată, întâi în insula Prinkipo, apoi în insula Lesbos, unde intră în minăstire, pînă în august 803, cînd muri. Rămășițele sale au fost aduse mai tîrziu în biserica Sfinților Apostoli din Constantinopol, mausoleul celor mai mulți împărați al Bizanțului.

Secolele următoare au fost zbućiumate și tragice pentru soarta Niceei. În 1078 turcii seleucizi au ocupat-o în timpul luptelor dintre strategul Nichifor Botaniates și Mihail al VII-lea Ducas, pe care l-a silit în cele din urmă să îmbrace shima monahală. Șahul Suleiman a păstrat cetatea pentru el, dîndu-i numele de *Iznik*, păstrat pînă astăzi. Urmașul acestuia, Arslan, a nimicit avangărzile lui Petru Eremitul în 1096. Un an mai tîrziu armatele organizate ale cavalerilor cruciați au recucerit Niceea, pe care au retrocedat-o bazileului Alexis Comnenul. Cînd cruciații au ocupat Constantinopolul în 1204, împăratul Teodor I Lascaris și-a mutat capitala la Niceea, unde a rămas pînă în 1261, cînd Mihail Paleologul a reușit să se înapoieze în cea de a doua Romă.

Cînd Brusa (Bursa) a fost ocupată de otomani în 1326, sultanul Orhan a ocupat și Niceea, în urma unui asediu îndelungat. Meșterii persani deportați de Selim I (1520—1566) au pus la Niceea bazele unei renumite industrii ceramice. Faianțele lucrate aci au împodobit moscheele și palatele în întreg imperiul. Istoriografia arabă descrie Niceea din această perioadă ca o cetate apărută de ziduri puternice pe patru laturi, cu edificii frumoase și cu o înfloritoare viață economică. Din aceste edificii n-au rămas însă decît ruine, din cauza seismelor din secolele următoare. Mai pot fi admirate acum doar cele patru porți monumentale de acces în cetate și

inscripțiile de pe ziduri din timpul împăraților Justinian și Mihail al III-lea. Din bazilica Sfânta Sofia, în care s-au ținut ședințele sinodului din 787, au fost date la iveală o pardoseală de marmoră și unul din altare. După ocupația otomană bazilica fusese transformată în moschee. În centrul orașului mai sînt date la iveală temeliiile altor două bazilici. Foarte bine conservată este geamia construită de Mah-mud Celebi, cumnatul lui Murad al II-lea, construită în 1422. Partea superioară a minaretului este acoperită cu plăci de faianță verzi și albastre, măiestrit îmbinate. Sub ruinele bazilicii Adormirea Maicii Domnului, construită în secolul al VII-lea, se află mormintul bazileului Teodor Lascaris (1204—1222). Muzeul localității abundă în felurite relicve, sarcofagii romane, pietre funerare cu inscripții bizantine.

De la Iznik (Niceea) la Izmir (Smirna-Efes) hărțile indică o distanță de 600 km. conturînd lacul Iznik și trecînd prin marele și pitorescul oraș Bursa (Brusa), Balikesir, Bergama (anticul Pergam). Unul din cele mai pitorești și caracteristic orașe otomane din Turcia, Brusa a fost un centru important începînd din epoca romană. În perioada bizantină importanța localității a crescut datorită fertilei cîmpii unde este așezată și izvoarelor termale, ceea ce l-a determinat pe împăratul Justi-niia să-și construiască un palat și terme. S-a dezvoltat aci și o viguroasă viață creștină, de cînd regiunea fusese creștinată de Apostolul Andrei. Începînd cu se-colul al VII-lea însă Brusa a fost ținta atacurilor arabe, iar în 1075 a fost ocupată de turci și în timpul cruciadelor a trecut cînd în stăpînirea bizantină, cînd în cea turcă. În 1326 a devenit definitiv capitala imperiului otoman, după un asediu care a durat douăzeci de ani, pînă în 1413 cînd năvălitorii și-au fixat sediul principal la Adrianopol, pentru a încerca mai strîns capitala bizantină, Constantinopolul, ținta finală a operațiilor lor militare, înainte de a se lansa în Balcani și centrul Europei. Orașul prezintă un aspect din cele mai prospere, în special industria mă-tășii naturale, renumită din atichitate, și ca localitate turistică de prim ordin. Remar-cabile din punctul de vedere arhitectural și al decorației interioare în faianță, sînt geamiile orașului. În cartierul Hisar se pot vedea ruinele fortificațiilor romane și bizantine și hipodromul bizantin. Se mai află în cetatea veche mausoleele lui Osman și Orham, sultanii întemeietori ai dinastiei otomane, ultimul fiind înmormîntat în bap-tisteriul mînștirii Sfinților Ilie, bazilica fiind transformată în moschee. Se mai poate vedea o parte din pavajul de mozaic al acestei bazilici. Remarcabile sînt deco-rațiile geometrice și florale ale geamiilor, din plăci de faianță albastră cu margini albe ale mausoleelor sultanului Murad al II-lea (1451) și ale soțiilor sale, ale princi-pilor și principeselor familiei imperiale, decorate cu versete din Coran, reproduse pe plăci de faianță.

Mai toate localitățile Turciei moderne sînt așezate pe vechi centre greco-ro-mane și mai ales bizantine, ca și orașul Balikesir, nod rutier spre Izmir. Două ar-tere rutiere conduc spre marele port maritim, dar călătorii europeni o preferă pe cea care duce în mare parte de-a lungul mării, prin Bergama (anticul Pergam).

Acest important centru al civilizației și istoriei antice a atras atenția arheo-logilor mai ales în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cînd au început cerce-tări și săpături metodice, ale căror rezultate sînt consemnate într-o vastă literatură de specialitate. Ne vom mărgini să semnalăm cîteva date capitale numai. Panora-ma Pergamului se întinde la poalele acropolei antice, pe vechea așezare romană. În partea nordică a orașului, pe un platou, înconjurată de ziduri din epocile is-torice care s-au succedat, se află acropolea, pe mai multe terase, cu diverse vestigii antice. Traversăm ruinele unor porți de palat din perioada elenistică, dincolo de care se află ceea ce s-a mai putut reconstitui din vestita bibliotecă, fundațiile unei săli, cu nișe în care se păstrau cele peste două sute de mii de pergamente, manuscrise din diferite domenii ale culturii elenistice, donate ulterior de generalul Antoniu Cleopatrei, regina Egiptului. Aceste comori ale științei antice au fost distru-se o parte în 389 d.Hr. cu prilejul unor revolte, iar restul din porunca califului Omar (581—844), cînd arabii au transformat Egiptul în provincie a imperiului cali-filor. Lipit de bibliotecă a fost templul Atenei, înconjurat de portice de marmoră. După alte ruine ale unui palat ajungem la templul împăratului Traian, așezat pe subsoluri boltite, pline încă de fragmente de capiteluri și coloane. Se coboară 50 m. pe trepte de piatră spre teatrul antic, foarte bine conservat, construit în secolul al II-lea î.Hr. Urmează un mic templu închinat lui Dionis și altare dedicate lui Zeus și Demetrei. Un gimnaziu și curți de antrenament pentru atleți, băi, cisterne,

case din epoca romană, în care s-au conservat mozaicuri și picturi murale. O agora în forma dreptunghiulară, înconjurată de portice, în apropierea zidurilor cetății, este complet degajată. Pe un mic platou la sud de acropole și de orașul nou, se află Asclepionul, sanctuarul închinat lui Esculap, zeului vindecător de la Epidaur. Afară de altarele zeului, exista și un ansamblu terapeutic, săli de tratamente, bazine de băi. În secolele al II-lea și al III-lea a funcționat și o importantă școală de medicină, unde a profasat și Galien, autorul unor tratate de anatomie. Puternice seisme au dărâmat sanctuarele în secolul al III-lea d.Hr. În perioada bizantină peste ruinele templului s-a construit o bazilică.

Izmir (Smirna), așezat într-un golf întins ce se deschide spre Marea Egee, este un important centru economic și social al Turciei. Cartierele vechi pitorești, cele moderne și cele industriale, nu prezintă un interes deosebit față de celelalte centre mari ale țării. Izmir este însă o bază de plecare spre importante puncte arheologice de prim ordin, nu însă înainte de a fi vizitat citadela de la poalele muntelui Pagos, cu terenul pe care a fost stadionul în care Sfântul Policarp, episcopul Smirnei, a suferit martiriul în anul 156.

La mai puțin de o sută de kilometri de Izmir se poate vizita Sardes, capitala Lidiei. Cu o istorie zbuciumată, capitala lidienilor a trecut când în stăpânirea babilonenilor, când a perșilor, până ce a plecat steagul în fața lui Alexandru cel Mare, după victoria acestuia de la Granic. Pe ruinele templului zeiței naționale Cibeles, macedonenii au ridicat un sanctuar măreț zeiței Artemis. Cîteva secole de prosperitate a cunoscut localitatea după ocupația romană în 133 î.Hr. O viață creștină s-a înfiripat timpuriu în Sardes, una din cele șapte biserici cărora Sfântul Ioan Teologul i se adresează cu cuvintele: «Dar ai cițiiva oameni în Sardes, care nu și-au minjit hainele lor, ci ei vor umbla cu Mine îmbrăcați în veșminte albe, căci vrednici sînt» și «Știu faptele tale, că nu ești nici rece, nici fierbinte. O, de ai fi rece sau fierbinte! Astfel, fiindcă ești căldicel, nici fierbinte, nici rece, am să te vărs din gura Mea». De asemenea bisericii din Smirna Apostolul le-a adresat îndemnul: «Fiți credincioși pînă la moarte și vă voi da cununa vieții».

De la Izmir la Selciuk (Efes) sînt cam 70 km. pe o șosea asfaltată. Anticul Efes este astăzi un tîrgușor, dar centrul și regiunea ce-l înconjoară abundă în vestigii arheologice. Pe o colină, la nordul vechiului oraș, a fost ridicată o cetate bizantină, iar în incinta ei se afla biserica Sfântul Ioan Teologul, ridicată pe mormîntul Apostolului, în secolul al VI-lea, de împăratul Justinian, pe temelile unei bazilici din secolul al II-lea. Deteriorată în decursul timpului de cutremure, turcii au refăcut temelnic zidăria, transformînd-o în geamie în 1330. Bazilica are o lungime de 110 m. pe o lățime 40 m. cu trei nave și un altar în formă circulară, mai ridicat față de restul sanctuarului. Sfînta masă din mijlocul altarului și de deasupra mormîntului mai are încă temelile de marmoră. Pe alocuri există lespezi de marmoră și fragmente din mozaicul pavajului. După efectuarea săpăturilor făcute între 1926—1928 multe coloane au fost ridicate și capitelurile și arcurile dintre coloane au fost reasezate la locul lor. Coborînd panta citadelei, la poalele muntelui Pion se află peștera celor Șapte Adormiți, din timpul persecuției împăratului Deciu (249—251). După tradiție aceștia de teama persecuției s-au ascuns în peștera, a cărei intrare a fost zidită de persecutori. Cei șapte tineri au dormit două sute de ani și nu s-au trezit decît pe vremea împăratului Teodosie al II-lea (408—450). Cînd au murit biserica i-a înmormîntat în peștera în care dormiseră două secole. Se trece printr-o agora spre ruinele unei bazilici, ridicate, după tradiție, pe mormîntul Sfîntului evanghelist Luca.

Din Selciuk-Efes, pe o șosea de 8 km. se urcă pe un platou unde se află casa Sfîntei Fecioare Maria, în turcește Panaya Kapulu, într-o vilcea, proprietatea monahilor Lazariști. Un mormînt al Sfîntei Fecioare este la Ierusalim, lângă grădina Ghețimani, autenticitate bazată de Sfîntul Ioan Damaschin pe o scrisoare a patriarhului Juvenalie a Ierusalimului către împărăteasa Pulheria († 453). De aci Maica Domnului a fost ridicată de ingeri cu trupul la cer. Clădirea capelei este modestă, dar părți din zidărie par a fi din secolul I.

Revenind la Efes, vrednic de vizită este templul lui Adrian, ridicat în secolul al II-lea și o fîntină cu fațadă monumentală încadrată de stîlpi, ridicată în cinstea împăratului Traian. Pe o stradă pavată cu lespezi de marmoră se ajunge la locul unde era cu două milenii în urmă renumitul templu al Artemizei, distrus și refăcut

în mai multe perioade istorice, dar care din secolul al VI-lea a devenit carieră de marmoră, stilpi și capiteluri, pentru bisericile noi, cum sînt Sfînta Sofia din Constantinopol și Sfîntul Ioan din Efes. În apropiere de agoraua romană se află ruinele bisericii Sfînta Marie, în care s-au ținut ședințele sinoadelor din 431 și 499. Nu poți părăsi acest important centru istoric și arheologic, fără a vizita muzeul, templele lui Serapis și Domițian, precum și turnul vechiului port în care se pare că a stat închis Sfîntul Apostol Pavel, precum și teatrul în care s-a strigat timp de două ceasuri, la instigarea argintarului Demetrios: «mare este Diana Efesenilor!»

De la Efes se continuă vizitarea altor trei stațiuni arheologice, Priene, Milet și Didim, toate avînd ruini de castele și bazilici bizantine.

De la Izmir la Antiohia sînt 1.100 km., cu numeroase bifurcații spre centre arheologice, vechile cetăți bizantine cu ecou în istoria Bisericii, legate de viața Sfinților Părinți, din cele mai multe nerămînînd decît doar așezările pustii, ruine, săpături, sau pitorescul vecinătăților. Nu le poți vizita pe toate și în cele mai multe te mulțumești cu o fugară cercetare nostalgică.

În mijlocul unor întinse livezi de măslini, lîngă satul Sultanhisar, se află ruinele orașului Nisa, înfloritor în special în epoca romană, după cum atestă teatrul și geronticonul, sala de consiliu a bătrînilor care conducea treburile publice.

Pe o colina din apropierea orașului Denizli se află locul Laodiceei din antichitate, către care Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan a scris că s-a adresat cea de a șaptea scrisoare a ingerului în care Mielul spune: «Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cîna cu el și el cu Mine». O universitatea canadiană a scos la iveală stadionul, teatrul și un sanctuar al zeiței egiptene Isis. În primele secole înainte și după Hristos era în cetate o importantă colonie de iudei, care s-a convertit la noua credință de timpuriu. Către sfîrșitul secolului al XIII-lea turcii au cucerit cetatea de la bizantini și populația creștină s-a îndreptat spre alte centre de refugiu.

Pe malul mării, într-o poziție pitorească și o climă dulce, se află cel mai important oraș al provinciei Pamfilia, portul Antalia, pe unde a trecut și Sfîntul Apostol Pavel cu Barnaba, îmbarcîndu-se spre Antiohia de pe Oronte.

De-a lungul Mediteranei pînă departe în răsărit, spre Eufrat, munții Taurus despart coastele mării de restul Anatoliei, formînd un masiv cu rare trecători, cursuri de apă cu un debit vertiginos și virfuri care depășesc 3.000 m. Din loc în loc golfuri și cîmpii fertile de întînderi diferite, adăpostesc porturi renumite în antichitate, astăzi simple țîrguri de pescari. Într-un astfel de port este așezat satul Demre, în vecinătatea căruia a fost Mira, capitala provinciei Licia. Sfîntul mare ierarh Nicolae a fost arhiepiscop al Mirei și a murit către anul 340. Un alt Nicolae, numit Sionitul, egumenul unei mînăstiri Sion de lîngă Mira, a fost episcop de Pinara. Centru martiriu încă în antichitatea greacă, în călătoria sa spre Roma Sfîntul Apostol Pavel s-a îmbarcat la Mira cu suteșul Iuliu din cohorta Augusta și escorta ce-l ducea în lanțuri la Roma. În secolele al VII-lea și al VIII-lea Mira a fost o importantă bază maritimă, fiind atacată deseori de flota arabă, care a distrus și biserica Sf. Nicolae, refăcută ulterior de împăratul Constantin al IX-lea Monomacul (1042—1045). Negustori din Bari au dus în Italia la 1087 moaștele Sfîntului Nicolae.

Biserica Sfîntului Nicolae, refăcută în secolul al XI-lea are trei altare. În primul se mai văd urme de pictură pe zid, în al doilea există un mormînt, în cel de al treilea o frumoasă pardoseală de marmoră de culori diferite și de piatră albă translucidă. În partea de răsărit a navei se află un sarcofag cu două efigii funerare culcate. Se crede a fi mormîntul Sfîntului Nicolae. Pe o boltă de cupolă din partea stîngă a navei se observă o frescă ce reprezintă împărțirea Sfinților Apostoli. În nartex mai sînt urme de frescă. Mergînd spre așezarea Mirei de altădată se trece pe lîngă numeroase morminte liciene săpate în stîncă și ceva mai departe un teatru bine conservat, dat de curînd la iveală. O fortăreață din perioada elenistică, refăcută de bizantini se înalță la ieșirea din munți spre Demre, iar în port se mai văd ruinele unui teatru antic și fundațiile unei biserici. La distanțe variînd între 10—15 km pe cărări de munte, se ajunge la două mînăstiri dărîmate și refăcute și iarăși atinse de intemperii și seisme, dar se poate încă admira arhitectura lor pri-

mitiv bizantină, cu bapstiere în formă de cruce și de asemenea o biserică rupestră cu trei altare și trei nave.

Intre Mira și Finike șoseaua urcă printr-o poziție pitorească, cu păduri de pini pe alocurea, trecind prin localități pustiite, în care se mai văd ruinele bisericilor de odinioară, fortărețe bizantine, otomane, cruciate.

Intre Mersina și Adana, pe o arteră laterală se ajunge la Tarsul Sfintului Apostol Pavel, altădată capitala provinciei Cilicia, localitate unde înflorise comerțul, iar școlile de retorică și filozofie au atins mare faimă. A trecut apoi succesiv sub stăpînirea arabă, turcă, cruciată și un timp a fost capitala unui stat armean. Nu se mai păstrează decît puține vestigii din vechea arhitectură și o veche biserică din primele secole, transformată în gîmie.

Mergînd spre provincia Antakya (Antiohia), șoseaua traversează vastă și fertila cîmpie a Ciliciei.

Al. A. BOTEZ

DOUĂ SCHITURI DISPĂRUTE, DIN FOSTUL JUDEȚ AL SĂCUENILOR

1. — Acum 45 de ani am cercetat în Minăstirea Ciolanu din județul Buzău, o serie de hrisoave pe baza cărora am alcătuit și am tipărit monografia Minăstirii Ciolanu, în colaborare cu starețul de atunci, Protoshinghelul Chiril Dobre. Anul acesta am căutat să îmbunătățesc această monografie, pe bază de noi document, în colaborare cu Protoshinghelul Simion Ovezea.

În documentele cercetate în legătură cu Ciolanu, am găsit opt hrisoave privitoare la Schitul Vîrful Pietrii și două privitoare la Schitul Apșoara, amîndouă din județul Săcuenilor. Le-am publicat, la timp, în revista istorică de sub direcția Profesorului N. Iorga. Azi m-am gîndit că nu este fără interes un mic istoric al acestor două schituri, pe temeiul hrisoavelor amintite.

Județul Săcueni — sau al Saacului — este menționat documentar în anul 1645, așezat între județele Prahova și Buzău. Județul a fost desființat la 1 ianuarie 1845, împărțindu-se între județele Prahova și Buzău¹.

2. — Schitul Vîrful Pietrii exista în prima jumătate a veacului XVIII, — este amintit în documentul din 20 august 7187 (1679) dat de Șerban Cantacuzino Voevod (1678—1688). Domnul acordă schitului dreptul de a avea doi poslușnici, oameni străini, scuțiți de bir, de taleri, de miere, ceară, găleata de fin, poduești, mertic, zaherea, cară, oaie, bir, «i de toate dăjdiile ce orînduelile cite ar eși din vistieria Domn(iei) Meal(e) preste an... iar cine să va ispiți a le face vreo bîntuială, veri de ce, acela om să știe că mare certare va păți din partea Domnii Meale».

Unde era schitul Vîrful Pietrii?

În județul Prahova, în comuna Teișani din plaiul Teleajenului, — după vechea împărțire administrativă, — este Vîrful Pietrii, — numire dată unui deal din localitate². O culme, pe Dealul Vlădanu din comuna Provița de Jos, este un vîrf format numai din piatră, numit Vîrful Pietrii³. O a treia localitate cu același nume se află în comuna Apostolache, plasa Podgoria, unde se află multă piatră⁴.

Credem că schitul Vîrful Pietrii, care — așa cum arată hrisovul citat — avea hramul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, — a fost aici în comuna Apostolache. Aici a fost un schit cu numele Apostolache, metoh al minăstirii Slobozia din județul Ialomița, care era închinată la minăstirea grecească de la Sfîntul Munte, numită Dohiarul. Metohul a fost înființat de comisul Apostolache, la anul 7103 (1595) deci, pe vremea lui Mihai Viteazul.

1. Zaharescu Ecaterina, *Vechiul județ al Saacului*, în «Buletinul Societății de Geografie», tom. XLI, 1972.

2. Brădescu Paulina și Moruzi Ion, *Dicționar Geografic al Județului Prahova*, Tirgoviște, 1897, p. 320.

3. *Ibidem*, p. 634.

4. *Ibidem*, p. 634.

Între cele trei biserici din comuna Apostolache, două sînt mai noi: una, din cătunul Mărlogea a fost făcută de Pansit Praporgic și reparată în 1854 de Dumitru Caramallu, — a doua, ctitoria enoriașilor din 1893, în cătunul Tisa. Cea mai veche este clădită «peste zidăria cea ctitoricească». Inscripția arată că a fost zidită în anul 7103 (1595). Iată de ce socotim că Schitul Apostolache, azi biserică de mir, este vechiul schit numit Virful Pietrii⁵.

În anul 1775 la 15 mai, Alexandru Ipsilante Voievod confirmă mila pentru Schitul Virful Pietrii, «fiindcă am avut-o de la alții mai înainte trecuți frați Domni după cum ne adevărim și Domnia Mea și din scrisoarea Domniei Sale Grigorie Alexandru Voevod ot leat 1769».

Peste 9 ani, în 1784 Mihail Constantin Șuțu Voievod dă și întărește dania «fratelui» său domn Alexandru Ipsilante, — schitului Virful Pietrii «spre a fi Sfintului lăcaș de întărire, iar Domniei Mele și părinților domniei mele veșnica pomenire».

Mihail Șuțu Voievod, în 1792 la 5 martie, în a doua domnie miluiește ca și în prima domnie Schitul Virful Pietrii, «neavînd de nicăieri alt ajutor».

Alexandru Moruzi domn a doua oară între anii 1799—1801, dă carte de scutirea bucatelor schitului de vinărici și dijmărit, la 9 noiembrie 1799.

Constantin Alexandru Ipsilante (1802—1806) aprobă ca celor doi oameni străini pentru poslușanie «să li se dea și pecetluiri trei poli dela visteria Domniei Mele după rînduială». Scutește stupii și rîmătorii de dijmărit și vinul de vinăriciu. Hrisovul poartă data de 28 septembrie 1805. Aceleași danii le face prin hrisovul din 26 mai 1813 Ioan Gheorghe Caragea Voievod. În alt hrisov din 22 septembrie 1814, același domn scutește oile schitului de oierit «veri cite va fi avînd». Adoagă și dania de cincizeci de bolovani de sare dela Ocna Slănicului, «cînd să dau la vreme și altor mănăstiri».

3. — În comuna Tisău, din județul Buzău, — cătunul Strejeni — este o pădure numită Apșoarele, — care face parte din marea moșie a Bradului⁶.

Socotim că Schitul Apșoarele a fost pe valea Tisăului, în apropiere de Ciolanu și despre el pomenesc două hrisoave domnești: unul de la Caragea Vv cu data de 13 iunie 1813, altul de la Alexandru Nicolae Șuțu Vv din 13 septembrie 1819.

Domnitorul Caragea acordă celor 12 părinți călugărași, de la Schitul Apșoara scutirea stupilor și a rîmătorilor de dijmant, a boilor și vacilor pentru «tainaturi» și a bucatelor drepte ale schitului, — pentru că Schitul se află «în plai și între pietre, unde nici roduri ale pămîntului de hrană omenească nu sînt pot face». La aceste mile, Domnul adoagă scutirea vinului de vinărici, a 50 de oi de oierit, zece bolovani de sare dela Ocna Slănicului și 60 de taleri pe an de la Vama Vălenilor, «pentru 12 cojoace de trebuința părinților călugărași».

Hrisovul lui Alexandru Nicolae Șuțu Voievod, din 13 septembrie 1819 menține aproape aceleași danii pentru Schitul Apșoara.

În documentele acestea se arată că Schitul Apșoara se găsea în plaiul Bîsca, județul Săcueni. Din cercetările făcute pînă acum, n-am găsit nicăieri că în județul Săcueni ar fi fost un plai cu numele de Bîsca. Numele «Apșoare» îl poartă o sfoară de pădure a statului Bradu Bercea din comuna Tisău, Lapoș și Cretioasa. Această constatare ne îndreptățește localizarea Schitului Apșoara în regiunea Tisăului, aproape de Ciolanu.

Prof. PAMFIL GEORGIAN

5. *Ibidem*, p. 22—25.

6. Iorgulescu Bun, *Dicționar geografic al județului Buzău*, București. 1892, p. 12—13.

*În vremea arhipăstoririi
Prea Fericitului Părinte Patriarh
Justinian*

GHID BIBLIOGRAFIC, PE TEME ȘI PROBLEME, DIN PUBLICAȚIILE REVISTEI MITROPOLITANE «GLASUL BISERICII»

(Continuare)

— A —

II. — BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

1. *Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Romano-Catolice*

Prof. O. Bucevschi, *Știri ecumenice*: ...Mesajul Papii Paul al VI-lea, din iunie 1968, către întregul cler romano-catolic... (G. B., XXVII (1968), nr. 9—10, p. 971—972).

Joseph Moingt, *Mutations de ministere sacerdotal*: Cauzele care au provocat și formele sub care se manifestă criza clericală în prezent în Biserica Romano-Catolică (Notă bibliografică, de Paraschiv V. Ion) (G. B., XXIX (1970), nr. 7—8, p. 821—826).

Anca Manolache, *Știri ecumenice*: ...Noua hotărâre a Papii Paul al VI-lea, (Motu proprio «ingravescentem aetatem») — privind limitarea vârstei cardinalilor în exercitarea funcțiunii lor, până la 75 ani (G. B., XXX (1971), nr. 1—2, p. 44—45).

Ierom. Veniamin Micle, *Intrunirea de la Geneva a preoților romano-catolici europeni*: În cadrul ei s-a încercat să facă o analiză practică a ceea ce gîndesc și trăiesc preoții de azi — analiză făcută într-un spirit de sinceritate și deschidere (G. B., XXX (1971), nr. 7—8, p. 669—672).

Despre teologia romano-catolică

Lect. Ioan I. Ică, *Criza în teologia... catolică contemporană* (G. B., XXIX (1970), nr. 7—8, p. 697—711).

2. *Din viața și activitatea externă contemporană a Bisericii Romano-Catolice*

Prof. O. Bucevschi, *Știri ecumenice*: ...În legătură cu instituirea unei comisii pentru revizuirea Dreptului bisericesc oriental, de către Papa Paul al VI-lea... (G. B., XXXI (1972), nr. 9—10, p. 944).

a) Aspecte generale

Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Știri ecumenice*: ...Călătoriile Papii Paul al VI-lea în străinătate: Țara Sfântă (1964), Bombay (1965), New-York (1965), Fatima (1967), Turcia (1967), Bogota (1968), Geneva (1969), Uganda (1969)... (G. B., XXVIII, (1969), nr. 11—12, p. 1199).

b) Relații și contacte intercreștine ale Bisericii Romano-Catolice

— **Cu Biserica Ortodoxă**

Vezi — *Dialog interconfesional* (Dialog între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică).

— **Cu Biserica Veche - Catolică**

Urs Küry, *Das Verhältnis der Alt-Katolischen zur römisch-katolischen Kirche* (*Relația Bisericii Vechi-Catolice cu cea Romano-Catolică*): (Recenzie, de Prof. O. Bucevschi) (G. B., XXX (1971), nr. 5—6, p. 609—613).

— **Cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor**

Vezi — *Dialog interconfesional* (Consiliul Ecumenic al Bisericilor în dialog cu Roma).

3. *Atitudini moral-sociale contemporane ale Bisericii Romano-Catolice*

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii (ianuarie—februarie)*: Mesajul pentru pace al Papii Paul al VI-lea în cadrul unei declarații făcute la 1 ianuarie 1970... (G. B., XXIX (1970), nr. 1—2, p. 29).

III. — BISERICA PROTESTANTĂ

1. *Din trecutul istoric al Bisericii Protestante*

Ștefan Juhász, *Von Luther zu Bullinger*: Cercetarea dezvoltării Bisericilor Protestante din Transilvania, în secolul al XVI-lea (Recenzie, de Diac. Prof. O. Bucevschi) (G. B., XXX (1971), nr. 7—8, p. 775—777).

2. *Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Vechi-Catolice*

450 Jahre Reformation: Comemorarea celei de a 450-a aniversare a Mișcării reformatoare inițiată și condusă de Martin Luther în Apus (Recenzie, de Ioan I. Ică) (G. B., XXIX (1970), nr. 5—6, p. 631—634).

Despre teologia Bisericii Protestante contemporane

Richard Stanffer, *La théologie de Luther d'après les recherches récentes*: (Recenzie, de C. B.) (G. B., XVII (1958), nr. 1—2, p. 184—187).

Lect. Ioan I. Ică, *Criza în teologia protestantă... contemporană* (G. B., XXIX (1970), nr. 7—8, p. 697—711).

Dr. Jerzy Klinger, *Doctrina despre cruce și înviere, după R. Bultmann în comparație cu poziția teologiei ortodoxe*: (Notă bibliografică, de Pr. Prof. A. Zarea) (G. B., XXXI (1972), nr. 1—2, p. 226—227).

Figuri distinse de teologi protestanți contemporani

(Autorul nesemnăat), *Constantin Tischendorf* (G. B., XXIV (1965), nr. 3—4, p. 376—377).

(Autorul nesemnăat), *Emil Brunner* (Rev. cit., p. 377).

(Autorul nesemnăat), *Profesorul Dr. Josef L. Hromadka — 75 ani: Decanul Facultății de teologie evanghelică «Comenius» din Praga* (G. B., XXIII (1964), nr. 7—8, p. 724—725).

3. Din viața și activitatea externă contemporană a Bisericii Protestante

Vezi — *Dialog interconfesional* (Dialog între Biserica Ortodoxă și Biserica Protestantă).

IV. — BISERICA ANGLICANĂ

1. Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Anglicane

Ioan I. Ică, *In legătură cu dialogul dintre ortodocși și anglicani după lucrările Comisiei interortodoxe de la Belgrad: Raporturile Bisericii Anglicane cu Statul. Școlile și partidele de gândire din Biserica Anglicană. Principiul comprehensiunii (comprehensiveness). Iconomia. Tribunalele bisericești și hotărârile de la Lambeth. Cărțile simbolice ale Bisericii Anglicane. Caracterul cărții de rugăciuni. Comuniunea sacramentală. Dubla purcedere a Sfântului Duh. Succesiunea apostolică. Accepțiuni anglicane despre preoție: Hirotonia lui Parker și lipsurile ei. Hirotoniconul Bisericii Anglicane. Principalele obiecții romano-catolice contra lui. Validitatea hirotoniilor anglicane. Sfintele Taine. Revelația creștină și izvoarele ei. Sinoadele și simboalele ecumenice. Dogme Părinți. Teologumene* (G. B., XXIX (1970), nr. 3—4, p. 291—314).

2. Din viața și activitatea externă contemporană a Bisericii Anglicane

Prof. O. Bucevschi, *Știri ecumenice: ...Vizita Arhiepiscopului de Canterbury, Dr. Michael Ramsey, Primatul Bisericii Anglicane la Biserica Ortodoxă Bulgară...* (B.O.R., XXXI (1972), nr. 9—10, p. 944).

Vezi — *Dialog interconfesional* (Dialog între Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană).

V. — BISERICA VECHE-CATOLICĂ

1. Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Vechi-Catolice

O. B., *Știri bisericești și ecumenice: Cum privește succesiunea apostolică Dr. Andreas Rinkel, Arhiepiscopul Bisericii Vechi-Catolice din Olanda și primat onorific al Bisericii Vechi-Catolice* (G. B., XXV (1966), nr. 1—2, p. 44).

(Același autor), *Știri ecumenice: ...Conferința internațională a episcopilor vechi-catolici...* (G. B., XXVII (1968), nr. 9—10, p. 972).

Anuarul bisericesc al catolicilor vechi din R. F. a Germaniei, 1970: (Recenzie, de Pr. N. Balca) (G. B., XXX (1971), nr. 3—4, p. 402—410).

Prof. O. Bucevschi, *Știri ecumenice*: ...În legătură cu pregătirea sărbătoririi jubileului de 100 de ani de la organizarea Bisericii Vechi-Catolice, din Elveția... (G. B., XXXI (1972), nr. 9—10, p. 945).

2. Din viața și activitatea externă contemporană a Bisericii Vechi-Catolice

Vezi — *Dialog interconfesional* (Dialog între Biserica Ortodoxă și Biserica Veche-Catolică).

VI. — BISERICILE VECHI-ORIENTALE (NECALCEDONIENE)

1. Date generale despre Bisericile Vechi-Orientale

Anuarul bisericesc al catolicilor vechi din R. F. a Germaniei, 1970: Statistica de la cap. IV — Biserici Naționale Orientale: date generale despre Bisericile Necalcedoniene... (Recenzie, de Pr. Prof. N. Balca) (G. B., XXX (1971), nr. 3—4, p. 408).

Vezi — *Dialog interconfesional* (Dialog între Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi-Orientale).

2. Date speciale despre Bisericile Necalcedoniene, din contemporaneitate

a) Biserica Nestoriană

Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Nestoriene

Anuarul bisericesc al catolicilor vechi din R. F. a Germaniei, 1970: Statistica de la Cap. IV — Biserici Naționale Orientale: Biserica Catolică-Apostolică a Răsăritului (Biserica Nestoriană)... (Recenzie, de Diac. Prof. N. Balca) (G. B., XXX (1971), nr. 3—4, p. 409).

Drd. Nicolae D. Necula, *Ritualul Botezului creștin și al Mirungerii în riturile liturgice răsăritene*: ...Ritualul Botezului și al Mirungerii în ritul sirian — în Biserica Nestoriană (ritul chaldaic)... (G. B., XXX (1971), nr. 9—10, p. 836—838).

Din viața și activitatea externă contemporană a Bisericii Nestoriene

Vezi — *Dialog interconfesional* (Dialog între Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi-Orientale).

b) Bisericile Monofizite

Biserica Coptă

1. Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Copte

Prof. O. Bucevschi, *Știri ecumenice*: ...Praznic bisericesc la Cairo: Patriarhia Bisericii Copte a prăznuit între 24—29 iunie 1968 la Cairo un întreg eveniment religios — 1900 de ani de la moartea martirică la Alexandria a Sfântului Evanghelist Marcu, întemeietorul Bisericii creștine din Egipt; aducerea moaștelor Sfântului Marcu din orașul Veneția, unde au fost duse în secolul al IX-lea de negustorii venețieni, capul rămânând însă pînă azi în biserica din Alexandria; inaugurarea noii catedrale din Cairo, închinată Sfântului Marcu (G. B., XXVII (1968), nr. 9—10, p. 970—971).

Anuarul bisericesc al catolicilor vechi din R. F. a Germaniei, 1970: Statistica de la Cap. IV — Biserici Naționale Orientale: Patriarhatul Ortodox Copt din Alexandria... (Recenzie, de Diac. Prof. N. Balca) (G. B., XXX (1971), nr. 3—4, p. 408).

Drd. Nicolae D. Necula, *Ritualul Botezului creștin și al Mirungerii în riturile liturgice răsăritene*: ...Ritualul Botezului și al Mirungerii în ritul alexandria — în *Biserica Coptă...* (G. B., XXX (1971), nr. 9—10, p. 840—844).

2. *Din viața și activitatea externă contemporană a Bisericii Copte*

Vezi — *Dialog interconfesional* (Dialog între Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi-Orientale).

Biserica Etiopiană

1. *Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Etiopiene*

(Autorul nesemnat), *La început de an*: ...Insemnări și date despre Biserica Ortodoxă Etiopiană... (G. B., XXIX (1970), nr. 1—2, p. 7—8).

Anuarul bisericesc al catolicilor vechi din R. F. a Germaniei, 1970: Statistica de la Cap. IV — Biserici Naționale Orientale: Biserica Ortodoxă Etiopiană... (Recenzie, de Diac. Prof. N. Balca) (G. B., XXX (1971), nr. 3—4, p. 408).

Drd. Nicolae D. Necula, *Ritualul Botezului creștin și al Mirungerii în riturile liturgice răsăritene*: ...Ritualul Botezului și al Mirungerii în ritul alexandria — în *Biserica Etiopiană...* (G. B., XXX (1971), nr. 9—10, p. 844).

2. *Din viața și activitatea externă contemporană a Bisericii Etiopiene*

Vezi — *Dialog interconfesional* (Dialog între Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi-Orientale).

Biserica Siriană-Iacobită

1. *Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Siriene-Iacobite*

Anuarul bisericesc al catolicilor vechi din R. F. a Germaniei, 1970: Statistica de la Cap. IV. — Biserici Naționale Orientale: Patriarhatul Ortodox Sirian de Antiohia (Biserica Siriană de Apus sau Biserica Iacobită)... (Recenzie de Diac. Prof. N. Balca) (G. B., XXX (1971), nr. 3—4, p. 408—409).

Drd. Nicolae D. Necula, *Ritualul Botezului creștin și al Mirungerii în riturile liturgice răsăritene*: ...Ritualul Botezului și al Mirungerii în ritul sirian — în *Biserica Siro-Iacobită (Sirienii apuseni)*... (G. B., XXX (1971), nr. 9—10, p. 833—836).

2. *Din viața și activitatea externă contemporană a Bisericii Siriene-Iacobite*

Vezi — *Dialog interconfesional* (Dialog între Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi-Orientale).

Biserica Iacobită (Siriană) din Malabar (India)

1. *Din istoricul Bisericii Siriene din Malabar (India)*

(Autorul nesemnat), *Cu prilejul unei vizite la biserica Parcul Domeniilor din București (Sfântul Grigore Palama*: Date din istoria Bisericii Vechi-Orientale din Malabar (G. B., XXX (1971), nr. 9—10, p. 985—989).

2. *Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Siriene din Malabar*

(Autorul nesemnat), *La început de an*: ...Insemnări și date despre Biserica Ortodoxă Siriană din India de Sud (Malabar)... (G. B., XXIX (1970), nr. 1—2, p. 6—7).

Anuarul bisericesc al catolicilor vechi din R. F. a Germaniei, 1970: Statistica de la Cap. IV — Biserici Naționale Orientale: Biserica Ortodoxă Siriană a Răsăritului (Biserica Ortodoxă Siriană a Malabarului) ...Biserica Siriană Mar-Toma din Malabar (Recenzie, de Diac. Prof. N. Balca) (G. B., XXX (1971), nr. 3—4, p. 409).

3. Din viața și activitatea externă contemporană a Bisericii Siriene din Malabar

(Autorul nesemnat), *Cu prilejul unei vizite la biserica Parcul Domeniilor din București*: Făcută de o delegație a Bisericii Vechi-Orientale din Malabar (G. B., XXX (1971), nr. 9—10, p. 985—989).

Vezi și: *Dialog interconfesional* (Dialog între Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi-Orientale).

Biserica Armeană

1. Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Armene

Anuarul bisericesc al catolicilor vechi din R. F. a Germaniei, 1970: Statistica de la Cap. IV — Biserici Naționale Orientale: Biserica Apostolică Armenească (Biserica Gregoriană)... (Recenzie, de Diac. Prof. N. Balca) (G. B., XXX (1971), nr. 3—4, p. 409).

Drd. Nicolae D. Necula, *Ritualul Botezului creștin și al Mirungerii în riturile liturgice răsăritene*: ...Ritualul Botezului și al Mirungerii în ritual armean... (G. B., XXX (1971), nr. 9—10, p. 829—833).

2. Din viața și activitatea externă contemporană a Bisericii Armene

Vezi — *Dialog interconfesional* (Dialog între Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi-Orientale).

c) Biserica Maronită

Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Maronite

Drd. Nicolae D. Necula, *Ritualul Botezului creștin și al Mirungerii în riturile liturgice răsăritene*: ...Ritualul Botezului și al Mirungerii în ritual sirian — în Biserica Maronită... (G. B., XXX (1971), nr. 9—10, p. 838—840).

VII. — BISERICA NAȚIONALĂ CEHOSLOVACĂ INDEPENDENTĂ

Josef Rabas, *Ideea lui Chiril și Metodie în străduințele reformatoare ale clerului ceh*: Despre crearea «Mișcării moderne catolice cehe», (pătrunderea sentimentului național ceh în viața spirituală și religioasă a catolicismului ceh și apropierea clerului de muncitori) — care a dus la crearea Bisericii Cehoslovace independente, condusă de un «Patriarh» (Notă bibliografică, de Diac. Prof. O. Bucevschi) (G. B., XXXI (1972), nr. 5—6, p. 705—706).

BIZANTINOLOGIE

1. DIN ISTORIA, LIMBA, CIVILIZAȚIA ȘI ARTA BIZANTINĂ

Charles Diehl, *Marile probleme ale istoriei bizantine. Figuri bizantine*: (Notă bibliografică, de Remus Ilie, după Trad. rom. a Ileanei Zara) (G. B., XXIX (1970), nr. 1—2, p. 175—176).

Pr. C. Cronț-Galați, *Al XIV-lea Congres internațional de științe bizantine* (G. B., XXX (1971), nr. 9—10, p. 1009—1014).

Constantin Porfirogenetul, *Carte de învățătură pentru fiul său Romanos* («Scriptores Byzantini» — VII): (Recenzie, de Prof. Victoria Popovici, după Trad. rom. a lui Vasile Grecu) (G. B., XXX (1971), nr. 9—10, p. 1022—1024).

Prof. Clement Pavel, *Studii despre literatura Bizanțului* (G. B., XXXI (1972), nr. 1—2, p. 63—72).

2. FIGURI DE BIZANTINOLOGI STRĂINI

Drd. Ioan Hermán, *Gyula (Iuliu) Moravcsik ca bizantinist* (G. B., XXXI (1972), nr. 7—8, p. 798—804).

BLESTEMUL

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Cugetări morale românești: ...Despre blestem* (N. Iorga, 1871—1940)... (G. B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 940).

BUCURIA (în cugetarea creștină)

Pr. Prof. Anatolie Zarea, *La Duminică XXXII-a după Rusalii (a lui Zahau): Despre bucurie și concepția creștină* (G. B., XXXI (1972), nr. 1—2, p. 16—19).

BUNURILE MATERIALE

Pr. Sabin Verzan, *Predica de pe munte, izvor de învățătură pentru viața creștină: ...Valoarea bunurilor pămîntesti...* (G. B., XVII (1958), nr. 1—2, p. 94—95).

Pr. Dr. Gh. Tilea, *Predica de pe munte (Probleme morale): ...Aspecte ale folosirii bunurilor comune materiale în Predica de pe munte* (G. B., XIX (1960), nr. 5—6, p. 446).

— C —

CALENDARUL CIVIL UNIVERSAL

Pr. At. Negoită, *Noul calendar universal: Proiecte propuse: Calendarul în care anul civil să numere 13 luni de zile; Calendarul în care anul civil să numere 12 luni de zile* (G. B., XXX (1971), nr. 3—4, p. 260—267).

CATEHEZĂ ȘI CATEHIZARE

1. CATEHIZAREA CREDINCIOȘILOR

Drd. Ioan D. Popa, *Norme canonice privitoare la dreptul și datoria preotului de a predica: ...Norme privitoare la datoria preotului de a învăța prin cateheze* (G. B., XXXI (1972), nr. 3—4, p. 332—334).

2. CATEHEZE LA SFINTELE TAINÉ

a) La Taina Sfîntului Botez

Pr. Prof. Mihai Bulacu, *Învățătura de credință creștină ortodoxă: Cuvînt de învățătură pentru Sfînta Taină a Botezului* (G. B., XXIX (1970), nr. 1—2, p. 24—28).

b) La Taina Ungerii cu Sfîntul Mir

Pr. Prof. Mihai Bulacu, *Învățătura de credință creștină ortodoxă. — Cuvînt despre Taina Ungerii cu Sfîntul Mir* (G. B., XXIX (1970), nr. 5—6, p. 464—468).

c) La Taina Sfîntei Mărturisiri (a Spovedaniei)

Pr. Prof. Mihai Bulacu, *Învățătura de credință creștină ortodoxă. — Cuvînt despre Taina Sfîntei Mărturisiri* (G. B., XXIX (1970), nr. 7—8, p. 670—675).

d) La Taina Sfîntei Împărtășanii

Pr. Prof. Mihai Bulacu, *Învățătura de credință creștină ortodoxă: Cuvînt de învățătură pentru Sfînta Taină a Împărtășaniei* (G. B., XXIX (1970), nr. 9—10, p. 885—890).

e) La Taina Sfîntei Cununii (a Nunții)

Pr. Prof. Mihai Bulacu, *Sfînta Taină a Cununii în învățătura de credință creștină ortodoxă* (G. B., XXX (1971), nr. 5—6, p. 454—459).

Diac. Prof. N. Balca, *Cuvînt la o cununie* (G. B. XXXI (1972), nr. 5—6.

f) *La Taina Sfintei Hirotonii*

Pr. Prof. Mihai Bulacu, *Învăţătura de credinţă creştină ortodoxă: Cuvînt despre Sfînta Taină a Hirotoniei* (G. B., XXX (1971), nr. 11—12, p. 1082—1087).

g) *La Taina Sfîntului Maslu*

Pr. Prof. Mihai Bulacu, *Taina Sfîntului Maslu în învăţătura de credinţă creştină ortodoxă* (G. B., XXXI (1972), nr. 3—4, p. 279—285).

CHEMAREA LUI HRISTOS

Prof. C. Pavel, *Despre chemarea lui Hristos* (G. B., XXVIII (1969), nr. 5—6, p. 524—527).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Deschiderea inimii la cuvîntul lui Dumnezeu* (G. B., XXIX (1970), nr. 9—10, p. 865—866).

CLERUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

I. — PAGINI DIN TRECUTUL VIEŢII ŞI ACTIVITĂŢII CLERULUI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Vezi — *Biserica Ortodoxă Română* (Din trecutul istoric al Bisericii Ortodoxe Române...).

I. DIN VIAŢA, ORIENTAREA ŞI ACTIVITATEA CLERULUI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, ÎN PREZENT

1. *Cursuri de îndrumare misionară şi pastorală a preoşimii ortodoxe-române*

A. N. P., *Deschiderea cursurilor de îndrumare pastorală şi misionară pentru a 57-a serie de preoţi* (G. B., XXX (1971), nr. 7—8, p. 762—764).

COLINDELE ROMÂNEŞTI

Consideraţii moral-dogmatice asupra colindelor româneşti

Asist. Dr. Ştefan Alexe, *Bucuria colindelor de Crăciun* (G. B., XXIX (1970), nr. 11—12, p. 1124—1128).

CONFERINŢELE PANORTODOXE

Prima Conferinţă panortodoxă de la Rodos (24 septembrie — 1 octombrie 1961. Dispoziţii practice. De la Patriarhia Ecumenică): (Recenzie, de Pr. David Popescu) (G. B., XXIX (1970), nr. 5—6, p. 634—635).

*

(Autorul nesemnăt), *Ştiri ecumenice: Prima Conferinţă panortodoxă presinodală a fost fixată pentru anul 1973...* (G. B., XXXI (1972), nr. 7—8).

CREŞTINISMUL

(*Religia creştină*)

Ierom. Chesarie Gheorghescu, *Cîteva atitudini ale reprezentanţilor gîndirii religioase vechi la aparţinţa creştinismului* (G. B., XXIX (1970), nr. 9—10, p. 978—986).

CRUCEA (*Semnul credinței creștine*)

Pr. Prof. Ioan I. Rămureanu, *La Duminica a III-a din Postul Paștilor: Ce însemnătate are Sfinta Cruce pentru toți creștinii* (G. B., XXIX (1970), nr. 3—4, p. 231—235).

Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *La Duminica dinaintea înălțării Sfintei Cruci: Prețuirea deosebită ce se acordă, în Biserică, Sfintei Cruci* (G. B., XXIX (1970), nr. 9—10, p. 868—871).

Pr. Corneliu Sava, *La înălțarea Sfintei Cruci: Cinstirea Sfintei Cruci de către creștini* (*Rev. cit.*, p. 871—874).

Pr. Const. Gr. Chirica, *La «Înălțarea Sfintei Cruci»* (G. B., XXX (1971), nr. 9—10, p. 793—796).

Pr. Prof. Ene Braniște, *La Duminica a treia din Post (a Sfintei Cruci): Sfinta Cruce, ajutor în viața duhovnicească, a credincioșilor. Cum poate fi ea pentru creștin izvor de îmbărbătare în mijlocul nevoințelor postului?* (G. B., XXXI (1972), nr. 3—4, p. 257—259).

Pr. Prof. Ioan I. Rămureanu, *Predică la Înălțarea Sfintei Cruci (14 septembrie): Rolul Sfintei Cruci în viața duhovnicească a creștinilor* (G. B., XXXI (1972), nr. 9—10, p. 920—924).

CULTE RELIGIOASE NECREȘTINE**I. — CULTE RELIGIOASE NECREȘTINE PE TERITORIUL ȚĂRII NOASTRE
ÎN TRECUT ȘI ÎN PREZENT***Cultul Mozaic*

(Autorul nesemnat), *O aniversare: La 15 ani de apariție a «Revistei Cultului Mozaic»* (9 decembrie 1971) (G. B., XXXI (1972), nr. 1—2, p. 184—185).

Cultul lui Mithra

W. Blawatsky et C. Kochelenko, *Le culte de Mithra sur la côte septentrionale de la Mer Noire: Despre cultul român al zeului Mithra, existent altădată în Nordul Mării Negre* (Recenzie, de Pr. Gheorghe I. Drăgulin) (G. B., XXXI (1972), nr. 7—8, p. 907—908).

**II. — CULTE RELIGIOASE NECREȘTINE DE PRETUTINDENI, ÎN TRECUT
ȘI ÎN PREZENT****a) Religiiile popoarelor indo-europene***Religiile Indiei*

Swami Nityabodhananda, *Mythes et religions de l'Inde: Concluzii personale începând cu noțiunile clasice ale religiei și ale filozofiei indiene și terminând cu problemele pe care acestea le reclamă în epoca modernă* (Notă bibliografică, de Pr. Gheorghe I. Drăgulin) (G. B., XXXI (1972), nr. 7—8, p. 906—907).

Religia romanilor

Ljubica Zotovic, *Les cultes orientaux sur le territoire de la Mésie Supérieurs: Schema pătrunderii cultelor orientale în provincia romană Moesia Superioară (din care făcea parte atunci un mic teritoriu bulgar, precum și nord-estul Iugoslaviei) ...* (Recenzie, de Pr. Gheorghe I. Drăgulin) (G. B., XXXI (1972), nr. 7—8, p. 907—908).

b) Iudaismul sau Mozaismul

(Religia poporului evreu)

I. B. Segal, *The Hebrew Passover, from the earliest times to A. D. 70.* (Paștele ebraic, din cele mai vechi timpuri pînă în anul 70 după Hristos): (Notă, de Pr. Ath. Negoită) (G. B., XXIV (1965), nr. 5—6, p. 559—560).

CULTUL LITURGIC CREȘTIN

(Considerații generale)

Pr. Petre F. Alexandru, *Dogmă, cult, viață morală, înfrățire, pace* (G. B., XXXI (1972), nr. 5—6, p. 524).

CULTURA

1. Pagini din cultura universală

Iakob Burckhardt, *Cultura Renașterii în Italia*: (Notă bibliografică, de Remus Ilie) (G. B., XXIX (1970), nr. 5—6, p. 619—620).

2. Pagini din cultura veche românească

Virgil Cândea, *Caractères dominants de la culture roumaine médiévale*: (Recenzie) (G. B., XXIX (1970), nr. 1—2, p. 180—182).

3. Atitudinea și acțiunile Bisericii Ortodoxe față de cultură în general

Pr. Dumitru Cristescu, *Viața culturală în eparhie* (G. B., X (1951), nr. 6—7, p. 37—50).

(Autorul desemnat), *Acțiuni în slujba păcii (septembrie-octombrie)*: ... Cultura în slujba idealurilor omenirii — pacea și progresul... (G. B., XXIX (1970), nr. 9—10, p. 892—893).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Ortodoxia și lumea contemporană*: ... Ortodoxia și ridicarea nivelului cultural... (Rev. cit., p. 930).

— D —

DESĂVÎRȘIREA CREȘTINĂ

Pr. Drd. Mircea Nișcoveanu, *Doctrina Sfântului Grigore de Nisa în Comentariul său «la Fericiri»*: ... Desăvîrșirea creștină oglindită în «Fericirile» enunțate de Mîntuitorul Iisus Hristos în Predica de pe munte... (G. B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 504—505).

(Autorul desemnat), *Prăznuirea patronilor Seminarului teologic*: Fragmente din cuvîntul festiv al prăznuirii patronilor — Sfinții Trei Ierarhi — ai Seminarului teologic de la Buzău, cu tema: «Desăvîrșirea creștină după Sfîntul Ioan Gură de Aur»... (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 192—193).

DIALOG INTERCONFESIONAL ȘI INTERRELIGIOS

A. — DIALOG INTERCONFESIONAL

I — DIALOG ÎNTRE BISERICA ORTODOXĂ ȘI BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

1. Contacte și relații între ortodocși și romano-catolici, în general

Athim. Damaskinos Papandreu, *Quelques réflexions sur les relations entre orthodoxes et catholiques romains après le II-e Concile du Vatican*: **Observații a-**

supra raporturilor dintre ortodocși și romano-catolici în vremea de după Conciliul al II-lea de la Vatican (Notă bibliografică, de P.V.I.) (G. B., XXX (1971), nr. 11—12, p. 1221—1224).

2. *Contacte și relații între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică, în special*

(Autorul nesemnat), *Vizita Cardinalului Francisc König*: Între 19—24 noiembrie 1967, Biserica Ortodoxă Română a fost vizitată de Cardinalul Francisc König, Arhiepiscop al Vienei și Prîmat al Bisericii Romano-Catolice din Austria (G. B., XXVI (1967), nr. 11—12, p. 1160—1162).

(Autorul nesemnat), *De Paști la Palatul patriarhal*: ... Amintirea poziției și a acțiunilor actuale ale Bisericii Ortodoxe Române în legătură cu un eventual dialog cu Biserica Romano-Catolică. Schimb de contacte și vizite în acest sens (din cuvîntul reprezentantului preoțimii Capitalei)... (G. B. XXXI (1972), nr. 3—4, p. 235)

II. — CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR ÎN DIALOG CU ROMA

Hans Frei, *Consiliul Ecumenic al Bisericilor în dialog cu Roma*: (Notă bibliografică, de Prof. O. Bucevschi) (G. B., XXIX (1970), nr. 7—8, p. 820—821).

III. — DIALOG ÎNTRE BISERICA ORTODOXĂ ȘI BISERICA PROTESTANTĂ

Contacte și relații bilaterale ale Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Protestantă în vederea unui dialog al slujirii

(Autorul nesemnat), *De Paști la Palatul patriarhal*: ... O privire de ansamblu asupra relațiilor actuale ale Bisericii Ortodoxe Române cu Bisericile protestante din diferite țări (din cuprinsul reprezentantului preoțimii Capitalei)... (G. B., XXXI (1972), nr. 3—4, p. 235).

(Autorul nesemnat), *Delegațiile Bisericii Evanghelice-Luterane și Bisericii Veche-Catolică din Republica Federală a Germaniei, vizitînd Biserica Ortodoxă Română*: Între 5—14 aprilie 1972, o delegație a Bisericii Evanghelice-Luterane din R. F. a Germaniei s-a aflat în vizită la Biserica Ortodoxă Română... (G. B., XXXI (1972), nr. 3—4, p. 431—434).

IV. — DIALOG ÎNTRE BISERICA ORTODOXĂ ȘI BISERICA ANGLICANĂ

1. *Atitudinea Bisericii Ortodoxe față de un viitor dialog cu Biserica Anglicană*

Ioan I. Ică, *În legătură cu dialogul dintre ortodocși și anglicani după lucrările Comisiei interortodoxe de la Belgrad* (G. B., XXIX (1970), nr. 3—4, p. 291—314).

2. *Contacte și relații bilaterale ale Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Anglicană în vederea unui viitor dialog ortodox-anglican*

(Autorul nesemnat), *Conferințele de orientare a clerului din luna mai 1970*: ... Comunicări în legătură cu participarea P. S. Episcop Iosif al Rîmnicului și al Argeșului la solemnitatea hirotonirii unui nou episcop anglican... (G. B., XXIX (1970), nr. 5—6, p. 583 — vezi și: nr. 9—10, p. 1031; nr. 11—12, p. 1196; — XXX (1971), nr. 5—6, p. 592; — XXXI (1972), nr. 3—4, p. 235).

V. — DIALOG ÎNTRE BISERICA ORTODOXĂ ȘI BISERICA VECHÉ-CATOLICĂ

Contacte și relații bilaterale ale Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Veche-Catolică în vederea unui viitor dialog ortodox-vechi-catolic

(Autorul nesemnat), *De Paști la Palatul patriarhal*: ... O privire de ansamblu asupra legăturilor actuale ale Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica vechilor-catolici din R. F. a Germaniei (din cuvîntul reprezentantului preoșimii Capitalei)... (G. B., XXXI (1972), nr. 3—4, p. 235).

(Autorul nesemnat), *Delegațiile Bisericii Evangelice-Luterane și Bisericii Veche-Catolică din Republica Federală a Germaniei vizitînd Biserica Ortodoxă Română*: ...Între 21—28 aprilie 1972, o delegație a Bisericii Vechi-Catolice din R. F. a Germaniei s-a aflat în vizită la Biserica Ortodoxă Română (G. B., XXXI (1972), nr. 3—4, p. 434—438).

VI. — DIALOG ÎNTRE BISERICA ORTODOXĂ ȘI BISERICILE VECHI-ORIENTALE

(Necalcedoniene)

1. *Atitudinea Bisericii Ortodoxe față cu Bisericile Necalcedoniene în vederea unui viitor dialog cu aceste Biserici*

Diac. Drd. Marin Sava, *Hristologia lui Sever de Antiohia și importanța ei pentru dialogul cu Bisericile Vechi-Orientale*: ...Importanța hristologiei lui Sever de Antiohia pentru un eventual dialog cu necalcedoniene și posibilitatea îmbinării hristologiei lui cu cea a Sinodului Ecumenic de la Calcedon (G. B., XXVII (1968), nr. 7—8, p. 848—855).

Ioan Karmiris, *Vechile Biserici anticalcedoniene și baza reunirii lor cu Biserica Ortodoxă Catolică*: (Recenzie, de Ioan I. Ică) (G. B., XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 947—949).

2. *Contacte și relații bilaterale ale Bisericii Ortodoxe Române cu Bisericile Necalcedoniene*a) *Privire de ansamblu asupra acestor relații*

(Autorul nesemnat), *De Paști la Palatul patriarhal*: ...O privire de ansamblu asupra contactelor și relațiilor actuale ale Bisericii Ortodoxe Române cu Bisericile Vechi-Orientale (din cuvîntul reprezentantului preoșimii Capitalei). ... (G. B., XXXI (1972), nr. 3—4, p. 234).

b) *Contacte și relații cu Bisericile Necalcedoniene, în parte*

Cu Biserica Armeană

Gh. Bogdaproste, *Știri ecumenice*: Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române făcută Bisericii Armene la invitația Sanctității Sale Vasken I, Patriarhul Suprem și Catolicos al tuturor armenilor... (G. B., XXXI (1972), nr. 7—8, p. 741).

— Cu Biserica Coptă

(Autorul nesemnat), *La început de an*: ...Vizita scurtă făcută de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian Bisericii Copte din Egipt ... (G. B., XXIX (1970), nr. 1—2, p. 5—6).

Prof. O. Bucevschi, *Știri ecumenice* ... O delegație a Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a făcut o vizită Bisericii Copte din Egipt între 12—23 noiembrie 1971... (G. B., XXX (1971), nr. 11—12, p. 1075).

— Cu Biserica Etiopiană

Antim, Episcop-Vicar patriarhal, *Vizita în India și Etiopia a Prea Fericitului Patriarh Justinian*: În vizită la Biserica Etiopiană (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 5—12).

(Autorul nesemnat), *La început de an*: ...Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian făcută Bisericii Etiopiene... (G. B., XXIX (1970), nr. 1—2, p. 7—8).

(Autorul nesemnat), *Călătoriile Prea Fericitului Patriarh Justinian, acțiuni majore în slujirea unității creștine și a lumii*: ... Călătoria în Etiopia a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian ... (G. B., XXX (1971), nr. 5—6, p. 559—561).

c) Cu Biserica Siriană a Răsăritului din Malabar (India)

Antim, Episcop-Vicar patriarhal, *Vizita în India și Etiopia a Prea Fericitului Patriarh Justinian* (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 5—12).

(Autorul nesemnat), *La început de an*: ...Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian făcută Bisericii Ortodoxe Siriene din India de Sud ... (G. B., XXIX (1970), nr. 1—2, p. 6—7).

(Autorul nesemnat), *Cu prilejul unei vizite la biserica Parcul Domeniilor din București*: Vizita unei delegații a Bisericii Necalcedoniene din Malabar (India de Sud) (G. B., XXX (1971), nr. 9—10, p. 985—989).

B. — DIALOG INTERRELIGIOS

I. — Raporturile creștinilor cu necreștinii în vremea Stinșilor Apostoli și după aceea

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală-socială în epistolele sobornicești*: ...Purtarea bună în mijlocul neamurilor, prin care se înțeleg necreștinii (I Petru II, 12) ... (G. B., XV, (1957), nr. 4—5, p. 245).

II. — Dialogul slujirii între creștini și necreștini —
o cerință nobilă a zilelor noastre

— Pe plan local (în cuprinsul țării noastre)

Gheorghe Drăgulin, *Gala Galaction despre relațiile dintre culte*: Relațiile dintre cultele creștine și necreștine din cuprinsul țării noastre (G. B., XX (1961), nr. 5—6, p. 454—464).

Pr. ALEXANDRU-ARMAND MUNTEANU

COMEMORĂRI

ALBERT SCHWEITZER:

— CU PRILEJUL CENTENARULUI NAȘTERII SALE — 1875—1975 —

În cea de-a paisprezecea zi a lunii ianuarie, din acest an 1975, s-au împlinit o sută de ani de la nașterea lui Albert Schweitzer — prilej de a desprinde câteva momente mai semnificative din viața și opera acestei mari personalități.

Dr. Albert Schweitzer s-a născut la 14 ianuarie 1875 în Kaiserberg (Alsacia Superioară) ca fiu al pastorului evanghelic — luteran, Louis Schweitzer. Urmează gimnaziul din orașul Mülhausen, iar între anii 1893—1899 studiază teologia și filozofia la Universitatea din Strasbourg, apoi la Paris (Sorbona) și la Berlin.

În anul 1899 a fost numit predicator la biserica Sfintul Nicolae din Strasbourg, iar în 1909, conferențiar de studiul Noul Testament, la Facultatea de teologie protestantă a Universității din același oraș. Concomitent cu desfășurarea muncii sale la catedră, el studiază medicina ale cărei cunoștințe le va pune în aplicare odată cu stabilirea lui în Africa.

De altfel încă din anii studenției luase hotărârea să-și închine viața ajutorării semenilor săi. El a cuprins această poruncă a iubirii aproapei în scurta expresie «cult (respect) față de viață».

Pentru a dezvolta practic și a face vie această «venerație față de viață», trebuia după mărturisirea sa «să rupă cu anumite prejudecăți în care a trăit, trebuia să renunțe la carieră, la viața universitară, nu mai putea rămâne doar teolog și filozof»¹.

Trebuia deci să renunțe la independența sa materială, pentru a depinde tot restul vieții de alții. Trebuia aflat un nou mediu în care această atitudine față de viață, alimentată cu întregul dinamism al ființei sale, să aibă importanța cuvenită, debarasată fiind de un anumit mod de a gândi. Această atitudine, după cum va mărturisi el mai târziu, l-a dus pe malul Ogovei din Africa Ecuatorială. În martie 1913 însoțit de devotata sa soție s-a așezat la Lambaréné, provincia Gabon, în Congo francez. Neafiliat nici unei societăți misionare și fără ajutoare oficiale, ci numai cu mijloacele sale proprii el a înființat acolo un mic spital. El a trebuit să facă față la mari greutăți. «Am dat atunci, va mărturisi el mai târziu, tot ce am câștigat

1. Gerald Götting, *Begegnung Mit Albert Schweitzer*, (Întâlnire cu Albert Schweitzer), Union Verlag, Berlin, 1961, p. 34.

pe cartea mea despre Bach și din concertele de orgă»². În numai nouă luni de activitate medicală, a lecut peste 2000 indigeni, suferinzi de malarie, lepră, dezinterie.

Primul război mondial i-a stricat totul. În august 1914, german de origine fiind, a fost internat într-un lagăr din Congo, apoi transferat, în aceeași situație, în Europa, în munții Pirinei. Eliberat apoi el va colinda Europa în lung și-n lat, pentru ca prin concerte de orgă și conferințe să-și plătească datoriile și să-și continue opera sa din Africa.

În 14 februarie 1924, pleacă din nou în Africa, la Lambaréné, unde din spitalul său nu rămăsese decît o baracă și unde a trebuit să ia totul de la început.

«Cînd m-am hotărît să îngrijesc bolnavii doar sub ocrotirea îndepărtatelor stele — mărturisirea el, — am făcut apel la milostenia poruncită de Iisus și la religie. Ceea ce aveam de făcut nu era doar simplă «faptă bună», ci «ispășire» pentru tot răul făcut acelor oameni de culoare de către albi, pentru lipsa noastră de la datorie»... «Sărăcia și mizeria de acolo mi-au dat putere și nădejdi...»³.

Cînd și cînd el revenea în Europa doar pentru a cîștiga noi mijloace de întreținere a spitalului sau pentru a-și pune la punct unele lucrări teologice, filozofice sau muzicale.

Jertfirea de sine pentru alinarea celor suferinzi era la el fără margini. Premiat în anul 1957 cu «Premiul Nobel» pentru pace, întrebuințează toți banii la înălțarea clădirilor noi din satul pentru leproși.

Dar cultul lui Schweitzer pentru viață nu se mărginea numai la oameni, ci și la animale, la toată făptura, era un adevărat prieten al tuturor.

Toți colaboratorii săi formau o familie și-l iubeau ca pe un adevărat tată, iar indigenii îl venerau ca pe un sfînt. În cei aproape cincizeci de ani petrecuți în Africa, dr. Albert Schweitzer și-a pus toată puterea de muncă în vindecarea celor suferinzi trupește și năpăstuiți sufletește.

În ciuda virstei sale înaintate el a continuat să lucreze pînă în ultima clipă. Întrebat deseori dacă nu dorește să se retragă la o pensie binemeritată, el răspundea tuturor: «Nici nu mă gîndesc, iar dacă mă voi retrage atunci numai în cer»⁴.

Și într-adevăr moartea, întimplată în noaptea de 4 spre 5 septembrie 1965 l-a surprins în plină activitate. Regretat de toți cei ce l-au cunoscut și plîns cu sinceritate de toți pacienții și personalul spitalului și de întreaga populație din jur, Albert Schweitzer a fost înmormîntat după dorință lîngă soția sa decedată în anul 1953, în micul cimitir al spitalului, într-un mormînt simplu, săpat de pacienții săi africani și străjuit de o cruce de lemn pregătită de el însuși.

Președintele statului Gabon scria cu această ocazie că Albert Schweitzer «a fost și va rămîne cel mai mare dintre gabonezii prin adopțiune, prietenul și binefăcătorul nostru».

Ceea ce scoate în relief personalitatea de neuitat a doctorului Schweitzer, este fără îndoială concordanța dintre vorbă și faptă, creștinismul său fără fraze și zgomot, fără grai, marea modestie personală a acestui medic din junglă, creștinismul faptei ridicat de el la așa de mare înălțime.

2. *Ibidem*, p. 51.

3. *Ibidem*, p. 54.

4. *Ibidem*, p. 59.

El a conceput credința creștină nu ca un simplu har personal, ci ca o înaltă îndatorire omenească trăind zi de zi, clipă de clipă, cea mai sublimă lepădare de sine, jertfindu-și talanții și toată puterea de muncă vindecării celor suferinzi.

Pilda pe care el a oferit-o societății vremii sale, în care aspirațiile creștine spre pace și dragoste de aproapele au fost încălcate uneori, este de o importanță tot atât de mare ca și binecuvîntata vindecare a miilor de frați negri.

Dar acest «geniu al umanității veacului nostru», după cum este socotit de tot mai mulți, a fost o personalitate complexă. Muzicant, filozof, teolog, doctor, misionar, «omul universal» cum a fost numit la moartea lui, Albert Schweitzer putea să facă o carieră mare în toate aceste domenii. Nimeni nu ar putea spune ce a fost mai important din ceea ce a săvîrșit el ca medic, luptător pentru pace, filozof, teolog, muzician, scriitor, organizator. Prin lucrările sale, filozofice, teologice, literare și de teorie a muzicii el și-a cîștigat faima unui savant de renume mondial.

Din bogata operă literară a Dr. A. Schweitzer menționăm aici, doar scrierile cele mai însemnate. În domeniul teologiei a debutat cu *Problema euharistiei și cu Misterul mesianității și al suferinței* (1901). Au urmat apoi temeinicile sale monografii bibliografice asupra vieții lui Iisus (1906) și Sfîntul Apostol Pavel (1911), studiul apologetic *Creștinismul și religiile lumii* (1925), monumentală lucrare *Mistica Sfîntului Apostol Pavel* (1930) și prelegerile ținute (1934) la Oxford și Edinburg, despre *Problema teologiei și a eticii naturale* (1934).

Pe terenul filozofiei Dr. A. Schweitzer și-a început activitatea cu lucrarea *Filozofia religioasă a lui Kant* (1899) dezvoltîndu-și sistemul etico-filozofic în grandioasa sa trilogie originală despre *Filozofia culturii* (1923). Într-o altă importantă lucrare filozofică se ocupă de *Marii gînditori ai Indiei* (1925).

În centrul preocupărilor sale filozofice mai recente, s-a aflat continuarea trilogiei sale despre filozofia culturii. Problema centrală a gîndirii sale este dezvoltarea eticii.

Ultima sa lucrare filozofică este intitulată: *Învățătura despre respectul față de viață* (1962), lucrare în care autorul face un rezumat al principiilor sale etice într-o formă mai ușoară, accesibilă tuturor. În această lucrare ca și în celelalte lucrări de filozofie, Schweitzer ni se înfățișează ca un gînditor profund, indicînd cu claritate drumul spre un umanism general. Amintim cîteva idei: «Principiul fundamental al eticii este respectul față de viață». «Fiecare faptă bună săvîrșită față de o ființă este în fond un ajutor pe care-l dăm spre menținerea și protecția existenței sale». «Respectul față de viață este o aplicare mai actuală a poruncii iubirii, care include iubirea nu numai față de aproapele ci și față de toate ființele vii».

Dar acest om genial a arătat oamenilor căi noi nu numai în domeniul teologiei și al filozofiei. El s-a manifestat cu scrieri importante și pe tărîmul artei și mai ales al teoriei sale asupra artei. Muzicologul Albert Schweitzer a scris cea mai prețioasă monografie asupra lui *J. S. Bach* (1903), apoi un studiu de tehnică instrumentală *Arta construcției de orgi la germani și francezi* (1906) și *Compozițiile pentru orgă ale lui J. S. Bach* (1912).

În sffrșit, în domeniul literaturii memorialistice Schweitzer, și-a cucerit celebritatea prin reportajele sale: *Între apă și pădurea tropicală* (1921); *Comunicați*

din *Lambarênê* (1925); *Istoriisiri africane* (1938) și prin evocările sale autobiografice: *Din copilăria și tinerețea mea* (1931) și altele.

Dar personalitatea complexă, contradictorie și mult controversată a doctorului Albert Schweitzer rămâne strins legată de lupta pentru pace. Căci acest om care și-a închinat toate puterile pentru apărarea vieții și iubirii aproapelui, nu putea să rămână nepăsător și pasiv în fața amenințărilor cu moartea a milioane de oameni, provocată de cursa înarmărilor atomice. Umanist și pacifist încă din tinerețe, Albert Schweitzer a luptat pentru apărarea păcii și pentru dezarmare de-a lungul întregii sale vieți. El a fost în primele rânduri ale luptei pentru pace și a desăvârșit coordonatele pacifismului. Munca și lupta pe acest tărâm i-au fost încununuate cu atribuirea Premiului Nobel pentru pace în anul 1952. În conferința pe care a ținut-o cu această ocazie, Albert Schweitzer s-a declarat a fi el însuși o parte din uriașa «forță anonimă» care luptă împotriva războiului nuclear.

Ca mesager al păcii, el se evidențiază și prin mesajul său lucid, sobru, concentrat, curajos, adresat în anul 1957 prin postul de radio Oslo (Norvegia). Cerind urgentarea intreruperii experiențelor atomice, în acest mesaj Schweitzer declara: «A continua exploziile atomice înseamnă a împinge omenirea spre o adevărată catastrofă, o catastrofă care trebuie cu orice preț prevenită.

Nu ne putem asuma responsabilitatea pentru consecințele pe care această catastrofă, le-ar putea avea asupra urmașilor noștri...

Încetarea experiențelor atomice va fi zorii nădejzii de care biata noastră omenire are atîta nevoie»⁵.

În repetate apeluri adresate omenirii, Dr. A. Schweitzer privește cu toată seriozitatea unui creștin conștient gravitatea unui cataclism atomic, nimicitor al vieții pămîntești.

În anul 1958, a publicat lucrarea *Pace sau război atomic*, care cuprinde cele trei discursuri celebre, difuzate și prin radiodifuziunea norvegiană. În primul discurs, el a protestat energic împotriva teoriei strategilor adepți ai războiului atomic, referitor la cantitatea «suportabilă» sau «permisă» de radiații. El a spus: «Numai cei care n-au văzut niciodată nașterea unui copil monstru, numai cei care n-au fost martorii zbugiumului și plinsetelor mamelor pot să afirme că în împrejurările date trebuie să ne asumăm riscul experiențelor atomice!»... În cea de-a doua declarație Schweitzer a atras atenția asupra primejdiei deosebite pe care o reprezintă combinarea armelor atomice cu rachete. În cea de-a a treia declarație, el a cerut în modul cel mai categoric marilor puteri să renunțe la utilizarea armei atomice, iar în ceea ce privește armele tradiționale, să fie aleasă calea dezarmării. Întreaga lucrare cuprinde o analiză lucidă a situației create în lume de încordarea internațională și de cursa înarmărilor nucleare. Schweitzer a formulat necesitatea alegerii între cursa înarmărilor atomice și coexistența pașnică, pronunțându-se în favoarea încetării experiențelor nucleare, măsură care «ar crea o atmosferă favorabilă pentru negocierile privitoare la interzicerea folosirii armamentului»⁶

Deasemeni Dr. A. Schweitzer și-a pus semnătura și pe nenumăratele apeluri care chemau la înfăptuirea unor acțiuni în vederea dezarmării și a vorbit despre

5. Vezi revista «Lumea», nr. 8 (1975), p. 30.

6. *Ibidem*.

«datoria puterilor nucleare de a ajunge la o înțelegere», care să țină seama de interesele tuturor țărilor.

Propovăduitor neobosit al păcii și al înțelegerii între toate popoarele lumii, Dr. A. Schweitzer a denunțat în materiale publicistice, în conferințe, discursuri primejdia unui război atomic. El își dă seama de greutatea sarcinii care-i revine omenirii iubitoare de pace, totuși constată cu satisfacție că pretutindeni iau ființă organizații pentru apărarea păcii al căror prestigiu sporește mereu.

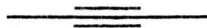
Neobosita activitate pusă în slujba marilor idealuri ale omenirii i-a asigurat dragostea și respectul milioanei de oameni din întreaga lume, el rămânând o figură reprezentativă nu numai a medicului și misionarului din Africa, dar și a luptătorului dirz pentru pace. De aceea în fața unei opere literare atât de variate și temeinice și în fața unei activități atât de rodnice, nu știm ce să admirăm mai mult la acest om înzestrat cu har bogat: erudiția științifică, sensibilitatea artistică, pasiunea etică, pietatea religioasă sau activitatea multilaterală!

În drumul său pentru binele omenirii nici o piedică n-a fost în stare să-i oprească exercitarea misiunii sale, iar faptele sale au înscris pe filele anilor bătăliile unei inimi care n-a știut ce înseamnă oboseala sau odihna trupească. Pentru el esența vieții a însemnat acțiune și prin această prismă se reflectă toată viața și activitatea sa.

Desigur nu orice creștin poate merge pe drumul lui Schweitzer, dar pentru fiecare creștin viața și activitatea Dr. Albert Schweitzer poate fi o pildă de strădanie spre pace și dragoste de aproapele, pe care să le realizeze cu toate consecințele personale.

Acum când se implinesc o sută de ani de la nașterea celui ce a fost numit, pe bună dreptate, «un geniu al umanității veacului nostru», îi aducem prin rîndurile de față, un modest omagiu.

STĂNULEȚ CONSTANTIN

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

SĂRBĂTORIREA ZILEI ONOMASTICE A P. S. EPISCOP ANTONIE PLOIEȘTEANUL, VICAR PATRIARHAL

La 17 ianuarie 1975 a avut loc, în sala sinodală de la Mănăstirea Antim, sărbătorirea zilei onomastice a P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal.

Au fost prezenți: I. P. S. Arhiepiscop Teofil Ionescu al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală, P. S. Episcop Lucian Făgărășeanul, vicarul aceleiași arhiepiscopii, Pr. I. Găgiu, directorul Administrației Patriarhale, Arhim. Bartolomeu Anania, directorul cancelariei Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în America, PP. CC. Părinți consilieri patriarhali și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, profesori de la Institutul teologic și de la Seminarul teologic din București, stareți de mănăstiri, salariați ai Administrației Patriarhale, preoți din Capitală etc.

În numele celor prezenți, Pr. Prof. M. Chialda, rectorul Institutului teologic a rostit un cuvânt ocazional, în care a omagiat activitatea P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, în calitate de conducător al Sectoarelor Administrației Patriarhale, precum și de reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române la diferite congrese, conferințe și întruniri intercreștine de peste hotare și a prezentat înaltului sărbătorit urări de sănătate, viață îndelungată și noi înfăptuiri în slujba sfintei noastre Biserici.

P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul a mulțumit pentru bunele urări și, având în vedere prezența I. P. S. Arhiepiscop Teofil Ionescu, aflat în vizită în țară, a făcut o prezentare a învățămîntului teologic, a legislației bisericești a monahismului Bisericii noastre.

În concluzie, P. S. Sa a subliniat că — sub conducerea plină de înțelepciune și clarviziune a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — Biserica Ortodoxă Română a ajuns în vremea noastră la o situație înfloritoare, în toate domeniile sale de activitate.

A luat apoi cuvîntul I. P. S. Arhiepiscop Teofil Ionescu, care, după ce a felicitat pe P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul cu prilejul zilei sale onomastice, a vorbit despre dragostea și dorul pentru Biserica și Patria străbună, care l-au determinat,

în 1972, să revină sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Române și a exprimat un călduros omagiu de recunoștință Prea Fericitului Patriarh Justinian, «această providențială prezență la cîrma Bisericii noastre».

În încheiere, I. P. S. Sa a toastat pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian.

Recepția s-a desfășurat într-o atmosferă cordială, plină de bucurie duhovnicească.

CEZAR VASILIU

ADUNAREA GENERALĂ A CASEI DE AJUTOR RECIPROC A CLERULUI ȘI A SALARIAȚILOR BISERICEȘTI DIN CUPRINSUL ARHIEPISCOPIEI BUCUREȘTILOR

În conformitate cu articolul 10 din Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Caselor de ajutor reciproc ale clerului și salariaților bisericești din Patriarhia Română, în ziua de 28 ianuarie 1975 a avut loc ședința anuală de lucru a Adunării Generale C.A.R. a clerului și salariaților bisericești din Arhiepiscopia Bucureștilor.

Ședința s-a desfășurat în sala de recepție a Institutului teologic de grad universitar din București, fiind precedată de oficierea unui Te-Deum în Paraclisul Institutului — Biserica Sfinta Ecaterina.

A fost onorată cu prezența P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și a delegatului Departamentului Cultelor.

Deschizînd ședința, P. C. Pr. Petre F. Alexandru, Președintele Comitetului de conducere, după ce a salutat prezența la ședință a tuturor delegațiilor și invitaților, arată că și în anul 1974 lucrările Casei au dat bune rezultate. Acestea se datoresc, în special, purtării de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și concursului și sprijinului acordat de către Departamentul Cultelor.

La propunerea făcută, se transmite telegrame omagiale de mulțumire Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, D-lui Profesor Dumitru Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor și D-lui Vicepreședinte Gheorghe Nenciu.

În continuare, P. C. Președinte aduce la cunoștința Adunării Generale modificările și îmbunătățirile aduse noului Regulament al C.A.R. aprobate de forurile superioare bisericești și de Departamentul Cultelor din care spicuim :

- membrii casei pot rămîne mai departe activi și după pensionare.
- văduvele membrilor titulari ai Casei, pot — la cerere — să rămînă ca titulari, cu plata în continuare a cotizațiilor, potrivit cuantumului pensiei de urmași pe care o primesc.
- Alegerea membrilor Adunării Generale și a Comitetului de conducere se face din 4 în 4 ani.
- Mărirea ajutoarelor de deces pentru membrii titulari și pentru soțiile acestora.
- Mărirea ajutoarelor de spitalizare pentru membrii titulari și pentru soțiile acestora.
- Modificarea plafoanelor de acordare ale împrumuturilor pentru a se crea condiții mai avantajoase membrilor mai tineri, pentru viața lor economică și familială.

În continuare «Darea de seamă» prezentată, arată că în anul 1974 au fost acordate 698 împrumuturi, și 77 ajutoare de deces.

Contul de exercițiu financiar totalizează la «Venituri» 5.624.438 lei și «Cheltuielile» 5.140.447 lei.

În completare iau cuvîntul preoții Albu Alexandru de la protoieria Titu, Teodor Georgescu de la protoieria Cimpina, Protoiereul Nicolae Popescu — de la protoieria Găiești, protoiereul Emil Bildescu de la protoieria Turnu Măgurele și preotul Popescu Alexandru, de la protoieria Tirgoviște.

Vorbitorii au adus cuvinte de laudă lucrărilor casei și au prezentat omagii de mulțumire Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și Conducerii Departamentului Cultelor pentru grija și sprijinul pe care și anul acesta l-au acordat Casei noastre de ajutor reciproc. Cu toții au adus cuvînt de mulțumire adîncă pentru modificările aduse regulamentului de funcționare a C.A.R. în numele membrilor pe care îi prezintă.

Astfel Ședința de lucru a Adunării Generale a Casei de ajutor reciproc din Arhiepiscopia Bucureștilor a constituit nu numai o zi de prezentare a unor date cifrice de realizări economice, dar a însemnat o sărbătoare a unei Instituții patronate cu grije de Înaltul nostru Ierarh, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru a oferi clerului și salariaților bisericești înlesniri importante în viața lor.

Pr. DAVID POPESCU, Secretar C.A.R.

DE „ZIUA HRAMULUI“ LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

Ziua de 25 ianuarie, cînd Biserica Ortodoxă prăznuiește pe Sfîntul Grigorie Teologul, Arhiepiscopul Constantinopolului, a devenit prilej de serbare pentru profesorii, elevii și ostenitorii Seminarului teologic din București, care și-au ales ca zi de patron pe marele teolog.

Prăznuirea hramului Seminarului a început încă din ajun, seara, cînd în Biserica Radu Vodă, Paraclisul Seminarului, s-au oficiat slujbele de seară de către un sobor de preoți profesori, în prezența elevilor și a altor persoane.

A doua zi dimineață, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a Prea Sfințitului Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, a Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, a reprezentanților Departamentului Cultelor și a Consilierilor Patriarhali și Mitropolitani și nenumărați invitați, în biserica Seminarului s-a săvîrșit slujba Sfintei Liturghii de către un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P. S. Roman Ialomițeanul. Răspunsurile la Sfînta Liturghie au fost date de către elevii corului Seminarului, dirijat de Dl. Chiril Popescu, profesor de muzică psaltică.

Predica zilei a fost rostită de elevul Burnea Ioan din clasa a V-a, care vorbind despre activitatea teologică și bisericească a Sfîntului Grigore de Nazianz, a subliniat importanța ei pentru elevii seminariști, ca cei ce se pregătesc să devină viitori slujitori ai altarelor.

Sfînta Liturghie s-a încheiat cu un Polihroniu după care în sala mare a Seminarului a urmat programul festiv, deschis cu Imnul Patriarhal, sub conducerea P. C. Pr. Ioan Popescu, profesor de muzică liniară.

După intonarea Imnului Patriarhal a luat cuvîntul Pr. Prof. Vasile Bria, Directorul Seminarului, care într-un scurt cuvînt introductiv și-a exprimat bucuria de a avea la această sărbătoare pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian înconjurat de ceilalți oaspeți deosebiți. Vorbînd pe scurt despre semnificația sărbătoririi Sfințului Grigorie Teologul, pentru profesorii și elevii seminariști, P. C. Sa a dat apoi cuvîntul P. C. Pr. Profesor Anatolie Zarea, pentru rostirea conferinței propriu-zise a zilei, intitulată: «*Probleme de antropologie creștină la Sfințul Grigorie de Nazianz*».

După o scurtă introducere, în care a arătat că omul a constituit o temă constantă a întregii literaturi patristice, vorbitorul a analizat, în detalii, două probleme din antropologia creștină: *natura omului și importanța faptelor bune în lucrarea mîntuirii*, din care rezumăm următoarele:

1. — Omul, afirmă Sfințul Grigorie, este de origine divină; el este alcătuit din suflet și trup, unite într-o persoană, este o ființă rațională, «un al doilea înger, ridicat de jos».

Ne surprinde cînd citim în opera Sfințului Grigorie afirmații în sensul unei trihotomii antropologice, numind trei elemente alcătuitoare a ființei umane: trup, suflet și spirit. Studiile făcute asupra ansamblului operei Sfințului Grigorie, dovedesc că el folosește cei trei termeni pentru că vrea să indice cu ei trei «puteri» ale firii omenești și anume concupiscibilul, irascibilul și raționalul din om și nu trei elemente componente, ca în platonism. Sfințul Grigorie își exprimă sintetic concepția sa despre natura omului prin definiția: «omul este chipul lui Dumnezeu», din care trage concluzia că sufletul omului a ieșit de la Dumnezeu și este chemat să se întoarcă la Dumnezeu.

S-a remarcat că Sfințul Grigorie exprimă de-a lungul operei sale un adînc sentiment de tristețe. Trupul, cu mulțimea lui de piedici în calea urcușului spre desăvîrșire, produce mari motive de întristare. Sfințul Grigorie este bogat în analize psihologice în stilul lui Platon, cu rezonanțe extrem de triste. Așa vorbește filozoful și poetul din el, a căror tristețe e depășită de credința sa de creștin, care-i spune că trupul are valoarea sa deoarece este părtaș la luptă, aici, și la moștenirea cerească, dincolo, unde va fi transfigurat.

De aceea, afirmă expresiv: «Trupul meu sînt eu însumi».

2. — Chipul lui Dumnezeu în om nu trebuie să piară, și nici măcar să se desfigureze în urma ispitelor ce vin peste el de la trup și de la diavol. Acest lucru este posibil, deoarece «chipul» este în principiu activ. Deci omul credincios trebuie să lupte cu ispitele. Dumnezeu îl ajută în Hristos, să nu piară în luptă. După Sfințul Grigorie Domnul Hristos nu este un ajutor extern, întrucît El unește puterea Sa dumnezeiască cu slăbiciunile omenești și comunică «chipului» forță de acțiune. Sfințul Grigorie îndeamnă să privim la Hristos ca să-L cunoaștem la fel, să ne cunoaștem și pe noi, originea și natura noastră, și vom înțelege că sîntem chip al lui Dumnezeu, iar Iisus — Arhetipul nostru. Mijloacele de așeză sînt foarte indicate pentru că duc la biruința lui Hristos în noi. Iisus vine în ființa noastră odată cu botezul și se face «izvorul împăcării» noastre, așteptînd ca noi să devenim «izvorul perseverenței» cu fapta. Deci trebuie să ne angajăm în lupta de desăvîrșire, oferînd fiecare creștin eforturile pe care le poate cu adevărat săvîrși. Fără ele nu este mîntuire.

În concluzie, Pr. Prof. A. Zarea a precizat: Antropologia Sfântului Grigorie este *teologică*, deoarece el îl studiază pe om în relațiile cu Sfânta Treime; este *hristologică și hristocentrică* pentru că îl cercetează pe om în lumina pe care Hristos cel viu o proiectează asupra naturii și ostenelilor făpturii umane. Sfântul Grigorie stăruie asupra Mintuitorului ca asupra unui dreptar de metodologie antropologică creștină: În Hristos, afirmă Sfântul Grigorie, «chipul lui Dumnezeu» este unit cu un trup ca al nostru. Iisus, ca om, a desfășurat eforturi mari: s-a rugat, a postit, a purtat păcatele oamenilor. El, prin învierea și înălțare a luat cu Sine trupul Său și l-a îndumnezeit. La fel și noi, să nu disprețuim trupul și prinosul de osteneli, dimpotrivă, să ne străduim după putere a săvârși fapte bune în slujba lui Dumnezeu și a semenilor.

A urmat apoi un program de cintece religioase, populare și patriotice dintre care amintim: *Tatăl nostru* de Ciprian Porumbescu; *Sfânt, Sfânt Domnul Savaot* de Vorobkiewicz; *Ochiul inimii mele* de Augustin Bena; *Hai murgule* de D. Kiriak; *România țara mea de dor* de Mircea Neagu și altele.

Programul coral a fost intercalat de anumite lecturi din operele Sfântului Grigorie Teologul și anume: psalmi, rugă de seară, versuri și fragmente din Cuvîntarea a IV-a teologică etc.

La sfârșitul programului festiv a luat cuvîntul Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care după ce a făcut aprecieri asupra serbării, dînd sfaturi și îndemnuri elevilor, a împărtășit tuturor binecuvîntări arhieresti.

Praznicul s-a încheiat cu tradiționala agapă frățească.

ASISTENT

SĂRBĂTORIREA „SFINȚILOR TREI IERARHI” LA INSTITUTUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

Ca în fiecare an, ziua de 30 ianuarie, ziua hramului, este moment de bucurie duhovnicească și înălțare sufletească pentru profesorii, studenții și ostenitorii Institutului teologic din București, prilejuit de sărbătorirea «Sfinților Trei Ierarhi» — Vasile cel Mare, Grigorie de Dumnezeu Cuvîntătorul și Ioan Gură de Aur.

Sărbătorirea hramului a început însă din ziua de miercuri, 29 ianuarie, seara, cînd în biserica Sfînta Ecaterina, paraclisul Institutului teologic, un sobor de preoți și diaconi în frunte cu spiritualul Institutului P. C. Pr. Dr. Constantin Galeriu, au săvîrșit slujba vecerniei cu priveghere și litia.

A doua zi, la ora 9 de dimineață, în același paraclis, s-a săvîrșit slujba Utreniei și a Sfîntei Liturghii de către un mare sobor din care au făcut parte: P. S. Antonie Ploieșteanul — Vicar Patriarhal, Pr. Prof. onorar Ioan Coman, Pr. Prof. creștină: În Hristos, afirmă Sfîntul Grigorie, «chipul lui Dumnezeu» este unit cu Rămureanu, Pr. Conf. Gabriel Popescu, Pr. spiritual Constantin Galeriu etc.

La serviciul Sfîntei Liturghii a asistat Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian însoțit de P. C. Pr. Ioan Gagi, Directorul Administrației Patriarhale, P. C. Pr. Ale-

xandru Ionescu, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, PP. CC. Consilieri Patriarhali: Sabin Verzan, Constantin Pîrvu, Nicolae Diaconu, Teodor Cazan și PP. CC. Consilieri Mitropolitani: Petre F. Alexandru, Mihail Marinescu și Octavian Iatan.

După terminarea Sfintei Liturghii, s-a săvârșit un Polihroniu, după care a urmat slujba parastasului pentru profesorii, studenții și ostenitorii Institutului teologic trecuți la cele veșnice.

Răspunsurile la serviciul religios au fost date de studenții Institutului sub conducerea P. C. Diac. asistent Nicu Moldoveanu.

Programul propriu-zis al sărbătorii s-a desfășurat în sala de festivități a Institutului, unde oaspeții, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, au fost întâmpinați cu «Imnul Patriarhal», urmat apoi de imnul festiv intitulat: «Iată ziua de serbare», de Alexandru Podoleanu, armonizat și dirijat de Dl. Nicolae Lungu, Profesorul de muzică al Institutului teologic.

Cuvîntul de deschidere al programului festiv a fost rostit de P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, Rectorul Institutului teologic.

Vorbînd, pe scurt, despre importanța și semnificația sărbătoririi «Sfinților Trei Ierarhi» ca patroni ai așezămintelor de cultură teologică, P. C. Sa și-a exprimat admirația și prețuirea pentru complexul calităților care au împodobit viața și operele Sfinților Trei Ierarhi datorită cărora ei «au devenit și vor rămîne în viața Bisericii marii luminători ai creștinismului primar, marii teologi și trăitori ai învățaturii Mîntuitorului Hristos, adevărate călăuze pe calea slujirii față de Dumnezeu și de semenii noștri».

Referindu-se la exemplul vieții și trăirii preoțești a Sfinților Trei Ierarhi, P. C. Rector, adresîndu-se în special studenților ca cei care vor deveni viitori slujitori ai altarelor străbune, i-a îndemnat să urmeze pilda Sfinților Trei Ierarhi, dacă vor să aibă păstorie plină de roade în misiunea lor viitoare.

În ultima parte a cuvîntului de deschidere, vorbitorul și-a exprimat nemărginita bucurie pe care profesorii, studenții și ostenitorii Institutului o trăiesc la acest praznic avînd în mijlocul lor pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, înconjurat de ceilalți distinși oaspeți.

Mulțumindu-i Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru grija și dragostea părintească arătată, în toate împrejurările, Institutului teologic, P. C. Pr. Rector l-a încredințat de dragostea, recunoștința și devotamentul tuturor ostenitorilor acestui așezămint, în munca lor pentru înflorirea Bisericii și a Patriei.

În continuare corul Institutului teologic a cîntat «Troparul Sfinților Trei Ierarhi», după care a urmat prelegerea festivă, susținută de Pr. Dr. Constantin Galeriu, și intitulată: «*Valori permanente în viața și opera Sfinților Trei Ierarhi*».

În partea introductivă a prelegerii, vorbitorul a amintit pe scurt cîteva date biografice din viața Sfinților Trei Ierarhi, punînd accentul, îndeosebi, pe formația lor culturală, socială și spiritual-umană în care toți trei «și-au conceput existența după adîncă lege a firii», în două ipostaze ale ei: mai întîi de zidire și apoi de dăruire, supremă zidire, ca bobul de grîu care crește și se înalță din pămînt în unire cu cerul și apoi își oferă rodul «îmbogățindu-se prin tainele revelației biblice și ale științei, dăruindu-le apoi altora».

Tratarea prelegerii a subliniat mai multe probleme din operele Sfinților Trei Ierarhi, ce au fost și vor rămâne mereu actuale pentru viața Bisericii și pentru toți cei ce ne numim creștini. Dintre acestea amintim :

1. — Temele preferate ale scrierilor lor, de altfel ca a tuturor Părinților Bisericii, sînt : Dumnezeu, omul și slujirea.

Adînc credincioși Sfintei Tradiții și Sfintei Scripturi ei le-au păstrat ca «pe o taină, ca pe un sacrament» — așa cum spunea Sfîntul Vasile cel Mare, străduindu-se ca prin viața și opera lor să îndeplinească mesajul învățaturii Domnului Hristos.

Trăiau Sfînta Tradiție într-un duh creator devenind apărătorii neînvinși ai dogmei Sfintei Treimi și a Întrupării, probleme ce preocupau epoca lor și care au ocupat un loc central în operele lor.

În această privință, Sfinții Trei Ierarhi au fost fideli Sfîntului Atanasie cu privire la unitatea Sfintei Treimi exprimată prin noțiunea «Omousios».

Pentru ei «deoființiunea» persoanelor Sfintei Treimi revela și fundamenta «unitatea» însăși în obirșia și existența ei.

Pentru Sfîntul Vasile cel Mare «nu e decît un singur Principiu a tot ce există care creează prin Fiul și desăvîrșește prin Duhul». Pentru Sfîntul Grigorie, supranumit și «psalmodul Sfintei Treimi», unitatea celor trei persoane, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, «răspîndește de la sublimul ei tron strălucirea negrăită una și aceeași a celor Trei». «Ea e principiul a tot ce se găsește aici jos despărțit de cele de sus doar prin timp».

Prin învățătura lor despre Sfînta Treime ei au înrădăcinat adînc în conștiința Bisericii temeiul unității Sfintei Treimi, afirmînd pe toate planurile «deoființiunea», cinstire egală tuturor, respectînd în același timp unicitatea fiecărei persoane.

2. — Cu privire la om, ca teologi, ei își întemeiază concepția lor prin definiția biblică : «crearea după chipul și asemănarea lui Dumnezeu». Pentru că omul e chipul lui Dumnezeu și Dumnezeu a luat chipul omului ei deduc de aici un dinamism al existenței noastre.

«Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om pentru ca pe om să-l facă Dumnezeu», vor mărturisii ei. «Mare este omul — exclamă Sfîntul Vasile cel Mare — care dintre făpturile de pe pămînt a mai fost făcută după chipul Creatorului?».

Sau cum spunea Sfîntul Ioan Gură de Aur, vorbind despre vocația umană la praznicul Înălțării Domnului : «Lui Dumnezeu îi place să locuiască în om mai mult decît în cer. Domnul Hristos a dus Tatălui pîrga firii noastre și atît de mult a admirat Tatăl darul, și pentru vrednicia celui ce i-a oferit, încît a socotit... să o așeze alături de Dînsul și să spună : Șezi de-a dreapta Mea. Către care fire a spus Dumnezeu aceste cuvinte ? ..., către aceea care altă dată auzise : pămînt ești și în pămînt te vei întoarce... Nu era de ajuns că acum a depășit cerurile... că stă cu îngerii. A trecut și dincolo de Heruvimi și nu s-a oprit înainte de a se așeza pe tronul Stăpînului». Cîtă înălțare, cîtă măreție !... Această măreție îl va determina pe Sfîntul Grigorie să spună într-un imn : «Slava Ta este omul, O, Hristoase. De aceea pentru Tine trăiesc, vorbesc și cînt... e unica mea ofrandă ce-mi mai rămîne din toate avuțiile mele». Sau, cum scria în alt imn : «dacă Dumnezeu-Cuyîntul ar fi rămas în slava Sa — în cer — n-ar fi putut o femeie să devină Maica Domnului».

Aceste profunde cugetări au fost, sint și vor fi mereu în îndemn la formarea conștiinței și conceptului de persoană umană pentru cei credincioși, persoană care e mai mult decît individualitatea teologică.

3.—Și cu privire la *slujire* concepția Sfinților Trei Ierarhi nu a fost mai prejos ca cea despre om. Iau pe oameni pentru și în numele lui Dumnezeu și pe Dumnezeu prin om, ca ierarhi și ca preoți. Preoția pentru ei era slujire ca și pentru Hristos. L-au slujit pe om cu înțelegerea, munca și exemplul vieții lor. Sint cunoscute pînă astăzi acțiunile de binefacere ale Sfintului Vasile cel Mare, care în dorința de a servi aproapele ajunsese să îmbrățișeze și leproșii.

Sfintul Grigorie vedea *slujirea* în sfințenia preotului pusă în slujba credincioșilor, iar Sfintul Ioan o privește sub două aspecte: sacramentală, la sfintul altar și socială în mijlocul credincioșilor pe altarul sufletului.

Prin viața, operele și faptele lor, Sfinții Trei Ierarhi au slujit exemplar oamenii încît se poate spune că au promovat pentru epoca în care au trăit «o cartă de valori și de demnitate umană», încît cuvintele și faptele sint mereu vrednice de iubit și admirat.

În finalul prelegerii, P. C. Pr. Constantin Galeriu, adresindu-se în special studenților, a amintit diferite sfaturi pe care Sfinții Trei Ierarhi le-au adresat tinerilor din vremea lor cu privire la felul cum trebuie să se formeze din punct de vedere social și uman, devenind astfel vrednici slujitori ai altarelor, buni pedagogi, cu dragoste față de Dumnezeu și oameni, împlinatori ai virtuților creștine.

«Pentru sfința lor viață și lucrare, pentru apărarea credinței ortodoxe, pentru apărarea unității Bisericii, pentru slujirea și iubirea lor jertfelnică față de om, pentru spiritul în care ne-au învățat ei Evanghelia și Tradiția ca fiecare să fie conștient de misiunea lui în orice vreme, pentru rugăciunile pe care le înalță la tronul Sfintei Treimi, — a încheiat vorbitorul —, rostim și noi împreună cu rugăciunea Bisericii: «Bucură-te Treime de arhieriei prea lăudată».

Prelegerea festivă s-a bucurat de aprecieri deosebite din partea auditoriului.

Serbarea hramului a continuat cu un program coral alcătuit din două părți.

În prima parte au fost cîntate piese corale religioase din care amintim: «Veniți toți», melodie psaltică, glasul I, armonizată și dirijată de Dl. Prof. Nicolae Lungu; «Prăznuiește astăzi Biserica», dirijată de Diac. asistent Nicu Moldoveanu; «Stihuri din catavasiile Întîmpinării Domnului», cîntare psaltică pe glasul III, de I. Popescu-Pasărea, armonizată pentru cor bărbătesc și dirijată de Nicu Moldoveanu; «Acum slobozește» pe glasul V, de Gh. Cucu. Partea II s-a încheiat cu cîntarea «Priveghere», piesă corală religioasă, autor și dirijor Dl. Prof. Nicolae Lungu.

În partea a doua a programului coral, sub conducerea acelorași dirijori, s-au cîntat melodii populare și patriotice ca: «În pădure» de Ciprian Porumbescu; «Ștefan, Ștefan, Domn cel Mare», melodie românească veche; «Te salutăm strămoșesc pămînt», de Gheorghe Șoima; «Hora cu strigături» de N. Lungu; «Marșul Gloriei» de Verdi etc.

În încheierea programului festiv a luat cuvîntul P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului, care, în numele tuturor celor de față, a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru participarea la această bucurie tradițională.

În sufrageria Institutului, a urmat apoi tradiționala agapă care s-a desfășurat într-o atmosferă sărbătorească.

ASISTENT

ADUNAREA GENERALĂ ANUALĂ A CORALEI PREOȚILOR DIN CAPITALĂ

Potrivit dispozițiilor Regulamentului de funcționare a Coralei preoților din Capitală, grupare care de peste un sfert de veac, (înființată în 1948) cu înalta aprobare a Prea Fericitului Părinte Justinian, intrunește continuu în manifestările ei cu caracter religios și folcloric — majoritatea celor mai selecte voci de slujitori ortodocși, din Capitală și-a ținut la 3 februarie 1975 Adunarea generală anuală.

Lucrările s-au desfășurat în Aula festivă a Institutului teologic sub președinția P. C. Pr. Petre F. Alexandru, Consilier Cultural al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, în prezența celor peste 60 membri activi ai Coralei.

După deschiderea Adunării și constituirea biroului de lucru P. C. Sa Părintele Consilier Cultural a rostit un cuvânt introductiv, arătând rostul celei mai alese grupări preoțești din Biserica Ortodoxă Română, activitatea sa lăudabilă desfășurată de la înființare și pînă în prezent. Ea a organizat programe muzicale de cîntări religioase corale, în scopul de a sprijini lucrarea catehetică și de uniformizare a cultului ortodox, programe executate în diferite biserici din Capitală sub bagheta consacrată a dirijorului compozitor Pr. Ion Popescu-Runcu și a Pr. dirijor Alexandru Delcea, inițiatorul și organizatorul acestei Corale.

S-a subliniat în continuare misiunea ei muzicală actuală pentru cultivarea și popularizarea în rîndul credincioșilor a cîntării psaltice — corală și cea omofonică — precum și aportul ce trebuie să-l aducă și în viitor această prețioasă grupare corală, ctitorită și susținută permanent cu multă și iubitoare purtare de grije de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române.

După îndrumările și încurajarea lăudabilă adusă Coralei, P. C. Pr. Consilier Cultural, dă citire telegramelor — aprobate în însuflețire de adunarea preoților — și expediate Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și Domnului Prof. Dumitru Dogaru Președintele Departamentului Cultelor, prin care s-a dat expresie sentimentelor omagiale de filială și recunoscătoare grațitudine, de atașament și cald patriotism față de orînduirea socialistă din Patria noastră și față de poporul român.

În continuarea ordinei de zi, P. C. Pr. Dinulescu Gheorghe, în calitate de director, al Coralei, a prezentat raportul de activitate pe o perioadă de 4 ani, în care s-a reogîndit în ce măsură s-a atins scopul urmărit cu activitatea desfășurată prin repetițiile săptămînale și manifestările artistice ocazionate de Anul nou și Sfintele Paști, an de an, la Palatul Patriarhal, de programul susținut cu prilejul vizitelor Înălților oaspeți veniți de peste hotare, diferite aniversări etc.

Raportul respectiv conține și o serie de măsuri, care se cer luate pentru viitor în vederea organizării mai eficiente a activității în general, a întocmirii și diversificării programului muzical cu cîntece patriotice și din folclor, a stimulării acestei munci, precum și a frecvenței membrilor la repetiții, organizări de excursii de documentare în țară etc.

După darea de seamă au urmat discuții, pe marginea raportului citit, la care au participat: Pr. I. Popescu-Runcu, Dirijorul coralei, Pr. Al. Delcea, Pr. St. Vlădescu și Pr. C. Marinescu, dirijori, precum și Pr. membri ai coralei: Popescu Grigore

Tătăram Mihai, Nicolau Ion, Sirbu Const., Popescu-Creangă, Sava Corneliu, Stănescu Const., care au adus completări și propuneri judicioase și concrete, privind buna desfășurare a activității de viitor ale Coralei.

La sfârșitul ședinței, P. C. Pr. Consilier P. F. Alexandru, a adresat Adunării generale un frățesc și călduros apel la intensificarea și valorificarea strădaniilor noului comitet, pentru a face din gruparea acestor voci bărbătești alese, «exponentul cel mai înalt al muzicii bisericești și cartea de vizită în fața tuturor oaspeților de peste hotare, care vizitează Biserica Ortodoxă Română, cum precizează Decizia de funcționare nr. 30/1953 a acestui corp ales al clerului Capitalei.

La sfârșitul ședinței s-a constituit noul Comitet de conducere pe următorii 4 ani, fiind aleși prin aclamații următorii membri: Pr. Dimulescu Gh. — director coordonator și Pr. Sava Cornel — director organizatoric iar la propunerea Pr. I. Popescu-Runcu, dirijor au fost cooptați în calitate de codirijori, Pr. Al. Delcea, Pr. Vlădescu St. și Pr. Marinescu N., iar pentru cîntarea omofonă Pr. Bărbuleanu H.

În comitetul de conducere al Coralei au fost aleși: Pr. Nițescu C., Pr. Rădulescu Th., Pr. Bărbuleanu H., Pr. Popescu Grig., Pr. Costescu C. și Pr. Prejneanu Gh., secretar.

Adunarea generală anuală s-a încheiat într-o atmosferă însuflețită și cu hotărîrea de a activa în continuare cu și mai multă râvnă în realizarea îndatoririlor luate și a scopului ei religios și cultural-artistic.

ASISTENT

† PREOTUL EUSEBIE SCHIDU

S-a stins din viață, într-un spital din București — la 2 decembrie 1974 preotul Eusebie Schidu, de la parohia Frumușani din Județul Ilfov, care vreme de aproape 30 de ani a păstorit cu vrednicie această biserică.

Născut în anul 1907 pe plaiuri moldovene, din părinți plugari, tatăl său fiind și cîntăreț de biserică — tinărul Eusebiu, după ce urmează cursurile primare în satul natal continuă mai departe Seminarul teologic și Facultatea de teologie, luîndu-și licența în anul 1934.

Ca preot de parohie, după ce funcționează o vreme la parohiile Stroiști și Telișcani și unde se face cunoscut de autoritatea bisericească prin lucrările de restaurare a bisericilor și duce o frumoasă activitate pastorală, în anul 1945 vine în parohia Frumușani, de a cărei biserică nu se desparte pînă la moarte.

Aici a continuat lucrările de reparare a bisericii, a stăruit pentru refacerea picturii și a slujit lui Dumnezeu și credincioșilor cu o aleasă bunătate și modestie.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 5 decembrie de către un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Protoiereu Ioan Băltărețu de la Circa II Ilfov.

În cuvîntarea sa, Pr. Dumitru Popovici, parohul Bisericii a ilustrat chipul de preot al celui ce a fost Eusebie Schidu și modul lui de a se identifica în rugăciune cu fiecare creștin. Ținînd o legătură neîntreruptă cu Sfînta Scriptură, el nu s-a desprins niciodată de cuvîntul scris al evangheliei lui Hristos. Aduce omagiul și mulțumirea sa și a membrilor organelor parohiale și credincioșilor memoriei celui dispărut.

Preotul David Popescu, de la Centrul eparhial, a vorbit în numele colegilor, subliniind caracterul distins, credința lui adîncă și dragostea pentru biserică, pentru împodobirea ei și pentru cartea de cult. Pr. Ioan Băltărețu, Protoiereul Circumscripției II Ilfov a adus mărturisirea regretului întregii preoțime din protoieria sa, pentru pierderea neașteptată a acestui preot modest, care prin bunătatea sa a fost exemplu pentru mulți.

Regretat de toți a fost înmormîntat în curtea bisericii, în locul pe care și-l pregătise cu puțin mai înainte.

ASISTENT

† PREOTUL CONSTANTIN HAȘCĂU

S-a stins din viață în ziua de 17 decembrie 1974, în vîrstă de 72 ani, preotul pensionar Constantin Hașcău, fost la parohia Colțea din București și Secretar eparhial la cancelaria Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Născut la 26 mai 1902 în comuna Cărpiniș-Novaci, județul Gorj din părinți plugari — Matei și Maria — a rămas orfan de timpuriu, fiind crescut de un unchi al său. După ce urmează școala primară în satul natal se înscrie la Seminarul teologic din Rîmnicul Vilcea, evidențiindu-se prin firea sa corectă și scrisul lui neșpus de frumos. Urmează Institutul teologic ortodox din Cluj, iar în 1926 este numit secretar și profesor la Seminarul teologic de la Vilcea. Între anii 1929—1945 lucrează ca secretar eparhial la Episcopia ortodoxă din Cluj cu episcopul Nicolae Colan, viitorul mitropolit al Ardealului.

În anul 1949 este chemat de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian ca secretar eparhial la cancelaria Arhiepiscopiei Bucureștilor, unde a supravegheat, cu competență, lucrările cancelariei pînă în anul 1955, cînd trece la parohia Mihai Vodă din București.

Ca preot de parohie, regretatul Constantin Hașcău, a dus o activitate pastorală deosebită, fiind apreciat de autoritatea bisericească și prețuit de credincioșii săi. Pînă la pensionarea sa a mai trecut la parohiile Sfinții Voievozi, Amza și Colțea, de unde s-a retras la pensie.

Pentru activitatea sa preotul Constantin Hașcău a fost distins cu rangul de Iconom Stavrofor.

Prin moartea sa neașteptată lasă în urma sa regrete în inimile tuturor credincioșilor și a tuturor celor care l-au cunoscut și prețuit.

Ceremonia înmormîntării a avut loc în biserica Colțea, fiind săvîrșită de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Pr. Alexandru Ionescu Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

După serviciul religios, P. C. Pr. Stan Dimancea, de la parohia vecină — Ienii —, într-un frumos și impresionant necrolog, a arătat calitățile deosebite, meritele și realizările regretatului dispărut, pe care le-a avut în întreaga sa viață. Lucrînd cu rivnă și cu dragoste de Biserica neamului și de Patrie, dincolo și dincoace de munți, el a coordonat cu un spirit de înțelegere, sensibilitate și devotament lucrările administrative bisericești. Vorbitorul a subliniat, darurile preoțești și munca sa pastorală ce s-au revărsat, din belșug, asupra credincioșilor din parohia unde a slujit.

În încheiere, vorbitorul a adus omagiul foștilor săi colegi de preoție și de muncă administrativă în cadrul Bisericii.

Preotul Corneliu Sava, de la parohia Sfîntul Spiridon Nou, a evocat momente din activitatea depusă de preotul Constantin Hașcău în eparhia Clujului și Feleacului, aducînd omagiul preoțimii din eparhie la sicriul celui dispărut.

Astfel, cu moartea preotului Hașcău se mai stinge o flacără și încetează să mai bată o inimă care o viață întreagă a slujit Bisericii Ortodoxe.

Spre seară, regretat de toți cei prezenți a fost condus la cimitirul Belu, unde s-a făcut inhumarea.

ASISTENT

† PREOTUL GHEORGHE ILIESCU

În ziua de 17 decembrie 1974 s-a stins din viață la casa ginerelui său, Preotul Dragnea Nicolae din parohia Bălteni comuna Conțești județul Dîmbovița, preotul pensionar Gheorghe Iliescu de la parohia Mîrșa județul Ilfov.

Părintele Gheorghe Iliescu s-a născut în anul 1893 februarie 7 în comuna Bucșani județul Ilfov.

A urmat Seminarul Nifon Mitropolitul din București pe care l-a terminat în anul 1913.

S-a preoțit în anul 1914 iulie 5 pe seama bisericii din comuna Mîrșa județul Ilfov, la care a păstorit pînă la ieșirea sa la pensie.

În primii ani ai păstoriei sale s-a terminat construcția bisericii și s-a pictat de pictorul Belizarie.

A fost și învățător în comună între anii 1915—1924 și în același timp contabil la cooperativa comunei timp de 24 de ani.

În parohia Mîrșa, preotul Gheorghe Iliescu a fost pildă de muncă, de cinste și de corectitudine, toate puse în slujba ridicării morale și spirituale ale parohiei sale. A fost un preot care și-a pus toată strădania atît în slujba bisericii străbune, cit și a patriei draği. Prin aceasta și-a ciștigat stima și respectul enoriașilor săi, care au dovedit aceasta prin gestul lor mișcător, de a veni în ziua înmormîntării sale la Bălteni, împreună cu actualul preot din Mîrșa, Gheorghe L. Ioan, profesorul pensionar Stroe Gheorghe.

Din căsătorie i-au rămas trei fete și un băiat, azi toți cu rosturile lor.

După moartea soției sale și ieșirea la pensie, s-a retras la una din fiicele sale, Florica, soția preotului Nicolae Dragnea, care l-a îngrijit cu tot devotamentul filial.

Slujba înmormântării a avut loc joi 19 decembrie 1974 în biserica parohiei Bălteni județul Dimbovița, fiind oficiată de un sobor de preoți în frunte cu Prea Cucerenicul Preot Iconom Stavrofor Constantin I. Cristescu — Ghergani.

La terminarea slujbei a luat cuvîntul preotul Constantin Cristescu, care a vorbit despre preoție și rolul preotului în parohia sa, a arătat munca depusă de preotul răposat, pe toate planurile, pentru ridicarea morală și spirituală a enoriașilor săi.

A luat apoi cuvîntul profesorul pensionar Gheorghe Stroe, care a vorbit despre cinstea și corectitudinea arătată în viață de preotul Gheorghe Iliescu.

Preotul Ilie Ștefănescu-Colacu — arată tăria de credință a răposatului, care l-a chemat în mod special cu puțin timp înainte de moarte, spre a-i administra Sfintele Taine ale spovedaniei și împărtășaniei.

Ultimul ia cuvîntul preotul Gheorghe L. Ioan, care, ca fiu al satului Mirșa, cu ochii înlăcrimați a arătat cum a fost ajutat moral și material de preotul Gheorghe Iliescu în timpul studiilor sale.

Plîns de enoriașii săi, care au venit să-l conducă pe ultimul său drum, a fost coborît în cripta familiei. Dumnezeu să-l odihnească între aleșii săi.

ASISTENT

† PREOTUL ICONOM STAVROFOR IOAN HAGIU

În ziua de 9 ianuarie 1975 a trecut la cele veșnice preotul iconom stavrofor I. Hagiu de la Biserica Bărbătescu Nou (Cuțitul de Argint) din București.

Născut la 27 ianuarie 1911 în comuna Dumitrești, după absolvirea școlii primare a urmat Seminarul «Veniamin Costache» din Iași, pe care l-a absolvit cu succes în anul 1929. În 1934 obținînd diploma de licență în teologie cu «foarte bine», a fost hirotonit preot și a fost numit în același timp în funcția de secretar eparhial precum și în cea de profesor de muzică bisericească la seminar. Înzestrat cu o excepțională voce de tenor, a creat, prin modul de execuție al muzicii psaltice, «epocă», după expresia episcopului eparhial al timpului.

Pr. I. Hagiu n-a fost însă numai un executant excelent, ci pasionat organizator și dirijor de corale, a desfășurat o activitate unică deosebită pe linia aceasta.

Numit în 1937 consilier administrativ provizoriu la Episcopia Curtea de Argeș, a desfășurat aici o rodnică activitate publicistică, fapt pentru care Adunarea eparhială l-a definitivat în acest post unde a funcționat pînă în 1941, cînd a fost transferat pentru scurt timp la catedrala episcopală din Huși.

Începînd din anul 1944 a fost utilizat și apoi încadrat la parohia Bărbătescu-Nou (Cuțitul de Argint) din capitală unde în ultimii ani a fost paroh.

În această etapă a celor 30 de ani ca preot în capitală, Pr. I. Hagiu nu numai că a continuat să activeze pe linia de început a carierii sale preotești, ci printr-un elan mereu reinnoit și-a intensificat preocupările din tinerete.

Trecînd acum la *slujitor*, vom spune că aceeași exigență pentru frumos era evidentă și în ținuta de slujitor a preotului I. Hagiu.

El știa să-și adapteze timbrul și sonoritatea plăcută a vocii atît de potrivit, încît totdeauna reușea să imprime desfășurării liturgice, ritmul solemn și simetric al mișcărilor de stil aulic. Simetrie, ritm, subliniere vocală just dozată, nu erau la el achiziții tehnice ci titluri de naștere, care, adînc înrădăcinate în columnele afective ale ființei lui, aveau darul de a ne pătrunde.

Dar, Pr. I. Hagiu se prezenta unitar în toate actele și manifestările lui și de această unitate stilistică a persoanei a beneficiat din plin și activitatea lui *predicatorială*. Sensibil, el sensibiliza cuvîntul transformînd ideea în mișcare insinuantă și convingătoare. Că nu poți mișca dacă nu ești mișcat.

Cum însă ideea de bun ritualist și bun predicator, chiar excepțional, ca în cazul de față, nu acoperă întregal ideea de preot, trebuie să adăugăm imediat că I. Hagiu a exercitat preoția mult mai departe decît cadrul impus de altar și de obligațiile strict religioase, și anume, *slujirea* în lume pentru omul credincios, concret și viu.

S-a spus că el a fost un om bun. Adevărat, dar sînt mulți oameni buni, în sensul că nu fac nici un rău. Nu astfel trebuie înțeleasă bunătatea preotului Hagiu; el a fost activ în promovarea binelui și această bunătate lucrătoare, care ținea de om cu răsringerile asupra preotului, se manifesta în cercuri din ce în ce mai largi; începînd cu cercul familial, adevărată citadelă a dragostei în bucurie, pentru a iradia în cel al rudelor, al enoriașilor.

Sensibilitatea artistică ia la preotul Hagiu forma sensibilității etice și sub impulsul acestei sensibilități, dinamismul lui va fi fără margini. Mediul lui de slujire era variat și vast, încît el putea fi găsit acolo unde nu gîndeai.

Cu o claviatură sufletească bogată, de o dinamică interioară puțin obișnuită, Pr. I. Hagiu a știut să pună în valoare fiecare notă a complexei lui personalități. Aici au fost indicate numai cîteva. Nu putem totuși incheia, fără să amintim că în ultimii patru ani, pr. I. Hagiu a dovedit ca paroh al Bisericii, că poate fi și un excelent *gospodar*. Îmbunătățirile aduse locașului de cult, casei parohiale, curții, ca și repararea trotuarelor din curtea bisericii sînt grăitoare în acest sens.

Încercînd acum să operăm a selecție și să facem o ierarhie a trăsăturilor lui caracteristice, mărturisim că ne vine greu să ne fixăm asupra unei dominante, darurile ființei lui chemîndu-se reciproc într-o organică înlănțuire. Sub povara atîtor daruri, omul Hagiu le-a așezat la picioarele Crucii, iar preotul Ioan a îngenuchiat în adorație. Și pentru că a știut să adore, a fost adorabil.

Acest calificativ este cel mai potrivit omagiu pe care îl putem aduce omului și preotului, care a făcut cinste Bisericii și generației noastre.

ASISTENT

† PREOTUL NICOLAI CHIRCĂ

Duminică 19 ianuarie 1975, a închis ochii pentru totdeauna părintele pensionar Nicolai Chircă, fost slujitor al bisericii din parohia Tudor Vladimirescu, județul Galați.

Născut la 24 noiembrie 1905, în comuna Tudor Vladimirescu județul Galați, a urmat cursurile primare în satul natal și apoi Seminarul teologic din Galați.

După absolvirea Seminarului, căsătorindu-se, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Sinirul Nou — Dobrogea, unde își începe activitatea misionară, desfășurînd în același timp, ani de-a rîndul, și o remarcabilă muncă obștească.

În anul 1944 este numit preot paroh în parohia Tudor Vladimirescu, județul Galați, activînd pînă în anul 1972, cînd este pensionat.

Pentru activitate pastorală și gospodărească, a primit rangul de «Iconom».

Slujba prohodirii preotului Nicolai Chircă a avut loc marți 21 ianuarie 1975, oficiată de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Protoiereu V. Cristea, Tecuci.

Personalitatea și meritele celui decedat au fost evocate de către P. C. Protoiereu V. Cristea, Tecuci, Pr. V. Dicu, parohia Piscu și Preot F. Giurgea, parohul parohiei Tudor Vladimirescu, care într-o susținută și duioasă cuvîntare a arătat deosebita și numeroasele însușiri sufletești ale defunctului, care i-au atras dragostea și prețuirea, atît a enoriașilor, cît și a tuturor cunoscuților.

Inhumarea preotului Nicolai Chircă s-a făcut în curtea bisericii parohiale. Dumnezeu să-l odihnească și veșnică să-i fie amintirea.

ASISTENT

EPISCOPIA BUZĂULUI

ȘTIRI DIN EPARHIE

DE CRĂCIUN ȘI ANUL NOU LA PREA SFINȚITUL EPISCOP ANTIM

Potrivit unei frumoase tradiții ce s-a împămîntenit la Centrul Eparhial Buzău, în ajunul Crăciunului și în pragul noului an, salariații Centrului Eparhial, profesorii Seminarului teologic, preoții din municipiul Buzău și alți oaspeți, poposesc în fiecare an în sala palatului episcopal, pentru a prezenta Întîistătătorului Eparhiei Buzăului, Prea Sfințitului Episcop Antim, buchetul de gânduri, de omagii și recunoștință, împreună cu urări de zile îndelungate, cu sănătate deplină și împlinirea tuturor strădaniilor, care le depune în slujirea Bisericii, a Patriei și a Păcii.

Și anul acesta (1974), în ajunul Crăciunului, sala palatului episcopal a fost împodobită sărbătorește, gazda fiind pregătită a-și primi cu bucurie, după tradiție, pe colindătorii săi permanenți și apropiați.

Cu acest fericit prilej, corul Catedralei episcopale, sub conducerea P. C. Arhidiacon Dumitru Stoica, a executat un concert de colinde compus din următoarele piese: «Bună dimineața» — de Podoleanu, «Cu steaua» — de I. Chirescu, «Coroană de trandafiri» — de Gh. Cucu, «Florile dalbe» — de T. Popovici, «Velerim și Veler Doamne» — de V. Popovici, «Leru-i, Ler» — de T. Costea, «Nașterea lui Hristos» — de N. Ursu și «În Betleem s-a născut Hristos» — de V. Popovici.

Prea Sfințitul Episcop Antim, vădit emoționat, a mulțumit pentru urările ce i s-au făcut de către colindători și, ca o gazdă primitoare, i-a răsplătit cu darurile tradiționale: mere, pere, nuci, covrigi, iar copiilor salariaților Centrului Eparhial le-a împărțit și alte cadouri.

De asemenea, în seara zilei de 31 decembrie 1974, aceiași colindători au venit să prezinte P. S. Episcop Antim felicitări și cu prilejul întimpinării noului an 1975.

Festivitatea din această seară a avut un caracter deosebit, pentru faptul că la ea a participat și I. P. S. Arhiepiscop Teofil Ionescu și P. C. Episcop, Vicar Lucian Florea Făgărășanul, de la Arhiepiscopia ortodoxă a românilor din Europa centrală și occidentală, cu sediul la Paris, care se aflau într-o scurtă vizită în Eparhia Buzăului.

După executarea unui program de colinde de către corul Catedralei, din care n-a lipsit tradiționalul plugușor, în numele celor prezenți, părintele consilier administrativ N. Bivolaru a rostit un cuvînt ocazional, în care a trecut în revistă evenimentele pe plan social și bisericesc, ce a avut loc în anul 1974 și activitatea

plină de realizări a P. S. Episcop Antim, care anul acesta a împlinit 30 de ani de activitate arhierescă și 81 ani de viață, ani ce constituie o comoară de experiență, de sfaturi și muncă asiduă, care au făcut să prospere și să crească prestigiul Eparhiei Buzăului.

Odată cu prezentarea realizărilor îndeplinite și ca la orice început de an nou, vorbitorul, în numele celor de față, s-a angajat ca fiecare la locul de muncă să lucreze cu elan și devotament, neprecupețind nici un efort pentru binele și interesele Bisericii și ale Patriei.

Părintele consilier a transmis apoi Prea Sfințiților Episcopi, care erau de față, sănătate, cu ani mulți de rodnică păstorire și aceleași realizări, spre slava Bisericii noastre strămoșești și a scumpei noastre Patrii.

În încheierea festivității, a luat cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Antim, care a prezentat celor de față pe I. P. S. Arhiepiscop Teofil Ionescu și pe P. S. Episcop Lucian, exprimîndu-și bucuria și satisfacția de a-i avea ca oaspeți la Centrul Eparhial și pe meleagurile Eparhiei Buzăului. Prea Sfinția Sa a mulțumit apoi celor prezenți pentru urările și simțămintele exprimate cu prilejul anului nou, rugînd pe Bunul Dumnezeu să reverse asupra tuturor darurile Sale cele bogate, spre binele, sănătatea și fericirea personală și a familiilor.

OASPEȚI DE PESTEHOTARE

În zilele de 30, 31 decembrie 1974 și 1 ianuarie 1975, au sosit într-o scurtă vizită la Eparhia Buzăului I. P. S. Arhiepiscop Dr. Teofil Ionescu, titularul Arhiepiscopiei ortodoxe a românilor din Europa centrală și occidentală, cu sediul la Paris, însoțit de P. S. Episcop vicar Lucian Florea Făgărășanul, de la aceeași arhiepiscopie.

Luni, 30 decembrie 1974, orele 12,30, oaspeții au sosit la Centrul Eparhial, unde au fost întâmpinați și primiți în palatul episcopal de P. S. Episcop Antim. Aici, le-au fost arătate picturile din holul palatului, care reprezintă scene istorice din viața Eparhiei, de la întemeiere și pînă în prezent și imagini legate de viața popoului român și a Bisericii Ortodoxe Române.

Fiind ora prînzului, P. S. Episcop Antim a reținut la masă pe distinșii oaspeți.

După masă, potrivit programului stabilit, I. P. S. Arhiepiscop Teofil și P. S. Episcop Lucian au plecat să viziteze minăstirea de maici de la Rătești, situată la 30 km. depărtare de Buzău, însoțiți de Pr. Prof. Stan Alexandru, responsabil cu probleme de protocol.

La minăstirea Rătești, oaspeții au fost întâmpinați de maica stareță Arsenia Vasile și conduși în biserică pentru a se închina, fiind timpul slujbei de seară. Maicile prezente în biserică au intonat imnul arhieresc, după care P. S. Episcop Lucian a prezentat celor de față pe I. P. S. Arhiepiscop Teofil. A răspuns I. P. S. Sa, arătîndu-și satisfacția pentru frumoasa primire ce i s-a făcut la minăstire. Impresionat de numărul mare de maici prezente în biserică, I. P. S. Teofil a vorbit despre votul monahal și mai ales despre răbdare, dînd sfaturi maicilor să se poarte cu dragoste unele față de altele.

A doua zi dimineață, marți 31 decembrie 1974, înainte de a pleca de la minăstirea Rătești, I. P. S. Arhiepiscop Teofil a însemnat în cartea de onoare a minăstirii următoarele :

«Sîntem fericiți să găsim aici un mare număr de maici și surori, în această oază duhovnicească, aceleași tradiții sfinte, așezate de înaintașii noștri la poalele

muntelui Șoimul și păzite cu multă rivnă și dragoste pentru mîntuirea sufletelor și mingierea bincredincioșilor din împrejurimi care vin să se roage lui Dumnezeu, alături de aceste prea cuvioase maici și slujitori. Apreciem cu recunoștință ostenelele ce se depun aici de viețuitoarele și slujitorii acestui sfînt lăcaș. Este vrednică de menționat păstoriarea unui ierarh de talia P. S. Dr. Antim Angelescu, Episcopul Buzăului, care a rămas pînă astăzi plin de aceeași bunătate și dragoste, pentru tot ce este plăcut lui Dumnezeu, așa cum l-am cunoscut din totdeauna. Gîndul nostru de recunoștință se îndreaptă către Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, care ne-a dat prilejul să facem această vizită, îngrijindu-se și de deplasarea noastră la aceste locuri sfînte, de pioasă aducere aminte, pe care le cunoaștem din anii copilăriei. Lăsăm aici, spre aducere aminte, binecuvîntarea noastră arhierescă și ne rugăm lui Dumnezeu ca această candelă duhovnicească să nu se stingă niciodată.

De la Rătești, oaspeții au plecat la Boboc, județul Buzău, satul natal al I. P. S. Arhiepiscop Teofil. La biserica din sat, unde se slujea Sfînta Liturghie, au fost întîmpinați după tradiție de Pr. paroh Ispas Bănică. Credincioșii, prezenți în număr mare la biserică, au intonat imnul arhieresc «Pre Stăpînul» și I. P. S. Teofil s-a îmbrățișat cu fratele său, Gheorghe Ionescu, lîngă iconostas, amîndoi avînd lacrimi în ochi. Acest moment a impresionat adînc și pe cei de față, martori la revederea celor doi frați după 35 de ani.

La sfîrșitul Sfîntei Liturghii, P. S. Episcop Lucian a oficiat o slujbă de pomenire pentru strămoșii, moșii și părinții I. P. S. Teofil și s-a mers la mormînt.

Revenindu-se în biserică, P. S. Episcop Lucian a prezentat credincioșilor momente din viața și activitatea I. P. S. Teofil, cunoscut de altfel aici în satul său natal. De asemenea, Pr. paroh Ispas Bănică a ținut o cuvîntare de bun-venit, informînd pe oaspeți despre importante realizări din satul Boboc și îmbunătățirile substanțiale ce au fost aduse bisericii în decursul timpului.

Luînd cuvîntul, I. P. S. Teofil a rostit o emoționantă cuvîntare, în care a evocat figura luminoasă a părinților săi, în special a mamei, de la care a primit «puterea de român și de creștin», amintiri despre satul său de baștină, despre consătenii lui, cu care s-a mîndrit peste hotare ori de cîte ori a avut prilejul să vorbească despre România, țara mult iubită, după care a tînjit întotdeauna.

În incheierea, I. P. S. Sa a mulțumit P. F. Părinte Patriarh Justinian că i-a dat acest fericit prilej de a vizita locurile copilăriei sale și că i-a rînduit mingiere la bătrînețe, pe P. S. Episcop Lucian, care va duce mai departe lucrarea începută de I. P. S. Sa, printre ortodocșii români din Europa centrală și occidentală, pentru care este deplin recunoscător Prea Fericirii Sale.

De asemenea, I. P. S. Teofil și-a exprimat satisfacția că Biserica noastră a respectat tradițiile și că ține cu toată inima ca Bisericile să nu fie lovite de stricăciuni».

La sfîrșit, oaspeții și-au luat rămas bun de la credincioșii veniți să-i întîmpine, așa de frumos, la biserică, după care s-au întretînit și s-au fotografiat cu ruiele apropiate ale I. P. S. Teofil Ionescu.

De la Boboc, cei doi ierarhi au plecat într-o scurtă vizită la mînăstirea de călugări Ciolanu, mînăstirea de metanie a P. S. Episcop Lucian. După primirea la biserică, oaspeții au fost invitați să ia masa la stăreție, fiind de față părintele stareț Arhim. Neofit Smărîndoi, împreună cu părinții monahi din conducerea mînăstirii.

Seara, oaspeții au revenit la Buzău, unde au luat parte la festivitatea de felicitare a P. S. Episcop Antim de către salariații Centrului Eparhial, profesorii de la Seminar și preoți din municipiul Buzău, cu prilejul Anului nou 1975. Aici au ascultat un program de colinde și tradiționalul Plugușor, executate de corul Catedralei Episcopale.

În ultima zi a vizitei, miercuri 1 ianuarie 1975, I. P. S. Arhiepiscop Teofil, împreună cu P. S. Episcop Lucian au oficiat Sfânta Liturghie în biserica episcopală, înconjuțați de soborul de preoți și diaconi de la Catedrală.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, P. S. Episcop Antim, care a asistat la slujbă în scaunul arhieresc, a prezentat credincioșilor, ce umpleau biserica, pe înalții oaspeți, arătând scopul vizitei pe care au întreprins-o în Eparhia Buzăului.

A răspuns I. P. S. Teofil, care, în cuvinte emoționante, a adus mulțumiri P. S. Episcop Antim pentru primirea făcută la Buzău, pentru prilejul ce i-a acordat de a vizita Sfintele minăstiri Rătești și Ciolanu, ca și pentru vizita în satul natal — Boboc — unde s-a oficiat o slujbă de pomenire la mormântul părinților și unde și-a văzut rudele și cunoscuții. A apreciat, de asemenea, activitatea rodnică desfășurată de P. S. Episcop Antim în cei 30 de ani de arhipăstorire la Buzău.

Cu prilejul Anului nou, I. P. S. Sa urează conducerii de stat puteri sporite de muncă și mult succes în opera de făurire a bunăstării și fericirii poporului român.

La ieșirea din biserică, I. P. S. Teofil s-a întreținut cu rudele și credincioșii care au fost prezenți la slujbă.

La ora prânzului s-a servit din nou masa la palatul episcopal, după care oaspeții, luându-și rămas-bun de la P. S. Episcop Antim, au plecat la București.

PRĂZNUIREA SFINȚILOR TREI IERARHI LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN BUZĂU

Praznicul Sfinților Trei Ierarhi, Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur, patronii și ocrotitorii școlilor teologice, a fost sărbătorit și anul acesta la Seminarul teologic din Buzău, cu deosebită bucurie duhovnicească și cu fastul cuvenit.

Pregătirea pentru sărbătorirea acestui mare praznic, a început din ajunul zilei, când în paraclisul Sfintei Episcopii s-a săvârșit slujba vecerniei și a litiei, de către părinții profesori, la care au asistat toți elevii.

A doua zi, 30 ianuarie, un sobor alcătuit din P. C. Pr. profesori: I. Constantinescu, Mihail Gheorghe, Teofil Dumitrescu și Stan Alexandru, împreună cu diaconii Catedralei episcopale, Leon Cristian — secretar eparhial și Sibiescu Gabriel, au oficiat slujba utreniei și Sfânta Liturghie.

Au asistat la Sfânta Liturghie P. S. Episcop Antim al Buzăului și P. S. Arhiereu vicar Gherasim Constanțeanul, delegatul P. S. Episcop Antim Nica al Dunării de Jos, însoțiți de P. C. vicar administrativ Gabriel Cocora, P. C. Părinți Consilieri N. Bivolaru și Gh. Guță, de la Centrul Eparhial Buzău, P. C. protopop N. Sburlan — Buzău, P. C. Pr. Director Luca Dumitru și Pr. Prof. onorar V. Sibiescu. Răspunsurile la Sfânta Liturghie au fost date de corul elevilor Seminarului, dirijat de P. C. Diac. Tudor Mihalache, profesor de muzică.

Predica zilei a fost rostită de elevul Crăciun Costică din clasa V-a, care a înfățișat pe scurt viața și activitatea celor trei mari Dascăli, Ierarhi, Învățători și Sfinți, care au făcut din veacul al IV-lea, «veacul de aur» al Bisericii creștine.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, același sobor de preoți profesori a slujit parastasul pentru odihna sufletelor citorilor seminarului, directori, profesori, elevi și alți ostenitori ai acestui așezămint.

După o scurtă pauză, la orele 12,30, în sala de festivități a Seminarului Teologic, s-a desfășurat un frumos program festiv, fiind de față P. S. Episcop Antim al Buzăului, P. S. Arhiepiscop Vicar Gherasim Constanțeanul, personalul din conducerea administrativă a Centrului Eparhial, P. C. Protopop al Protoieriei Buzău, Directorul Seminarului, profesorii, părinți ai elevilor și alți invitați.

P. C. Părinte Director Luca Dumitru a întâmpinat pe oaspeți cu un cuvânt de «bun venit» la serbarea seminarului, exprimând sentimente de mulțumire și recunoștință Prea Fericitului Patriarh Justinian, Departamentului Cultelor, P. S. Episcop Antim Nica al Dănării de Jos și P. S. Episcop Antim al Buzăului, pentru sprijinul de orice fel dat Seminarului teologic de la Buzău.

Programul a început cu conferința Pr. Prof. Stan Alexandru, intitulată: «Ecumenismul contemporan și ideile umanitare ale Sfinților Trei Ierarhi». P. C. Sa, a făcut o scurtă trecere în revistă a momentelor istorice care au dus în final la construirea Consiliului Ecumenic al Bisericilor în 1948 și a scos în evidență principalele schimbări produse în Mișcarea Ecumenică, în special după intrarea unor Biserici Ortodoxe — între care și Biserica Ortodoxă Română — în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, la Adunarea Generală de la New-Delhi (1961).

S-au menționat în continuare concluziile la care au ajuns cele 4 Adunări Generale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor ținute pînă în prezent și s-a subliniat caracterul umanitar al acțiunilor ecumenice, care plasează Bisericile membre într-un prim plan, în cadrul străduințelor generale — umane, pentru pace, dreptate și progres social în lumea contemporană.

Referindu-se la Sfinții Trei Ierarhi, Pr. Prof. Stan Alexandru, cu exemple concrete din viața și activitatea celor Trei mari Capadocieni, a demonstrat că Biserica răsăriteană a fost încă din veacurile primare continuatoarea în doctrină a ortodoxiei autentice și în practică a ortopraxiei evanghelice. Aceste trăsături esențiale — ortodoxia și ortopraxia — le-a moștenit și le-a dezvoltat și Biserica Ortodoxă Română pînă în momentul de față.

Sfinții Trei Ierarhi, numiți de un teolog român «arhitecți ai doctrinei Bisericii Ecumenice», prin întreaga lor viață creștină și activitate umanitară în slujba apropiatului, rămîn modele de urmat în comportarea tuturor factorilor responsabili pentru viitorul Mișcării Ecumenice. Conceptul lor de «filantropia» (iubirea de om) trebuie scos în evidență mai ales în cadrul celei de a V-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ce se va ține în acest an la Nairobi (Kenya).

Din viața Sfinților Părinți Patroni, elevii vor învăța punctualitatea în pregătirea lor asiduă în vederea acumulării de bogate cunoștințe teologice, dar și modul în care să se înroleze în viața socială, în așa fel încît Biserica, ai cărei slujitori vor fi ei, să slujească binelui apropiatului și societății.

În continuarea programului, corul elevilor seminariști, sub conducerea P. C. Diac. Tudor Mihalache, profesor de muzică psaltică și liniară, a interpretat următoarele bucăți muzicale: «Republică mareață vatră», cor de I. D. Chirescu, «Troparul Sfinților Trei Ierarhi», melodie psaltică, «Doamne, Doamne», cor de Pr. Anton Uncu, «Corul sclavilor evrei», din opera Nabucodonosor de G. Verdi, «Dorul, dor», cor de L. Paciag, «Frumoasă țară, dulce Românie», cor de I. D. Chirescu și «Acum

slobozește», cor de Diac. N. Moldoveanu. Cîntecele au fost intercalate cu poeziile: «Odă Episcopului Chesarie», «Imn închinat lui Dumnezeu», de Sfîntul Grigorie de Nazianz, «Învață» — poezie din lirica norvegiană, «Am o țară» — de Petre Ghelmez, «Poemul Patriei» — de Pr. Vasilescu Lăudatu și «Datu-ne-a Domnul» — de Dumitru Savu.

A luat cuvîntul P. S. Arhiereu vicar Gherasim Constanțeanul, care, în numele P. S. Episcop Antim Nica al Dunării de Jos, a transmis P. S. Episcop Antim al Buzăului. urări de sănătate și adîncă mulțumire pentru purtarea de grijă față de elevii Eparhiei Dunării de Jos ce urmează seminarul la Buzău, iar P. C. părinți profesori arhieresti binecuvîntări și dorința ca roadele strădaniilor depuse să fie cît mai depline, iar elevilor aceleași arhieresti binecuvîntări și succese la învățătură.

Referindu-se la importanța Sfinților Trei Ierarhi pentru elevii seminariști, viitori preoți, P. S. Arhiereu Gherasim arată că aceștia, luați în ființa lor, sînt o icoană fidelă a preotului nostru ortodox și că în viața lor găsim nenumărate exemple de virtuți: sfințenie, muncă, jertfelnicie, lepădare de sine etc., care trebuie să fie în viața și activitatea preotului, asemenea unor candelă ce ard permanent, alimentate desigur cu untdelemnul cunoștințelor teologice.

Adresîndu-se elevilor, P. S. Sa, îi îndeamnă să muncească serios, să învețe sistematic, să asculte de îndrumătorii lor, să acumuleze un bogat bagaj de cunoștințe, pentru ca în acest fel să devină «lumina lumii» și «sarea pămîntului» pentru obștea credincioșilor care li se va încredința preoți adevărați și oameni de nădejde ai Bisericii și Patriei.

La sfîrșitul programului. P. S. Episcop Antim al Buzăului, ca ierarh al locului și îndrumător permanent al seminarului, a rostit un frumos și instructiv cuvînt despre Sfinții Trei Ierarhi, Patronii Școlilor teologice, spunînd, printre altele: «Avem datoria noi cei bisericești și toți cei ce se pregătesc în școlile teologice, să fim însetați după cuvintele și noianul cunoștințelor Sfinților Trei Ierarhi, ca unii ce strălucesc pe bolta Bisericii ca razele soarelui spiritual. Numai așa veți merita să primiți Sfînta Taină a preoției și să agonisiți vocația pentru ea. Să-i cinstim cu viața și faptele noastre și să ne inspirăm în misiunea noastră preotească de la acești trei luceferi.

Trebuie să ne coborîm însă și în realitatea socială. Prea Fericitul nostru Patriarh Justinian ne-a chemat la Apostolatul Social. Trebuie să avem o Biserică vie, și să ne aducem contribuția noastră la pacea a toată lumea, la binele și fericirea obștească. În proiectul de Regulament al învățămîntului teologic se recomandă o atenție deosebită misiunii și pregătirii misionare și social-cetățenești a elevilor și studenților, ca, astfel pregătiți, să apere dreapta credință, așa după cum Sfînta noastră Biserică o propovăduiește pe de o parte, iar pe de alta, să ne aducem contribuția la sprijinirea rezolvării problemelor lumii contemporane.

În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Antim își îndreaptă gîndul către Prea Fericitul Patriarh Justinian, pe care-l asigură de tot respectul și ascultarea, cu angajamentul că ne vom strădui să dăm Bisericii pe bunii și adevărați preoți, pentru binele Bisericii strămoșești și al Patriei iubite.

De asemenea, Prea Sfinția Sa exprimă respect și grațitudine față de Departamentul Cultelor, în frunte cu Domnul Președinte Dumitru Dogaru și Domnul Vicepreședinte Gh. Nenciu, pentru înlesnirile acordate școlilor teologice, ca să poată funcționa în bune condiții și cu rezultatele așteptate.

Cu această ocazie, Prea Sfințitul Episcop Antim a trimis Prea Fericitului Patriarh Justinian următoarea telegramă: «Folosind acest prilej al Patronului Seminarului «Chesarie Episcopul», dăm expresie sentimentelor corpului didactic și elevilor de smerite metanii, omagiu și recunoștință pentru Prea Fericirea Voastră, ctitorul noului învățămînt teologic și al Apostolatului Social și ne luăm angajamentul de a fi vrednici de chemarea și misiunea de preoți devotați Sfintei Biserici strămoșești și cetățeni loiali ai Patriei noastre scumpe, Republica Socialistă România. În numele nostru, al corpului profesoral și al elevilor, Vă urăm mulți și fericiți ani».

A urmat apoi, într-o sală special amenajată din internatul seminarului, tradiționala agapă festivă.

Astfel a luat sfîrșit prăznuirea Sfinților Trei Ierarhi la Seminarul teologic din Buzău.

ADUNAREA GENERALĂ ANUALĂ A CASEI DE AJUTOR RECIPROC A CLERULUI ȘI A SALARIAȚILOR BISERICEȘTI DIN EPARHIA BUZĂULUI

La 4 februarie 1975 s-a ținut Adunarea generală a Casei de Ajutor Reciproc a Clerului și Salariaților bisericești din Eparhia Buzăului, avînd ca punct principal în ordinea de zi examinarea și aprobarea Dării de seamă, a bilanțului și contului de venituri și cheltuieli pe anul 1974, cum și aprobarea Planului financiar pe anul 1975.

Ședința s-a ținut în sala Seminarului teologic și a fost onorată de prezența Prea Sfințitului Episcop Antim, care a și primit președinția de onoare a adunării.

A mai fost de față, în afară de membrii adunării, P. C. Vicar administrativ G. Cocora.

În darea de seamă, P. C. Președinte, Pr. M. Negulescu, a arătat că activitatea rodnică a Casei și bunele rezultate ale operațiilor contabile se datoresc, pe de o parte îndrumărilor și sprijinului dat de P. S. Episcop Antim, care a acordat spațiul necesar în incinta Episcopiei pentru birou, iar pe de altă parte, scrupulozității și conștiinței profesionale cu care lucrează cei doi salariați ai casei — contabila Elena Cristea și casierul Traian Nițulescu.

La rîndul său, P. C. Protopop Gh. Popescu din Rîmnicul Sărat, președintele Comisiei de verificare, a arătat în raportul său că operațiile Casei sînt corecte, dezvoltarea progresivă ca potențial și utilitate, ceea ce obligă la aprecieri și felicitări pentru Comitet și personalul administrativ.

Discuțiile ce s-au purtat au evidențiat interesul membrilor Adunării generale pentru progresul realizat de Casă și încrederea în Comitetul de conducere compus din P. C. Preoți M. Negulescu, N. Bivolaru Consilier administrativ și N. Sburlan — protopop de Buzău.

În semn de recunoștință, Adunarea generală a trimis telegrame de mulțumire și angajamente către Prea Fericitul Patriarh Justinian, Dl. Prof. Dumitru Dogaru, președintele Departamentului Cultelor și P. S. Episcop Antim al Buzăului.

În încheierea ședinței, P. S. Episcop Antim a mulțumit pentru cuvintele ce i s-au adresat cu această ocazie, a apreciat activitatea Comitetului și a salariaților Casei, asigurînd pe cei prezenți că și pe viitor va da tot sprijinul pentru bunul mers al Casei.

HIROTONIRI

— Munteanu R. Ion, licențiat al Institutului teologic București, hirotonit preot pe seama parohiei Verdea, protoieria Panciu, la data de 20 decembrie 1974.

— Turească Gh. Costache, absolvent de Seminar, hirotonit preot la data de 22 decembrie 1974, pe seama parohiei M. Kogălniceanu, județul Brăila.

— Horhocia N. Gheorghe, absolvent de Seminar, hirotonit preot la data de 25 decembrie, 1974, pe seama parohiei Viișoara-Păunești, protoieria Panciu, județul Vrancea.

— Lizea P. Dobre, absolvent de Seminar, hirotonit preot pe seama parohiei Surdila-Greci, județul Brăila, la data de 19 ianuarie 1975.

— Nicolau Ioan, licențiat în Teologie, hirotonit preot pe seama parohiei Nișcov, județul Buzău, la data de 14 februarie 1975.

D E C E S E

† PREOTUL RADU PĂTRAȘCU

În dimineața zilei de 13 decembrie 1974 a încetat din viață, după o lungă și grea suferință, preotul Radu Pătrașcu, în vîrstă de 70 ani, fost paroh al parohiei Dumbrăveni, județul Vrancea și pensionat la cerere cu un an mai înainte de deces.

S-a născut la 6 februarie 1905, în comuna Grebănu, județul Buzău, și a fost licențiat al Facultății de teologie.

Slujba înmormîntării s-a oficiat în ziua de marți 17 decembrie 1974 la biserica Sfîntul Nicolae din parohia Dumbrăveni, unde răposatul a păstorit timp de 36 ani, de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Protopop I. Munteanu — Focșani, delegat al P. S. Episcop Antim al Buzăului.

Răspunsurile la slujba prohodirii au fost date de corul cîntăreților bisericești de la parohiile învecinate, sub conducerea cîntărețului Vasile Năsturaș, de la parohia Săpunaru-Focșani.

În cursul celor 41 de ani de pastorație, cinci ani la parohia Topliceni-Rm. Sărat și 36 ani la parohia Dumbrăveni, regretatul preot Radu Pătrașcu s-a evidențiat prin blîndețe, răbdare, zel pastoral și o muncă stăruitoare la aceste două parohii, dar mai ales la parohia Dumbrăveni, unde a terminat o impunătoare biserică, pe care a înzestrat-o cu o frumoasă pictură în frescă.

În numele preoților prezenți la înmormîntare, a vorbit părintele protoieru I. Munteanu, care a remarcat alesele însușiri sufletești ale celui adormit în Domnul, împodobit cu smerenie și evlavie, ducînd o exemplară viață de familie, din sînul căreia au ieșit 4 copii ce dețin astăzi funcții de răspundere în colectivitatea unde lucrează.

La sfîrșitul necrologului, vorbitorul a transmis din partea P. S. Episcop Antim sincere și adînci regrete pentru trecerea la cele veșnice a acestui preot devotat misiunii sale, mîngîierii duhovnicești și compasiune familie și foștilor enoriași.

După prohodire, corpul defunctului a fost purtat pe umeri de cei 12 preoți, ocolindu-se biserica după tradiție și apoi a fost înhumat în cavoul familiei din cimitirul parohial.

Dumnezeu să-l odihnească și să-l așeze în ceata dreptilor.

† PREOTUL TEODOR BARBĂLATĂ

În ziua de 29 ianuarie 1975 a decedat într-un spital din Ploiești preotul în funcțiune Teodor Barbălată, de la parohia Cotești, județul Vrancea.

Născut la 12 februarie 1906, în comuna Nicorești-Tecuci, el și-a făcut studiile primare în comuna natală și a absolvit Seminarul la Galați în 1927, iar Facultatea de teologie în anul 1942.

La 1 noiembrie 1930 a fost hirotonit preot pe seama bisericii Mînăstirii Coțești, pe care a păstorit-o pînă în anul 1959, cînd s-a transferat la parohia Cotești, unde a funcționat pînă în ziua trecerii sale la cele veșnice.

În cei 45 de ani de activitate, răposatul preot T. Barbălată a fost la înălțimea chemării preoțești, dovedindu-se un bun slujitor și sfătuitor al credincioșilor pentru o viață morală și demnă, și un iscusit gospodar care a purtat de grijă celor 4 biserici de pe raza parohiei, 2 din ele monumente istorice, și a fostei mănăstiri Cotești, pe care le-a împodobit permanent cu obiecte de cult și le-a adus îmbunătățirile necesare.

Slujba prohodirii a fost săvârșită în ziua de 1 februarie 1975, de către un numeros sobor de preoți din cuprinsul Protoieriei Focșani, în frunte cu părintele Protopop I. Munteanu, în fața credincioșii lor vrânceni, veniți pentru a aduce un ultim omagiu păstorului lor sufletesc.

În numele preoților din Protoieria Focșani, a evocat activitatea și meritele celui decedat părintele Protopop I. Munteanu, care a transmis, în încheiere, familiei și enoriașilor parohiei Cotești, mângâieri duhovnicești și sincere regrete din partea P. S. Episcop Antim al Buzăului.

Din partea colegilor preoți a vorbit preotul Pislariu Virgiliu, de la parohia Blidarele, județul Vrancea, care a evidențiat însușirile pastorale ale regretatului preot T. Barbălată.

În rugăciunile și cîntările slujbei înmormîntării preoților de mir, credincioșii parohiei Cotești, îndurerați de pierderea grea cu care au fost încercați, au condus la locul de veșnică odihnă rămășițele pămîntești ale îndrumătorului și păstorului lor.

Sfirșitul neașteptat și fulgerător al preotului Teodor Barbălată a lăsat un gol și adînci părerii de rău în sinul familiei sale, rudelor, credincioșilor și prietenilor.

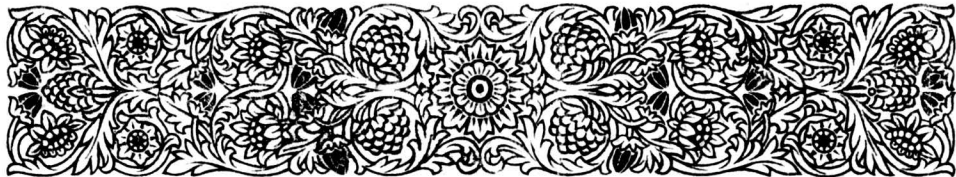
CÎNTĂREȚUL BUNEA GH. ION

În ziua de 1 ianuarie 1975 a încetat din viață cîntărețul Bunea Gh. Ion, de la parohia Bellic, jud. Buzău, în vîrstă de 52 ani.

CÎNTĂREȚUL RADU IORDACHE

În ziua de 16 ianuarie 1975 a încetat din viață cîntărețul Radu Iordache, de la parohia Vulturul de Jos, județul Vrancea, în vîrstă de 56 ani. A funcționat numai la această parohie din anul 1946 și s-a distins printr-un mod exemplar de comportare, atît în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu, cît și în viața familiară și obștească.

Pr. NIC. I. BIVOLARU

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

DIN ACTIVITATEA CENTRULUI EPARHIAL GALAȚI

1. SFINTELE SĂRBĂTORI DE ÎNCEPUT DE AN NOU

a. ANUL NOU

Miercuri 1 ianuarie 1975 când prăznuim Tăierea Împrejur a Domnului Iisus Hristos, pe Sfințul Ierarh Vasile cel Mare și Anul nou, slujbele religioase de la catedrala episcopală au fost săvârșite de Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Nica al Dunării de Jos, înconjurat de soborul de slujitori ai catedralei. După oficierea liturghiei arhieresti și a doxologiei, Prea Sfinția Sa a rostit o cuvîntare în care a arătat întreita semnificație a praznicului. — Pornind de la citatul liturgic al zilei: «Binecuvîntează, Doamne, cununa anului ce a sosit», P. S. Episcop a spus între altele: «La acest început de an ne gîndim la viața noastră din anul ce a trecut, care a intrat în veșnicie cu lunile și zilele lui și cu tot ce ține de acestea. Pentru țară, anul 1974 a fost un an de bogate înfăptuiri prin munca harnicului nostru popor, care a stat strîns unit în jurul înțelepților conducători ai țării noastre. Pe latura duhovnicească, activitatea Bisericii noastre a fost de asemenea rodnică. Sfintele locașuri au împlinit trebuințele sufletești ale credincioșilor. Clerul, din parohiile eparhiei, s-a străduit să împlinească datoriile pastorale față de enoriași, să predice și să le stea în ajutor în cele spirituale. Prin dragostea și purtarea de grijă a credincioșilor multe biserici au fost reparate și înfrumusețate». Prea Sfinția Sa a arătat în continuare că în toamna anului ce a trecut eparhia noastră a avut bucuria să primească la Galați și în unele parohii din Deltă vizita P. F. Patriarh Justinian și a altor înalți oaspeți, vizită care a avut un larg ecou în eparhie. Prea Fericirea Sa, plăcut impresionat de activitatea desfășurată în aceste părți, a transmis patriarhicești binecuvîntări prin Prea Sfinția Sa tuturor clericilor și credincioșilor Eparhiei Dunării de Jos.

În încheiere, P. S. Episcop a spus: «Pășim cu încredere într-un an nou, cu darul lui Dumnezeu. Să ne îndreptăm în continuare truda noastră spre folosul Țării și al poporului nostru și pentru o trăire creștinească, spre folosul cel de obște al tuturor. Eu vă binecuvîntez și rog pe Mîntuitorul nostru Iisus Hristos să coboare asupra tuturor darurile Sale cele bogate, să binecuvînteze cununa anului acestuia, dăruindu-ne sănătate, pace și bun spor».

— În aceeași zi, la orele 17, a avut loc la reședința episcopală vizita preoților din Galați, a salariaților Centrului eparhial și a cîntăreților bisericești. P. C.

Protopop Gheorghe Popa a prezentat Prea Sfințitului Episcop Antim tradiționalele felicitări din anul nou în numele tuturor, asigurând că preoțimea se va strădui ca în noul an roadele muncii sale să fie și mai bogate spre slava Sfintei noastre Biserici și înflorirea scumpei noastre Patrii.

— Prea Sfințitul Episcop Antim, luind cuvântul a spus între altele: «Sfintele sărbători ne oferă prilejul să ne întâlnim cu dragoste și bucurie. Contactele acestea dintre Ierarhi și cler reprezintă o veche tradiție și un stimulent în activitatea noastră legată concomitent de tradiție și progres; căci în Biserică tradiție fără progres nu trebuie să fie și nici progres fără tradiție. Sărbătoarea Anului nou unește pe toți oamenii în armonie socială într-o efervescență de bucurie și optimism. Această atmosferă se reazemă pe realizări îmbelșugate obținute în țara noastră de întregul popor. La aceste realizări au participat cu sprijinul lor și cultele. Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, în cuvântul rostit cu prilejul Congresului Frontului Unității Socialiste din mai 1974, a subliniat libertatea religioasă de care se bucură cultele din țara noastră, precum și responsabilitatea care le revine în legătură cu respectarea legilor Patriei noastre socialiste și cu activitatea întregului popor, cultele fiind chemate să își aducă în continuare aportul lor sporit pentru viața cea nouă.

Pe linie interortodoxă și ecumenică, anul care a trecut a fost bogat în contacte și realizări ale Bisericii noastre. S-au făcut numeroase schimburi culturale, vizite frățești, întruniri între Biserica noastră și celelalte Biserici creștine, în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, al Conferinței Bisericilor Europene și al Conferinței Creștine pentru Pace. Unele întruniri și simpozioane s-au ținut în țara noastră.

Revenind la eparhia noastră, Pera Sfinția Sa a arătat că în septembrie trecut am avut vizita la Galați și în Deltă a Prea Fericitului Patriarh Justinin și a Domnului Profesor Dumitru Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor. «Această vizită a fost o încurajare pentru clerul și credincioșii noștri de a aduce o acțiune tot mai sporită în legătură cu grija pentru Biserică și pentru interesele de obște ale poporului nostru».

«Pe teren pastoral, a spus Prea Sfinția Sa, am constatat cu satisfacție că s-a dat urmare îndemnurilor noastre de a se ține predici, de a se citi Cazania și de a se extinde cântarea omofonă, cu rari excepții, preoții îndeplinindu-și îndatoririle lor. Cei care au avut lipsuri, prin diferite măsuri au fost ajutați să se îndrepteze».

«În reparațiile de biserici s-au obținut rezultate bune. Este o bucurie să constatăm, acum, că aceste reparații care se fac la biserici au și un efect pastoral încurajator; acolo unde se lucrează în acest sens, preoții sînt mai respectați și mai ajutați de credincioși. Organele locale ne-au dat un prețios sprijin prin bunăvoința arătată pentru obținerea autorizațiilor și a materialelor necesare».

— Cu privire la ocuparea posturilor vacante de preoți, Prea Sfinția Sa a arătat că eparhia are un număr de tineri care se pregătesc pentru preoție în școlile teologice.

• În încheiere, Prea Sfinția Sa, împărtășind tuturor arhieriești binecuvîntări, le-a urat sănătate și rodnice împliniri în Noul an.

b. BOTEZUL DOMNULUI

— Luni 6 ianuarie s-a sărbătorit Boboteaza. În ajun, la catedrală s-a săvîrșit sfințirea Apei Mari. După terminarea sfintei liturghii, preoții au venit cu Botezul la reședința episcopală. Seara, la slujba privegherii, a slujit P. S. Episcop Antim. A doua zi, în ziua praznicului, Prea Sfinția Sa a oficiat de asemenea sfînta liturghie

arhierescă, înconjurat de soborul catedralei și la timpul cuvenit a săvârșit sfințirea Apei Mari, în fața sfintului locaș, în prezența credincioșilor.

Cu binecuvântarea Prea Sfințitului Episcop Antim, și în cadrul activității misionare, P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim Constanțeanul, cu ocazia Anului nou, a săvârșit liturghia arhierescă la biserica Sf. Vasile cel Mare, din orașul Galați, care și-a sărbătorit hramul. Cu acest prilej, Prea Sfinția Sa a hirotonit ca preot pe diaconul Gheorghe Dăscălescu, pe seama parohiei Jorăști I, din protopopiatul Galați.

În Ajunul Bobotezei, P. S. Sa a slujit la biserica Adormirea Maicii Domnului II din orașul Constanța, iar în ziua de Botezul Domnului la biserica Sfântul Nicolae-Tulcea.

Duminică, 26 ianuarie, P. S. Sa a oficiat liturghia arhierescă într-un cadru misionar la parohia Pechea din protopopiatul Galați, fiind însoțit de P. C. Prototieru Gh. Popa din Galați și diaconul Ioan Dobre de la catedrala episcopală.

2. VIZITE CANONICE ȘI DE LUCRU

— Duminică 12 ianuarie, Prea Sfințitul Episcop Antim, însoțit de p.c.pr. C. Mohonea-consilier economic, a vizitat parohiile: Traian, și Independența din protopopiatul Galați și parohiile: Șerbănești, Liești, Bucești, Umbrărești, Adormirea-Tecuci, Sfinții Voievozi Vechi și Sfinții Voievozi Noi din protopopiatul Tecuci.

— La 17 ianuarie, Prea Sfinția Sa, însoțit de P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim, a vizitat minăstirile Cocoșu, Celic-Dere și Saon, în legătură cu lucrările de reparații și plantare de pomi. În aceeași zi a fost vizitată și parohia Sfântul Gheorghe-Isaccea.

— Duminică, 19 ianuarie, însoțit de P. C. Protopop Gheorghe Ciocănel, Prea Sfințitul Episcop Antim a vizitat unele parohii din protopopiatul Tulcea, ca: Frecăței, Cataloi, Schimbarea la Față-Tulcea, Valea Nucarilor, Sarinasuf, și Sfinții Voievozi-Isaccea.

— La 29 ianuarie, Prea Sfinția Sa a vizitat din nou minăstirea Cocoșu, în vederea angajării unor lucrări de sculptură în lemn pentru moaștele Sfinților Martiri Zotikos, Attalos, Kamasis și Filippos, care au fost descoperite în martirionul bazilicei paleocreștine din Niculițel-Tulcea, în 1971 și au fost strămutate în biserica Sfintei Minăstiri Cocoșu la 17 ianuarie 1973.

— Prea Sfințitul Gherasim Constanțeanul Arhiereu-vicar, însoțit de P. C. Pr. C. Comșa, inspector bisericesc, a vizitat la 12 ianuarie parohiile: Schela, Cuza Vodă, Pechea, Costache Negri, Cudalbi I, Măcișeni și Virlezi II din protopopiatul Galați. Iar duminică 19 ianuarie a vizitat parohiile: Nălbant, N. Bălcescu, Ciucurova, Topologu, Rahmanu, Corugea, Casimcea, Sarichioi de Deal, Beidaud și Ceamurlia de Sus din protopopiatul Babadag.

Cu prilejul acestor vizite, Prea Sfințitul Părinte Episcop Antim și P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim s-au interesat de situația pastoral-misionară și gospodărescă a fiecărui parohii, de planul de activitate pe anul în curs și au dat îndrumările necesare pentru îngrijirea și înfrumusețarea bisericilor, a curților și a cimitirelor. La bisericile care au nevoie de reparații sau de pictură, au dat indicații pentru întocmirea documentației și obținerea aprobărilor necesare, în vederea începerii lucrărilor în primăvară. Credincioșilor aflați în timpul sfintei liturghii la bisericile vizitate, le-au dat îndrumări pentru viața duhovnicească și le-au împărtășit binecuvântări.

3. PREOCUPĂRI PASTORAL-MISIONARE

Adunarea Eparhială a Episcopiei Dunării de Jos, în ședința sa de lucru din noiembrie 1974, analizând activitatea misionară a Centrului eparhial a considerat-o ca binevenită și rodnică. În același timp, ținând seama de prevederile statutare și de repetatele hotărâri și directive ale Sfintului Sinod în legătură cu îndatoririle permanente ale clerului de a învăța pe credincioși adevărurile credinței și unirea lor în jurul Bisericii Ortodoxe Române, a hotărât ca această activitate să fie continuată după îndrumările primite de la forurile superioare bisericesti în baza unui plan general pe eparhie, la nivel de Centru Eparhial, protoierii și parohii.

În acest scop, toate parohiile cu probleme misionare au întocmit un plan, privind această activitate după îndrumările date de Centrul eparhial. De asemenea, protoierii, au mai prevăzut și activități misionare cu date și cu obiective bine precizate. Pentru o eficiență sporită, părinților protoierei li s-a dat ca ajutoare preoți misionari, numiți dintre cei cu o temeinică pregătire teologică, cu experiență și care s-au remarcat printr-o activitate deosebită pe linie pastoral-misionară și obștească. Fiecărui preot misionar, sub directa supraveghere a protoiereului respectiv, i s-a repartizat un număr de câteva parohii, dintre cele cu problemele misionare, cărora urmează să le acorde asistență și îndrumare pastoral-misionară, prin vizite la fața locului, luarea de contact cu organele parohiale, organizarea de slujbe în sobor, rostirea de predici legate de cerințele specifice ale parohiilor etc.

În planul Centrului eparhial au fost prevăzute inspecții pe teren ale P. C. Vicar Administrativ, PP. CC. Consilieri și Inspector bisericesc la parohiile cu probleme specifice.

Deosebit de rodnice și de necesare s-au dovedit a fi sub toate aspectele, vizitele canonice și cele de lucru ale P. S. Episcop Antim și ale P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim Constanțeanul, slujbele arhieresti la parohii, sfințiri de biserici, cuvântările și îndemnurile Prea Sfinților lor, luarea de contacte cu preoții și credincioșii. Acestea au devenit un stimul în lucrarea pastoral-misionară și gospodărească a parohiilor și sint așteptate cu viu interes de preoți și de enoriași.

ȘEDINȚE DE LUCRU CU ÎNDRUMĂTORII MISIONARI

În cadrul activității pastoral-misionare pe eparhie, în zilele de 21—23 și 28 ianuarie, s-au ținut ședințe de lucru cu părinții protopopi și îndrumătorii misionari, la sediile protopopești de la Constanța, Tulcea și la Centrul eparhial Galați. Pentru operativitate și economie de timp, Protoieria Medgidia a participat la ședința de la Constanța, Protoieria Babadag la ședința de la Tulcea, Protoierii Galați și Tecuci la ședința de la Centrul eparhial. La aceste ședințe s-a făcut analiză și s-au dat îndrumări suplimentare cu privire la activitatea preoților misionari în vederea definitivării și punerii în aplicare, după ce, mai întâi, va fi aprobat de Sfânta Episcopie. Ședința de la Centrul eparhial a fost prezidată de P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim Constanțeanul; ședința de la Tulcea a fost prezidată de P. C. Arhim. I. Motoc — Vicar Administrativ, iar cea de la Constanța de P. C. Pr. Dr. Nicolae Grosu, Consilier Administrativ bisericesc.

Aceste ședințe de lucru au fost primite cu viu interes de P. C. părinți protoierei și de îndrumătorii misionari. Discuțiile purtate au fost insufleteite și de un real

folos, pentru cunoașterea problemelor de serviciu care revin în această activitate, privite în lumina directivelor date de Sfântul Sinod și de Centrul Eparhial. Toți cei prezenți și-au luat angajamentul de a sprijini această acțiunea postoral-misionară a Eparhiei.

4. ÎN CADRUL ACTIVITĂȚILOR OBȘTEȘTI

a) La 23 ianuarie 1975, a avut loc Conferința Județeană a Consiliului Frontului Unității Socialiste din Galați în ședință plenară, ținută în sala festivă a Consiliului Popular al Județului Galați. Au participat membri acestui for, prezenți în mare majoritate. Din partea Centrului eparhial a luat parte P. S. Episcop Antim Nica al Dunării de Jos, ca membru. Au fost primiți noi membri în locurile devenite vacante între timp. Apoi, s-a procedat la întocmirea listelor cu propuneri de candidați pentru Consiliile Populare din cuprinsul județului și s-a discutat asupra unor măsuri cu privire la organizarea alegerilor de la 9 martie 1975.

Plenara a recomandat pentru viitoarele alegeri candidați din toate categoriile sociale ale oamenilor muncii. Domnul Dumitru Bejan, prim-secretar al Comitetului Județean Galați al P.C.R., a fost ales președinte al Consiliului Județean al Frontului Unității Socialiste.

b) La 27 ianuarie, Prea Sfințitul Episcop Antim, însoțit de P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim, a făcut o vizită protocolară noului președinte al Comitetului Executiv al Consiliului Popular Județean Galați, Domnul Dumitru Bejan, la sediul Comitetului Executiv. Au fost de față Domnul Emil Petrache, prim-vicepreședinte, Domnul Aurel Scorțaru, secretar al Comitetului Executiv. Prea Sfinția Sa a prezentat felicitări cu prilejul alegerii Domniei Sale în această funcție de înaltă răspundere, precum și asigurări în numele clerului din aceste părți pentru sprijinirea tuturor activităților obștești.

Ce se vor întreprinde de asemenea, a făcut o expunere asupra sprijinului preoțimii a inițiativelor și acțiunilor pentru dezvoltarea județului. A mulțumit pentru înțelegerea și bunăvoința găsită la organele de conducere locală în rezolvarea diverselor probleme ale Eparhiei. Totodată, au fost luate în discuție unele aspecte din activitatea Episcopiei în perspectiva anului 1975 legate de monumentele bisericesti, istorice și de arhitectură.

Menționăm în continuare faptele și evenimentele mai însemnate care au avut loc în cuprinsul Eparhiei Dunării de Jos pe luna februarie 1975, precum și cele care au avut tangență cu activitatea Centrului Eparhial Galați.

1. SLUJBE ARHIEREȘTI ȘI SLUJBE ÎN SOBOR

— Duminică 2 februarie, la praznicul Întîmpinării Domnului, Prea Sfințitul Episcop Antim Nica al Dunării de Jos a săvîrșit sfînta liturghie arhierescă în catedrala episcopală din Galați, fiind însoțit de soborul slujitorilor catedralei. Răspunsurile liturgice au fost date de corul catedralei, care a executat bucăți noi, între care a excelat concertul praznicului «Nu pricep Curată», armonizat de Prof. Nicolae Lungu.

— Duminică 9 februarie, cu binecuvîntarea P. S. Episcop Antim, P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim Constanțeanul a slujit la parohia misionară Condrea din protopopiatul Tecuci, la care execută în prezent reparații capitale. Prea Sfinția Sa a fost însoțit la această slujbă arhierescă de P. C. Pr. N. Grosu, Consilier administrativ

bisericesc, P. C. Protoiereu Vasile „Cristea”, P. C. Pr. Dumitru Vlad din Umbrărești, îndrumător misionar și alții.

Iar duminică 23 februarie, P. S. Sa a slujit la parohia Nicolae Bălcescu, din protopopiatul Medgidia, care a executat lucrări de reparații exterioare la biserică și la casa parohială. Cu acest prilej Prea Sfinția Sa a fost însoțit de P. C. Pr. C. Comșa, Inspector bisericesc, P. C. Protoierei Nicolae Virgil din Medgidia și Dumitru Stănei din Constanța și de preotul Pavel Cobilaș, îndrumător misionar.

Cu prilejul slujbelor arhieresti de la parohiile Condrea și N. Bălcescu s-au rostit predici în care s-au afirmat învățături de credință de deosebită importanță în viața de toate zilele a credincioșilor. Prea Sfințitului Arhiereu-Vicar Gherasim a dat îndrumări enoriașilor și organelor parohiale de a sta strins uniți în jurul Bisericii noastre strămoșești și de a trăi o viață creștinească pilduitoare care să fie de folos întregii obști. După terminarea sfintei liturghii s-au ținut ședințe misionare cu consiliul și comitetul parohial. După aceste ședințe au avut loc consfățuiri cu preoții din localitate și din împrejurimi la care s-au discutat aspecte locale din activitatea pastorală și misionară.

— Luni 10 februarie, la biserica Sfintul Haralambie din orașul Galați, păstorită de preoții Gheorghe Ciupercă și Teofan Stănescu, a avut loc o slujbă în sobor, prilejuită de sărbătorirea hramului acestui sfânt locaș. Soborul slujitor a fost alcătuit din: P. C. Arhim. Ieronim Motoc, vicar administrativ, delegat al Prea Sfințitului Episcop Antim, P. C. Prot. Gheorghe Popa și preoții Nicolae Vicol și Dumitru Drăguș.

— În cadrul programului de activitate misionară a Centrului Eparhial, duminică 16 februarie s-a oficiat slujba în sobor la parohia Piscu din protopopiatul Galați, păstorită de preoții Dumitru Ene și Vasile Dicu. Slujba a fost condusă de P. C. Arhim. Ieronim Motoc, însoțit de P. C. Prot. Gheorghe Popa și P. C. Pr. Dumitru Tofan, îndrumător misionar. După oficierea Sfintei Liturghii s-a ținut în biserică o ședință de lucru cu consiliul, comitetul parohial și cu cercurile misionare de credință. Iar ca încheiere a acestei manifestatii religioase a avut loc și o consfătuire pastoral-misionară cu preoții parohiei și cu preoții din localitățile învecinate, între care menționăm pe Pr. Marin Popa și Pr. Toma Popescu din Independența și Pr. Gh. Cazacu de la Izvoarele.

Slujba a fost înălțătoare. Credincioșii sub conducerea celor doi cintăreți, au cîntat cu toți omofon unele părți din Utrenie și întreaga Liturghie. Meritul pentru frumoasa cîntare obștească de la această parohie revine atît preoților și cîntăreților, care s-au străduit pentru ca să-i învețe pe credincioși această cîntare, cit și credincioșilor care au îmbrățișat-o cu dragoste și participă efectiv la ea. Cu acel prilej au fost rostite și predici ziditoare de suflet de către delegații Centrului Eparhial.

2. VIZITE CANONICE ȘI DE LUCRU

Pentru a ține în permanență contact cu viața parohiilor, sîmbătă 22 februarie, Prea Sfințitul Episcop Antim, însoțit de P. C. Pr. N. Grosu, a vizitat parohia Sfintul Gheorghe-Isaccea și minăstirile Cocoșu și Celic-Dere din jud. Tulcea. A doua zi, duminică 23 februarie, Prea Sfinția Sa a vizitat în continuare parohiile: Cataloi, N. Bălcescu (filiala Turda), Ceamurlia de Jos, 6 Martie și Smîrdan din același județ. Ca întotdeauna, Prea Sfinția Sa, cu aceste prilejuri, s-a interesat de planul

de lucru al preoților, de activitatea parohiilor și a dat îndrumări credincioșilor de a păstra credința noastră ortodoxă, așa cum am moștenit-o de la strămoși și de a se îngriji de întreținerea și înfrumusețarea sfințelor locașuri ca buni creștini și gospodari. La bisericile care au nevoie de reparații sau de pictură, Prea Sfinția Sa a dat îndrumări preoților, consilierilor și comitetelor parohiale să se îngrijească din timp pentru întocmirea documentației și a formelor în vederea începerii lucrărilor.

— Duminică 2 februarie, Prea Sfințitul Arhiepiscop-Vicar Gherasim Constantin a vizitat parohiile: Braniștea, Sendreni, Movileni, Sfinții Trei Ierarhi, iar duminică 9 februarie filiala Călmățui din protopopiatul Tecuci.

3. VIZITĂ FRĂȚEASCĂ

— Luni 17 februarie, Prea Sfințitul Episcop Antim Nica a făcut o vizită frățească Prea Sfințitului Episcop Antim Angelescu al Buzăului. Cu acest prilej, printre alte probleme, cei doi Ierarhi au luat în discuția necesitatea extinderii spațiului locativ al Seminarului teologic Buzău.

Au fost examinate diferite posibilități de soluționare a problemei și se speră la rezolvarea ei în cursul acestui an.

Odată cu această vizită, Prea Sfințitul Episcop Antim Nica s-a interesat și de situația elevilor de la Galați, în ce privește, studiul, comportarea și condițiile de trai. A purtat discuții cu P. C. Director Pr. Luca Dumitru și cu unii membri din corpul profesoral despre programul și problemele școlii. La încheierea vizitei a mulțumit P. S. Episcop Antim al Buzăului pentru grija părintească pe care o poartă elevilor eparhiei noastre. De asemenea a mulțumit și P. C. Pr. Director și corpului profesoral.

4. ANIVERSĂRI ARHIPĂSTOREȘTI

— Simbătă 22 februarie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a sărbătorit aniversarea zilei de naștere a Prea Fericirii Sale, la care s-a asociat cu recunoștință întreaga noastră Biserică cu Ierarhii, clerul și credincioșii ei. La acest popas festiv, Prea Sfințitul Episcop Antim a arătat prinosul dragostei P. S. Sale și al clerului și credincioșilor din eparhie față de Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, adresându-i o telegramă omagială. În același timp, Prea Sfințitul Episcop a delegat pe Prea Sfințitul Arhiepiscop-Vicar Gherasim Constantin ca să-l reprezinte la festivitatea de la Sfânta Patriarhie și să prezinte Prea Fericitului Patriarh Justinian sentimentele călduroase ale Prea Sfinției Sale și ale întregii eparhii.

— Luni 24 februarie, a avut loc la Centrul Eparhial Galați aniversarea zilei de naștere a Prea Sfințitului Episcop Antim. Personalul cancelariei eparhiale a prezentat Prea Sfinției Sale omagiul fiesc, odată cu cele mai bune urări. P. C. Arhim. Ieronim Motoc-vicar administrativ, ca purtător de cuvânt, a exprimat Prea Sfinției Sale felicitările și urările de sănătate ale salariaților Centrului eparhial, precum și ale preoților și credincioșilor din Eparhie. Prea Sfințitul Episcop Antim a mulțumit tuturor ostenitorilor de la Centrul eparhial și și-a arătat bucuria că a găsit aici colaboratori vrednici, pricepuți și cu experiență, cu care poate să lucreze în cele mai bune condiții.

Arhim. IERONIM MOTOC

R E C E N Z I I

Ernst Chr. Suttner. *Paisie Velickovski în lumina testamentului duhovnicesc al ucenicului său Gheorghe de la Cernica*. Würzburg 1973.

Utilizând izvoare în limba română¹, pe care o cunoaște bine², autorul, activ la «Institutul pentru studiul Bisericilor răsăritene» din Würzburg, face un bun serviciu Bisericii noastre Ortodoxe Române, informind teologia apuseană printr-o serie de studii în limba germană despre diferite date din Biserica noastră.

Din categoria această face parte și broșura cu titlul menționat, și rezumăm conținutul.

Un ieromonah, cu numele Gheorghe, român din Ardeal, se întilnește în 1757 la Atos cu Paisie Velickovski, intră în obștea lui și pleacă apoi cu ea, în 1763, în Moldova. Dar în 1781 ieromonahul Gheorghe îl părăsește pe părintele său duhovnicesc și frăția lui, dorind să se întoarcă la Atos. Trecind însă pe la Mitropolia din București, i se face propunerea să se stabilească în Mănăstirea Cernica pentru a reinnoi aici «viața de obște». Ieromonahul Gheorghe acceptă, se stabilește la Cernica și începe să organizeze viața monahală după rânduiala părintelui său duhovnicesc Paisie. După tradiție, ieromonahul Gheorghe — notează autorul — este posibil să se fi despărțit de Paisie din oarecare nemulțumire, fără să se precizeze ceva. Dar din felul în care ieromonahul Gheorghe vorbește despre Paisie în «Testamentul său duhovnicesc», scris la numai patru ani după moartea lui Paisie, nu s-ar putea deduce că ar fi fost vorba de o neînțelegere oarecare. La Cernica ieromonahul Gheorghe și-a început activitatea numai cu doi frați, în scurt timp însă numărul acestora ajunge la 103. În 1792 i se încredințează și stăreția Mănăstirii Căldărușani, conducându-le pe amindouă pînă la moartea sa: 3 decembrie 1806. În 1775, ieromonahul Gheorghe, fiind grav bolnav, și-a scris «testamentul duhovnicesc», care, în cazul decesului său, să le fie monahilor de îndrumător. «Testamentul» începe cu un stăruitor îndemn la ascultarea față de părintele duhovnicesc, căci numai «ucenicul ascultător găsește drumul bun». «Aveți exemplu — scrie ieromonahul Gheorghe — cei 24 ani de ascultare a mea, cit am stat sub conducerea starețului Kir Paisie, dascălul meu în viața cea de obște». Mai departe starețul Gheorghe stăruie, să nu se schimbe nimic din rânduială serviciului divin în biserică, și în canonul rugăciunilor particulare, căci totul e în concordanță cu marele tipic de la Sfântul Munte Atos. Îndeosebi trei lucruri — asupra cărora stăruia starețul Paisie și pe care el (Gheorghe) poate nu le-a îndeplinit întocmai — să se nevoiască părinții a le în-

1. Casian Cernicanul, D. Furtună, N. Iorga, A. Mironescu, D. Stăniloae ș.a.

2. Autorul a audiat un timp cursurile de la Institutul teologic din București, ne-a vizitat de repetate ori țara și Mănăstirile moldovenești. La Congresul de studii sud-est europene — București 1974 — a ținut un referat despre «Sinodul de la Iași», 1942.

deplini: 1. rugăciunea interiorizată, — această lumină a sufletului care nu se stinge niciodată și care pe cel smerit îl duce la deplină maturizare duhovnicească, 2. numărul frației să nu depășească 103 și 3. străini să fie primiți numai dacă se integrează complet în rânduială românească. Cert este că din întreg «Testamentul» starețului Gheorghe se desprinde marea sa stimă față de Paisie, de la care a învățat rânduiala «Vieții de obște» întocmită de dînsul, dar care-i întru totul în acord cu tradiția ortodoxă.

În «testamentul său» starețul Gheorghe numește cinci grupe de persoane, pe care le socote nepotrivite pentru viața de obște, fiindcă cu greu s-ar încadra în ea; 1. să nu fie primiți rasofori din alte Mănăstiri, fiindcă nu s-ar putea împăca cu felul vieții monahale de la Cernica, 2. schimnicii, fiindcă se cred a fi mai buni decît ceilalți monahi, 3. cei de neam bun, fiindcă ar dori, poate, să aibă anumite privilegii, 4. cei «slabi de minte», 5. cei «învățați», — care ar fi, poate, recalcitrați.

Dacă cu persoane din primele patru grupe s-ar putea face, bine motivat, și excepții, pe cei din ultima grupă nu-i amintește în acest context. Dar nu se poate crede că starețul Gheorghe n-ar fi știut că Paisie era un monah învățat, contribuind îndeosebi la înflorirea studiilor patristice.

Rînduiala de obște paisiană, acceptată de starețul Gheorghe din toată inima, este tocmai fruct al acestor studii. Starețul Gheorghe mai ține ca ucenicii săi să stăruie în «rugăciunea lui Iisus».

Autorul cunoaște bine «Testamentul» starețului Gheorghe, fapt ce-i este spre laudă, mai ales că-l face cunoscut și teologiei apusene. Autorul este de confesiune romano-catolică.

Der Auferstandene Christus und das Heil der Welt. Luther Verlag Witten, p. 278.

«Conferințele de la Arnoldshaim» (discuții oficiale între teologi ortodocși ruși și teologi evanghelici germani) continuă. Volumul de față cuprinde lucrările celei de a cincea întîlnire de la Kirchberg, din 1971. 1. Arnoldshaim — 1959; 2. Zagorsk — 1963; 3. Höchst — 1967; 4. Leningrad — 1969). Delegația Bisericii ruse (6 membri, plus un interpret) a fost condusă de Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului, iar cea luterană (7 membri) de D. A. Wischmann, președintele comisiunii pentru relațiile externe a Bisericii Evanghelice germane. Tema generală de discuție: «*Hristos cel Înviat și mîntuirea*».

Din cuvîntarea rostită de Mitropolitul Nicodim, la deschiderea conferinței, reținem: «Cînd reprezentanții unor tradiții bisericești foarte deosebite întreolaltă se întîlnesc pentru a discuta, este foarte util ca să-și aducă aminte de începutul comun al creștinismului, adică de Biserica primară, organizată prin străduința sfinților apostoli, să-și amintească de credința și normele ei de viață, care pot și trebuie să servească de etalon și pentru temeiurile vieții creștine a generațiilor ulterioare... Asemenea primilor creștini și noi trebuie să ne păstrăm curate inimile noastre pentru iubirea față de Dumnezeu și față de semenii noștri și totodată să fim dispuși cu bucurie să ducem o viață demnă de cadrul familiei umane, de care sîntem indispensabil legați, sporind pretutindeni dragostea și pacea». Iar președintele A. Wischmann, menționînd temele tratate la întîlnirile anterioare, subliniază că întîlnirea nouă se face în «numele Domnului Înviat», urmărind să expună influența acestui eveniment asupra vieții creștine.

Ideile principale ale referatelor, axate pe tema generală, au fost expuse în 5 teze, pe care le rezumăm: 1. «Adevărul despre Cruce și Înviere și oglindirea sa la părintele Bisericii vechi, Sf. Atanasie din Alexandria și la reformatorul Martin

Luther» (Episcopul Mihail de Astrahan și prof. G. Kretschmar); — Credința în adevărul și importanța soteriologică a patimilor, a crucii și învierii lui Iisus Hristos constituie piatra unghiulară pentru viața, gândirea și activitatea creștină, pentru Biserică, în totalitatea ei, și pentru fiecare credincios în parte. «Crucea și Învierea lui Hristos» constituie pentru Sf. Atanasie, ca și în Noul Testament, punctul culminant terminal al lucrării mîntuitoare a lui Dumnezeu, prin care El, prin Fiul Său întrupat îi salvează pe cei căzuți. în păcat și sint pradă ai morții redîndu-le «viața învierii». Dumnezeuul cel în treime a înfăptuit mîntuirea omenirii prin «Crucea și Învierea lui Iisus Hristos», învață și Martin Luther. Adevărul despre «Cruce și Înviere» așa cum a fost propovăduit de sfinții apostoli, este atestat de sfînta Scriptură, este cunoscut din vechile simboale de credință și formează temelia învățaturii sfinților Părinți bisericești. Cu toate deosebirile confesionale, atît pentru Ortodoxie cît și pentru reformatori — îndeosebi pentru Luther — «Crucea și Învierea sint inseparabile una de alta ca «fapta mîntuitoare cea una» a Fiului întrupat al lui Dumnezeu.

II. «Învierea lui Hristos: realitatea și eficiența ei» (Arhiepiscopul Alexis de Düsseldorf și prof. L. Goppelt). După Noul Testament întreaga viață și gândire religioasă a Bisericii primare sint condiționate și determinate de doctrina învierii. Aceasta constituie temelii și începutul întregii propovăduiri ulterioare și întregii învățături bisericești. Învierea lui Hristos este probată de «arătările pascale», care nu sint viziuni subiective, — ele sint mărturisite de apostoli ca «întîlniri în persoană cu cel înviat». Prin «Învierea și Înălțarea lui Hristos», se manifestă demnitatea și misiunea Sa. Învierea lui Hristos este pirghia învierii morților (I Cor. XI, 20 urm.). «Mărturia pascală» nu enunță, simplu, o minune izolată, căci în înviera lui Hristos se face «autorevelarea» lui Dumnezeu, anunțată în Vechiul Testament și realizată în viața pămîntească a lui Iisus. «Doctrina pascală» (I Cor. XV, 3—5) duce la credință, fiindcă este prezentată ca ființa acestei revelații a lui Dumnezeu și fiindcă cu puterea Sfîntului Duh îl îndreaptă pe ascultător către Dumnezeu.

III. «Învierea și schimbarea lumii în lumina lucrării lui Dumnezeu în Iisus Hristos și a răspunsului omului» (Prof. E. Wolf; prof. protopresbiter L. Vornov și prof. R. Slenszka).

— Scopul întrupării, al vieții pămîntești, al patimilor mîntuitoare și învierii Fiului lui Dumnezeu — a fost mîntuirea omenirii din păcat, înmîncarea lucrărilor diavolului (I Ioan III, 8) și înviera viitoare din morți, viața veșnică cu Dumnezeu și trecerea din mărire în mărire (II Cor. III, 18). Lucrarea lui Dumnezeu în lume prin Iisus Hristos o cunoaștem noi în «mesajul Crucii și Învierii». Acesta ne face să cunoaștem felul în care Dumnezeu salvează lumea cea creată de El și căzută de la El. «Crucea și Învierea» sint împreună revelarea mării lui Dumnezeu și a dragostei Sale, care înfrînge răul și păcatul. Prin comunitatea strînsă cu Hristos cel înviat, creștinul primește puteri harice, care-i întăresc credința, îl îndeamnă să răspundă la dragostea lui Dumnezeu, contribuie la desăvîrșirea sa morală și-l pregătesc pentru viața veșnică. Învierea trupească, așteptată de creștin, nu-i o simplă reinsuflețire, ci o profundă transformare (Gal. VI, 15). Creștinii trebuie să lupte împotriva răului (I Petru II, 9), să se străduiască pentru îmbunătățirea relațiilor între oameni, pentru înlăturarea dușmăniilor, a războiului, urii de rasă și a nedreptăților sociale.

IV. «Dumnezeu și om» (Prof. Schlink, prof. Harbsmeier, și protopresbiter Gundiaev). După căderea în păcat, Dumnezeu realizează noua creațiune, al cărei început se face în persoana Fiului întrupat al lui Dumnezeu, Iisus Hristos, în «noul Adam». Iisus Hristos, cel ascultător pînă la moarte și înviat din morți, este restabilirea destinului ființei umane ca chip al lui Dumnezeu. El este începutul și desăvîrșirea noli creațiunii. Noua creațiune crește prin faptul că prin credință în Sfînta Evanghelie, prin Botez și Sfînta Euharistie, tot mai mulți se împărtășesc de moartea și înviera lui Hristos și servesc lumii prin fapte de iubire.

V. «Crucea și Învierea lui Hristos în imnurile liturgice» (Mitropolitul Nicodim de Leningrad și prof. Dr. Fairy van Lilienfeld).

— Cu toată deosebirea de limbă și de timpul apariției imnurilor liturgice ale celor două Biserici, dogma histologico-soteriologică despre Crucea și Învierea Mîntuitorului Hristos a intrat, așa cum arată referatele susținute, total în doxologia celor două Biserici. Chiar și imaginile biblice, privind promisiuni vechitamentare și împlinirea lor în Noul Testament au intrat în cuprinsul cîntărilor liturgice. Istoria variată a creației imnologice, a cuprinsului ei poetic și muzical, artistic și duhovnicesc, ne îndeamnă să reflectăm la ceea ce înseamnă perpetua vox evanghelii și la participarea psihică, poetică și cu graiul a creștinilor de azi la serviciile divine.

Discuțiile care au urmat după citirea referatelor au fost foarte viioale și au contribuit din plin la lămurirea celor cuprinse în referate. Deci, în concluzie, în «moartea și învierea lui Hristos» s-au revelat iubirea mintuitoare și mărirea lui Dumnezeu, pe care le așteaptă creștinii, împreună cu întreaga creațiune (Rom. VIII, 18 urm.). Datoria creștinilor este de a propovădui cu cuvîntul și cu fapta mîntuirea realizată pentru toți și pentru toate timpurile prin «*Patimile și Învierea lui Hristos*». De aceasta ține și străduința pentru unitatea creștinilor, pentru pace și dreptate între oameni și popoare. Teologia este doxologie, contribuție la preamărirea lui Dumnezeu, de aceea, vorbim nu numai de preamărirea Celui «crucificat și înviat», ci îl preamărim și în rugăciunile noastre.

Am redat succint cîteva idei de la a cincea Conferință de la Arnoldshaim». Întîlniri de felul acesta sînt foarte utile, lămurind divergențe de interpretări date unor puncte de credință, care totuși au un izvor comun și contribuind astfel la cunoașterea reciprocă și apropierea între Biserici.

Ernst Chr. Suttner, *Sărbătoarea morții și Învierii lui Hristos după ritul bizantin*. Würzburg, 1973.

Autorul — după cum indică titlul — descrie tipicul și ritualul serviciilor divine ortodoxe, începînd cu «Sîmbăta lui Lazăr» și încheind cu slujba de la «Înviere».

Utilizînd un bogat registru de cărți liturgice și de specialitate, autorul prezintă respectivele servicii divine cu suficiente detalii și explicații, încît și un neortodox, care n-a asistat niciodată la serviciile divine menționate, își poate forma o imagine bună și corectă despre ele. Autorul e de confesiune romano-catolică, dar a asistat la astfel de servicii și le-a studiat bine. Nu redăm aici din ritualul respectiv — fiind bine cunoscut — ci numai din explicațiile autorului.

Astfel «Sîmbăta lui Lazăr» e caracterizată drept o «mică sărbătoare a Învierii». După ritual, ea este inserată între duminici, care, după cum se știe, oglindesc în serviciile lor liturgice «Sărbătoarea Învierii».

«Micul eveniment» că două femei își plîng fratele mort, ia oarecum proporțiile unui eveniment de capitală importanță, fiindcă în Iisus și în cele două femei se întîlnește durerea pentru moartea ce vine din păcat și îndurarea Celui care poate porunci morții, fiindcă se pregătește ea, de bună voie să moară pentru păcate. «Sîmbăta lui Lazăr» îl prezintă deci pe Iisus, care merge spre umilirea Sa, drept «Mîntuitor», și comemorarea «Învierii» Sale se conexează de «Duminica Floriilor». După (Ioan XII, 17 s.u.), «Intrarea în Ierusalim» a lui Iisus e în strînsă legătură cu învierea lui Lazăr, fiindcă apare ca urmare a bucuriei pe care au avut-o martorii învierii lui Lazăr.

În continuare autorul, cum s-a menționat, descrie serviciile divine, cu specificul și semnificația lor, din fiecare zi a «Săptămîinii Patimilor», încheind cu explicarea «tropicalului Învierii». Acesta vestește marele eveniment din noaptea aceea cu cîntarea: «Hristos a înviat din morți», fapt care privește omenirea întreagă.

Cu moartea Sa, Iisus a biruit moartea care nimicește viața creată de Dumnezeu. Dar nu numai Hristos a înviat, căci El dăruiește viață, și viață fără sfîrșit, tuturor care au adărmît. — (Diac. Prof. O. Bucevski).

Vladimir Loski, *Purcederea Duhului Sfânt în învățătura ortodoxă despre Sfânta Treime*, în «Revista Patriarhiei din Moscova», nr. 9/1973, p. 62—71.

Studiul se deschide cu afirmația că problema purcederii Sfântului Duh a constituit singura cauză dogmatică a schismei între Răsărit și Apus. Toate celelalte divergențe, istoricește concomitente cu prima dispută despre «Filioque» sau care au urmat după această dispută, sînt legate, în dependență de importanța mai mare sau mai mică doctrinară, mai mult sau mai puțin cu această precizare inițială.

În primul paragraf al studiului, autorul înfățișează cadrul și însemnătatea problemei cercetate, pornind de la însemnătatea învățăturii despre Sfânta Treime pentru întreaga învățătură creștină, ceea ce a făcut ca, de la începutul ei, disputa între greci și latini să angajeze în chip fundamental problema despre Sfântul Duh. Dacă este de înțeles faptul că, în timp, în disputa confesională au trecut pe primul plan problemele ecleziologice care definesc din ce în ce mai mult interesele comunității creștine contemporane, însă faptul că unii teologi contemporani tratează această problemă cu oarecare desconsiderare este de neînțeles.

De exemplu, teologul istoric rus V. Bolatov, în legătură cu discuțiile de la Bonn cu vechii-catolici, întemeindu-și părerea pe analizarea textelor patristice, a socotit cu puțință să declare că: «Filioque» nu constituie nicicum un «impedimentum durimens» (o predică hotărîtoare pentru împăcarea dogmatică), întrucît, după părerea lui, ar fi vorba de două «teleogumene», care prin două formule diferite — «a Filio» (de la Fiul) și «*διὰ υἱοῦ*» (prin Fiul) — ar exprima una și aceeași învățătură despre purcederea Duhului Sfânt. V. Bolatov nu percepea că în realitate aici se ciocneau între ele formulele despre purcederea «a Patre Filioque» (de la Tatăl și de la Fiul) și «*ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς*» (numai de la Tatăl singur), formule care sintetizează adevărata diferență în învățătura despre Treime. Iar formula «*διὰ υἱοῦ*», tilmăcită în sensul mijlocirii Fiului în purcederea ipostatică a Sfântului Duh a devenit formula de împăcare pentru susținătorii uniației din veacul al XIII-lea.

VI. Loski cercetează problema originii celor două formule diferite, întrucît îl preocupă nu formula ci cele două învățături teologice care s-au cristalizat în chip diferit.

De aceea, dorind să înfățișeze învățătura ortodoxă despre Sfânta Treime, pentru mai buna înțelegere a purcederii Sfântului Duh în cadrul acestei învățături, el se oprește la precizarea unor principii fundamentale de ordin teologic în legătură cu formulele: «*ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς*» (de la Tatăl singur) și «*διὰ υἱοῦ*» (prin Fiul), neintrînd în analiza disputelor teologice interconfesionale din trecut.

În al doilea paragraf, autorul se ocupă de faptul că — spre deosebire de primele două Persoane ale Sfintei Treimi — Persoana a treia a Sfintei Treimi este lipsită de nume propriu. În adevăr dacă numirile «Tată» și «Fiu» indică o foarte precisă diferențiere ipostatică, numirea «Duhul Sfânt» ca atare ar putea fi referită nu la diferențierea personală, ci la firea comună a Celor trei Persoane ale Sfintei Treimi.

Aceeași greutate se întilnește și în încercarea de a preciza modul de purcedere al Duhului Sfânt, prin opunerea purcederii Lui nașterii Fiului, cu toate că termenul «purcedere» nu este echivalent cu termenul «naștere». Căci termenul «naștere», păstrînd taina paternității și a filialității, vorbește despre raporturi precise între cele două Persoane; în timp ce termenul «purcedere» rămîne o expresie nedefinită.

Dacă sînt luate în sens pozitiv numirea «Duh Sfânt» și termenul «purcedere», ele ne arată că tot ceea ce știm despre Duhul Sfânt se referă la participarea Lui, la înfăptuirea mîntuirii, iar tot ceea ce nu știm despre El ne obligă să-L socotim ca Persoană, ținînd seama totodată de diferențierea Celor trei Persoane de o singură ființă.

Dacă în veacul al IV-lea, problema despre Treime — care atunci era cercetată în context hristologic — se punea în legătură cu firea Logosului, în veacul al

IX-lea, disputa dintre latini și greci a pus problema Ipostasului Duhului Sfint. Ambele părți potrivnice, presupunând identitatea de fire a Celor trei, încearcă să exprime în Treime diferențierea lor ipostatică. Astfel în timp ce latinii încearcă să stabilească această diferențiere personală în aspectul „ὁμοούσιος“, adică pornesc de la identitatea de fire, grecii, înțelegând mai limpede antinomia treimică — antinomia între „ὄντα“, și „ὁπύοστασις“, — și ținând în seamă deoiființimea, preamăresc unicitatea de principiu a Tatălui. În această perspectivă cele două învățături despre purcederea ipostatică a Duhului Sfint: «a Patre Filioque, tanquam ab uno principio» (de la Tatăl și de la Fiul, ca dintr-un singur principiu) și „ἐξ ἑνὸς τοῦ Πατρὸς“, (de la Tatăl singur) sînt cele două rezolvări diferite ale problemei despre diferențierea Persoanelor în Treime, adică două triadologii diferite.

În *paragraful al treilea* VI. Loski cercetează aspectele fundamentale ale acestor două triadologii.

Pe temeiul faptului că nu este definit caracterul ipostatic al Duhului Sfint, că El, neavînd numirea Sa proprie, este fără nume, teologia latină ajunge la concluzia pozitivă despre modul providenței Lui, pe baza principiului corelației prin opunere. Și cum această corelație se poate stabili numai între doi termeni, atunci Duhul Sfint purcede de la Tatăl și de la Fiul ca principiu unic al provenienței Lui. Acest principiu triadologic formulat de Toma de Aquino a devenit inevitabil din momentul în care a fost primită învățătura despre purcederea Duhului Sfint «ab utroque» (de la Unul și de la Celălalt). Caracterul general al acestei triadologii poate fi definit ca superioritatea unității de fire asupra trinității personale, ca primatul ontologic al esenței asupra Ipostasurilor.

Poziția gândirii teologice ortodoxe în legătură cu numirea tainică «Duh Sfint», numire care vorbește mai de grabă de economie decît de deosebirea ipostatică, refuză să accepte acest principiu al corelației, care opune pe Duhul Sfint Tatălui și Fiului, ca unui singur principiu.

Împotriva învățăturii despre purcederea «ab utroque», ortodocșii au susținut că: Duhul Sfint purcede de la Tatăl singur „ἐξ ἑνὸς τοῦ Πατρὸς“, Oricît ar părea de nouă această formulă după structura ei verbală, învățătura conținută în ea nu este altceva decît deosebit de precisă învățătură despre unicitatea de principiu a Tatălui, Izvorul unic al Ipostasurilor dumnezeiești, învățătură confirmată și înrădăcinată în Tradiție.

Cînd ortodocșii afirmă că purcederea din veci a Duhului Sfint de la Tatăl singur se deosebește în chip de negrăit de nașterea din veci a Fiului de la Același Tată, ei nu încearcă să stabilească corelații prin opunere între Fiul și Duhul. Deoarece purcederea Duhului Sfint este raport reciproc cu desăvîrșire deosebit de nașterea Fiului și indică diferența modului de proveniență din Izvorul unic, afirmînd prin aceasta că unitatea de proveniență nu influențează în nici un fel asupra diferențierii absolute între Fiul și Duhul. În adevăr cînd se afirmă că: Tatăl cel fără de început (ἀναρχος) nu este Fiu și nu este Duh Sfint; că Fiul cel născut nu este Duh Sfint și nici Tată; că Duhul Sfint, cel ce purcede de la Tatăl nu este Tată și nu este Fiu, — adică se recurge la calea negativă (apofatică) —, nu se poate vorbi de corelații prin opunere, ci numai de corelații prin diferențiere.

Poziția pozitivă (catafatică), proprie triadologiei «Filioque», admite o anumită raționalizare a dogmei treimice în măsura în care ea desființează antinomia fundamentală între esență și Ipostasuri; în schimb poziția negativă (apofatică) nu încearcă să desființeze antinomia, ci se străduiește să o exprime în cel mai potrivit chip.

În acest fel devine evidentă diferența între cele două concepții trinitare și diferența între cele două metode diferite de raționare despre realitățile dumnezeiești.

În *paragraful al patrulea*, autorul analizează faptul că, în triadologia ortodoxă, corelațiile după proveniență indică diferențierea ipostatică a Celor trei, însă indică nu în mai mică măsură și identitatea lor de esență: intrucît Fiul și Duhul sînt deosebiți

de Tatăl, noi cinstim Trei Persoane; și intrucit Ei sînt una cu El, noi mărturisim o singură esență. Astfel, unicitatea de principiu a Tatălui stabilește echilibrul desăvîrșit între fire și Persoane, neacordînd preponderență nici esenței nici Ipostasurilor, căci nu există nici esență nepersonală, după cum nu există nici Persoane care să nu fie de o ființă. În acest fel unitatea celor trei Ipostasuri nu poate fi gîndită în afara unicității de principiu a Tatălui.

În legătură cu aceasta se subliniază caracterul apofatic al gîndirii teologice ortodoxe, principiu care schimbă din rădăcină calitatea termenilor filozofici aplicați lui Dumnezeu. Astfel nu numai chipul «cauzei», ci și termeni ca «naștere», «purcedere», «proveniență» trebuie să fie luați ca expresii neadevate realității, căreia îi sînt străine orice fel de formare, devenire, orice fel de proces, orice fel de început, intrucit în Treime nu există nimic care să premerge și care să succedă. În acest fel, «cauzalitatea» este referită la Persoana Tatălui — Care din veci naște pe Fiul și din veci purcede pe Duhul Sfînt — și exprimă același gînd ca și termenul «unicitatea de principiu»: principiu personal al unității Celor trei. Izvorul posedării comune a unuia și aceluiași conținut, a uneia și celeiași esențe.

În *paragraful al cincilea*, VI. Loski se ocupă îndeaproape de aspectele corelativității personale a Ipostasurilor în cazul cînd firea comună nu ar constitui cauza Persoanelor Preasfîntei Treimi, și deci fiecare Persoană ar fi putut primi drept cauză pe Celelalte două.

Romano-catolicii evită această corelativitate personală cu prețul învățaturii despre purcederea Duhului Sfînt «ab utroque», cu alte cuvinte cad în corelativitatea nepersonală, corelativitatea legăturii prin opunere, care este acceptată ca temei al Celor trei Persoane în unitatea esenței simple.

Teologia ortodoxă evită corelativitatea personală, pornind de la antinomia primară între esență și Persoană, din care cauză ea și atribuie cauzalitatea Tatălui singur. Astfel, unicitatea de principiu a Tatălui statornicește raporturi reciproce ireversibile, care ne dau posibilitatea și să deosebim Celelalte două Ipostasuri de Ipostasul Tatălui, și în același timp să le și ridicăm la Tatăl, ca la Principiul concret al unității treimice.

După înfățișarea pe larg a raporturilor între *monadă* și *diadă* și *triadă* în legătură cu învățatura despre Sfînta Treime, autorul arată că purcederea Sfîntului Duh «ab utroque» nu constituie depășirea diadei, ci unirea ei din nou la monadă, întoarcerea monadei la sine însăși. Însă purcederea Duhului Sfînt de la Tatăl singur, preamărind unicitatea de principiu a Tatălui, ca Principiu concret al Celor trei, depășește diada, reîntorcîndu-se la simplitatea primară, la necesitatea lui Dumnezeu de a se închide în această simplitate a esenței Sale; de aceea purcederea Duhului Sfînt de la Tatăl singur ne așază în fața tainei «triunității».

În *paragraful al șaselea*, continuînd analiza raporturilor între monadă-diadă-triadă, și oprindu-se asupra concepției romano-catolice despre relațiile treimice după proveniență, care vorbește de două purcederi («per modum intellectus» și «per modum voluntatis») — ceea ce capătă aspecte de antropomorfism filozofic, care nu are nimic comun cu antropomorfismul teofanic al Bibliei —, autorul înfățișează concepția ortodoxă despre purcedere și consecințele ce decurg din compararea celor două concepții teologice.

El subliniază mai întii că, apărînd purcederea ipostatică a Duhului Sfînt de la Tatăl singur, Ortodoxia mărturisește credința sa în «Treimea simplă», în Care relațiile după proveniență indică desăvîrșit diferență a Celor trei Persoane și în același timp vorbește despre unitatea lor care vine de la Tatăl, pentru că El este principiuul Triunității. De aceea Dumnezeu cel viu al Revelației este Dumnezeu-Treime, căci Treimea este începutul și temelia oricărei existențe și a oricărei cunoștințe.

De aceea se poate spune că întreaga triadologie depinde de problema purcederii Duhului Sfînt: dacă Sfîntul Duh purcede de la Tatăl singur, această purcedere de

negrăit descoperă în fața noastră aspectul diferențierii absolute a Celor trei Ipostasuri și prin aceasta exclude orice fel de corelație prin opunere; dacă Duhul Sfânt porcede de la Tatăl și de la Fiul, corelațiile după proveniență, în loc să fie semne ale diferențierii desăvârșite, devin definiții personale scoase din principiul nepersonal.

Dacă Duhul Sfânt porcede de la Tatăl singur, această porcedere înfățișează Treimea, nesubordonată legilor numărului; pe cînd dacă Duhul Sfânt porcede de la Tatăl și de la Fiul, porcederea «ab utroque» înfățișează Treimea corelativă, subordonată legilor numărului și corelațiilor prin opunere, care nu pot fundamenta diferențierea Celor trei Persoane.

Dacă Duhul Sfânt porcede de la Tatăl singur, Cauza ipostatică a Celor de o ființă este «Treimea simplă», în care unicitatea de principiu a Tatălui condiționează diferențierea personală a Celor trei, exprimînd în același timp unitatea lor de esență, din care pricină se și păstrează echilibrul între Ipostasuri și «usia»; dacă Duhul Sfânt porcede de la Tatăl și de la Fiul ca de la un principiu unic, unitatea de esență primează asupra diferențierii Lor personale, Personale devin corelații esențiale, deosebindu-se Unul de Celălalt prin contrapuneri reciproce; ceea ce deja nu mai este «Treimea simplă», ci simplitatea absolută a esenței, luată ca fundamentare ontologică.

În *paragraful al șaptelea*, se demonstrează că dogma despre «Filioque» introduce pe Dumnezeu filozofilor și al învățătorilor în sinul Dumnezeului celui viu, din Care face un Dumnezeu în general; în timp ce prin învățătura despre porcederea Duhului Sfânt de la Tatăl singur, Dumnezeu filozofilor este scos pentru totdeauna din Sfînta Treime, care se împreună într-o singură stăpînie și Dumnezeire. Căci chiar dacă spunem «Treimea este simplă», această expresie antinomică arată că diferențierea Celor trei Ipostasuri între ele, și deosebirea Lor de esență nu fărîmițează de loc Triunitatea în «elementele componente».

Și tocmai pentru că Dumnezeu este de necunoscut în ceea ce este El, teologia ortodoxă învață diferența între esență a Sfîntei Treimi și între energiile Ei firești. Căci vorbind despre Treimea însăși, noi mărturisim modul de existență al Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfînt, a lui Dumnezeu unul, Care poate fi numai Treime, pentru că El este Dumnezeu cel viu și de nepătruns al Revelației. Și de aceea orice altă numire în afară de «Tată» și «Fiu» și «Duh Sfînt», nici chiar numele «Cuvînt» sau «Paracle», nu sînt potrivite pentru desemnarea diferențierii ipostatice în existența de nepătruns a Sfîntei Treimi: aceasta se referă mai degrabă la manifestarea lui Dumnezeu în afară, la iconomia Lui. Dogma treimică este culmea teologiei și gîndirea noastră se oprește în fața tainei inițiale a existenței lui Dumnezeu personal.

În afară de numirile care definesc Cele trei Ipostasuri și în afară de numirea comună: Treime, toate nenumăratele numiri cu care noi numim pe Dumnezeu, toate sînt numiri dumnezeiești, care în manualele de teologie sînt numite atribute și care vorbesc nu despre Dumnezeu în existența Lui de nepătruns, ci despre ceea ce este «în jurul esenței» (τὰ περὶ τῆς Οὐσίας). Aceasta este strălucirea conținutului comun al Celor trei Persoane, strălucitoarea Lor care nu se transmite firii, și care se descoperă în «energie». Acest termen caracteristic pentru teologia bizantină vorbește despre modul de existență a lui Dumnezeu, în afara esenței Sale. De aceea cînd noi vorbim despre energiile divine în legătura lor cu oamenii, cărora aceste energii sînt transmise, dăruite și însușite, această energie divină și necreată în noi se numește «har».

În *paragraful al optulea*, VI. Loski demonstrează că energiile care manifestă pe Dumnezeu — desemnînd prin sine modul de existență dumnezeiască, fiind deosebite de existența în Treimi în Sine însăși, în firea Sa care nu se transmite — nu fărîmițează unitatea Ei nu desființează «Treimea simplă». Aceeași unicitate de principiu a Tatălui, Cauza primară a Ipostasurilor Fiului și Duhului, conduce prin manifestarea Triunității în afară.

Intrucît Tatăl este cauza personală a Ipostasurilor, intrucît El este de asemenea și Principiul posedării comune a uneia și aceleiași firi, în acest înțeles El este și «Izvorul Dumnezeirii» pentru Cele trei Persoane. Dezvăluirea acestei firi, manifestarea

în afara esenței de nepătruns a Celor trei de o ființă este realitatea ființială tuturor Celor trei Ipostasuri. Orice energie, orice manifestare comună purcede de la Tatăl, se exprimă în Fiul și acționează în Duhul Sfânt. Această purcedere este firească, energetică, se manifestă în afară, și ea trebuie în chip necesar deosebită lîmpede de purcederea ipostatică, personală lăuntrică, — de purcederea Duhului Sfînt de la Tatăl singur. Iar dacă Duhul Sfînt exprimă mai degrabă iconomia Lui dumnezeiască, decît însușirea Lui personală, aceasta se datorește faptului că Cel de al treilea Ipostas este cu precădere Ipostasul manifestării, acea Persoană în Care cunoaștem pe Dumnezeu-Treime.

În aspectul manifestării dumnezeiești, Ipostasuri sînt nu chipuri de diferențiere personală, ci chipuri de fire comună: Tatăl descoperă firea Sa prin Fiul, Dumnezeuira Fiului se manifestă în Duhul Sfînt. Pentru aceasta în acest aspect al manifestării dumnezeiești se poate statornici ordinea Persoanelor, acea „τάξις“ pe care, strict vorbind, nu urmează să o atribuim existenței treimice înseși în Sine, neținînd seama de «unicitatea de principiu» și de «cauzalitatea» Tatălui, care nu-I dăm Lui vreo înfițate asupra celorlalte Ipostasuri, pentru că El este Persoană doar atît cît sînt Persoane Fiul și Duhul.

În *paragraful al noulea*, autorul se ocupă îndeaproape de aspectele pe care le poate lua amestecarea existenței treimice cu strălucirea energiilor, a cauzalității personale cu manifestarea firească.

De exemplu Treimea a putut fi înțeleasă: — fie ca descoperirea lăuntrică a firii dumnezeiești și acțiunile întreprinse de ea: Tatăl manifestă firea Sa în Cuvîntul și Ei împreună dau purcedere Duhului Sfînt ca «legătură reciprocă de iubire» (aceasta este triadologia teologiei latine despre «Filioque», care rupe echilibrul între esență și Ipostasuri și desființează antinomia treimică, în detrimentul Ipostasurilor); — fie ca descoperire a Ipostasurilor sau «a subiectului triipostatic», în firea comună (aceasta este triadologia sofianismului rus — teologia lui S. Bulgakov —, care rupe echilibrul între esență și Ipostasuri și desființează antinomia treimică, în detrimentul esenței).

Deosebind esența de nepătruns a Treimii de manifestarea energiilor divine, teologia ortodoxă menține diferențierea existenței Triipostatice în Sine și manifestarea esențială comună a existenței dumnezeiești în afară. În existența Sa ipostatică Duhul Sfînt purcede de la Tatăl singur, ceea ce permite mărturisirea diferențierii desăvîrșite a Celor trei Persoane în Sfînta Treime. Iar sub aspectul manifestării în afară, Duhul Sfînt purcede de la Tatăl prin Fiul, ceea ce permite descoperirea slavei comune celor trei Persoane ca slavă veșnică a firii dumnezeiești.

Apărînd neînterupt purcederea Duhului Sfînt de la Tatăl singur, ortodocșii au precizat sensul expresiei «prin Fiul», drept cele către diferențierea esenței și a energiilor.

Cu toată stăruința Sfinților Părinți de a deosebi în chip lîmpede cele două moduri diferite: modul de existență ipostatică și modul de existență manifestatoare, uneori este greu de prins dacă este vorba de purcederea ipostatică a Duhului Sfînt sau despre purcederea Lui de manifestare: și una și cealaltă fiind veșnice, cu toate că au o corelație diferită. Vl. Loski arată că în operele patristice există numeroase locuri în care se vorbește despre manifestarea din veci a Dumnezeirii în Duhul Sfînt și a existenței Lui ca Persoană, Care are drept cauză caracteristică a însușirii Sale ipostatice faptul că El se manifestă după Fiul și cu Fiul, dar are existență de la Tatăl.

Vl. Loski precizează că pe asemenea texte s-au și întemeiat grecii latinizanți în străduința lor de a apăra purcederea Duhului Sfînt «prin Fiul» și prin aceasta să împace cele două triadologii atît de divergente.

În *paragraful ultim*, Vl. Loski, după ce subliniază greutatea pentru apusenii din evul mediu de a prinde deosebirea între existența ipostatică a Duhului Sfînt și manifestarea din veci a firii dumnezeiești în Persoana Lui — greutate care a adus în veacul al IX-lea la cele dintîi formulări ale învățaturii despre «Filioque» (în Spania și

în alte locuri) — face următoarea prezentare sintetică a problemei despre purcederea Duhului Sfânt în cadrul învățaturii despre Sfânta Treime.

Învățătura despre «Filioque», adică despre purcederea ipostatică a Duhului Sfânt de la Tatăl și de la Fiul, ca de la un singur Principiu, a dobândit exprimarea ei precisă și definitivă în epoca scolasticii. După Sinoadele de la Lyon și de la Florența deja nu a mai fost cu puțință de interpretat formula latină despre purcederea Duhului Sfânt ca manifestare din veci a Dumnezeuirii. Pentru aceasta teologia romano-catolică nu a putut accepta învățătura despre manifestările energiilor Treimii, socotind că în Treime, în afară de esența dumnezeiască, nu mai rămâne loc și pentru energii, care de aceea sînt socotite doar efecte create, doar acte de voință, asemănătoare cu actul de creație (ceea ce va duce teologia apuseană la necesitatea de a afirma caracterul creat al slavei și al harului atotsfințitor și de a renunța la îndumnezeire).

*

Operele renumitului teolog ortodox rus, Vladimir Loski, care a activat în Franța, sînt puțin cunoscute. În ultimii ani însă, Serviciul Patriarhiei din Moscova a întreprins o acțiune de difuzare a valoroaselor lucrări teologice ale lui Vladimir Loski, ajungînd pînă la închinarea unui întreg număr din periodical «Studii Teologice» (editat de Patriarhia din Moscova) tipăririi în limba rusă a principalelor lui opere.

Studiul *Purcederea Duhului Sfânt în învățătura ortodoxă despre Sfânta Treime*, prezentat acum, constituie o mărturie a felului cum înțelege Vladimir Loski să înfățișeze, îndeosebi Apusului creștin, profunzimea și subtilitățile gândirii teologice ortodoxe, întemeindu-se atît pe lucrările Sfinților Părinți, cit și pe date din teologia bizantină, care a dezvoltat gîndirea patristică.

Pentru a înlesni cititorilor cunoașterea cît mai completă a conținutului acestui deosebit de interesant studiu, am urmărit îndeaproape mersul gîndirii autorului, stăruind mai ales asupra pasajelor care îngăduiau înfățișarea rezumativă a demonstrației studiului. — (Ioan V. Georgescu).

Gheorghe Mușu, *Din istoria formelor de cultură arhaică* — Editura Științifică, București, 1973, 260 p.

Este a doua lucrare a Profesorului Gheorghe Mușu, care continuă preocupările de ontogeneză și filogeneză a formelor sacre ale culturii arhaice. Prima lucrare, «Zei, Er Personaje», apărută la aceeași editură (1971), anunța o nouă metodă și un nou sistem de referințe în cunoașterea și interpretarea unor mituri centrale ale culturii arhaice, care apar sub forme noi în gîndirea religioasă și în arta epocilor posterioare. Un exemplu sugestiv, care ilustrează pregnant metoda și sistemul, este ritul geto-dacilor, care trăgeau cu săgețile, pe vreme de furtună, în zeul fulgerului, așa cum ne informează Herodot. Informația lui Herodot rămîne de neînțeles pentru gîndirea elină, dar ea își află explicația în folclorul poporului român: este vechea credință trecută asupra Sfîntului Ilie că sfîntul lovește cu trăsnetul și este urmașul străvechiului zeu al fulgerului. Sau exemplul tot atît de sugestiv al marelui zeu al geto-dacilor, Zamolxis, care mai purta și numele Thales, numire care, după ingenioasele și savantele cercetări ale Prof. Mușu, este forma străveche a lui Făt-Frumos din basmele noastre, în forma sa paralelă, în forma Florea-Infloritul.

În această a doua lucrare, cercetarea se extinde și asupra celorlalte continente, în afară de Europa. Ea își propune să arate, ca și prima de altfel, modul în

care cei vechi și-au pus problemele vieții și energiei din lume și cum au răspuns ei atunci. Răspunsurile lor la enigmatul universului n-au rămas valabile numai pentru «acea vreme, ele au continuat să alimenteze, de-a lungul mileniilor, concepțiile despre lume ale oamenilor culturilor următoare. Și ele s-au prelungit încă pînă în zilele noastre, în subconștient, la unii, ducînd o viață umbrătilă, dar nu fără ecouri, «oricît ar fi fost în surdina». Iar aceasta s-a întîmplat tocmai fiindcă modurile acestea de gîndire au durat vreme mult prea îndelungată, au rădăcini prea adînci și ramificate, încît să nu dea vîrstare mult dincolo de vremea înfloririi. Iar dintre cele care au înflorit la vremea lor, noi prezentăm aici forme dintr-o etapă mai înaintată a respectivei culturi — din cea deistă, continuatoare a celei predeiste, primare —, scrie autorul în *Cuvîntul înainte*, care este o densă și completă înfățișare rezumativă a lucrării. «Și cum aceasta, la rîndu-î, s-a desfășurat istoric, mai întîi în politeism, ne vom ocupa aici de formele ei în înflorirea care ne interesează pe toți cel mai mult — miturile, cînd multe din ele au fost izvor de gîndire și artă în epocile următoare, «motive» pentru mari opere ale culturii umane — durînd veșnic într-alt fel. Ele mai constituie, însă, și dintr-un alt punct de vedere un lucru de preț pentru istoria culturii umane, căci izbucnesc citeodată în forme care sînt adevărate comori în tezaurul culturii oricărui popor» (p. 5).

Iată, pe scurt, însăși substanța lucrării, ca și motivarea principiilor călăuzitoare la elaborarea ei. Dar valoarea lucrării nu constă atît în formularea unor puncte de vedere stabile și generale care pun probleme dificile, cît mai ales în felul în care autorul aduce contribuții noi la știința contemporană a problemelor de cultură veche și asupra viețuirii acestor forme de-a lungul unor avatăruri culturale intermediare, prelungindu-se pînă în zilele noastre. Problema miturilor, atît de discutată de pe diverse poziții de cercetătorii moderni, este urmărită critic în meandrele ei de trecere de la gîndirea mitică la cea filozofică sau prezentă încă în veșmintul folcloric sau artistic.

Sînt strînse în volum o seamă de studii, în aparență disparate, dar toate sînt unite prin aceeași preocupare de a arăta cum un mit s-a transmis din epocă în epocă, schimbîndu-și forma, dar păstrînd intact conținutul său viu, sau cum spune autorul (citînd pe Höfding): subiectul este neschimbat, dar predicatul este altul (p. 260). Fiecare studiu reprezintă astfel pseudomorfoza — ca să folosim un termen puțin propriu, dar utilizat în filozofia culturii — unui motiv străvechi ajuns pînă la noi pe căi neașteptate și fecunde.

Aici, nu putem să ne oprim — și aceasta în trecut — decît asupra citorva dintre aceste mituri călătoare.

Din vasta frescă a istoriei sacre arhaice autorul se oprește în primul rînd asupra zeului Asclepios, cel «durduliu, rotofei, bucălat», însoțit de șarpele Pareia, «paradis pierdut» de șarpe, așa cum se află în formele istorice străvechi rămase de la greci, semiți și alții. Numele șarpelui coincide cu al zeului, — «bucălatul» — ceea ce constituie un indiciu că șarpele semnifică însăși forma zoomorfă a zeului la începuturi.

Autorul discută amplu această numire (p. 11—30), arătînd că Asclepios, inițiat de prezumtivul său tată, centaurul Cheiron, în arta medicinei, în așa măsură că învia și morții, și-a atras minia lui Zeus. Învierea morților era un privilegiu al zeilor și era o nelegiuire ca ea să ajungă în puterea muritorilor și de aceea Asclepios a ispășit pierind sub fulgerile lui Zeus.

Evoluția numelui lui Asclepios și mai ales semnificațiile acestui nume, ni-l prezintă ca zeu al sănătății depline, al «sănătății robuste», cum spune Pindar. Șarpele Pareias, care i se ridică la picioare, reprezentînd duhul pămîntului, este probabil străvechii *alter ego* al zeului.

De asemenea numele zeului sud-trac Sababt(gb)k reprezintă, ca și Asclepios vegetația exuberantă. Constatarea aceasta dă prilej au-

torului să dezvolte tema pe cât de originală, pe atât de erudit susținută: la baza numelui lui Sabazius se află același sens de umflare, dospire, fermentație, fierbere. În limba elină verbul oîdin înseamnă a se umfla, dar și a fermenta. Da aci Oîdîpus, «picior umflat», asupra căruia autorul a făcut, în primul volum, o seamă de considerații originale și de o remarcabilă valoare documentară.

Sabazius — cu trecerea de la *di* la *zi*, «caracteristică pentru limba tracă» — este însoțit de șarpele Pareias, «bucălatul», așa cum atestă Teofrast. Dacă acest șarpe este un atribut al zeului sau este Zeul însuși, rămîne o problemă deschisă. Cert este că la traco-frigieni zeul era adorat sub acest chip de șarpe, fapt consemnat și de Demostene.

Originea istorică a acestui zeu este o întrebare care «a dat multă bătaie de cap cercetătorilor și nu este nici pînă azi rezolvată». Autorul propune o soluție care este un fel de echilibru între antiteze: zeul era frigian prin consacrarea și răspîndirea cultului său la frigieni, era însă adus la frigieni de traci. Numele său era cunoscut în părțile macedonene, cum arată localitatea Savada sau Savadia din ținuturile traco-macedonene.

În studiul «Zeități sud-trace», sînt urmărite peregrinările mitice ale mai multor zeiități. Mai întîi zeul Sabazios, revenit în Tracia din Frigia, s-a impus cu autoritate în regiunea geo-mitică, ocupînd locul suprem în cult. Grecii l-au asimilat cu Dionysos. În legătură cu această pătrundere a zeului trac în Hellada și cu peripeciile întîmpinate, amintim studiul autorului asupra lui Dionysos din primul volum, în care portretul mitologic al zeului este realizat cu o unică măiestrie, pe temeiul unei erudiții de-a dreptul impunătoare. O frenezie a erudiției asimilată și înțeleasă ca act de cultură arhaică. Acolo se menționează și lupta cu un alt zeu local al tracilor. Lycurg, nume care se traduce «furia lupului». Licurg, zeu al pămîntului și al vegetației, este pedepsit de Dionysos pentru opoziția și concurența pe care i-o făcea și își pierde mințile. În stare de delir provocat de Dionysos, lovește cu securea pe fiul său Dryas (de unde numele Dryadelor, nimfele pădurii) și îl ucide. Aceste informații mitologice dau prilejul autorului să descifreze unele motive și practici legate de numele Sfinților Dimitrie Basarabov și Grigore Decapolitul. Sfințul Dimitrie este reprezentat etiologic încălțat la un singur picior, la piciorul stîng, pentru că din nebagare de seamă călcase niște pui de pitulice, cu piciorul drept și-i omorise; pentru acest păcat s-a pedepsit singur să nu se mai încălce toată viața la piciorul vinovat. Este o reluare a motivului mitologic al lui Dryas «care avea doar un singur picior încălțat». Rostul religios al Sfinților Dimitrie este într-un mod surprinzător cu cel al zeiței Demeter, zeița grîului și a rodirii pămîntului. Iar Sf. Grigore are un rost religios asemănător: *egeiro*, *egregora*, înseamnă trezesc. am trezit, adică o trezește puterile germinative ale naturii la o nouă viață.

Zeul Lycurg — «furia lupului» — este reprezentat ca prezidînd la bunul mers al roadelor pămîntului, dar și la manifestările hibernale sau distrugătoare. Este iarna, timpul lupului furios, — sau devine zeul războiului. De altfel, lupul ca simbol războinic era cunoscut și la egipteni și la germani: războinicul trebuie să fie asemenea lupului care își devorează dușmanul. Să mai notăm că Romulus și Remus, fii ai zeului războiului, au fost crescuți de o lupoaică.

Dar oare apariția lupului pe standardul dac ar avea vreo legătură cu această bază? «E foarte probabil, răspunde autorul, dar nu trebuie să uităm că unii cercetători pun numele dacilor în legătură cu acela al lupului, cum ar arăta glossa frigiană *daos*» (p. 45). Zeul suprem al galilor era reprezentat și ca lup. Iar geto-dacii au multe corespondențe în straturilor lor de cultură cu acelea ale galilor, încît Zamolxis va fi avut poate și înfățișarea de lup, așa cum ne îndeamnă să credem apariția *lupului Schiop* în credințele populare din vremea noastră (Filipul șchiop), a cărui zi este la 30 noiembrie. Sînt hipostaze hibernale și zoomorfe reprezentînd stadiile vechi de cultură ale daimonului pădurilor. «Iar în reprezentarea sa ca lup,

daimonul pământului putea prea bine să aibă și cealaltă față, de zeu al războiului, într-un triptic de reprezentări și funcții pe care le întrezărim acum și la zeitățile sud-trace. Nimic de mirare deci, dacă apărea și pe stindardele dace, în vechea iconografie a zeului războiului» (p. 46).

Un studiu care ne reține cu deosebire este «Crăciunul». S-a încercat să se explice apariția și semnificația acestei mari sărbători creștine pe cale lingvistică. Autorul trece în revistă amănunțit și critic o seamă de astfel de încercări: *crastinum* (Hașdeu); *calatio*, *chemare* (Bernecker, Drăgan, Pușcariu etc.); slavonul *Kražun* (Miclousich, Weigand etc.); *quartum jejunium* (Vaillant); *Christ(i) jejunium* (Schuchardt); *creato(-nis)* (A. Rosetti); *christougenon* (P. Benes) etc. Arătând neajunsurile acestor etimologii autorul este de părerea Dicționarului Academiei R.S.R.: «nici una nu este sigură» (p. 50—53). Și luînd în considerare pe cea mai susținută în prezent (*creatio*) observă pertinent și cu multă finețe că latinul *creatio* nu corespunde cu *natalis* (dies) Ziua Nașterii. De altfel, teologic, Nașterea Domnului și Creațiunea sînt cu totul diferite. La francezii *natalis* a devenit Noël, La Nativité, la ruși *rozdestvo*, ca să nu mai vorbim de invincibilele dificultăți fonetice pe care această etimologie le întîmpină.

De altfel o explicație lingvistică este posterioară și derivată. O denumire este creată de un fenomen, de un fapt, nu faptul este creat de nume. Și atunci trebuie căutat și determinat acest fapt creator al numelui.

Este ceea ce și face Prof. Mușu: nu pe cale filologică se poate afla semnificația Crăciunului, ci pe cale de reconstituire mitică, prin coroborarea elementelor de cultură arhaică rămase în straturile adînci ale conștiinței umane, alcătuiind fondul comun al populațiilor nord și sud-dunărene, existente în acest spațiu înainte de cucerirea romană și de ivirea creștinismului.

Ca să determine elementele străvechi și formele lor post-creștine autorul face o adevărată probă de virtuozitate comparatistă.

Baza de la care pornește și pe care își fundamentează demonstrația este cultul soarelui, adînc răspîndit în aceste părți. Ritualul forurilor aprinse în cinstea zeului focului, buturugile aprinse (la letoni, sîrbo-croați și albanezi (termenul albanez *Kërcun* = buturugă, *cărciun*, crăciun la aromâni și megleno-români), *ignat* («ziua (sfîntului) Focului», de la *ignis*), și alte date extrem de sugestive, arată că focurile pămîntenilor erau destinate să ajute soarelui să treacă de solstițiu de iarnă și să reînceapă anuala cursă solară. Biserica creștină a suprapus noul «Soare» al credinței peste vechiul soare care se sărbătorea în ajun. Așa s-a impus Crăciunul, cu numele acesta și cu o seamă de practici (colaci de crăciun, cu forme solare) asupra cărora nu putem insista. Dar aceasta nu însemnează că sărbătoarea și denumirea au fost luate de români de la albanezi, aromâni și megleno-români, sau prin filiera slavă, ci dimpotrivă, acest rit exista încă din perioada unității populațiilor dunărene, adică de «cînd lumea». Sau cum aflăm într-o colindă citată de autor: «c'ășa-i data de Crăciun» (p. 66).

Cu o ușoară umbră de melancolie, autorul notează: «Acestea ar fi originile motivelor solare care au durat pînă în vremea noastră, sub formele arătate. Legate de acestea sînt însă și altele, tot multimilenare, de tot atîta largă răspîndire, pe cît sînt de necunoscute, — și iarăși, tot atît de revelante, pe cît n-au fost relevate. Și iată cum își fac ele apariția în istorie, venind din preistorie» (p. 62—63).

Ca să illustreze pe plan universal această certitudine fundamentală — anume că multe forme mitice ale istoriei provin din preistorie — Prof. Mușu urmărește acest proces în India, unde zeul *Indra*, *Vrtra* și mai apoi *Visnu* sînt zei solari sau ai fertilității; în Iran (Zarathustra); în folclorul rus (Baba Jagă); în mitologiile germane (Wodan-Odin) și în folclorul german, precum și în miturile celtice, atît cele insulare, cît și cele continentale. Sînt explorate «înfiorătoare» «hăuri ale istoriei» (p. 146), pe temeiul unei documentări imense, imposibil de înfățișat pe scurt, pentru că însăși expunerea autorului este cel mai restrîns și condensat rezumat posibil.

Între acestea se pare că tipul «Valentin-Valentina», îndrăgită și vestită sărbătoare populară în Marea Britanie (14 februarie), este oarecum tema predilectă a autorului (p. 148) asupra căreia revine (p. 255) și la care se referă adesea (de ex. p. 220, 170—171 etc.).

Valentin-Valentina — în limba elină — *Alcaios-Alkestis* = plin de vigoare, puternic, în latină, *valens* — a fost sărbătorită la 14 februarie, înlocuind sărbătoarea păgînă a epifaniei mării zeițăi a pămîntului, așa cum dovedesc o seamă de date și practici care nu au nici o legătură de drept cu sfîntul, ele fiind de origine păgînă. Autorul le enumeră pe plan european și le analizează minuțios, stabilind asociații și transferuri istoric-culturale, la care nu s-au gândit cercetătorii britanici înșiși, în frunte cu *Encyclopedia Britanica*, *Valentin-Valentina* nu e numai supraviețuirea unei vechi zeițăi eline, ci este redarea în haină nouă a egipteanului Osiris (p. 220).

Aceste date, existente în cultura arhaică, sînt atestate și la noi, la români, prin așa-zisele «zile ale ursului» (la 2 sau 16 februarie), sau prin prăznuirea Sf. Valentin, la 16 februarie. Mai mult chiar: Sfîntul Haralambie (10 februarie) al cărui nume însemnează trezirea firii la lumină, urcînd prin harul țăriilor (*Chara* = har, bucurie, *lampo* = luminez) este sărbătorit la răsăriteni odată cu Sfînta Valentina, ceea ce însemnează «continuarea pe plan creștin a epifaniei de primăvară a mării zeițăi a pămîntului» (p. 149).

Studiul «Hamlet și Claudius» ilustrează din plin sfera mitică a cuplului Valentin-Valentina, pe care marele Will a transpus genial în noul tip de tragedie europeană, culminînd cu Regele Lear, sau Visul unei nopți de vară. Creyditat, Cordelia Puck sînt reprezentări ale anotimpurilor, ale urcușului și ale declinului firii de-a lungul anului, ale «luptei» dintre *Vară* și *Iarnă* care își schimbă veșmintele.

În legătură cu această continuă primenire și degradare a naturii autorul citează din lumea răsăriteană, pe Sfînta Evdochia (1 Martie), pe care numele o arată ca fiind «frumoasă înfățișare», dar care, popular, este cunoscută ca străvechea Baba Dochia, «reversul negativ al chipului și rostului bipolar al zeițăii» p. 182—183).

Studiul «Diabolus», deși de proporții restrîns (p. 201—204) este totuși tot atît de inedit și de esențial. Diavolul, ca «instituție» universală (A. K. Krappe), are o evoluție descrise de Biblie și textele mazdeene: la început este «contrazicător al Binelui», «verificator» al virtuții lui Iov, iar mai tîrziu «ispititor», este pus în legătură nu cu negativismul radical al lui Zarathustra al lui Nietzsche, ci cu «Diavolul Schipp» al lui Lesage (înțeleptul). El apare în formă umană, dar cu imperfecțiunile și diformitățile omului care a căzut în păcat. În reprezentările geto-dace, întruchipate în Grădinetul șchiop sau «iepurele șchiop» (Oltenia) el este «ucigașul», «necuratul», sau «ucigă-l toaca» din folclorul nostru, desemnînd caracterul nefast al șchiopului în rosturile chtoniene (cf. p. 79).

Studiul despre «Faust și Mefistopheles» este în strînsă legătură cu cel despre «Diavolul». Opera lui Goethe este o ediție nouă a vracului din triburile primitive și autorul o interpretează în legătură cu straturile arhaice ale mazdeismului dualist și cu gîndirea postrenascentistă. Mefisto, «duhul care neagă», poartă un nume în care «se citește» însăși «esența lui», cum îi spune Faust la prima lor întîlnire:

La Dumneavoastră, domnii mei, esența

De obicei din nume se citește.

Cum se citește esența diabolică a lui Mefistopheles, din numele lui? Este o enigmă pe care Prof. Mușu o descifrează punînd la contribuție, pe lîngă știința sa de savant clasicist, o impresionantă putere de intuiție a sensurilor arhaice, în fuziunea lor cu sensurile poemului Goethe, pe care, pentru marea ei nouate, ca și pentru frumusețea ei, o reproducem:

«Me —, negația inițiată — în nume ca și în faptă,

—*ophelos*, «folos», în final,

— iar între ele, încercuit hermetic, aici prin ph —, după modul numirilor sacre de acest fel — :

— *Ist (o)* —, element formativ al superlativului în aceeași limbă sfântă elină — totul semnificând deci :

«Cel care tare mai tăgăduiește și este tare de folos»; sau, în construcție paratactică, în modul aceluiași culturi arhaice, al graiului lor :

— *Me — (ph)ist(o)-opheles,*

— «Nu — în gradul extrem — folos»,

în timp ce forma scurtă a numelui, *Me-(ph)-isto(sum)* proclamă tranșant rostul său clasic : *Sint duhul eternei negații* (p. 217).

Studiul final este o recapitulare a celor varietate anterior despre chipurile sacre ale zeităților soarelui, lunii, fulgerului, focului etc. și de aceea se intitulează «Reprezentările studiate, variantele lor, în celelalte planuri și sisteme mitice». Exemplul tipic este «Valentin și Valentina» cu variațiile și variantele pe care le prezintă. Este, pentru autor, un nou prilej pentru a reveni asupra temelor discutate, cu noi precizări.

Soarele, bunăoară, este simbolul omului, care răsare, crește și apune. Așa îl găsim la Egipteni (zeul solar Rê), la Egeeni, Tithonos, Zeul luminii, zeul zilei de la răsărit la asfințit și alte zeități solare, ale căror urme mitice dăinuiesc în folclorul lituanian și ceh sau în expresia evanghelică «se pleacă ziua» (Luca XXIV, 29), ca și în expresiile mitice din limba română, «cînd anii sînt aplecați» sau în persoana lui Zorilă din basmele noastre, precum și în străvechea sărbătoare a solstițiului de iarnă, devenită la noi sărbătoarea Crăciunului. Tot ca o expresie mitică și ca o formă a zeului solar este și narațiunea biblică despre Samson (diminutivul de la Samaș) și Dalila (Judecătorii, cap. XIII—XVII). Părul lui Samson, pletele lui, semnifică razele solare care cresc, ajung puternice, apoi pier, iar Dalila (Delia-h = «cea slabă») evocă soarele slăbit care pleacă spre asfințit.

Variantele tot atât de semnificative sînt evocate și în legătură cu celelalte zeități amintite, luna, focul, fulgerul, a căror stranie frumusețe arhaică se «impune și astăzi adîncurilor psihe-ei umane, ca o prelungire din fiorul arhaic» (p. 246).

Cele două lucrări ale Profesorului G. Mușu, urmăresc să desprindă «nucleul, fondul identic, răzbătînd din varietatea formelor preistorice a străvechi și vechi». În condițiile culturi arhaice ele sînt un mod tot atât de clasic de expresie, pe cît apar unele ca figuri de stil în culturile evoluate» (p. 253).

Astfel Prof. G. Mușu deschide noi orizonturi de cercetare mitică și anticipoază o nouă tipologie a formelor sacre din vasta frescă a istoriei înrădăcinată în cea mai îndepărtată preistorie. Desigur că o viziune științifică atât de vastă nu poate fi expusă în numai două volume, dar ea poate fi totuși anunțată și afirmată.

Istoria culturi mitice și eroii săi ne arată cît de adînc sînt rădăcinile noului umanism contemporan și cît de substanțial contribuie ea la formarea omului nou.

*

Titlul lucrării Prof. G. Mușu e puțin derutant : face impresia unui titlu de manual de istorie străveche, pentru care nu e toată lumea pregătită s-o înțeleagă și dornică s-o cunoască. Dar după ce cititorul a parcurs primele pagini vede îndată cît de noi sînt aceste istorisiri vechi. Autorul este un adînc cunoscător al celor vechi : îi cunoaște pe nume, le cunoaște părinții și urmașii, le cunoaște toate rudele și virstele, le cunoaște întreaga posteritate, pînă la noi, le cunoaște graiul din generație în generație, le cunoaște «lucrările și zilele». Se mișcă în lumea veche cu o siguranță desăvîrșită, ca cel care cunoaște toate potecile.

Lumea arhaică este nu doar evocată și reconstituită din resturi, ci reinviată, redescoperită, trăind în formele vii ale lumii noastre. Bogăția și varietatea documentării, de o vastitate neobișnuită, nu e un mozaic, o suprafață, ci un tot substanțial, în care formele exprimă totdeauna un fond adînc. Expunerea științifică și

precisă are elan, viață, amploare. Uneori dezvoltările îmbracă aspectul unei expuneri de specialitate, dar autorul știe să le facă accesibile și plăcute, chiar pe cele mai aride dintre ele.

Prof. Mușu își expune vederile sale, atât de originale, fără ostentație, fără să polemizeze, calm și convingător. În locul unor dezvoltări pur documentare, ca în tratatele de specialitate sau în enciclopedii, adopta o formă personală, învecinată cu eseu. Este știința pentru toți.

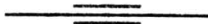
Studiile, în aparență disparate, în realitate sînt lăuntric strîns legate între ele prin unitatea temei fundamentale a lucrării. Sînt variații pe aceeași temă.

Într-un fel, această lucrare este o sinteză calitativă după o lungă perioadă de informație — să zice cantitativă. De la sfîrșitul secolului trecut și pînă în prezent cercetările documentare au explorat aproape totul; în prezent se extrag semnificațiile explicative, așa cum face Prof. Mușu.

Cititorul avizat vede însă că ceea ce expune este o mică parte din ceea ce sugerează. Expunerea este limpede, dar tocmai din pricina aceasta se vede cît e de adîncă. Valorificarea științifică a folclorului, care ocupă în lucrare un loc privilegiat, este dovada acestei simplități nebănuit de complexe. Folcloristica actuală, care se limitează, în general, la culegeri și clasificări sistematice, dobindește la Prof. Mușu o nouă și esențială dimensiune: adîncirea în straturile arhaice, fără care valorile folclorice plutesc pe apă, ca florile de lîntiță, fără rădăcini în sol.

Lucrarea Prof. Mușu se înscrie ca o remarcabilă contribuție românească la știința trecutului îndepărtat, — în care se cuprinde toată drama începuturilor preștiințifice, — laolaltă cu trecerea progresivă prin toate vîrstele culturii, pînă în zilele noastre. Valoarea și importanța acestei lucrări pentru istoria culturii și pentru filozofia culturii se impun de la sine.

«Editura Științifică» a făcut un act de cultură și de știință publicînd-o în excelente condiții tehnice și grafice. Adevărat exemplu de artă grafică și de estetică editorială, potrivit cu nivelul excepțional al textului tipărit. — (Pr. Prof. Dr. *Sebastian Chilea*).

ANEXĂ. LAUDĂ SFIEȚE AL MEU! (Psalm 145)

(Glas V)

armonizat de NICOLAE LUNGU

① Andantino

mf

S. *mf* La — u —

A. *mf* La — u — dă — su — fle — te al meu

T. *mp* La — u —

B. *mp* La — u —

dă — su — fle — te al meu pre — Dom — nul ;

su — fle — te al meu pre Dom — nul ;

dă — su — fle — te al meu pre Dom — nul ;

dă su — fle — te al meu pre Dom — nul ;

mf

mf lă — u — da — voi pre Dom — nul în vi — a — ța mea,

mf lă — u — da — voi pre Dom — nul în vi — a — ța mea,

mf lă — u — da — voi pre Dom — nul în vi — a — ța mea,

mf lă — u — da — voi pre Dom — nul în vi — a — ța mea,

lă — u — da — voi pre Dom — nul în vi — a — ța mea,

vai cîn - ta : Dum - ne - ze - u - lui
 vai cîn - ta Dum - ne - ze - u - lui
 vai cîn - ta, vai cîn - ta Dum - ne - ze - u - lui
 vai cîn - ta Dum - ne - ze - u - lui

meu pi - nă ce voi fi. Nu
 meu pi - nă ce voi fi. Nu
 meu pi - nă ce voi fi. Nu
 meu pi - nă ce voi fi. Nu

vă nă - dăj - du - iți spre ba - ieri, spre fi - ii oa - me - ni -
 vă nă - dăj - du - iți spre ba - ieri, spre fi - ii oa - me - ni -
 vă nă - dăj - du - iți spre ba - ieri, spre fi - ii oa - me - ni -
 vă nă - dăj - du - iți spre ba - ieri, spre fi - ii oa - me - ni -

lor, în - tru ca - re nu es - te mîn - tu -

lor, în - tru ca - re nu es - te mîn - tu -

lor, în - tru ca - re nu es - te mîn - tu -

lor, în - tru ca - re nu es - te mîn - tu -

i - re; ie - și - va du - hul lor și se va în -

i - re; ie - și - va du - hul lor și se va în -

i - re; ie - și - va du - hul lor și se va în -

i - re; ie - și - va du - hul lor și se va în -

toar - ce în pă - mîn - tul lor, În

toar - ce în pă - mîn - tul lor, În

toar - ce în pă - mîn - tul lor, În

toar - ce în pă - mîn - tul lor, În

mf zi — ua a — ce — ea vor pie — ri, vor pie — ri, vor pie —
mf zi — ua a — ce — ea vor pie — ri, vor pie — ri, vor pie —
mf zi — ua a — ce — ea vor pie — ri, vor pie — ri, vor pie —
mf zi — ua a — ce — ea vor pie — ri, vor pie — ri,

ri toa — te gin — du — ri — le lor.
 ri toa — te gin — du — ri — le lor.
 ri toa — te gin — du — ri — le lor.
 var pie — ri toa — te gin — du — ri — le lor.

④ mai mișcat

mf Fe — ri — cit es — te că — ru — ia Dum — ne —
mf Fe — ri — cit es — te că — ru — ia Dum — ne —
mf Fe — ri — cit es — te că — ru — ia Dum — ne —
mf Fe — ri — cit es — te că — ru — ia Dum — ne —

ze — ul lui I — a — cov es — te a — ju — ta — rul —

ze — ul lui I — a — cov es — te a — ju — ta — rul

ze — ul lui I — a — cov es — te a — ju — ta — rul

ze — ul lui I — a — cov es — te a — ju — ta — rul —

poco rit...

lui, nă — dej — dea lui spre Dom — nul, Dum — ne — ze — ul —

lui, nă — dej — dea lui spre Dom — nul, Dum — ne — ze — ul —

lui, nă — dej — dea lui spre Dom — nul, Dum — ne — ze — ul —

lui, nă — dej — dea lui spre Dom — nul, Dum — ne — ze — ul

lui; spre *mf* Cel ce a fă — cut ce — rul

lui; spre *mf* Cel ce a fă — cut ce — rul

lui; spre *mf* Cel ce a fă — cut ce — rul

lui; spre *mf* Cel ce a fă — cut ce — rul și pă —

p

și pă-
mîn - tul; ma - rea și
toa-te ce - le ce

și pă-
mîn - tul; ma - rea și
toa-te ce - le ce

și pă-
mîn - tul; ma - rea și
toa-te ce - le ce

mîn - tul; ma - rea și
toa-te ce - le ce

a tempo

sînt în-
trîn-se-le; spre Cel ce pă-
ze-ște a-de-
vă - rul în

sînt în-
trîn-se-le; spre Cel ce pă-
ze-ște a-de-
vă - rul în

sînt în-
trîn-se-le; spre Cel ce pă-
ze-ște a-de-
vă - rul în

sînt în-
trîn-se-le; spre Cel ce pă-
ze-ște a-de-
vă - rul în

veac, spre Cel ce fa - ce ju - de -
ca - tă ce - lor nă -

veac, spre Cel ce fa - ce ju - de -
ca - tă ce - lor nă -

veac, spre Cel ce fa - ce ju - de -
ca - tă ce - lor nă -

veac, spre Cel ce fa - ce ju - de -
ca - tă ce - lor nă -

poco rit.

păs-tu-iți; spre Cel-ce dă-hra-nă ce-lor flă-minzi.

păs-tu-iți; spre Cel-ce dă-hra-nă ce-lor flă-minzi.

păs-tu-iți; spre Cel-ce dă-hra-nă ce-lor flă-minzi.

păs-tu-iți; spre Cel-ce dă-hra-nă ce-lor flă-minzi.

5 Solo Bas *mf*

Dom-nul des-lea-gă pre

mf >

Dom-nul, Dom-nul

Dom-nul, Dom-nul

Dom-nul, Dom-nul

Dom-nul, Dom-nul

Solo Alto

cei fe-re-cați în o-bezi Dom-nul în -

Dom-nul

Dom-nul

Dom-nul

Dom-nul

A
te - lep - țeș - te ar — bii

T.
Solo tenor
mf
Dom

mf > Dom — nul

mf > Dom — nul

mf > Dom — nul

mf > Dom — nul

Dom — nul

S.
Solo soprană
f
Dom — nul iu -

T.
nul ri - di — că pre cei — că — zuți

mf > Dom — nul

mf > Dom — nul

mf > Dom — nul

mf > Dom — nul

Dom — nul

S. *be-ște pre cei dreți* *Dom — nul a — ju — tă pre*

T. *Dom — nul a — ju — tă pre*

mf *mf* *mf* *mf*

Dom — nul *Dom — nul* *Dom — nul* *Dom — nul*

S. *cei îm - pa - vă — rați ;*

T. *cei îm - pa - vă — rați ;* **Solo Bas** *mai rar*

B. *pe să - ra*

X

Solo tenor
a tempo

T. *Și pe vă-du - vă va pri - mi și*

B. *cul și pe vă-du - vă va pri - mi și*

T. *ca - lea pă - că - ta - și - lor o va pier - de.*

B. *ca - lea pă - că - to - și - lor o va pier - de.*

f *poco rit.*

⑥ *mf* **Maestoso**

mf *f* *ff*
 Îm - pă - ră - țî - va Dom — nul în veac — Dum - ne -
 Îm - pă - ră - țî - va Dom — nul în veac — Dum - ne -
 Îm - pă - ră - țî - va Dom — nul în veac — Dum - ne -
 Îm - pă - ră - țî - va Dom — nul în veac — Dum - ne -

f *ff* *mf*
 ze - ul tău, Si - oa - ne în neam, în — neam și în neam — în
 ze - ul tău, Si - oa - ne în neam, în — neam și în neam — în
 ze - ul tău, Si - oa - ne în neam, în — neam și în neam — în
 ze - ul tău, Si - oa - ne în neam, în — neam și în neam — în

mp **rall.** *pp*

mp *pp*
 neam — și în neam — în neam.
 neam și în neam — în neam.
 neam — și în neam — în neam.
 neam și în neam — în neam.

SĂ SE ÎNDREPTeze RUGĂCIUNEA MEA

(Glas V)

(Se cântă în postul cel mare)

Andantino

armonizat de NICOLAE LUNGU

Solo tenor

S. *pp*
Să se în-drep-te — ze ru-gă-ciu — nea mea!

A. *pp*
Să se în-drep-te — ze ru-gă-ciu — nea mea!

T. *p*
Să se în-drep-te — ze ru-gă-ciu — nea mea!

B. *pp*
Să se în-drep-te — ze ru-gă-ciu — nea mea!

Andante

mf
Să se în-drep-te — ze ru

M

M

M

M

M

gă — ciu — nea — mea ³

M

M

M

M

ca — tă — mi — ia — î — na —

p

î — na — in

p

î — na — in

in ³ tea Ta ³

tea Ta

i - na - in - tea Ta

tea Ta

i - na - in - tea Ta

Ri - di - ca rea mii

pp Ri - di - ca rea

P Ri - di - ca rea

pp Ri - di - ca rea
pp Ri - di - ca rea

Ri - di - ca rea

ni ³ lor me

pp
mii-ni-lor me

pp
mii-ni-lor me

pp
mii-ni-lor me

pp
mii-ni-lor me

le jert fa

le

le

le

le

mf
jert

de sea de sea de sea de sea

p

de sea de sea de sea de sea

p

de sea de sea de sea de sea

p

de sea de sea de sea de sea

p

de sea de sea de sea de sea

1 2 *rall.*

ră. ră.

1 2 *pp ppp*

ră. Ri - di - ră, jert-fa de sea - ră. ră.

ră. ră, jert-fa de sea - ră. ră.

ră. Ri - di - Ri - di - ră. ră, jert-fa de sea - ră.

ră. ră, jert-fa de sea - ră.

LUMINĂ LINĂ

(Glas VIII)

armonizat de NICOLAE LUNGU

Linistit *mp*

S. Lu - mi - nă li nă, a sfin - tei

A. Lu - mi - nă li nă, a sfin - tei

T. Lu - mi - nă li nă, a sfin - tei

B. Lu - mi - nă li nă, a sfin - tei

mf *f*

sla - ve, a Ta - tă - lui ce - resc, Ce - lui fă -

sla - ve, a Ta - tă - lui ce - resc, Ce - lui fă -

sla - ve, a Ta - tă - lui ce - resc, Ce - lui fă -

sla - ve, a Ta - tă - lui ce - resc, Ce - lui fă -

ră de moar - te, a Sfin - tu - lui, Fe - ri -

ră de moar - te, a Sfin - tu - lui, Fe - ri -

ră de moar - te, a Sfin - tu - lui, Fe - ri -

ră de moar - te, a Sfin - tu - lui, Fe - ri -

ci - tu - lui; I - i - su - se, Hris - toa - se vi -

ci - tu - lui, I - i - su - se, Hris - toa - se vi -

ci - tu - lui, I - i - su - se, Hris - toa - se vi -

ci - tu - lui, I - i - su - se, Hris - toa - se vi -

ind la a - pu - sul soa - re - lui, vă - zînd lu -

ind la a - pu - sul soa - re - lui, vă - zînd lu -

ind la a - pu - sul soa - re - lui, vă - zînd lu -

ind la a - pu - sul soa - re - lui, vă - zînd lu -

mi - na cea de sea - ră, lă - u - dăm pre Ta - tăl, pre -

mi - na cea de sea - ră, lă - u - dăm pre Ta - tăl, pre

mi - na cea de sea - ră, lă - u - dăm pre Ta - tăl, pre

mi - na cea de sea - ră, lă - u - dăm pre Ta - tăl, pre

Fi — ul și pre Sfin — tul Duh Dum - ne -

Fi — ul și pre Sfin — tul Duh Dum - ne -

Fi — ul și pre Sfin — tul Duh Dum - ne -

Fi — ul și pre Sfin — tul Duh Dum - ne -

zeu. *f* Vred - nic ești în toa - tă vre — mea

zeu. *f* Vred - nic ești în toa - tă vre — mea

zeu. *f* Vred - nic ești în toa - tă vre — mea

zeu. *f* Vred - nic ești în toa - tă vre — mea

a fi lă - u - dat de gla - suri cu - vi - oa — se

a fi lă - u - dat de gla - suri cu - vi - oa — se

a fi lă - u - dat de gla - suri cu - vi - oa — se

a fi lă - u - dat de gla - suri cu - vi - oa — se

Fi — ul — lui Dum — ne — zeu, Cel ce dai vi —

Fi — ul — lui Dum — ne — zeu, Cel ce dai vi —

Fi — ul — lui Dum — ne — zeu, Cel ce dai vi —

Fi — ul — lui Dum — ne — zeu, Cel — ce dai vi —

a — ță, Pen - tru a — cea — sta lu — mea Te mă —

a — ță, Pen - tru a — cea — sta lu — mea Te mă —

a — ță, Pen - tru a — cea — sta lu — mea Te mă —

a — ță, Pen - tru a — cea — sta lu — mea Te mă —

rall.
re — ște, Te mă — re — ște!

re — ște, Te mă — re — ște!

re — ște, Te mă — re — ște!

re — ște, Te mă — re — ște!